

Io. Lud.
Viui
de
Concor.
&
Discor.

Ad uso de' P. Arcang.° [illegible].
Capp.no Lett.e Capp.no

NAZIONALE
VITT. EMANUELE
14
3 I
28

IOANNIS LODOVICI VIVIS VALENTINI,

De concordia & discordia in humano genere, ad Carolum V. Cæsarem, Libri Quatuor.

De pacificatione, Liber Vnus.
Quàm misera esset uita Christianorum sub Turca, Liber Vnus.

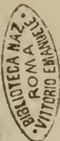

LVGDVNI,
Ex officina Melchioris & Gasparis Trechsel fratrum,
ANNO M. D. XXXII.

Chalcographus Lectori S.

POst illa Lodouici Viuis luculentissima opuscula, candide Lector, de Subuentiōe pauperū, Sudore Christi, & Introductione ad sapientiā, nostris characteribus haud omnino, ut uideas, pœnitēdis diligēter excusa, minimè qdē principio fuerat animus & hoc typographiæ tradere, cū propter ingentia, quibus tū distringebar, negotia, tum uerò quòd bona iam operū ipsius pars ab officina nr̄a feliciter prodijsset. Verū quum hoc opus & eruditissimum, & maximè piū, quod iam manibus teris, semel atq; iterū euoluissem, idq; legēdo ad umbilicum usq; perduxissem: adeò sanè elegās, adeò sublime, adeò denique suspiciendū mihi adparuit, ut nulla oīno mora facta, id prælis nostris describendū lætus mandauerim. Eo igitur si libet, Lector beneuole, fruere, ac nostros ipsorū conatus adiuta, qui in excudēdis quàm emēdatissimè uoluminibus, haud oscitanter inuigilamus. Vale feliciter. Anno à natali Christiano supra sesquimillesimum tricesimo secundo, Mense Februario.

IOANNES LODOVICVS VIVES CAROLO .V. Cæſari Auguſto, Regi Hiſpaniarum. S. D.

QVum in tanta continuatione bellorum, aliorum ex alijs incredibili fœcunditate renaſcentium, ingentes cuncta Europa clades acceperit, atq; omnibus penè in rebus magna quadam egeat, & quaſi uniuerſali inſtauratione, nulla tamẽ re, perinde eſt illi opus, ac pace quadam, & concordia, tanquàm in totum hominũ genus ſuperfuſa. Exciſos uidemus ac depopulatos agros, ædificia diruta, urbes alias æquatas ſolo, alias exinanitas prorſum ac deſertas, alimenta & rara, & precij intentiſſimi, ſtudia literarum ſegnia, & penè amiſſa, mores prauiſſimos, iudicia tantoperè corrupta, ut ſcelera pro benefactis approbentur. Hæc omnia conſtitutionem ac reparationem uel maximam poſcũt, exigunt, efflagitant. & prætenues magnarum rerum reliquiæ amplius ſe non poſſe conſiſtere, ni maturè ſuccurratur,

 apertiſſi

apertissima uoce clamãt, testanturq́. sed sed ea quantumcunq́ exigantur, & in illũ ipsum gradum reponantur, unde ce ciderant: in eo certè non perseuerabunt diu, nisi pace & cõcordia munita & fulta, quandoquidem deiecit illa dissensio non solum inter principes, sed inter priuatos quoque, & deijciet, quoties in illa inuadet. Itaq́ nihil est, quod tam sit hoc tẽpore mundo necessarium ad se sistendum, ne intereat penitus, quàm concordia. Ea una & collapsa reparabit, & reuocabit fugientia, & amissa iam ac propè deplorata restituet. Quisquis erit ille tam fortunatus naturæ partus, tam charus superis, tam prosperũ dei munus felixque orbi uniuerso, per quẽ deus iã rebus humanis placatior pacem genti suæ reddiderit, huic nimirũ ex cunctis mortalibus cumulus bonorum omnium debebitur. Vtinam uel multis priuatorũ, quibus ad eam rem magnã tribuit deus uolũtatem, parem dedisset facultatem: uel uos principes, quibus ille facultatem est largitus, uoluntatem addere tis. Quanquàm ipse magnum atq́ euidens

dens ſignum erexiſti ad optimè ſperan=
dum de quiete orbis,ut duo illa animus
& potentia in tuo iſto pectore coniun=
cta eſſe credantur, & quemadmodũ ſu=
ſtollere ac ſubleuare poſſis oppreſſum
ac iacens Chriſtianum nomẽ, ita etiam
uelis, & annitaris pro uirili. Potentia
tot regnis declaratur: non cruore, nec
cæde hominum quæſitis, ſed à maiori=
bus hæreditate tibi relictis, occulto dei
conſilio tot magnos principes tam pro=
cul ditione atque origine diſſitos con=
iugijs nectente, ut tu hoc ſtatu rerum
tantus princeps exiſteres. Acceſſit Re=
gio nomini per ſe amplo ac magnifico,
imperatoria dignitas ſacra, auguſtaq;,
cuiq; omnes ultrò concedunt. Compro=
bata eſt naſcendi ſors tot uictorijs præ=
ter ſpem oblatis,ut non ſolum ingentes
exercitus frangerentur,caperentur nu=
meroſiſſimæ urbes, ſed duo præcipui
Chriſtiani orbis principes in tuam po=
teſtatem uenirent, Franciſcus Galliæ
Rex, illis ſeptus ac munitus copijs, &
Clemens ſeptimus Pontifex,non ſolum
eccleſiaſtici ordinisprimus,ſed magnus

etiam opibus, ditione, armis. Conſpirarunt tot reges ac natiões, coierunt metuendam ſocietatem potentiæ, conflarunt fœdus grandibus uerbis & horribilibus conditionibus ijs, qui eo fœdere non compræhenderentur. Tu uelut gladio nodum illum diſcidiſti: ut nemo ſit, cui non fiat perſpicuum, hos tantos tamq; admirandos ſucceſſus nõ humanarũ eſſe uirium, ſed diuinarũ: qui tibi uiam ad pulcherrimũ aliquod & maximum opus cõmunit, ſi uelis ingredi. uoluntatem uerò multis documentis oſtẽdiſti: illo potiſſimũ, quòd ita te cũ utroq; captiuo tuo geſſiſti, quò pacem aliquam inuenires, ut reprehenſione etiam tuorum non carueris, quòd nimis utrunq; liberaliter, nimiſque benignè dimiſeris. quin & ex ijs, qui in ea deliberatiõe fuerunt tibi in conſilio, nõnulli malè ea de cauſſa audierint. Tibi uerò, qui ad pacẽ feſtinares, quæcunq; aperta concordiæ uia ilico arriſit. Sed hactenus, ne id ignores, iacta ſunt tantum præclarorum facinorum fundamenta. Nam in ea illa opera, quæ cogitas, quæq; omnes de te ſperamus, ac

ramus, ac nobis pollicemur, uix prima es ſpacia ingreſſus. ſigna præmiſiſti modò, queis ſpes eſt eorũ confirmata, quæ nemo nõ abs te uelut iure requirit ſuo. Siue enim quia potes, tanquàm officiũ exigunt; ſiue quia uis, & cœpiſti, tanquã debitum. ut nullus ſit qui non ſe fraudatum captumq; conqueratur, ſi pedẽ referas. ſi quod reliquum eſt curriculi, detrectes. Cognitæ iſtæ tuę uirtutes, quæ tibi tam gratum ad omnes nomen pepererũt, ceu arrabo quidã fuere te illas ipſas uirtutes conſeruaturum, auctuq;, id eſt, ſatiſfacturum publicæ expectationi. Ita eſt, ab incognita uirtute nihil uelut debitũ repoſcimus: à cognita omnia. quũ in hoc honeſtiſſimorum actuum quaſi ſtadium introires, primiſque in carceribus conſiſteres, ne dimidium quidem eorum exigebamus, quę iam præſtitiſti. hæc uerò iſta quoniam ingentia pollicentur, de ijs te ingẽtibus appellamus, ut nobis promiſſis, & proinde noſtris. ſed aſcende iam altius, & maiore cum ueneratione cogita non iam te illa ipſa hominibus ſolum debere, uerum ipſi

quoque deo ſancto & præpotẽti. A quo quantò es hactenus indulgentius habitus, hòc te diligentius conuenit anniti ac contendere, ut te tanta beneuolentia dignum præbeas. illique tanquàm patri obſequentem te, ac morigerũ des filiũ. Si te ea eſſe animi arrogãtia, atque impietate exiſtimarem, ut maxima iſta, quæ tibi contigerunt, tuarum eſſe uirium, tuæ facultatis ac conſilij eſſe crederes, multis tentarem uerbis eiuſmodi cogitationem ex præcordijs tuis reuellere, qua nihil eſſet peſtilentius. ſed quũ ſciam omnia te illi referre accepta, à quo ſunt tibi donata, non eſt quòd hoc in loco multa à me uerba conſumantur. Ea enim ſunt circa te acta, ut non tantum modeſta tua prudentia ac pietas, uerum quiuis ſtolidiſſimus è uulgo facilè intelligat, magnum aliquid, inſolitum, admirandum, moliri ſapientiſſimum numinis conſilium, modò tu illi te commodum exhibeas inſtrumentum, non iræ ac animaduerſionis dei in noſtra ſcelera, quod ille idem auertat. ſed clementiæ illius, qua miſertus ſui generis hu-
mani,

mani,propitius iam tandem nos & se-
cundus respiciat. ut non quàm mere-
mur pœnam infligat, sed eam inspiret
mentem, qua pœnas nos atrocissimas
mereri agnoscamus, & illas deprece-
mur mente,atque actionibus uitæ com-
mutatis. Indixisti profectionem in Ita-
liam. habes animos totius Europæ atq;
adeò Asiæ quoque suspensos in exitum
huius itineris: habes omnium aures &
oculos intentos,& in te,atq; in id unum
quòd agis defixos. quid tanto rerum
molimine acturus sis? quò euasurus? Bo
ni omnes,& quotquot te propius noue-
runt,sperant,ac pro certo compertoque
habent eam futuram perfectionem ma-
ximorum operum, quæ inchoasti, de
quibus iampridem te animo agitare de-
cet, & profecto iam agitas, nisi nos &
ea quę hactenus fecisti bellissimè fallũt,
& ij qui de te loquuntur familiarius &
in aula,quòd dicunt, interiore cognito.
Neque enim tantus apparatus, ea re-
rum omnium molitio, ea commotio
omnium, ut exciri sedibus suis Hispa-
nia uideatur, uel ad potentiæ ostenta-
 tionem,

tionem, & uaniſſimum aliquem rumo-
rem colligendum pertinet. Quid à gra-
uitate iſta alienius? uel ut Italiam modò
ſubijcias, id eſt, ut anguillam piſceris,
quæ tibi arctiſſimè retinenti lubricita-
te ſua elabatur. quid minus iſti pruden-
tiæ conuenit? & rerum uſui atque expe-
rimentis? ceu uerò nouus nunc & pere-
grinus uenias, ad res Italiæ noſcendas.
Rem uerò ſolidam, rem in poſterum ſta
bilem, diuturnamque omnes te animo
deſtinaſſe non dubitant: rem qualem
optat mundus, quia uehementer indi-
get. Pacem ſcilicet principum, quoad
eius fieri poſſit firmam manſuramque:
tum concordiam opinionum, quam ego
ut utiliorem magiſque humanæ genti
neceſſariam: ita factu difficiliorem pu-
to, quàm alteram illam inter principes.
Quandoquidem principum res, quæ in
humanis uiribus ſunt poſitæ, doman-
tur maiore potētia, delaſſantur progreſ-
ſu, cedunt temporibus, occaſiones expe-
ctant, ſeruiunt rerum curſui: denique
mutantur uoluntatibus, quæ exiguis ſæ
pe reſpectibus adducuntur, atque im-
pellun

pelluntur. Opiniones uerò & ſententiæ de ueritate rerum, poſtquàm accedentibus affectibus ualidæ inueterauere, ardentes ac pertinaces perſeuerant, tantò magis quò aliquid extrinſecus adhibetur, quod obſiſtat. tum uerò ut ignis aſperſu leuis aquæ, maiores attollit flammas, non metuunt potentiam, non obediũt temporibus liberæ, ac ſui iuris, nec aliter exire poſſunt, quàm intrauerant: nempe ſpecie aliqua ueritatis. Nam minæ & oſtenſio terroris cohibere quidem poſſunt corpora, mentes non poſſunt, quò humanæ uires non penetrant. Animorum uerò concitati illi motus atque affectus, quæ perturbationes nominantur, tanquam grauis & periculoſus morbus, niſi exactiſſima tractetur arte, cura ipſa incrudeſcunt, maioreſque turbas ac tumultum edunt. Sunt enim natura ſua moroſæ, difficiles, uiolentæ, impotentes, atroces, ſæuæ, reſpuunt, ac indignantur medicantis manibus, præſertim ſi curationem præ te feras: ut irrepẽdum, non ingrediendum habeas ad ſanationem. uides in hoc proximo eccleſiæ cõcilio,

cilio, de quo congregando audio te ue=
hementer esse sollicitum, & sine quo
diutius salui esse non possumus, in eo
ergo quum remedium sit tam uariè de=
prauatis ac detortis opinationibus ad=
hibendum, leniendæ ac mitigandæ ex=
asperatæ affectiones tam multiplices,
quæ apud plerosque in acerbissima odia
excessere. intelligis quo iudicio, qua ar=
te, qua prudẽtia sit opus, acuta, rara, ex=
quisita. Nullum unquàm fuit in eccle=
sia concilium, in quo tot morbi tam læ=
tales fuerint sanandi, idcirco nec ullum,
in quo si quid fuerit peccatum, maius
discrimen, imò grauiorem ac pręsentio=
rem perniciem adferat. Posita est in spe
ac expectatione huius concilij ecclesia,
in quo medicinam inueniat tam perdi=
tæ ac extremæ ualetudinis, in illo si
quid humanis concedatur affectibus.
si quid personæ impetrarint, si homi=
num fauor, ut aliquid pro se contra fas
& pium, contra uerum æquumque de=
cernatur, si non omnia exactissimè ex=
pendantur magna sapientia, iudicio,
pietate. horret animus dicere; credi non
potest,

potest, quanta & quàm penè mortifera plaga religioni infligetur. O quàm in arduo conspicio collocatum euẽtum tuarum cogitationum? Quantam parata in summo gloriam? quãtum ad homines præmium? licet hoc leue & breui periturum, ac contemnendum. sed quãtum tamen ad deum, firmum & sempiternum? Nunquam paruo constitit maxima laus. Quòd si tantoperè ei est uigilandum, qui domus unius mores prolapsos & à recto deflexos, corrigere ac restituere conatur: quid ei censes faciundum, qui orbem penè uniuersum suscepit instaurandum? nec aliter fulciẽdum ac sustinendum nutantem, quàm ut in fabulis ferunt de Atlante. cui defesso Hercules se tanquàm uicarium parumper præbuit. Nescio an colũnis istis tui symboli aliquid uolueris significare tale, ut te Atlanti uelut alterum Herculẽ successurum quandoque præ te feras. certè sine fabulis atque allegorijs quiddam non dissimile præstare habes necesse, ut pergas in ijs, quæ es exorsus. Exerendũ est tibi acumen ingenij, proferenda lux
cordis

cordis & iudicij, agendum, uigilãdum.
multa sunt tibi tuis oculis & auribus co
gnoscenda, plura ex uiris, quorum fidẽ,
sapiẽtiam, rerum usum exploratum ha=
beas, & compertum. plurima ex eorum
librorum lectione, quos principem uer=
sare par est. qui libri consilium & exa=
ctum dabunt, nec ulla assentatione aut
respectu potentiæ tuæ infectũ. Nihil pu
rius sumitur, quã ex illis. Sed hac de re sta
tui fusius ad te aliquando commentari.
In presentia de eo ad te scribo, quod uni
cum homines omnes adeò requirunt,
desyderant, suspirant, ut quidam prope=
modũ deplorarint: de cõcordia humani
generis libros quatuor. admiscui multa
de discordia, ut ex eius cõparatione me=
lius intelligeret, quæ sit concordiæ uis,
quæ præstãtia. Congessi in hæc uolumi
na, quæ mihi tantis & tam uarijs de re=
bus in mentẽ pro tẽpore uenerũt. Nam
infinita sunt, quæ & de bonis cõcordiæ
dici possent, & de discordiæ malis. Dis=
serui primo uolumine, unde, & quemad
modũ nata sit inter hoĩes cõcordia, quõ
discordia, tanquam bonum lolium in bona
segete

ſegete ſuccreuerit. hinc quanta rabie homines inter ſe diſcordiã exerceant. Tũ ex his capitibus, & quaſi fontibus, quæ bona dimanẽt, quæ mala. Poſtremò quę ſit uia, qua ueram inter ſe homines concordiam ac pacem conſeruent. Tibi hęc uiſum eſt dicare, in cuius manu & uolũtate maxima eſt ſita pars concordiæ ac quietis hominum. currentem, ut ſpero, adhortor. Verum non uni tibi ſcribuntur, ſed omnibus per te, & priuatis, & principibus: ut communibus rebus adeò fractis perditiſque maturè ſubueniant, antequàm in id exitium ruãt, unde poſtea (quod Chriſtus prohibeat) non poſſint eas, etiam ſi maximè uelint & conentur, eximere. Chriſtum precor, ut ea ſemper cogites, atq; exequaris, quæ ſint tibi ac regnis tuis, ſeu potius toti eccleſię profutura. Brugis tuis, Calend. Iulij. 1529.

Ad amplectendam concordiam, discordiam uerò fugiendam Heptadistichon.

Abijce iam porrò tractantes prælia chartas,
Arma, simul galeam corpore pone tuo.
Ecce etenim Viues docto sermone paratus,
Altius ad pacem classica rauca sonat.
Et merito. Siquidē mundū discordia turbat,
Pax alit, & uegetat: continet officio.
Pax homines nutrit, truncat discordia. sanè
Segregat hæc ciues, iungit at illa suos.
O cæcas hominum mētes. Incōmoda semper
Et mala suscipiunt, commoda reijciunt.
Dissidijs adsunt, pacemq; uel ense repellunt.
At potius cunctis arripienda quies.
Ergo si cupias usus perdiscere pacis:
Hoc tibi præstabit nobile Lector opus.

IOANNIS LODOVICI VIVIS

DE CONCORDIA LIBER primus: qui eſt de origi nibus concordiæ & diſcordiæ.

MVltæ ac uariæ ſunt in humano genere tum praue cõſultorũ, tum malefactorum rationes ac modi: quorũ nonnulla uel præſenti uoluptate blandiuntur, atq; inuitãt: uel uſum poſt ſe aliquẽ relinquunt: ut ea, tametſi mala ſunt, nec iuſta ulla excuſatione poſſunt defendi, tamẽ ſpeciẽ apud peruerſa ingenia excuſationis aliquã præ ſe oſtentẽt: quod profuiſſe quodãmodo exiſtimentur: quamuis ſub retecto, & ſe proferenti compendio, latet iactura incredibilis: ſed quę ita latet, ut nõ difficile ſit cuiuis paulo intentius ſpectanti eam intelligere, & quaſi manu præhendere. Sunt uero alia uitiorũ ac ſcelerum genera, tãta malitia infecta ac macerata: ut, quũ animum uehe

Numeroſæ ac diuerſæ maleſactorũ formæ apud homines.

mũ uehementer sollicitent, nihil tamen ostendant aut delectamenti, aut utilitatis: imo uero contra innumeras sollicitudines, angores, metus, mœstitias, damna, atq; incommoda. ad quæ postquam impetu quodam rapti peruenimus, & animo ad satietatem in illis indulsimus: concussi molestijs, fracti laboribus ac damnis, reuersi ad nos ipsos miramur: quid tandem nos eo impulerit. & quando nullam inuenire possumus mediocrem facti nostri caussam, ultionem esse numinis in nos irati interpretamur. Huius generis ac notę est discordia: mõstrum infestans humanã gentẽ, nec oblectationẽ ullã secũ, nec compendiũ, imo uero oĩa quæcunq; dici possunt incommoda, & mala secũ, uelut agmine quodã importãs. Primũ oĩm, ut pax, amor, concordia, humana nos in natura conseruat: ita discordia & dissensio homines nos esse nõ sinit. cogit nos a præstãtia degenerare originis ac stirpis nostræ: nec tã in fęras demittit, quã in scelératas illas atq; impias mentes, quas ab exercitio diabolos uulgo nuncupamus, trãsfert. Animãtes eñ reliquæ, ita sunt

Discordia monstrum ingens & horrẽdũ.

a principe

a principe illo, & conditore oīm deo institutæ, ut unaquæq; sibi uiuat, & ualeat: nec sobolē diutius agnoscit, quā dū illa ad certā quandā magnitudinē adoleuerit parentū indiga. nā ubi primū tueri se ꝑ seipsam ac sustentare potest, parentibus æternū uale renunciat: sibi uni uiuit, ac consulit, nec illos amplius in posterum agnoscit. Inter naturæ miracula recensent (quibus hæc curæ fuit cōsectari) ciconiā tandiu parentes senio confe- Ciconiæ natura ꝓbissima.
ctos alere, q̄ ipsa ab illis tenera & implumis, sit in nido sustentata: ita, ut ea res Græco uerbo locum dederit, quo illi referre gratiam, ἀντιπελαργεῖν uocant: sumpto de ciconijs nomine, in quo multorum hominum ingratitudo coarguitur, qui beneficiorum immemores, aut etiam osores, uel benefactores transeunt sine gratia, uel etiam insectantur, & damnis afficiunt malefica uoluntate, pro illorum opere benefico. Cæterum ciconiæ pietas, gratitudinis magis genus est, quam societatis. Ouium, gruum, & eiusmodi citius greges quis dixerit, quā societates? Apum quādam uelut ci- Apes.
uitatem non sine ingenti admiratione

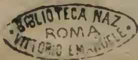
 contem

contemplamur: in qua & domus sunt certæ ac constitutæ, & Rex gentis, quē illæ nō minus obseruant, quã, ut inquit Vergilius, Aegyptus, aut ingens Lydia, aut populi Parthorum, aut Medus Hydaspes: Sed eam si quis diligentius attendat, comperiet consensum potius quendam esse & conspirationem, ad instituti operis diligentiam, quam societatē aut amicitiã. argumento est: quod foras egressæ, & extra opus positæ, ciuitatis ac fœderis inter se iã nō meminerũt: nec ciues ac contubernales, nec peregrinas atque aduenas dignoscũt. Hominē uero, sanctum animal, si quis explicet penitus, inueniet ad religionem in deũ, & societatem cum hominibus non modo natum esse: sed factum, appositum, instructum. Data est illi diuino munere ingenij uis excelsa, erecta: qua per elementa omnia in cœlos sublatus, illos omnes percurrat: ordinemq; & naturam uniuersitatis huius: nec eis contentus, ad autorem omnium parentem suum penetret, diuinitatisq; illius sit capax: quod profecto tantum donum superuacaneum esse uideretur: nisi ad religionem perti

Religio in homine, & pietas erga deum.

nem pertineret, & ad eum colendum, quem mente esset consecutus: ut, quemadmodum inter homines, si quis sit insigni aliqua & excellenti præter cæteros uirtute: ita natura fert, ut hunc amare, & colere uelimus: huic innotescere: &, quatenus fieri concedatur, amicitia illi, usu, ac familiaritate cõiungi. Sic ad contemplationem diuinæ illius & præpotentis naturæ, per gradus rerum conditarum subnixis ac sublatis incredibili uirtute aspecta, ardeat animus amore & obseruantia tanti boni: nec quiescat, donec illi notior factus, eius amicitia, uelut supremo bonorum omnium perfruatur. Rursum descendit huc ad se, ac sui similes humanus animus: & eodem mentis uigore & celeritate excogitat artes & instrumenta: non modo uitæ transigendæ, sed etiam quibus homo, deposita illa malitiæ feritate, mitescat: & fiat huic, de qua loquimur, societati aptior. nec sibi uni hæc inuenit, sed in commune reliquis hominibus, etiam nihil de societate & concordia cogitãs: quo appareat in illo, uel aliud agente, proferre se sua sponte apertissima signa

Artes uitæ & instrumẽta ab homine excogitata.

humanæ huius consortionis. Nam plerunque ij homines ad excudendas artes incumbunt: qui se illis ipsis artibus nunquam usuros satis sciũt. Sed quemadmodum Agricola ille apud Cæciliũ: quum senex admodum, & effœta iam ætate arbores poneret, rogatus cui? Dijs, inquit, immortalibus: qui & alios uoluerunt ponere non sibi, sed mihi: Sic & me non mihi, sed uenturis: qui etiam uenturi hoc idem officij suis posteris præstabunt. Ita hæc hominum inter se societas, non finibus uitæ huius clauditur, sed ulterius transcendit: ut ad mortuorum quoq; curam ij uideantur pertinere, qui uiuunt. Habet quidem homo animi motus quosdam uehementes & incitatos cum quadam perturbatione, quibus extimulatur ad desciscendum ab hac concordia, nempe superbiam, arrogantiam, liuorẽ, iracundiam: Sed benignissimus naturæ nostræ autor, in reliquis animalibus summum illis motibus ius attribuit, & uelut potestatem sine prouocatione. quo metus, aut spes, aut charitas, aut odium impellũt: eo rapitur bellua, nec potest pedem referre.

Perturbationes, quibus homo cõmouetur.

domini

domini enim sunt affectus totius bestię. In nobis uero perturbatiões omnes, ceu uilia & nequam mancipia amplissimo quodam concessu ac munere sepofuit deus a regimine hominis. Subdita esse iussit generosæ menti: uoluntatemq; illis præfecit liberã & inconcussam: quæ spretis affectionũ tumultibus, & illorũ clamoribus pro nihilo habitis, statueret, quicquid ipsi esset collibitum. Addidit rationẽ ducẽ, & consultricem operũ: quæ nũq; ad discordiã aut odiũ, semper ad amorẽ, cõcordiam, quietẽ, iustitiam, æquitatẽ, omne deniq; uirtutis & bonitatis genus uoluntatẽ adhortatur, & instigat. Nec potest ab huius consilijs uoluntas discedere; nisi prius humanã dignitatẽ exuerit, & in færã trãsierit, aut færa etiã peius. Et ne commemorandis maximis mentis nostræ diuino munere non ornamentis modo, sed instrumẽtis quoq;, rẽ nimium ꝑducã; subijciã modo de memoria: quam iure optimo mentis humanæ thesaurũ soliti sumus appellare. Hæc eñ non est in brutis, cuiusmodi in hoïe: nec illa parẽtum recordanť, nec meliorẽ agnoscũt, nec patriæ desyderio, Memoria, quæ mẽtis thesaurus appellatur.

 aut

aut pietate tanguntur, idcirco solutæ & & exleges, naturæ suæ nutu, instinctuq; uitam transigunt, præsentibus tm̄ accõmodæ. Homo uero & parentes, & propinquos, educatores, pædagogos, institutores recordatur: omniũ deniq;, qui illi quacunq; ratione ac modo profuerũt, ad memoriã beneficij, & remunerationẽ, si qua detur. quo non aliud æque societati tuendæ conseruandæque conducit: quũ legũ reminiscit̃ & magistratuũ, ut illis pareat: ciuiũ & sociorũ, quos iuuet. deniq; totum hominũ genus haud aliter aspicit, quã socios: ut commonefactione similitudinis, & cõmunis naturæ, natũ se ad omnia usus esse non ignoret: ne quã prætermittat benefaciendi alijs occasionẽ: non nescius prætermitti id nõ posse sine uiolatione legũ naturæ, hoc est, dei, & omniũ, & naturæ ipsius cõditoris: ut deserere naturæ iussa perinde sit, ac insignẽ deo facere iniuriã: tanq̃ aliquid ipse statuerit a nobis reprobãdũ. Maxima sunt hæc quidẽ oĩa cõcordię & societatis indicia: sed apertius aut euidentius nullũ, quã quod sermonẽ accepimus, quo reliquæ uniuersæ animãtes carent.

tes carent. Necq em̃ aduerſus deũ opus erat ſermone,qui in intimis pectoris no ſtri receſſibus uerſatur, cuique notiores ſumus,quã quiſq; ſibi. Nec ullus ſecum ipſo ſermone indiget.hominibus homi- num cauſſa tributus eſt ſermo: quo non aliud excogitari poterat inſtrumentum communicationi hominum aptius: ut quiſq; alteri,ſiue quid ipſe animo, & co gitatione clauſum teneat, aperire: ſiue quid alicubi factũ aut futurũ ſit expli- care poſſit: nihil ſit deniq;, quod homo eloqui, & uelut per linguæ infundibu- lum a mente ſua in alienam tranſfunde re,& quaſi tranſuaſare non ualeat.Quã admirabile ſit hoc dei artificium, con- ſuetudo facit,quo minus cogitemus.ſed eſt profecto ingens. Nec minus illud, ſonos omnes tam multiformes humani ſermonis paucis eſſe literarum formu- lis comprehenſos,unde literarum natus eſt uſus: quas qui nunquam uiderunt, ut in remotiſſimis oceani inſulis, naui- gatione ad occidentem a noſtris homi- nibus repertis, nulla ui cogitationis & coniecturæ,quemadmodũ fiat, poſſunt colligere.Et quemadmodum lingua &

Sermo.

Literarũ de natæ.

uoces præsenti societati seruiũt, & glutinum sunt communis uitæ:ita scriptura priores cum posterioribus cõiungit, & multas ætates, unam facit. colloquũtur scriptores cum posteris nondum natis, & hi cum scriptoribus iam olim uita functis. Sermoni adiunctus est is, qui in solo homine intelligitur, uultus: qui in naso, fronte, ore, sed oculis potissimum promicat, & se profert, estq; uice sermonis cuiusdam. nec alio sermone utũtur ij, quibus linguæ usum natura ademit: nempe infantes, & muti. quinetiam homines facundissimi multum se eo in dicendo adiuuari sentiunt. nec dissimulãt momẽtum ad persuasionẽ adferre haud leue. Et quemadmodũ in nullo est animante, præterquam in homine: ita homini erat futurus necessarius uicturo in societate, nulli alij. quippe uultu apertius sæpenumero intuemur, quæ in pectore sunt tecta, quã sermone cognoscimus. multæ sunt fraudes ĩ sermone. Flexibilis est pro arbitrio loquẽtis. nec uultus non est sæpe falsus, & ad libitũ compositus. sed difficilius est uultum simulare, quam sermonem; præsertim in hominibus

Vultus, qui est aliter fere sermo.

minibus natura simplicioribus: aut ubi tanta affectus impotētia inuasit, ut uultum ministrum suum eripiat potestati fictæ uoluntatis. ut quantuncunq; conetur, nequeat tamen uoluntas eum torquere, quo intendit, nempe ad fallaciā. Itaq; uidemus crebro sermonem fucatum simplicitate uultus coargui. Et ut ostenderet ei deus, cuiusmodi ea esset societas futura, inermem eum penitus in lucem uitæ huius misit. Reliquis animantibus uarie arma attribuit: uel quibus nocerent, uel quibus se tuerentur. leoni, urso, lupo ungues ac dētes, & magnū in lacertis ac corpore uniuerso robur. apro & elephanto dentes columelares: equo ungulas, tauro cornua, erici spicula, scorpio uenenum. Sunt quæ tuta inter sui dissimiles agūt testis aut corijs densissimis: & si nō aliud, certe pernicitas parit salutem. homo nec dentium firmitate aut unguium, potest impetere. non cornu, non spiculis, non ueneno est armatus: corio, eoq; molissimo circūdatus. animal inerme, ac proinde innoxiū: ut intelligat qualē se debet inter homines præbere. nam a noxijs færis

Hō prorsus inermis i mūdū emissus est.

societas

ſocietas eum, & conſenſus aliorum ho-minum defendet, ut mutuo ſint alij alijs auxilio. Imploratur hoc ſubſidiũ lachrymis: non exiguo argumento humanæ manſuetudinis, & concordiæ. Nam lachrymæ affectus molles ac mites declarant, non belluinum illum rigorem, qui nequit flecti: tñ potẽtioris affectus uiolentia frangitur. Accedit huc, quod lachrymæ noſtrum dolorẽ, aut gaudiũ teſtantur: ſiue dum noſtra dolemus mala, aut illachrymamur leticiæ: ſiue dũ aliena mala miſeramur, & ad eundem nos quoq; modum affici, quo illi affecti ſint, defluentes lachrymæ teſtãtur: quo nihil dici poteſt ad concordiã, & amoris conciliationẽ confirmationemq; efficacius. Quid ualidius ſit ad parandam gratiã, quam uel nos alijs penetralia animi noſtri reſerare: in quo eſt fiducia amicitiæ fundamentum: uel illorũ mala, aut bona tã eſſe nobis curæ, quã noſtra ipſorũ: ut nõ ſecus illis permoueamur, quã noſtris ipſorũ: quæ eſt amicitiæ cõſummatio: quũ idẽ eſt uelle, idẽ nolle, & omnia facta ſunt amore cõmunia? Eſt & in riſu quoddam lætitiæ & hilaritatis ſignũ, argumentũq;

Lachrymæ, manſuetudinis humanæ ſymbolum.

Riſus, q eſt hilaritatis argumẽtũ.

argũmentũq; mansuetudinis animi:qđ risu emollitum esse ostenditur. Nam in illis, q nunq̃ feruntur risisse: ut Crasso, & alijs, quos ἀγιλάστους Græci uocãt,exit is animi tenor,sicut Plinius inquit,in rigorem quendã, toruitatẽq; natura durã atque inflexibilem, affectusq; humanos adimit:ita uidemus maximas sæpe molestias,aut res tristissimas,aut initia grauium irarũ discussa esse leui aliquo risu. Et ad hanc concordiã firmius inter homines deuinciendam, non solum inermem produxit deus hominẽ: sed infirmum,imbecillum, impotem sui, alienæ prorsus opis indigũ. Cætera primo statim ortu, aut mox paulo uires naturæ suæ sentiunt,ac usurpant:& quicq̃d unquam habituræ sunt,accipiunt: ingressus,natatus,pernicitates,pasci,appetere profutura,noxia deuitare: quod uidere est in ijs animantibus,quę inter nos nascuntur, & crescunt, pullis gallinaceis, anaticulis,agnis,hœdis.Homo uero ita nascitur, ut nihil minus uideatur futurus,quam quod postea uidemus:animal a primo brutum, stupidũ: &,ut Plinius aptissime dixit,iacet manibus, ac pedibus

Hominis imbecillitas,& infirmitas.

bus deuinctis flens. quod nisi subueniret miseratio, nemo tā inutilem truncū, imo uero molestū uellet tollere. Alitur misericordia parentū & nutricum, educatur aliena ope, crescit aliena ope: nihil attulit suū, omnia habet aliena, precario accepta. Nam quomodo poterat demissius supplicare, quā tot lachrymis ac eiulatu, ut sciat alienū esse beneficiū, quod uiuit, quod sapit, quod potest, quod est omnino aliqd, ut & benefactoribus habeat gratiā, & quacunq; ualeat, referat. tum memor, ex quibus initijs adoleuerit, discat aliorum inopiæ ac infirmitati manum porrigere, opem adferre. Adde his præsentes necessitates. quālibet potentissimū, robustissimū, & ualentissimū uirum una febricula cōcutit: ut cogatur multorū opem supplex implorare: & imbecilissima muliere ad ministerium, ad salutem egeat leo iste, imo arx, quam febris est demolita. Sano quoque ad quotidianas necessitates, quā multorū sunt labores corrogandi? agricolæ, pastoris, textoris, extructoris, nautæ, uehicularij, & aliorum alijs, pro cuiusque arte ac ratione uitæ. Quod si crescat sensus, &

Necessitates, quibus hō est obnoxius.

potentia

potentia & dignitas: ibi uero quo altius hominem euehit fortuna, hoc magis cogit eum opera omnium illorum indigere, quos sub illo reliquit. ut non in aliud uideantur homines sublati, quam ut de illo excelsiore loco prouideant eos omnes, qui sunt ipsis opus, & sine quibus uiuere, ac sustinere se in illo culmine non ualeant. Nec solum in hominibus est hæc mutui auxilij tanta indigentia, sed in terris ipsis, quæ humano cultui & usui sunt traditæ, ut aliæ alijs rebus & careant, & abundent, quo hæc communicatio & commercium humani generis, nullis gentium aut terrarum limitibus dirimatur: non mari, aut fluminibus, non montibus, saltibus, harenis, & uastis solitudinibus: queis omnibus difficultatibus euincendis excogitata sunt remedia, ut nihil iam iter faciundum impediat. Ergo memoria beneficiorum ad bene meritos, & miseratione aduersus imbecilles, & erga omnes recordatione infirmitatis naturæ, quæ nos muultis cogit indigere, concordia hæc fortius coalescit,

Terræ mutuo indigēt, vt hoīes hominibus.

quum

quum nullus ſit,qui uel nō iam profue=
rit aut nobis ipſis, aut ijs, quorum nos
utilitates pro noſtris ducimus, uel non
poſſit per occaſionem prodeſſe. Quid
hic dicam? quantum eſt in hominibus
odium? quæ auerſatio ſolitudinis: ut ea
inſtar ſit mortis? quæ appetitio ſocieta=
tis,colloquij,cōuerſationis, ſepoſito re=
ſpectu omni utilitatis ſuſcipitur, tantū
naturæ quodam nutu: ut etiam hoſtes
illi humani generis,q̄ Græco uerbo ho=
minum oſores nominātur(qualem fuiſ=
ſe Athenis Timonē quendā bellis Pe=
loponeſiacis accepimus)tamen ſolitudi
nem refugiunt; & quū homines omnes
ſe dicant odiſſe, homines tamen quæ=
runt,quibus cum uiuant,& colloquan=
tur,breui perituri,niſi quos nanciſcerē=
tur. Voces has naturæ tā exertas & ex=
audibiles, ſed quibus ſcelera noſtra ob=
turbant, ne intelligi a nobis poſſint,in=
ſtaurator labefactatæ uitio noſtro natu
ræ Chriſtus, adiuuit illuſtratione eorū,
quæ nos feceramus obſcura, & propius
auribus noſtris admotus effecit,ne quis
cauſificari poſſet ſe non audiuiſſe. Is er=
go cœleſtis ſapientiæ magiſter funda=
mentum,

Solitu- do,tāquā mors re- fugitur.

Lumen Chriſti nobis in- fuſum.

mentum, ædificium, tectum, deniq; caput & finem suorũ omniũ præceptorũ in charitate una posuit: hortatus homines ad amorem, cõcordiam, amicitiam: testatus ita demum futuros illos suos, si mutuo bene uellent, hoc est: ita demum futuros Christianos, id est, homines naturæ puræ ac incorruptæ. Quid eñ est aliud Christianus, quam homo naturæ suæ redditus, ac uelut natalibus restitutus, a quibus deiecerat eũ diabolus, captũ uictoria sceleris? Expositus est nobis homo a natura ipsa: id est, a deo rerũ omniũ parẽte ac principe factus, instructus, ornatus, appositus ad pacem, quietem, cõcordiam, amorem, amicitiam, ad ea ipsa edoctus a filio dei, & deo ipso. Vnde ergo tantũ per uniuersum hominum genus dissidiorum, tantum discordiarum, inimicitiarum, odiorũ: quantũ nõ est inter res suapte natura atq; ingenio inimicas ac pugnantes: ut nec gens genti, nec populus populo, nec in eadẽ ciuitate ciuis ciui, nec uicinus uicino, nec intra eosdem parietes frater fratri, filius patri, uxor uiro bene uelit? Oderunt, rapiunt, spoliant, fallũt, fraudant,

Christianus homo perfect⁹.

Discordia inter homines.

cædunt, tollunt inuicem, nec in his iſta exequendi uicibus modus ullus, aut requies. Quid aliud exiſtimandum eſt, quam defeciſſe hominem a natura ſua? Ita neceſſe eſt accidiſſe. Nam uiuenti ſub legibus naturæ ſuæ non ita diſcordia dominaretur, inimica naturæ. Ergo oportet ab humanitate hominem diſceſſiſſe: quum amorem & concordiam exuit. Quid opus eſt diſſimulatione aut ſchematis? Plane ac aperte confitēdum eſt, non fuit homo humanitate contentus, diuinitatem expetiuit: idcirco & humanitatem, quam relinquebat amiſit, nec quam affectarat diuinitatem, eſt conſecutus. ad quam fortaſſis diuinitatem quadam tenus pertigiſſet, ſi ſe agnoſcens, & ſuis diffiſus uiribus, dei ſe gratia ac beneficio adepturum ſperaſſet: cuius in ſe tam prolixam erat iam benignitatem expertus. Sed ſe non agnouit, & diaboli uerſuta ſublatus fraude, eo aſcendit, unde non poſſet ſine grauiſſimo caſu deſcendere. ſed omnium fuit in caſu acerbiſſimum, quod memoria remanſit læſa. uoti reliquiæ multæ adhuc reſtant. caſum ſumus obliti,

quem

quem tamen tanto nostro malo quoti-
die sẽtimus. sed alias potius placet caus-
sas affingere, & auertere a nobis auto-
ribus culpam in naturam aut rationem
negociorum, hoc est, in deum ipsum, si
aperte auderemus proloqui. hæsit præ-
cordijs superbia affixa graue malum &
tyrannis sæuissima, quæ nunquam se
satis tutam esse arbitratur in solitudi-
dine, teterrimum circumfert secum sa-
tellitium flagitiorum omnium ac scele- Supbia.
rum. Quid non appetat, qui dei æqua-
litatem inuadebat? Infinita est in no-
bis antecellendi cupiditas, non una a-
liqua in re, sed in omni, quancunque ui-
demus esse in precio, qualiscunque de-
mũ ea sit, modo placeat, modo approbe-
tur. uolumus per religionẽ & dei cultũ
antecedere, tanquã chariores ac propin
quiores simus deo. nõ ignari exemplis
ac documẽtis innumeris eo lõgius quẽ-
q; ab illa sancta natura abscedere, quo se
arrogãter ꝓpiorẽ uel putarit, uel osten-
tarit. Sed qđ ad rẽ, quãtũ absimus? ꝓxi-
mi credi affectamus, hoc petitur, hoc est
præmium laboris, hæc merces, qua una
acquiescimus. Quot suscipiuntur labo-

res,ut liceat unicam illam uoculam audire,o doctum hominem. ea meditatio noctes iungit diebus, abstinetur cõcessis uoluptatibus. fit ualetudinis dispendium,ut dicat, sæpe qui non intelligit, doctus est. Quod si emenda essent oua duo, reijceres consilium eius, qui oua non nosset:at indocti de doctrina tua iudicãtis censuram amplecteris.& ea non delectaris tantum, sed dilataris,sed extolleris, atq; ingentes spiritus assumis. Sunt, qui nõ negant se quidẽ indoctos, nempe quia nihil habent in eruditione quod ostentent, uideri tamẽ uolunt ingenij acumine doctis non cedere,nemini sua prudentia nõ satisfacit,ne stultissimis quidem. sic qui infirmior est corpore,quã ut obtegere possit, & fucũ facere,de animo se uenditat.superari quidem se posse,uinci non posse. etiam deformissimo placet sua forma.& arte captat, quod defuit naturæ. Quid dicam de genere,quo ut nihil est reuera posterius in laudibus, ita nihil prius usurpatur,aut iactatur.adeo ut pluris etiam faciamus alienã uirtutẽ, quã nostrã ipsorũ. at hoc genus cuiusmodi cẽsemus esse,ut

Doctrina

Acumen.

Genus.

ſe, ut habere in ſtẽmate latrones & ſtu-
pidiſſimos caudices laudi detur, nec de
ſint, qui inter nobilitatis titulos ponant
genus relatũ ad urſum, aut Sirenẽ, aut
ſerpentem, aut olorem, aut ueneficam
aliquam. Opibus tanta ex admiratione Opes.
acceſſit autoritas, ut inexplebilis ſit iã
auaricia. quũ uident homines ſoli poſ-
ſeſſioni diuitiarũ ſemotò quocunq; uſu,
honorem haberi, imo uero adorari diui
tem ab ijs, qui daturi ſunt illi citius, quã
accepturi. Hinc quæ oſtentatio, qui ſpi-
ritus in numeroſa familia, in cultu im-
modico, in luxu: ut credamur habere
rem. ut qui non habent, ne carere uide-
antur, omnem uirium ſuarum facultatẽ
tranſgreſſi miſerrimã uitam degant. ea
uia graſſantes ad pecuniam, in qua ma-
ximis cum difficultatibus uix inſiſtũt,
dies & noctes cura illa atque anxietate
torti ac uexati repetũt quotidianas ęrũ
nas cum ſole naſcẽtes. Sed uocat nos ad Honor.
ſe honor. Mira dictu res, captauit huma
na ſuperbia & hæc præſtantiæ cupido
laudẽ atq; admirationẽ ex re omni, non
ea ſolum, quæ ſpeciẽ uidebatur habere
aliquã uirtutis aut boni, ſed ex neutris,

 & quæ

& q̄ indifferētes nominātur,ex friuolis, ac īeptis,ex noxijs,ex pudēdis,ex uitijs. Sedere,ſtare,iacere, īgredi. omnē geſtū &motū corporis uolumus ita fieri cū dignitate,ut nō cōtenti offenſionē ſpectātiū defugiſſe,etiā decus ex ijs paremus. nihil ſinimus eē naturale.oībus adhibēda eſt ars honoris colligēdi.Si q̄s uidet notabilē ſe eſſe,ꝙcruda &nocitura edat poma,auide uorat, & undecūq; rapit ſine appetitu,& cū periculo. Ludit quis, uellet teſſeras alio modo,ꝙ̄ cōi mittere, aut miſcere,& diſtribuere, & iacere in mēſam folia aliter,ꝙ̄ reliq̄.ea eſt cupiditas ſegregādi ſe a uulgo,& inſignē ſe faciēdi nota aliqua.Eſt mihi iſtud datū a natura,inquit Thraſo ille in Comœdia, ut grata ſint,quę facio oīa.Quid magis pudēdū hoī,ꝙ̄ nobiliſſimū animal tanꝙ̄ ægrū nō poſſe uitā uno die ſine cibo & potu prorogare?nec tueri ſe a cœli iniuria ſine tecto & ueſtitu? q̄ oīa cōſtat hoī data in remediū noxæ,quā pctm̄ attulerat.atq in ijs,qđ decus ambit?gloria laute mēſæ cibis exquiſitiſſimis procul allatis & emptis magno,indumētis p̄cioſiſſimis undiq; cōquiſitis, ædificijs altiſſimis

mis & sumptuosissimis qd istuc est? etiã ne honor petit ex dedecore? Iã nõne uitia sũt ludere, balneari, ociari, nihil agere, scurris ac morionibus benigne facere? At q̃ multi p hæc uolunt nobilitari? Quid sceleratius latrocinijs, cędibus, adulterijs, fraudibus, ĩposturis? & hæc p̃ciũ receperũt, & q fecere, p̃dicãda ducũt. & amplã se ad suos posteros noĩs sui gloriã credũt transmittere, ut inter maiorũ suorũ laudes ista cõcelebrẽt. usqꝫ adeo nihil est qd', q facit, nõ uelit pulchrũ uideri. & qd' pulchrũ uidet, nõ habeat sectatores, utrũqꝫ ex eodẽ supbiæ fõte in gñe mortalium uberrimo. Nec solũ affectat superbia in oĩbus laudẽ, sed more ignis se attollit, ut reliquis emineat. ut iã non modo pulchra & admiranda sint, quæcũqꝫ agit, uerũ summa & singularia. Et miramur relinqui aliqd inter nos quietũ & tranquillũ, quũ tãtopere superbiæ disciplina inualuerit, atqꝫ oĩa inuaserit, uel solo sui tactu contaminata. Impetit supbia duobus iaculis, ĩuidia & ira. Nã si qs aliq̃ rerũ huiusmodi, quæ pulchræ ac præstantes censentur antecedat, continuo a superbia mittitur inuidia, quæ Superbiæ duo iacula.

formosa deturpet, & puris labem asper-gat deniq; male sentiendo, & peius oĩa interpretãdo, nihil syncerum aut rectũ prætermittat. omnibus uel apertissimã notã inurens, uel certe suspicionẽ, quando aliud non potest. sin detrahere a nobis tẽtet, iniuria nominatur, & iræ permittitur ultio. Vtraq; & inuidentia & ira uoluntate malefaciendi est armata,

Odium. quæ uoluntas, quũ inueterauit, fit odiũ, ut ex uino acetũ: sed acerbius est ex inuidia odium, quã ex iniuria. Iniuriæ eñ potest aliquando satisfieri, nũquam inuidiæ. scilicet est uelut ignis in naphtha accensus aut Samosathensi maltha, qui profusa aqua pertinacius ardet, & quẽadmodum ille inquit in fabula, hoc in ista clade mirandum accidit, Alit unda flammas, quo prohibetur magis, Magis ardet ignis, ipsa præsidia occupat. sic inuidia beneficijs irritatur magisque ardet, si quis tentet restinguere, nisi materiã penitus subtrahat incendio, nempe uirtutem aut gloriam ex qua est nata, adeo canino more uiuimus, ut non modo præstantium rerum excellentia inuidiam exagitet, ut eruditio, forma

dignitas, potentia, opes, sed leuiũ quoque, ut nouitas in cultu, dignitas in incessu, insignis gladius aut pileus. Sunt qui nihil penitus habent causæ, sed non possunt sine hoste uiuere, ut de ueteribus Hispanis scripsit Trogus, quod malũ nobis est cum multis alijs nationibus commune factũ. ut si quis quamobrem suscepta sit discordia consyderet, plane intelligat non tam id fieri cupidine sui ulciscendi, quam odio cõcordiæ. Ad pugnam & gladium prouocant alij hominem procerum aut elegantem in experimentũ uirium. alij robustum & ualentem, ut animũ explorent. sunt, qui exterum, ut sciat inter cuiusmodi agat uiros. alij Germanum, aut Hispanum, aut Heluetium propter bellicã harum gentium famam, ut canes, quibus ad rixam satis est præter ostium transisse. Nam, qui ebrij cupiunt pugnare, magis uino quã ingenio uel animo suo morẽ gerũt. ego uero de absthemia ebrietate loquor Illud mirifice ad dignitatem mouet reputantem, quas quisque uocet iniurias, & in alienos affectus durus atq; inexorabilis, quantum suis indulgeat. Primum

omnium superbiæ semina vnicuiq; persuaserũt, vt magnifice de se sentiret. nõ modo si virum aliquem, quem malicia iam per ætatem atq; usum instituit, sed si puerum, qui uix fari potest, quiq; rerum pene omnium intelligentia caret, qualis nam sit, roges, optimũ se & perfectissimum esse respondebit. Nec tam elaborarunt, vt id assequerentur, quod se esse crederẽt, q̃ ut alij ita existimarẽt. Itaq; non desunt pleriq;, qui uolũt alijs esse persuasissimũ se id habere quod ipsi idem non ignorant in se non esse, quasi uero uel simulando tot possint oculos, & aures, & iudicia fallere, aut animorũ libertatem uiolentia cogere. Est qui ab alijs contendat, ut quod falsissimum esse uident, uerum esse non dubitent. Quosdam eo dementiæ superbia sustulit, ut etiam sperẽt alios plus ipsis habitum iri fidei, q̃ suis ipsorum oculis, ut quod idem ipsi compertissimum habẽt illos scire, postulent tamen in suam eos gratiam ignorare. Ergo laudem eruditi ambit ĩperitus, strenui ignauus, auarus benigni: &, quod magis ridiculum est, formosus uult credi, quẽ omnes uident

dent deformiſſimũ robuſtus, qui uix in=
greditur ac ſubſiſtit. procerus, pumilio,
& in digitos erigitur, ac ceruicẽ extẽdit.
Loripes putari uult rectus, fuſcus candi
dus, & cuius humilitas ſordeſque, imo
etiam turpitudo generis eſt notiſſima,
claritatem præ ſe oſtẽdit, etiã apud uici=
nos ſuos & inter quos eſt natus ac edu=
catus, qui fari uix ualet, pro Cicerone ſe
aut Demoſthene uenditat. Pauper &
pannoſus opulentus cupit uideri, & id
ut exiſtimetur, uniuerſum cẽſum in cœ=
nulã effundit. Quid illa? boni ac mode=
rati viri laudẽ famamq; captare in me=
dio ſaltu latronẽ, dũ hominẽ ſpoliat, dũ
cædit, q aut tunicã aut pileũ, quẽ aufer=
re poterat, relinquit. aut uitã, quã eripe=
re licuit, donat? in medio lupanari mere
tricem ſe pro Penelope aut Lucretia ge
rere? Lenonem pro Socrate quopiam
aut Lælio? & hæc quæ per ſe ſunt intole
rabilia uincuntur indignitate, quod nõ
tã aliis uolunt eſſe perſuaſiſſimũ, q; nõ=
nunquam ſibimetipſi perſuaſerunt. &
atrocitati facinorum aliquid prætexũt,
quo rem etiam apud ſeipſos leniãt, gra=
uitatemq; rei eleuent, uel dum culpam
a ſe

a se auertunt. uel in alios per comparationem uel culpam uel inuidiam maiorem deriuant, ut non tam uideantur laborare, alijs ut imponāt, quam sibimetipsis, se adactos uel necessitate id facere, uel iusta aliqua indignatione, uel impulsos aliena iniuria. Illos qui ab omnibus habentur uiri boni, grauiora sæpe designare. sed seu clam esse, seu tegi opinione nominis se, quantulumcunque sit, in quo peccent infamia laborantes, premi maiore inuidia, quàm pro ratione facti. & quod in alijs esset leuissimum, in se fieri crimen capitale, quemadmodum ferunt in fabulis lupum dixisse, quum uideret coruum ulceroso asino insidentem. Nec deest omni hominum generi cōmunis illa humani generis pestis assentatio, quæ approbet, quantūcunque iniquas aut absurdas sentētias. Nā alios ad assentationē & applausum uitiorum impellit pecuniæ fulgor. alios inconsulta & cæca beneuolētia. alios patrociniū communiū uitiorum, alios metus, alios cupiditas fruendi uoluptatibus. Quo fit, ut nec diuiti, nec inopi, nec latroni, nec scorto, nec lenoni desit assentator,

Assētatio

quando

quandoquidẽ nemo eſt tam abiectus ac inutilis,qui nõ aliqua ex parte uel nocere ualeat,uel ſpes noſtras adiuuare.utrique abblandimur,huic ut proſit, illi ne obſit. Quis inter hæc ſibi uerum dicere auſus eſt? ut inquit Seneca, quis nõ inter adulantium blandientiumq; poſitus greges,plurimum tamen ſibi ipſe aſſentatus eſt? Quare quod certiſſimũ omnibus & exploratiſſimũ eſſe uolumus, id ſi quis declaret ſe nõ credere,tanta cenſetur iniuria,quanta, ſi quod nos longo uſu ac poſſeſſione cepimus,eriperet. Ita factum eſt,ut & mendacium ſit iniuria, quia falſum, & uerum ſit iniuria, quia amarum, ut iam ægre poſſit quiſquam de alio loqui uel ſine mendacio uel ſine contumelia,in tantas anguſtias re deducta,ut conſultiſſimũ exiſtimetur de alijs in totũ tacere. Quod narrant Philippũ Burgundiæ principem, quum diſſimulato cultu famã ſui inquireret,compotori in caupona cõſuluiſſe, ut ne unquam de principibus uerba faceret. Nam ſi laudaret,mentiret̃, ſin uituperaret, periclitaretur. Hi animorum morbi, quibus quiſq; manus præbens iniquus alijs Amor ſui
atq;

atq; aſper tã blanditer ſe demulcet, effe cerũt, ut introrſus amore omni collecto homo ſeipſum tenerrime diligat. Ergo quẽadmodũ in corporibus uidemus cõtingere, ut quũ color ſe ad cor ac uitalia recepit, extremę partes rigeãt, ut in metu, in ira, in rigore acceſſionis febris: ita quum ſe tota intro charitas confert, ut intime ardeat, minimũ foras emicat, atque exiſtit, externa rigent quoties homo uniuerſam amoris ſui flammam ad ſe reuocat, & in illis pectoris ſui penetralibus continet, cohibetq;, ut ſeipſum habeat multo chariſſimum: ibi uniuerſa amoris uis comprimit̃, nec ſe ad alium quenq; promit. qui em̃ adeo ſe uehementer amat, ſolum ſe amat. Hic eſt ille ſui amor, quẽ eſſe maximorũ malorũ fontẽ etiã humana præditi ſapientia ſunt conqueſti. Auguſtinus noſter caput ſcelerũ cunctorũ dicit eſſe amorẽ ſui: ita ut diuinis pręceptis nihil aliud iubeat̃, q̃; dei & ꝓximi amor, uetet̃ amor ſui. Ille rectus & iuſtus amor impletio eſt diuinorum omnium præceptorũ. hic prauus & iniquus, uiolatio eſt omniũ. Quanquã, ſi qs acutius attendat, non illud eiuſmodi rei

nomen

nomen satis esse congruū inueniet, neq; illos q̃ ita se amare existiment, se amare, sed sua: sæpe etiā alienissima. Amant ēm possessiones, quas cupiunt habere ꝓprias, amāt existimationē hoīm, cui seruiūt, quā supra modū cōseruare, atq; augere studēt. amāt suū corpus, cui se māci pauerūt, & nihil nō illi postponūt. Animum uero, q̃ est uel solus homo ipse, uel unde maxime homo censet̃, negligunt: & hactenus amāt, colūtq;, quātū corpori uitā suppeditat, ac sensum, quo se uoluptatibus expleat, & rebus concupitis. Neque enim prudētia, nec eruditione, nec ullo pulcherrimarum uirtutum genere exornare ac excolere animum student, quæ unica est salus, & uita animi. unus illius pastus omniū suauissimus. & sine quo non iniuria Salustius animam oneri esse dixit, corpus uoluptati. Sapienter apud Platonem Socrates Alcibiadem docet, non esse eam hominis curam, quæ adhibeatur ijs, quæ homo possidet, sed quæ ipsi eidem homini. In unoquoq; nostrum animum dici quenq;, corpus nostrum, fortunas uero & possessiones, quædam procul posita.

Ita non eum amare Alcibiadē, qui eius corpori bene uelit, sed q animo, & eū, q corpus curet, sua curare, qui uero opes, nec se nec sua, sed alia longe dissita. Nemo prohibetur seipsum amare, sed in eo plerięꝫ omnes turpiter ac flagitiose falluntur, quid sit quisque. An non deforme sit & insaniæ simile, si quū quis honorem uellet regi exhibere, Rex non se regem esse clamaret, sed cultum suum, sed domesticum instrumentū, & pecuniam, & illum regiæ dignitatis ornatū spectantium oculis expositum? Ita plane est, omnes insanimus. nemo se intelligit, quisqꝫ se esse credit, nō seipsum, sed ea quæ possidet. Quam grauiter Epictetus Stoicus: Hæc, inquit, minime congruūt argumenta. Ego sū ditior te, melior igitur. ego sum peritior, tanto ergo melior. hæc sunt longe congruentiora: Ego sum te ditior, mea igit̃ ꝙ tua possessio melior. ego te sapiētior, mea igit̃ quā tua oratio melior. At tu neque possessio es, neqꝫ oratio. Age uero: Quid si quis paulo sapientior, quas homines in tantis tenebris, in hac cæcitate atqꝫ ignorātia iniurias uocent expendat, & quibus

ex rebus

ex rebus læſos cõquerantur, iurabit ne- minem penitus ſanum eſſe. uides tu animal hoc tam ſuperbum, tam elatum, tã ferox: nihil eſt eo inualidius atq; infir- mius. Nam, ut deſtitutum eſt ac deſer- tum magna diuini illius præſidij parte, quam a ſe ſuo ſcelere dimouit, ac reie- cit, ita ad muniẽdum fulciendumq; im- becillum locũ tanto propugnaculo nu- datum, & iniuriæ iam undique expoſi- tũ alia accerſiuit innumera & in aĩo, & in corpore, & extrinſecus. Diuina de- fenſio ac tutela inſtar illi erat nõ modo eorũ omniũ, quæ in eius locũ repoſuit, ſed quæcũq; cogitari humano aĩo pote- rant & expeti. ea ſeparata ac digreſſa opus illi fuit his pene infinitis, ſed quæ ſubiecit tanq; bacillos columna diruta prorſum ac deiecta, ut illa ſimul uniuerſa nõ poſſint eũ uindicare ab ea iniuria, cuius uiolẽtiæ ſunt obiecta, a qua undi- que & cõtinenter oppugnatur atq; infe ſtaĩ. Ergo ſuperbiæ addita eſt ad eã pu- defaciendã humilitas atq; imbecillitas, ut manifeſtius coarguatur criminis, q in tanta ſe egeſtate ac ſordibus extule- rit, in quibus conueniebat potius ſui cõ

sciũ sese demittere. Superbiæ atq; infirmitati adiuncta est ignorantia, ut ueri germaniq; sui finis uel nescius uel oblitus illa omnia, queis ad hanc edendam

Bona. uitam indiget, bona nuncupet, bona esse arbitretur. & iniuriam censeat, si quis eorum aliquod uiolet, aut attingat, quæ sint sua bona. Percurramus eorum nõnulla. Sed breuiter, & quasi defungendi gratia: Apostoli rogant magistrum, ut sibi fidem augeat. Dominus ipse miraculorum potestatem pollicetur ei, qui fidem habuerit, uel non maiorem grano

Fides. no sinapis. Nunc si cui dixeris non satis eum deo fidere, iniuria est, ob quã transfigenda sit lingua, post explicata Euan gelicæ gratiæ præcepta addit Dominus noster, postquam hæc omnia feceritis, dicite: serui sumus nequã. Si quis de se audiat, quod indignus sit Christiani no mine, aut cœlesti prçmio, non aliter irascitur, q̃ si adimeretur. quid? adimit̃ ne uerbulo? minime uero cœleste illud, sed terrestre istud adimitur. nempe existimari. & quia hoc solum quærimus, idcirco tantopere succensemus tanquam uoto deiecti, & fraudati debito. Nunc q;

minus

minus fuit in orbe Christianæ pietatis. nunquam magnificẽtius quisque de se sensit. & peius de socio, homines hominibus, nationes nationibus impietatẽ obijciunt, quod parũ sint Christiani, quasi qui exprobrat, extra eiusmodi esset probrũ. Quid caussæ est? in obijciendo nõ falluntur, in sentiendo de se falluntur. oẽs æque sunt impij, sed ad sua cæci, aliena uident, seu nõ uident potius, tantũ impetu affectus pellunt. nõ desunt, qui in calore contentionis illa obiectẽt, Christianior sum te. imo ego te. ad ferrum accurrãt, & ibi se confodiãt. uidelicet, ut illuceant, ubi eis ostendet de eo pugnasse, quod ab utroque longissime aberat. & quũ Christianitatis nomen ac prope umbrã amiserimus, tamen alij de aliorũ christianitate testificantur, inquirunt, accusant, pronunciant, addita capitis, famæ, & fortunarum pœna. quomodo iudicant de re, quam nunquam, ne per somnium quidem uiderũt? an ipsi se pro censura utuntur & regula? ut quod ad normam illam non congruat, reprobari oporteat: ut iam uitia sint uitæ amussis. Scire id licet, nam quum uirtus unica sit, uitia uaria atque

infinita, uideas alios alibi eadẽ in cauſſa abſolui, & condemnari, & uitiũ unũ aliud condemnat, tanquam ſibi contrarium, ut temerarius timidum, aut profuſus tenacẽ. At quibus de cauſſis animoſæ inter doctos homines contentiones oriãtur, & incaleſcant, quẽadmodũ exerceãtur, in quas tragœdias exeãt, quis noſtrum ſine pudore poſſit recordari? Diſciplinas oẽs & omne ſciendi genus principio ignorantia, deinde pertinacia & nolle melius dicẽti cedere, in opiniones primum, hinc in ſectas diſcerpſerũt, ut iam perpauca ſint inter eruditos conſenſu omnium recepta. De literarũ pronunciatiõe diſſidetur, de orthographia, de canonibus grammaticæ, de uſu linguæ, de carminibus, de intelligẽtia ſcriptorum, de uita & philoſophia morum, de natura, de cœlis, de rebus diuinis, & pietate, nihil integrũ, nihil non controuerſum eſt relictum. tanta fuit ex ſocordia ignorãtia, & ex ſuperbia ſtudiũ tuẽdi, quæcunq; ſuſcepiſſent, ne alius uideretur melius ſentire aut monere. Habet ingeniũ homo & natura ſua anguſtum, & peccato obſcurũ. magnaq; in humanis pecto

Diſſidia inter doctos.

nis pectoribus & tenebrosa densatur nox. iudicio, usu rerum, prudentia nihil fere possumus. omnia sunt in humana uita errore & ignorantijs plena, ut nihil magis uideatur esse hominis, quam labi, errare, falli. Sentin, inquit ille in fabula, me esse hominem? & Plinius excusationem affert erratorum, quod sit homo. Nos tamen, quos superbia conata est supra hominem efferre, quum tam longe sub homine reliquerit, si errare, decipi, hallucinari dicamur, contumeliam esse censemus. etiam non intellexisti, pro conuicio a multis accipitur, quasi tarditas exprobretur: cui respondent ilico, melius quam tute. ceu uero non potuerit nõ intelligere uitio dicentis, aut quod aliam in rem intentus fuerit. Veteres olim multum & diu sapientem quæsitum uix semisapientem inuenerunt tolerabilem. nunc si quem neges esse sapientem, iniuria est capitalis. O miseros illos priscos homines, qui tunc sapientem inquirebant, quum nullus esset. Si in hanc eos ætatem natura reseruasset, tam eis diligenter fuisset stultus quærendus, quam tunc sapiens. aut si quem sapientem esse ne-

gaſſent, uita eis eſſet propter iniuriam amittenda. Nec minus eſt iniuria dicere, quod omnes uident, ut claudum claudum appellari, ſtrabum ſtrabũ, giberum giberum, plancum plancum, labeonem labeonem, quaſi uero cerni iniuria non ſit, dici ſit. an plus ſciã, quod audierim, ꝙ qđ uiderim? nihil tale. Sed ea eſt ſtultitia, ut ſperemus celari poſſe, etiam quæ ſunt omniũ oculis expoſita. itaq; quum dicuntur, indigne ferimus, tanquã opinione falſi & ſpe depulſi, quod intelligimus non ignorari. Generis laude nihil tenuius dici poteſt. quod ſis bono patre natus, hoc neceſſitatem imponit tibi, ut ſis illi ſimilis, alioqui non effugies degenerationis notam. Omnes hoc agunt laude generis expetenda, ut quum ipſi ſint proautorum diſſimiles, tanto habeantur nequiores. & tamen quia populari ſtultitia inductum eſt, ut præclarum ſit bonis maioribus eſſe progenitum, mirum quam inſane ambitur ab omnibus id decus, a cerdonibus, a culinarijs, etiam a ſeruis Aethiopibus & mediaſtinis. Se quidem ſeruitutem ſeruire & coactum iniquitate

Genus.

fortunæ

fortunæ uiliſſimis occupari miniſterijs, cæterum eſſe natum bono ſanguine, porcino uidelicet, quo nullus eſt utilior. Et eam bonitatem generis, illi ad latrocinia ſuorum maiorum referunt. fuiſſe neſcio quem proauum ſuum, qui arcem obſederit in uia regia, ut nemo illac potuerit iter facere, quin ſpoliaretur. O egregiam laudem, quod ea fecerit impune, propter quæ alij ſuſpenduntur. hoc uero non iam ſibi debet, ſed fortunæ, quæ ab illo magiſtratus manum procul arcuit. Quanta iniuria eſt uocari aliquem ignobilem, aut paganum, & ut nunc loquuntur, uillanum? Serpit id longius tanquam labes olei. nec ſolum grauiſſima eſt contumelia, parentes aut auos cuiuſquam attingi, ſed patrueles, conſobrinos, denique affines & gentiles remotiſſimos. Quanto faſtidio alios deſpiciunt ij, quorum parentes nullas bonas artes habuerunt? nam ea eſt nobilitatis bona pars. quanta cura a ſe depellunt ignobilitatis notã omnes? o animos in cœno demerſos. nullus ne recordatur non poſſe ignobilem eſſe, cui deus ſit parens? audes tu genus

huius uituperare,quod eſt a cœlo deductum? aut homines anxie ſcrutaris ad decus,cui ad manum ſint deus pater,& angeli fratres.& ille qui genus tuũ contemnit,uelit nolit,ex eiſdẽ conſtat principijs ac elemẽtis. & eundem habet patrem. nec eſt unde ſe magis poſſit iactare,quã ex cõmuni ueſtro patre. niſi forte pluris facit putre corpus ab hoc eſſe homulo genitũ, quã diuinum animum a deo æterno,omnipotenti, & rege naturæ. Voluptates ita homines dementant,iuuenes præſertim,ut aſperi & infenſi fiãt præceptoribus, educatoribus, propinquis,etiam parentibus, legibus, magiſtratibus,patrię,denique omnibus melius monentibus, & per quos ipſis parum licet ſe ex animi ſententia expetitis delicijs ad ſatietatem obruere, quas ubi ſunt nacti, uel etiamdum quærunt,zelus & inuidia,ne quis eiſdẽ fruatur, quo œſtro animos concitat? quot bene conſentientes amicos in exitium mutuum armauit? Iam de dignitate cõtentiones & in republica magnos excitarũt ciuiles motus, qui cõmunẽ patriã funditus euerterũt,ut iter Cęſarẽ & Põpeium,

Voluptates.

Dignitas

peium, & potentes populos ac Principes inter se commiserunt diuturnis bellis & utrinque calamitiosis, nō ultionis cupidine, sed eminendi. cuius generis fuerunt bella gesta cum Pyrrho & Annibale. Nimirū hinc nata sunt bella antiquissima. hæc sunt rei tam sęuæ ac detestandæ semina & primordia, imperij, dominationis, præstantiæ libido infinita. Vetustissima omnium pene nominant̄ magis, quàm referunt̄ bella, Vexoris Aegyptij, & Tanais Scytharum regū, suscepta tātum ob gloriam, ob decus atque imperium, non de uita. adeo citius exeruit se superbia, quàm ratio & uis mentis. ut rudi adhuc mūdo, nullis dum artibus aut inuentis uitæ profuturis, nullo uirtutis sensu, non sapientiæ, non opificiorum, iam honorem & gloriam captarent. fuit quidem error ille humanarum mentium, quæ se honorem laudemque consecuturas per hominum cædem sperarēt. Sed quum omnia pene uetustatis inuēta sequētes ætates uel mutarint, uel dānarint penitus, tanquam rudia & incōdita, error tamē ille ita in animis hominum insedit, ut receptus sit prorsum ac

Bella uetustissima.

approbatus, quippe ſuperbia integra & ualida confirmat ſua, nõ idem poteſt in ſuis ſtabiliendis inualida natura. homines qui nihil mẽtis oculis uiderent, corporum oculis robur lacertorum admirati ſunt, quum animi eſſent in illis infirmiſſimi. Tum facta immania & cruentiſſimas fraudes laudarũt: uel quod ſibi profuiſſent, uel ex metu. Hinc ad illos delata imperia, principatus, dignitates, regimen in cęteros, ubi iuris mẽſura uis erat: & omnia licebant uiribus, aut uafriciæ, aut etiam crudelitati. Plane ubi affectus totam poſſeſſionem animorum occuparant, uiolentiſſimus quiſq; tyrannidem inuaſit. Ita non optimus erat in precio ob amorẽ uirtutis, ſed promptiſſimus ad nocendũ, quum metuerent omnes ijs rebus, quas haberent, quam uirtutem chariores. Ergo partim, quod interna non uiderent, externa tantum ſuſpicerent, partim quod ſe putarent iuuari, partim adulatione, ĩ quam prona eſt aduerſum potẽtes multitudo, omne honorum, decoris, laudũ, gloriæ genus in facinora eſt militaria congeſtum. appellata uirtus, & nominati uiri fortes, uiri boni,

boni, patriæ uindices, domitores gentium, sublati in cœlum, & culti pro dijs, ut Hercules & Dionysius Thebanus. composita carmina in laudem, & celebrata cantibus, publice atque in conuiuijs, quemadmodum Homerus inducit Phemium in procorum conuiuio canentem Troiana bella. durauitque is mos etiam usque ad populum Romanum adultũ iam & Italiæ totius dominum. quod in originibus scripsit M. Cato. poemata & historiæ conscriptæ, erecti arcus, positæ statuæ in celeberrimis urbium locis cum præclaris inscriptionibus, clarum nomen, nobilitas ad filios & nepotes. Quis est tam natura sua uel segnis, quem non tanta excitarent præmia? uel abhorrens a cæde & sanguine, hoc est, ab inhumanitate, tam amicus quietis & concordiæ, quem non ad facinus extimularet tantus omnium consensus, tanto cum præmio adhortantium ad nefas? Quod si rei omnium scelestissimæ nõ tanta fuisset merces proposita, minus fortasse habuissemus principes bellaces: sed diuinitas,

Ioui,

Ioui, Marti, Herculi, Libero & reliquis addita, q magna bella feliciter gessissent, posteros extimulauit, ut in aliquã certe tam immensi honoris participatum admitterentur: Græcos in primis, in quorum excellentibus ingenijs, ut in agro feracissimo, q nihil esset bonæ sementis factum, succreuerunt noxiæ herbæ complures, honoris potissimũ cupiditas inualuit. Hinc sunt bella Thebana, Argiua, Attica, Peloponnesia. hinc Græcorum ad Troiã conuentus, & tanta pertinacia in malis, quãta in rebus iucundissimis nunquã fuisset. Extulit elegãtissimo carmine gesta illa Homerus. celebrata sunt tota Grçcia. noti propter Homeri carmen etiam præcones, & aurigæ, & Thersitæ, & abiectissimi ac postremi illius expeditionis. Achilles tanquã sol inter heroes fulgebat. Fuerunt plures, qui Achillis nomen affectarent, q̃ꝫ Nestoris. hinc etiã sine occasione ulla sparsa bellorum semina, ut inquietũ ingenium paucis modo cognitum in pace, in bello per malas artes innotesceret. Cuiusmodi per gentes omnes innumeri fuerunt, ut Athenis Alcibiades,

qui

quí populum ſuum fractum tanta bello rum continuatione quieſcentem iam, & quaſi reſpirãtem non paſſus eſt diutius ociari, bellum Pelopõneſiacum ſceleſtiſſima fraude excitauit. Alexandrũ Macedonem in tantos illos furores præcipitẽ ægit Achillis æmulatio, ducebat exercitum per Aſiam. Alexandrũ exercitus, Alexander cæcam ambitionẽ ſequebatur. ut liceret naturæ finibus inſcribere, hucuſq; bellabundus, hoc eſt, latrocinabundus peruenit Alexander. Alexãdri ſucceſſus multos deinceps impulit, Pompeium Magnum, Iulium Cęſarem, quem ferunt Gadibus ad ſtatuam Alexandri illachrymaſſe, ꝙ ea ætate, quum ille iam Aſiam uiciſſet, ipſe nihildum geſſiſſet memorabile. Itaq; Romam reuerſus omnem dedit operam, ut ſibi bellum aliquod decerneretur magnum, uarium, periculoſum, ubi ſe pate faceret, clauſa illa & cohibita in pace ſęuitia. Nuper Carolum Burgundiæ ducem admiratio geſtorũ Alexandri coegit ijs ſe bellis intricare, in quibus ipſe perijt, & in extremum diſcrimen uniuerſam Belgicam adduxit, ex qua Ma-

riæ

riæ hæredi adēpta eſt a Ludouico Fran ciæ rege Burgūdia: tanta fuit ſtultæ hu ius famæ dulcedo, imo uerius rabies: ut mulieres cōpulerit ſexus & naturæ ſuæ oblitas uirili more armis ſe tegere, & in prælia uiros laceſſere. Amazones ex Scythia egreſſæ Thermodoontem amnem & illam ponti oram occuparunt. inde uicinis bello, aut perdomitis, aut diu & multum ſatigatis, quod de uirtute Athenienſium, ſicut Lyſias ſcribit, multa audiuiſſent, ultro illuc ſunt trāſgreſſæ ad uires illorū tentādas, quo ipſarum nomen latius inclareſceret. Prætextum eſt huic gloriæ prorogatio finium ac imperij. hęc cauſſa bellorum prope omnium Græcis, Romanis, Carthaginenſibus. Non poterant ſe domi regere, tot conflictati diſſidijs, diſceſſionibus, tumultibus, factionibus, bellis ciuilibus. alienos quærebant, quos regerēt; ut alios haberent in ſua poteſtate, qui ſe nō habebant. quod & regibus non raro contingit, ut quū uel pueri, uel adoleſcētes imperiti ac inexperti rerum & uſus uitæ, uel ſenes uoluptarij, aleatores, fatui

Proroga tio finiū.

tui uni domunculæ gubernandæ pares non ſint, orbem concupiſcant regendũ: & plures nationes habeant, quam ſciãt nominare. Quid aliud fuit imperiũ potentibus nationibus, niſi cauſſa maximorum uitiorum, & impunitorum, & ad extremum armorum uel ciuiliũ, uel externorũ, ſub quibus miſerrime conciderent, uel funditus extirparentur, uel fœdiſſime ſeruirent paulo antea tot gentium domini? Et Principum ſingulis quid aliud eſt latum imperium, quam uel cura iugis & grauiſſima, ſi bene fungãtur ſuo munere, uel paratiſſimum diſcrimen, ſi ſint negligentes. quam aperte naturam integram praua malicia corrupit, & deprauata opinio integritatem iudicij ſuſtulit? nam quid aliud eſt regere, aut gubernare, quam conſulere, proſpicere, curare, non ſecus ac filios? Idcirco Princeps parens patriæ nuncupatur. At quid minus conuenit, quam uelle te conſulere ijs, qui te recuſant? & per maleficia attrahere ad te, quibus dicas te uelle benefacere? an etiam occidere, diruere, incendere,

Regere quid.

Parens patriæ.

dere,est gubernare? & metu opprimere, est consulere? uide ne appareat te non tam cupere regere,quam dominari. Non est regnũ quod expetis,sed tyrannis, uelle multos tibi esse dicto audientes, non ut commode uiuant,sed ut te metuant, & imperata obedienter faciant. Neq; uero bellorum origines & caussę intra honoris limites insistunt. Quicquid principi aut populo non placet,manus armat:& querela inter potentes bellum indubitatum parit. Itur ad arma propter muliérculam:quod utique lenonum est, nõ principum,ut sit, quẽadmodum inquit Horatius,Cunnus teterrima belli caussa. qd potest obscœnius dici? propter rẽ turpissimam ac fœtidissimam? hoc fuit multorum bellorum initium, ut Pelopis,Lapitharum,Aeneæ ac Turni,Tindaridarum cum Ida & Lynceo, patris ac filij Henricorum in Britannia. hoc deniq; illius tam decantati Græcorum ac Troiæ. Quanto melius sapiebat ille & Thrax & Barbarus, quã ingeniosa Græcia, qui utrinque ad auxilium & partes a Græcis & a Phrygibus sollicitatus, quũ belli originem cognouisset, utrorumque

Bellorũ variæ origines.

utrorumque iudicia damnauit, testa-
tus se non uidere, quid opus esset armis
ad eam caussam, illud esse promptius ac
uerius, ut Paris Menelao uxorem He-
lenam redderet, se Paridi, si tam in fœ-
minas insaniat, uel decẽ missurũ puel-
las formæ exquisitissimę & per gẽtes ra
ræ. Hæc ipsa caussa priuatos quoq; non
aliter cõmittit, q̃ tauros uel canes, dum
aliquot eandem fœminã sequũtur. Illud
non minus fœdum, ut fœminæ obsecun
des, imo ut pareas, bellum facere, quorũ
sunt non pauca exẽpla. ut Periclis Athe
niesis: qui propter Aspasiam scortũ mi-
lesium Samijs mouit bellum infestanti
bus Miletũ. Cæsar dictator Ptolemæũ
sustulit in gratiã Cleopatræ. Rex Gal-
liæ Carolus ab uxoris suæ fastu ac stulti
tia instigatus, Flandriã maximo fatiga
tam bello pene deleuit. Persepolim Ale
xãder Macedo exussit Thaidis meretri
culæ hortatu. Proh dedecus, uiriles ani-
mos tam abiecte fœminis seruire, ut in-
telligas belluas esse, non homines, uolu
ptate captas & irretitas esca fallacissi-
ma. Iã quale est rectorẽ tot populorũ ac
gẽtium, quo nihil conuenit magis esse

graue ac seuerum, uerbulo uno aut di- cteriolo oblique detorto ita cōcitari, ut in extremum discrimen adducat tot ca pita, curæ ac fidei suæ commissa? Quid? illa, quæcunque possidemus, domos, agros, seruos, supellectilem, uestes, pe- cuniam, non solum fecimus nostra, sed nos ipsos, nempe substantiam nostram, ita enim & Latine appellamus Græcos secuti, qui ουσιαν. adiuuamur ueteribus dictis, uel ab imperitia uulgari ortis, uel a poetis sensum & famam multitudi- nis pro duce usis, pecuniam esse cuiq; ui tæ uice. Satis hoc persuaserunt sibi, qui exigua mercedula menstrua, singulis horæ momentis caput suum periculo obijciunt. & si quis pecuniam aut pos- sessionem attingat, ibi non secus do- lemus, quam qui uruntur aut secan- tur, nimirum substantia detrahitur, in- ueterata quidem opinione. Ploratur la- chrymis, inquit Iuuenalis, amissa pecu nia ueris. Quo ore, quibus uocibus illa intonantur, meum tuum? quot iniuria- rum, litium, controuersiarum, rixa- rum, pugnarum, cædium sunt auto- res? quantas duo illa uerba tragœdias excitant

Meum. Tuum.

excitant in rebus humanis,& eo maio-res:quo consurgunt freta & suffulta po tentia maiore.O uoces humano generi infaustas atque infelices,quum illas uel Princeps uel magnus aliquis populus querulo ingeminat clamore. Neque enim solum recente adhuc & tanquam calenti iniuria repetuntur res, sed ex ueteribus monumentis meum illud & tuum eruitur,exesis iam chartis, exole scentibus literis, in quo imperita multitudo, uel princeps cupiditate ardens armatus ingenti potentia cognoscit, & statuit de suo ipse iure actor & iudex. quæ ratio rerum repetendarum efficit, ut nihil non sit cuiusque? quid enim est, quod non aliquando fuerit sub alijs dominis, quod non sub maioribus quibusque? Atqui dicunt publica usu capi non posse,ideo nihil iure adimi regibus aut populis. Quod si publica usu non capiuntur,utique nec ullus rex aut populus suum potest facere, quod est publicum generis humani, imo priuatum dei, uel, ut ueteres loquebantur, fortunæ: qui loquendi mos durat etiamnum.o dementiam. nostra nomi-

namus, quæ nosipsi fortunæ esse profite mur, & nostram dicimus pecuniam, qui nec animos habemus nostros: corpora uero, minus multo. Nec sic repetuntur ingentes tantum prouinciæ, sed agri quoque particula, aut arx, aut castellũ, aut etiam aquula diuturno bello uicinas nationes implicitas tenuit, imo etiã magnos reges, qui scurris & assentatoribus suis urbes & regiones tanquam congiaria animose largiuntur, idque gloriæ sibi ducunt. Nolunt alteri regi olim amico & bene merito cum utriusque regni salute agellum cedere, qui lenonibus & impurissimis applausoribus non parua regni sui parte cedũt. Quid, quod eum ipsum tractũ, qui tot cædiũ, tot cladium fuit caussa, occupatũ iam & emptũ tantis amicorũ & innoxiorũ fortunis, sanguine, spiritu, extemplo adulatorculorũ cuipiam donant. in hoc demũ hominũ genus benignissimi? præclaram uero belli caussam. ut scelestum aliquẽ uita indignum dites, non dubitas tot bonos uiros patrimonijs, liberis, uita priuare: & ut lenunculus vel etiam latro aliquis habeat, quod helluetur: graues &

ues & præſtantes uiri præcipuique in cohorte amicorum, ſi non gratia, certe dignitate ac meritis, primi obijcientur ſæuitiæ belli, & paratiſſimo capitis diſcrimini. Indurat nos hoc habendi ſtudium, reddit immites, aſperos, efferatos. expellit affectus illos omnes humanos ac mãſuetos. omnia perſequimur ſummo iure, & aduerſus omnes. non ſolum egenis non ſubuenimus, ex tam cumulatis diuitiarum aceruis: ſed etiam ſpoliamus nudos. hinc tantus mendicantiũ numerus in eccleſia dei. Duri enim in numo atque inexorabiles ſumus fratribus, propinquis, ipſi patri, qui nos genuit: ipſi matri, quę tot pertulit faſtidia, dum uterum geſtat: tot pericula, dũ enititur. Quumq; ad benefaciendum & cõmunionẽ utilitatum arctiſſimis curam noſtram terminis definierimus, ad nocendum longiſſime expandimus. iniurias parẽtibus, filijs, fratribus factas, noſtras eſſe interpretamur, etiam auis, & proauis, & magnis auũculis, & magnis patruis. mortua quoq; & conſepulta excitamus, reuocamuſq; in memoriã obliterata, maiore noſtro dedecore, quam

eorum qui uel fecerunt, uel passi sunt, quos dum uindicare cupimus, magis læ dimus. efficimus enim ut qua illi ignominia affecti sint, sciant, qui ignorabant. quoniam & nostrarum opinionum corruptela ita tulit, ut quæ propinquo cuique acciderunt, uel affini quamlibet remoto, pro nostris sint habenda, nimirum. nam sunt, qui altissima stultitia alijs, ut probrum obijciant, casum aut aduersam fortunam affinis aut cognati tam procul dissiti, ut iam fere nihil ad genus attineat. Complectimur quoque pro nostris clientes, pupillos, amicos, ministros, seruos, inquilinos, colonos, mercenarios, uicinos, leuiter notos, quin & affinium aut amicorum notos, uicinos, mercenarios. alij ciues contra exteros tuentur, quod oporteat ciuem adesse ciui: ut fratrem fratri. alij exterum aduersus ciuem, quod non oporteat hospitem iniuria adfici, & premi imbecilliorem, non ut infirmiori ferat opem, sed ut ciuem lædat. Sic principes & potentes populi extendunt quam latissime confœderationes, tanquam retia. recipiunt in societatem, in clientelam plurimos, idque sedulo faciunt, non tam ut illos tuean

Confœderationes & clientelæ principum.

los tueantur, quos ſibi adiunxerunt,q̃
ut illorum occaſione alios inuadant. ita
perſequuntur eum, a quo læſus ſit ami-
cus, non adeo ut hunc tueantur, quam
ut illum, ſi poſſint, ſpolient. ut quæſtor
qui furem perſequitur, non quo reddat
ei pecuniam, a quo eſt ſurrepta, ſed ut
fiſco ſuo applicet. Et quum ipſi cũ qui-
bus uelint, ſocietatem, fœdus, amicitiã
coeant, tamen aliorum uel confœdera-
tiones, uel etiam ueteres amicitias &
coniunctionem ſanguinis non ferunt.
iniuriam ſuam interpretantur, & in oc-
caſionem uertunt belli faciendi. Popu-
lo Romano ea fuit cauſſa ſumendi ar-
ma aduerſus multos Italiæ populos, qđ
ex eis aliqui in hoſtium exercitu fuiſ-
ſent. eadem cõtra Numantinos, eadem
aduerſus Britannos, quum id ſæpe non
fuerit factum, quo Romanos iniurijs &
damnis adficerent: ſed quemadmodum
ſolet fieri, ut ſubuenirent uel uicinis,
ut Britanni Gallis, uel conſanguineis,
ut Numantini Sedingenſibus. Nuſ-
quam accuratius elaborauit diabolus,
quam in ſpargendis ubiq; diſcordiæ ſe-
minibus, & eis confouendis, ut uber-

rimã frugem effuderent: uidelicet, quod nihil est tam aptum eius ingenio, quam odium ac dissidium, nihilq; quod nos lõgius submoueat a meditatione cœlestis illius societatis, cui homo est conditus, tanquam succidaneus. Quippe concordia hominum inter se mutua, expressissima est diuinæ illius imago ciuitatis: discordia uero gustus est inferorũ. Itaq; odia inseuit gẽtium publica inter se. ut Gallus & Scotus oderint Britannum. & contra Hispanus Gallum, Heluetiũ Germanus. quæ nascuntur ob ueterem aliquã cladem, cuius memoria tot deinceps officijs ac mutuis cõmodis uel elui, uel leniri nequit. breuis est beneficij recordatio: ĩmortalis iniuriæ. itaq; inimicitias tradũt ueluti per manus cum hæreditate parentes filijs. Alij alijs eas declarant, & infigunt. hæc instillat nutrix puero cũ lacte. hæc magistri confirmãt. hæc a publica uoce & cantilenis discũt. ad hæc pueri in lusionibus sese mutuo stimulãt. O q̃ sollicitus est magister suę artis diabolus? q̃ sedulus curat ludum suum? q̃ ubiq; adest, nec ullam prætermittit docendi occasionem? Interdum

Gẽtium discordię

ad

ad publicas & capitales nationum inter se inimicitias satis est priuatum aliquē affectū esse ab alio iniuria, aut etiam cōuicio aliquo uerberatū. Is in patria spargit capitali esse odio illos homines in totam eam gentem, quærere belli caussas, & alia dictu atrocia, quę animus per dolorem excogitat. hæc de ciue & populari accipiuntur pronis auribus a pullata turba, sparguntur, serpūt latius, & ex paucorū suspicione fit certissima persuasio. Nihil nō arripitur in ansam dissensionis. longinquitas loci efficit, ut nihil debeat esse inter eos hoīes sancti aut æqui. imo ne alius sit alīj hoīm numero. Quod si non mutuo se intelligāt, ibi uideas illos horrere īter se colloquia & cōgressus: cōtrahere se, & fugere contactū & aspectum, quasi draco elephantum aspexerit, aut ursus leonē, & non potius homo hominē, id est animal mansuetiss. aliud sui generis ac ingenīj. fortassis hīc nascunt̄, quæ a nostris sunt hominibus ī orbe isto nouo acta, ut Indi illi non sint illis habiti pro hoībus, de qua iniquitate destinatus est mihi alio opere dicendi locus. Menelaus in declamatione apud

Libaniũ ſubſignificat Aſianis cũ Europicis naturale eſſe bellũ,ꝙ mari dirimerentur.quid poteſt immanius dici?Græco olim reliquæ nationes erant barbaræ,id eſt,ſemihomines.idem nunc Italo iniurioſi in naturam,qui illam ad effundẽda ſua omnia munera limites aliquos elegiſſe, uel montium uel fluminum,uel maris arbitrantur.ceu uero definita eſſet dei uis locis, & non ubicũꝗ homines ederentur, ea quoꝗ adeſſent, quæ hoĩm genus dei benignitate accepit,nõ beneficio locorum. Nec uicinas

Gentes vicinæ. nationes uicinia uindicat a diſſidio.imo uero hoc acrius diſſentiunt,quo ſunt cõiunctiores.nunꝗ inter illas pax, nunꝗ quies. ſexcenta quotidie inter manus naſcunẽ diſcordiarũ incitamenta.agellus,aquula, cippus, pulſatus, ſpoliatus aliquis in latrocinio,aut per laſciuiã ludentium, certamina feſtis temporibus, unũ uerbulũ temere iactatum,uanus ru

Vrbes vicinæ. mor ſine autore,ſomniũ alicuius.In eadẽ natione inter urbes uicinas,ſi qd altera alteri nocuit,memoria damni ſempiterna.ꝙ altera uel noluit,uel non potuit alteri laboranti ſubuenire.odia publica

blica. Deniq; satis est ad odiũ nõ esse eã dẽ ciuitatẽ, nã oĩa in peius rapiũtur, quę cũq; utrinq; fiant, & sinistras interpretationes licet in publicum euulgare secundo populo. Sunt qui bellorum caussas, & proinde culpam omnẽ in principes reijciant. ab illis inuito & reclamante populo turbari res orbis. utinã uanæ in totũ essent, atq; iniquæ eiusmodi querelæ. Sed & nos odijs nostris mutuis illorum furoribus seruimus, illi nostris affectibus ad explendã animi sui libidinem abutuntur. ardet quidẽ belli cupiditate eorum uel superbia uel auaritia, sed nos id bellum pecunijs, instrumẽtis, cõmeatu, manibus & uita nostra, prompti alacresq; adiuuamus, qđ contra eam gentem, quam odimus, gerẽdum sit. ut dum principis uidemur dicto esse audiẽtes, animi nostri morbis obtẽperemus, eidem ipsi reluctantes & refractarij, si quem princeps receptum prauum morem conetur antiquare, meliorem inducere. At saltem uiuere intra eadem mœnia, ciues esse eiusdem ciuitatis, eorundem sacrorum & profanorum participes, hoc demum a discordia tuetur. imo Ciuium discordię

uero

uero id eſt crebriorum diſcordiarũ materia, & acerbiorum inter eos, qui non ſpectant ad idem forum, eandemq́ dictionem iuris, ut in quibuſdam ciuitatibus, ubi nõ ſimplex eſt magiſtratus, nec una curia. Inter initiatos & profanos, rogati quid oderint, nihil habebunt, qđ reſpondeant, niſi diuerſas eſſe profeſſiones. Quid ergo? eadem profeſſio certe glutinum erit ad concordiam efficax? minime uero, imo maxima eſt ĩter eiuſdem ordinis, & artis homines inuidia, & hinc odium. Inuidet figulus figulo, iuxta priſcam ſententiam, & poeta poetæ. quæ inuidia non ſolum communionem artium inuaſit, ſed etiam ciuitatis. ut facilius ferant ciues eminere inter ſe exterum hominem, q̃ popularem ſuũ. Lex fuit Corinthi, ne quis alijs eſſet pręſtantior, ſed ſi quis pręſtaret uirtute aliqua, ciuitatem exiret, & apud alios eſſet excellẽtior. Athenis oſtraciſmus exilij genus exquiſitis populi ſuffragijs ĩ hoc erat repertus, ne quis ĩ ciuitate eſſet uir cõſilij, uirtutis, gloriæ magnitudine inſignis. de qua inuidia eſt, quod Dominus noſter dicit in Euangelio, nullum prophetam

phetam acceptũ esse in patria sua. Iam factiones in eodem etiam oppidulo, in eodem uico, quarum alijs alij se addicũt sine ratione, sine mente, sine iudicio. Si rationem caussamq; iubeantur exponere, nullam habebunt, quam reddant. & quo magis ostendãt se ferarum ritu ruere affectu, non mente ulla duci, ut feræ uocula aliqua aut colore in furorem irritantur, quemadmodum incandescere ferunt tauros in rubrum colorem, & canes iubilis quibusdam immittuntur: ita isti certa quadã uocula aut colore excitati ad arma discurrunt: nõ hominibus fauẽt, non hominibus mouẽtur, sed uel sono per aures capiuntur, uel colore per oculos, ut bestiæ. transeat alio uox aut color, iam pro eisdem stabunt, quos modo occidebant. Nec ijdem penates & communis domus glutinum est concordiæ. nec sacra mensæ aliquid faciunt, imminet exitio uir coniugis, inquit poeta quidam, illa mariti. non socer a genero, non hospes ab hospite tutus. Inter sorores & fratres odiũ capitale, q alter charior esse patri creditur, aut eminere dignitate. ob hæreditatulam, ob uerbulũ, Domus communis.

ob suspi-

ob ſuſpiciunculam. Quid ergo ab odio nos & diſcordia tuebitur? non longinquitas prodeſt, non propinquitas iuuat, non natio uindicat, non ciuitas, non ordo, non profeſſio, non domus, non menſa, nō uterus & communes parentes, ut iā inter Chriſtianos propter tantas diſſidiorum repertas cauſſas, & ſimultates adeo crebras, optimus eſſe ille uideatur, qui neminem odit, neminem amat, neminē curat, ſibi intus uiuit, & ſuū negocium unius agit, aliorum altiſſ. ſecurus. Oēs hi nō humano, ſed ferarū more ac modo, pro cibo in medio poſito ruūt, pugnant, lacerāt, ſęuiunt inuicem, eſt ſuus cuiq; cupiditati cibus, quicquid illa expetit. Superbus uero, unde præcipua & largiſſima diſcordiarum materia dimanat, honori ſemper, ut proprio ſuo & peculiari pabulo inhiat. Is eſt ipſi paſtus ſuauiſſimus, imo uero hoc ſolo ſe ſuſtentat. ita nondū adeptus q̄rit anxie, & nactus exultat, & fruſtratus dolet, ac urit̃. & ei q impedimēto fuit, iraſcit̃, reꝗ; ultione dignā cēſet. quo fit, ut nunꝗ; ſit a diſcordijs & inimicitijs quies, ubicunq; multis rebus impoſitum eſt honoris nomen

Honor cibus ſuperbiæ.

men & precium. quippe fiunt homines primũ superbi atq; ambitiosi. hinc contentiosi, uehementes, iracundi, auidi ultionis. Fieri enim nequit, ut quũ quisq; maxima concupiscat, tantum consequatur, quantũ concupiuit. igitur frustratus desyderijs, aliorũ quietẽ interturbat, per quos ipse factũ iudicat, quo minus uoti fieret compos. Hoc honoris nomen immane dictu, quantas in Christiana gente quotidie turbas designet. consultum uolunt honori, nihil dicunt se esse sollicitos, quo sit loco pecunia aut uita, modo honor sit in tuto. Honori bonã mentẽ, honori pietatẽ, & deum posthabent. ut ille, qui moriturus rogauit sacerdotem, quem in modum uellet se mori, demisse ut Christianũ, an elate ut honestũ equitem? satisfaceret ne Christo, an honori? Quis furor est iste honoris? tanti facere uoculam unam, uel nutum, uel tacitam cogitationem momẽtaneam unius aut alterius imperiti stulte iudicantis? Nã esse stultitiã apparebit, si declararimus quid tandem honorem isti uocent. Honorem enim esse censent significationem omnem rei, quæ pro bona habetur Quid vulgo honor vocetur.

in animi,

in animi, aut corporis dotibus. uel in ijs rebus, quæ fortunæ poteſtati ſubdũtur, Deniq; earũ omnium, quibus precium aliquod fecit humana æſtimatio. quaſi uero id ſit uirtutis & bonorum omniũ præmium, agnoſci ab alijs. Omnis contrariarũ rerum ſignificatio pro ignominia habetur. & ira excitatur tanquam ad occurſum contemptus, ut rem indignam ulciſcatur. ergo iam non modo in uerbis, quæ in ſe uel laudes habent, uel uituperij ſpeciem, ſita eſt honoratio aut contemptus, ſed in omnibus & uerbis, & geſtibus, quibus humanã ſuſpicio interpretata eſt aliquid generis eiuſce denotari. mentiris: tanta eſt contumelia, ut non poſſit niſi uel uita, uel inſigni aliquo damno ſarciri. Si tantundem, ſed alijs uerbis dixeris, euaſiſti iræ uiolẽtiã. ut ſi dixeris bona uenia. ita non mouemur re, ſed ſono, ſed leui aura. olim ſecunda perſunda erat tu numero unius, pluratiuo uos, nunc in linguis Itala & Hiſpana plus eſt negocij in quærendis epithetis, quã in tota inuentione. eſt cui dicendũ ſit uos. eſt, cui dominatio, præſtantia, excellẽtia, prudentia, celſitudo, maieſtas:

maiestas;breui,ut opinor,deitas. Gallica lingua iam eodem incipit morbo tentari,uelut ex uicinarũ contagio. Si quis aliter loquatur, socij maiestatẽ uiolauit. contemptus est, ira suadet uindicandũ. Capitis nudatio,sedisse,surrexisse,cessisse uia,substitisse,ori crepitus,ructus,flexisse poplitẽ,dextra,sinistra, medius locus,mouisse pedẽ,manũ arrisisse,sibilasse, corrugasse nasũ,exporrexisse frontẽ, contraxisse, aspexisse, bis transisse ante ostium,flexisse uultũ, porrexisse manũ, extendisse digitum, ostendisse unguem mediũ,etiam spectasse lapsum. ubi,quãdo,quamdiu,quemadmodũ,apud quos, omnia censurã subeunt ad subsellia iracundiæ,insit ne honor, an contemptus. his omnibus tã leuiculis maximæ quoque & diuturnitate atq; officijs confirmatissimæ,concordiæ possunt diffringi, & ex amicissimis capitales fieri inimici. O miserum humanũ genus.quis fuit ille tam crudelis tibi hostis, qui te uanissima hæc edocuit? præteritis tam multis magnis & admirabilibus profuturis,imo necessarijs uitę,quę ignoras,nõdum, qui sit cœlorum & syderũ cursus,

quæ ſtirpibus & animantibus natura, quæ corporibus tuis profutura, quæ noxia, nouiſti: non quæ uirtutis & honeſti ratio, non quem in finẽ es natus, & quæ ſit ad illum uia didiceras, quum iam his adeo nocituris tantam ponere operam uacarat. Superbia effecit, ut optimi, & uideamur nobis, & alijs uelimus uideri. hinc nobis ſemper indulſimus, & delicate habuimus, tanquam digni, qui ſic tractaremur. deliciæ nos ita molliuerũt, ut quantulacunq; offenſio uideatur nobis intolerãda, quod contingere pueris delicatulis videmus, ut ſemper ſint irati. nec reputamus iuſta ne ſit an iniuſta. inſtitutori, educatori, hero, Magiſtratui, principi, parenti, patrię ipſi, legibus, æquitati, quũ facinora noſtra puniunt, iraſcimur, & ſi liceret, nos ulciſceremur. & ulciſcuntur, qui poſſunt, ut mox dicam. Itaque, ut ægri intenti ſemper agimus, ne quid nos lædat. quo fit, ut non ſolum offenſiones expaueſcamus, ſed omnes offenſionum ſpecies, umbras, ſigna. Quã miſerũ eſt ſic animo ægrotare? Et ut ſciamus ſtultitia noſtra id fieri, non natura, citius iniurias, ꝙ iniuriarũ

umbras

umbras ferimus. Discipulus adolescens mauult se a præceptore cædi, quã acriter obiurgari. Seruus mallet alapam, q̃ graue conuicium. In præceptis scholæ diaboli traditur minorem esse iniuriã sauciari ferro, q̃ colapho feriri. & leuiorem esse contumeliam periculosum uulnus cum luculenta cicatrice, quã fustuariũ, uel etiã arundine semel attingi aut uirga. fuit, q in iurgio minaretur alteri fustuariũ, ille se uero pro accepto habere dixit, & omni crudelitatis genere uindicandum statuit fustuarium quod aer acceperat, non ipse. Quid ille, qui in iurgio & pugna accepit, primũ alapam, deinde grauia aliquot uulnera in thorace & lateribus, quibus post paulũ uita est defunctus? quũq; ei linirentur, quũ obligarentur uulnera, quũ adhiberetur, qđ pro tempore poterat, remediũ, subinde exclamabat, ne ista curatote, sed maxillã hanc: significãs plus se ob alapã dolere, q̃ de uulneribus, q̃ illi præsentẽ mortẽ adferebant. quanto rectius exclamasset & prudentius, sanate prius, si potestis, o medici, hãc insaniã: deinde uulnera? An non aperte ostendimus robusta

nos habere corpora, animos infirmissimos, quando uulnus potest corpus ferre, nõ potest animus uerbulũ. uerbulum uero, imo id quod nemo facile dicat, q̃d designet, nec quorsum sit accipiendum, ut labra extendi, aut corrugari, aut con niuere, aut intẽtius aspicere: puerorum more, qui aliorũ ridiculis gesticulationi bus irritantur, & aguntur in eiulatus & lachrymas. Quid quod ipsis puerorũ la chrymis & muliercularũ rixis admisce mus nos uiri senes, & si dijs placet, seue ri, etiã magna prudẽtię ac rerũ usus existimatione onusti: & nostræ iræ inuicẽ succedũt irarũ, quas præteruolãs musca potest usq; ad incendiũ excitare? Quis possit persequi oĩa, quæ humana amentia iniuriã, contumeliã, dedecus esse sibi persuasit, quũ sint alia omnibus prope nationibus communia, alia quibusdam, alia certis populis aut hominibus: quũ uel casus sic accipiantur, tanquã iudicio euenerint, ut tegulã de tecto lapsam sau ciasse aliquẽ, equũ calce percussisse, accipitrẽ fimo inquinasse uestẽ cuiuspiã, im pulsum quem ab alio in turba undante? hæc oĩa ultione digna iudicantur. Nimirum

mirum uitutis unica est ratio, uitij innu
meræ sunt. hominis natura unica est &
simplex, quam si sequeremur, ut inquit
Cicero, nihil est tã simile sibi, q̃ essemus
oẽs omniũ. Sed ubi primũ a natura di-
scessimus, nullus alteri relictus est simi-
lis, ac ne sibi quidẽ ipsi. mira uarietas ra
tionũ, uiarum, sententiarum. concordiæ
unus est modus, discordię infiniti, uasti,
longissime inter se ac latissime dissiden-
tes. nec satis est unumquẽq; acutissimũ
secũ circumferre ad discordiam calcar,
etiã alij alijs uel exemplo sumus ad ne-
fas uel incitamento. quę quis uel nõ in-
tellexit, uel pro iniuria haberi ignora-
uit, uel dissimulandũ duxit, ea continuo
nõ desunt, qui iniuriam esse doceãt, nec
ferendam esse censeant, ad ultionem sti
mulent, & quemadmodũ ulcisci aut pos
sit aut debeat, cõmonstrent. eũ esse ami-
citiæ zelum rati, si amicũ ex uiro bono
turbulentũ & sceleratissimum reddant,
hoc est, ipsis similẽ. Nec desunt qui ma- Discor-
gna autoritate ardenti discordiæ aridis dia auto-
simos fasces, subdant. poetæ iram Ioui ritatibus
tribuunt, non utiq; moderatam aut me- fulta.
diocrem, sed ardentissimam & prærapi-

 dam, qua

dã,qua & filiũ de cœlo deturbet,& uxo rẽ catena pendentẽ puniat, & cœlũ con cutiat,&urbes ac regna euertat. Ira etiã uiros fieri heroes,quales sũt Reges Homerici. Inter philosophos fuit peripatetica natio,q̃ irã fortitudinis,cotẽ appellaret. a qbus illud manauit,generosus animus cõtumeliæ ĩpatiẽs: cõiũgũtq; hi res diuersissimas, feritatẽ iræ cũ mansuetudine ratiõis, ut ratio uel ab effreni ꝓcursu auferatur,uel ministro utatur contumacissimo,qui nõ,quantũ iusserit domina ratio exequatur,sed quãtũ socia libido. Scitissime Seneca: affectus quidẽ tã mali ministri,quã duces sunt. Maximo theologi supercilio eos, qui cõtumeliosas ferre nequeunt, & se quacũq; ratiõe ulciscuntur,magnanimos appellãt,permoti Aristotelis autoritate utcunq; intellecta,sed cui imprudẽtes plus interdũ tribuũt, quã Christo. certe,si eũ ipsi magnanimi censeant nõie,nullus æque fuerit pusillanimus, ut Christus & eius discipuli, & quotquot ex Christi præceptis sãcte & religiose uitã instituũt. quãto Christianius Seneca? Non est illa aĩ magnitudo,tumor est. Nõ habet ira,cui

insistat.

insistat.non ex firmo mansuroq; oritur, sed uentosa & inanis est:tantumq; abest a magnitudine animi,q̃tũ a fortitudine audacia,a fiducia isolẽtia,ab austeritate tristitia,a seueritate crudelitas. At uero ubi iræ satis per se incitatæ, tales accedunt hortatores atq; autores.ea grauitate & fide, quanta celeritati fit accessio: ut & seipsa magis incitet,& auidius ultionem expetat, quam uidet adeo uitij nota eximi,ut etiam præclaræ illi ac generosæ uirtutis nomen imponatur:& si prætermiserit, probrũ illi & ignominiã esse paratã. quæ nam ergo melior restat spes,ubi uitijs ita blãdimur & indulgeamus,ut signũ esse pnunciemus animi generosi ac excelsi? Ita dulcuerunt hoĩbus discordiæ,ut multi ferre nõ possint amicos bene cõsentientes:omnẽ excogitent rationẽ dissidij. Nec ulla omnibus gratiora spectacula, q̃ uel ueræ pugnæ uel imaginariæ. ita ut rixãtes & iurgantes multi læti ac ridentes spectent, uberioremq; conuiciorum & iurgij materiam occulte suggerant,modo hunc incitantes, modo illum, & uicto se adiungentes,quo diuturnius sit preliũ.laudũ ora-

 tiones

tiones q̃libet elegantes & artificioſas, quis poteſt niſi breuiſſimas deuorare? conuicia & maledicentiã nunq̃ exacia mur audiẽdo. Merito queriť Demoſthenes ſumpſiſſe ſibi Aeſchinẽ fauorabiliorem in dicẽdo & plauſibiliorẽ partẽ, nẽpe uituperandi; ſibi difficiliorem relictã, & quam minus auditores prẹferant, laudandi, & quidẽ ſui. Iam ſimulachra pugnarum præcipuæ cuiuſdã ſunt in ſpectaculis uoluptatis. olim gladiatores in harena, uenatiões, naumachia, athletæ. nunc militaria exercitamenta, certamina poetarum uel oratorum, diſputationes in ſcholis, q̃bus homines interſunt literarum prorſum ignari, iurantq; ſingularem ſe ex illis uoluptatem capere, nempe ex pũgnæ imagine, nam uerborum nihil intelligunt. in quo docti homines flagitioſe peccant, qui illam de ſe hominibus imperitis præbent uoluptatem. quos illi etiam iam, ſi deo placet, non ſolũ, ut ſpectatores ad ſua certamina admiſerũt, ſed ut arbitros & iudices, ut idignitati nihil ſit relictũ, quo creſcat.

LIBRI PRIMI FINIS.

LIBER SECVNDVS QVAM INHVMANITER HOMINES EXERCENT DISCORDIAS.

DIscordias suscepimus, alias uafre ac maliciose, plerasque oẽs stulte ac pueriliter, sed oẽs tñ inhumanissime, & ex diaboli arte exequimur, atque exercemus. Odij sũt, queadmodũ in superioribus diximus, fõtes duo, iuidia & ira. Inuidia degener est, meticulosa, plebeia, nec audet caput exerere, & quum nõ minus nocere cupiat, quam ira: tñ eã de se habet existimationẽ, ut aspectũ hominũ fugiat, tanquam probrosa, imo abominanda. Itaque nihil accuratius celat inuidus, quam inuidiã: quod turpe ac fœdũ habeatur, inuidere. uidelicet quisquis alteri inuidet, & illũ superiorẽ tacite confitetur, & se parũ suis bonis confidere. Nemo eñ, ut præclare est apud Ciceronẽ, qui suis cõfidit bonis, alienis unquam inuidet: Tametsi inuidia, quantumcunque sese studeat occulere, tamen ita exedit præcordia, & contabefacit uniuersum corpus, ut in uultu existat notabili quodam liuore, a

Inuidia.

cuius etiã coloris appellatione ipsa nominatur. ultrix sui: in hoc uno æquissime, quum sit cętera scelerata atq; atrox.

Ira. Ira generosior existimatur, quippe quæ creditur rei indignitate permoueri, & tanquam ultrix est malorum, & mini-

Nemesis. stra deæ illius Nemesis, quam ueteres finxerunt indigna persequi, & uindicare. Itaq; nõnulli eam consulto ostentãt,

Inuidia quomodo nocet. monstrum adeo deforme. Quare inuidia, quum sibi tempus lædendi uidetur nacta, prodit iræ specie & cultu induta, contundit atq; affligit bona, simulãs se indignitate aliqua perculsam iusto dolori indulgere. Hoc malum tale est ĩ rebus hominum, qualis eruca ĩ frugibus, aut bruchus, qui optima quæq; & fructuosissima arrodit: quale in animantiũ corporibus aconitum, quod uitalia extemplo inuadit & enecat. Huius propositum est dare operam, ne quid sit inter homines atq; etiam angelos boni. Nam dæmones, ut acti inuidia hominibus nocuerunt, ac nocent: ita etiam angelis nocerẽt, si qua liceret. Ira uero administrã se inuidiæ præbet: ut tantum inuidia lædẽdo cõsequatur, quantũ ira uirium & facul

facultatis habet. Ciuitatum atq; humanorum cõuentuum institutores ac rectores, quũ nulla re facilius, q̃ iniurijs, ira, ultione, hoc est, discordia, cœtus, congregationesq; hominum uiderent dissolui posse, & experimentis deprehendissent solere: coagmẽtari aũt conseruariq; consensu & concordia, optimum factu sunt rati legibus latis & iudicijs constitutis, de hoĩm inter se iniurijs cognoscere. ut & pœna deterrerent multos a facienda iniuria: & æquitate cohiberẽt ab ultione iratos, qui intelligerẽt paratã esse iure ac æquitate ultionem, ut liceret sibi suas iniurias ꝑsequi primũ tuto, & sine retaliatione ultionis: hinc cũ leui dispẽdio fortunarũ aut quietis, tũ etiã cũ aliqua opinione boni & moderati ciuis. & ad coercendos motus animi impotẽtes periculũ ostenderunt ei, qui non iure & legibus, sed ipse manu sua iniuriam reposuisset. Ergo, sicut corrupta corporis nostri natura effectum est, ut medicina, quæ alioqui in hoc fuisset intenta, quẽadmodũ sanitas cõseruari, & uita lõgissima produci posset, nũc tota est in morbis uel depellendis uel cohibendis, alijs

Leges ad cohibendas discordias.

ex alijs

ex alijs renascẽtibus & latissime sese effundentibus, ut satis ei superq; negocij exhibeat hæc lucta. Ita leges & iura, q̃ in natura integra magistri tm̃ fuissent, & uelut indices, quæ esset uia ad cõcordiam tenendam, nunc a discordia extricare se non ualent, ut iam prope de concordia desperarint: abunde multum se adepturos cẽsentes, si effreni huic & rapaci discordię frenos aliquatenus, & retinacula iniecerint. Itaq; uideas magistratũ, iudicem, principem, imaginẽ rectoris mundi, in munere quidem omnium pulcherrimo & maximo occupatũ: tamen circa feces & sordes rerũ. meum ille surripuit, imo id meũ erat. pronunciat lex cuius auaritia sit iustior. alapã inflixit, furem uocauit, minatus est, lotio perfudit, unguem medium ostendit, ore crepuit. seuerissima lex cogit inter duos sedere aut pueros aut stultos, & q tanq; iniuriam hæc facit, & qui tanquã iniuriã hæc accipit: ut magni aurifices in ciuitatis inopia scruta & nugas cõficiunt ex uili materia, quando nemo est, qui magna illa & preciosa emat. Mirabãtur olim Seneca, & alij sapiẽtiæ professores

fessores tria fora uix sufficere urbi Ro-
mæ.atqui erant illi ethnici,ciuitas am-
plissima,sedes imperij totius orbis. nũc,
quod est in Christiana gente tã frigidũ
oppidulũ,cui duo sufficiant? Brugis ui- Brugis quinque fora.
uo,urbe non perinde, ut alias opulenta
& frequẽti, populo mansuetissime,ac ci
uilissime educato: & tamen hic quinq;
sũt fora,nec omnino muta aut deserta.
Nec satis fuit leges esse de litibus olim
inter gentiles,nũc inter profanos cõsti-
tutas,etiã sacri atq; initiati homines liti
gant,& forũ habẽt,& formulas,& accu
sationes,& testes,& iudicem,& lictorẽ,
& carcerem,& carnificem,& gladiũ,&
ignẽ,& uenenũ, sacerdotes illius Chri-
sti:qui quum esset omnium dominus iu
dex uiuorum & mortuorum,tamen ro-
ganti cuidam,ut fratrẽ iuberet hæredi-
tatem secũ partiri,respõderit: O homo,
quis me iudicẽ constituit inter uos? Sed
nec tot leges,tot fora,tot iudices cuncti
tantum habent uirium,ut morbum tol
lant.tantũ premunt,ne se proferat.neq;
enim iudicium uel concordiã sarcit,uel
discordiam diluit,sed cohibet modo ma
nus,iraq; se effuse proruẽtem.odia tãtũ
abest,

abest,ut leniat,ut sæpe exasperet,ac tu=mefaciat: quãdoquidem iudicio uictus perinde ex foro discedit,quasi non iure abiret inferior,sed iniuria,sed fraude: litigatori,iudici,& legi iratus. Vellẽ potius ad hoc leges,iudices,mores ciuitatum,populorumq; incumberent, ut inquietos hominum animos castigarent, docerentq;, quam indigna homine faceret:& qui iniuriã alteri inferret, & qui studeret referre.concordiam nunquam constaturam,si uterq; quantum legibus permittatur contendens alterum uicerit:citius mansurã concordiam,si uterq; de suo iure cedens,alterius charitati ac beneuolentiæ odij caussas condonarit. ut & qui lęsit,doleat se in amicitiã peccasse,& læsus facile amico ignoscat.hęc erat expeditior uia ad concordiam,quã tradidit magister ueræ sapientiæ dei filius. Ergo quũ affectus affectũ repercutit,ira celat uel metu territa,uel spe delinita, ĩfida illa,ut Seneca inqt,& mala affectionũ pace. Cæterũ ubi uel ira acrior atq; impotẽtior est,q̃ ut legũ subsidia expectet uel q contendũt legibus se & magistratibus superiores putãt: tum ef=

feruescit

feruescit animus, & tanquam concitatũ mare assurgit, nec absurde tẽpestati assimilatur ira, siue origo spectetur, siue effectus. Est enim maris tempestas, uelut quædã eius ebullitio. & philosophi irã, feruorem definierũt sanguinis circum cor. Continuo tempestate surgente cœli facies mutatur in tetrum quendam & horribilẽ aspectum. non alius est hominis uultus ira incandescente: & quẽadmodũ iratum hominẽ, ita etiã iratũ cœlum dicimus. quanta oris totius distorsio, & tumefactio? q̃ torua facies? ꝓ fulgoribus sunt oculi, quemadmodũ Homerus inquit de Agamẽnone, irato illi oculi in modum ignis fulgurabant: tonitua sunt, inconditũ quoddã murmur. & ut mare agitatur, sic corporis totius fit concussio, ut nesciat stare loco. Fulmina sunt, conuicia, & uerba atrocissima magis plerunq;, q̃ ipsum fulmen noxia & periculosa. sunt qbus facundia in ira suppetit, ut de Caligula scribit Trãquillus, ibi dicenda, & non dicenda effunduntur: dum se ira sæuissimis dictis simul irritat, & ulciscitur: tũ atrocissimũ quidq; iacitur: & ea profunduntur, quæ omnẽ

Ira, Tẽpestas.

omnem ad gratiã reditum intercludãt, quæq; per idem redeant iugulum, qua exierãt. Sunt quibus ſumente uires ira, & mens ad cogitationem cõfundatur, & ad loquẽdum lingua: tum uerba perplexa & perturbata, & ſermo ſine mente ac ſenſu: quæ ſatis oſtendũt, quemadmodum intus ſit animus affectus. nonnullis uox intercluditur: tantũ fremunt abſurdũ quidã, ac inconditum. alij craſſiore pectore, & magis naturæ ferinæ nihil prius uerborum iaculãtur, ſed continuo rem manu exequuntur, quos multi animoſiſſimos uocant: id eſt, minus homines, magis beſtias: qbus iræ ſunt præcipites, & impetus pro ſermone, ac querimonijs. Tum pro telo, eſt uel manus ipſa, uel pes, uel cubitus, uel caput, aut etiam ſputum: deniq; quicquid primũ eſt ad manũ: furor, ut dicit ille, arma mi-
Pugna. niſtrat. Rudi adhuc ſęculo manus ĩ pugnũ cõtracta erat pro telo, unde pugnæ nuncupatæ. hinc ira telũ fecit, quicquid iaci poſſet, aut quo homo cædi. liber, cãdelabrum, panis, ſcutella, titio, lapis, lignum. nihil nõ erat hominem læſurum molle ac tenerum animal. Robuſtior

deinceps

deinceps facta īdies ira, & robustiora q̄si-
uit instrumēta. erutū est ferrū, qd' natura
altissime cōdiderat. gladius fabricatus,
quo una plaga posset confici homo. Sed Vltionis duo genera.
ultionis duo sunt genera: alterum bel-
luarum, alterum diabolicum. nam hu-
manum nullum est. Bestiæ irritatæ im-
petu aguntur, & quantum per uires li-
cet, præsenti commotioni satisfaciunt.
ubi refrixere, simul iniuriæ memoriam,
& ulciscendi auiditatem cū affectu de-
ponunt. Homo uero, quo non modo ho
mine se peiorem declaret, sed etiam bel-
lua, non contentus incitato affectui in-
dulgere, recordatur & iniuriæ, & eius
qui fecit, & amicorum, & propinquo-
rum illius: non in diem unum, aut men-
sem, aut etiam annū reseruat, sed in mul
tos annos & ætates. ira em̄, ut est in ue-
tere uerbo, omniū tardissime senescit, &
inimicitias per manus filijs, & nepoti-
bus cum hæreditate tradit: & ultionem
legat. & in hoc excitat uires omnes, at-
que artes rationis, iudicij, consilij: ut uiā
ad uindictā inueniat. ut non in aliud ui-
deatur magna illa munera, quibus bel-
luas excedit, accepisse, nisi ut per illa
G ipsa,

ipſa,quibus bruta antecellit, brutis fie-
ret deterior. ut Cotta ille Ciceronianus
uiſus ſit quibuſdam merito ratione ca-
lumniari tanquam nequitiæ,flagitiorũ,
ſcelerum omniũ inſtrumentum:tametſi
ea res poterat illum commonefacere na
turam noſtram ab integritate ſua receſ-
ſiſſe. Quid illud,quale eſſe dicam, quod
ultio nõ cõcluditur eo, qui iniuriam fe-
cerit, ſed latius ſe expandit: unus læſit,
plectũtur multi. Apud quaſdã natiões,
quæ quũ ipſæ ſibi abũde ad humanitatẽ
uideant informatæ, inhumaniſſime ui-
uũt,ad reponendã iniuriã,nõ mõ autorẽ
requirũt,ſed parẽtes,fratres,filios,auos,
ꝓauos,nepotes, pronepotes, patrueles,
patruos,cõſobrinos,oẽs ꝓpinquos, affi-
nes,gẽtiles,q̃cũq; ſint ualetudine, cõdi-
tione,ſexu,ætate,ut etiã pulchre uideat
ſibi functus ultionis munere, ꝙ lactantẽ
puerũ in ulnis nutricis ceciderit,propin
quũ eius,a quo ſit uiolatus. Et ut iniu-
rias ad tã multos extendimus:ita nõ ſo-
lũ noſtras perſequimur, ſed omniũ, qui
uel cõſanguinei ſunt nobis, uel affines,
uel affinium affines,amici, clientes, ſo-
dales,noti,amicorum amici, amicorum
noti.

noti. & hæc non ut iniuriam prohibea-mus ne fiat: aut quum fit, inhibeamus, ne se latius effundat: quod forsan excu-sationem haberet aliquã: sed ut factã, & prope iam obliteratam renouemus, & uindicemus: ut noua iniuria nõ medea-mur priori, neq; enim id iam possumus, sed utranq; exacerbemus. At quorum iniurias uideri uolumus ulcisci, etiam cum aliquo uitę, aut fortunarum discri-mine, certe quietis ingenti dispendio, eos non iuuaremus exiguo aliquo labo-re, aut argenteo numo: in iuuando tam segnes & maligni, ad nocendum prom-pti, & liberales. qn si amicissimus ad rẽ profuturã sibi ac honestam, operam no-stram, aut pecuniam utendam roget, li-cet sine dedecore recusare: si leuissimus notus uocet ad nocendũ alicui, maximũ dedecus excusasse: imo ultro & inuoca-tos oportet ad eiusmodi pclara facinora uenire uiros fortes: ad res sanctas semp occupatissimos, ad res turpissimas nun-quam non liberos, ac negotio uacuos. Euigilauit in hoc uis illa humanę ratio uis prope diuina, quasi id unũ esset suũ munus; tanta cura iniuriarum momẽta

expendit, ac digeſſit: tum quæ quibus iniurijs reſponderent ultiones. hæc caſpite uindicãda, illa fuſtuario, alia harũdine, alapa, uulnere in facie, multatione fortunarũ, dignitatis. Satis hæc quidem expenſa ſunt diligẽter & exacte. ſed ab iſtis tã acribus appenſoribus peruelim audire, iſtis ipſis humanis ultionibus quæ tandem diuinæ reſpondeant? hæſrẽt, ego eis paucas explicabo, corporeis ſpiritales, leuibus grauiſſimæ, atq; acerbiſſimæ, momentaneis æternæ. Omnia oportet diſcordiæ ſeruire: non interna modo, ſed externa quoq;. Sermonem, & lachrymas, & amicitias, quas ad mutuũ auxilium ex dei munificentia accepera mus, in mutuam perniciem conuertimus, amicus amicum, frater fratrem, uicinus uicinum, ciuis ciuem, non ad opẽ ferẽdam implorat, ut in commune proſint: ſed ut alij noceant. fit manus hominum conſentientium in ultionem eius, quam illi iniuriam interpretantur: uel quod cauſſæ fauent, uel quod homini, aut ꝙ alij alias ſpes ſequũtur. induũt arma. exiſtit factio. & quum leges & maior poteſtas nõ timetur, uocatur bellũ, uel ciui

uel ciuile intra eadem mœnia & ciues: uel externũ inter duos populos ac natio nes. & cui sub legibus crux, & alia sunt supplíciorum genera parata, supra leges non solum impunitum est, uerum etiam honestũ & gloriosum. quod belli nomen a belluis deductum esse testatur Festus, Latini sermõis bonus autor. qppe res est belluis magis congruens, quã hominibus. hic enim ad humanitatem mansuetudinemque est a natura formatus, ac fictus: illæ uero ad feritatẽ & incursus animorũ. sed ita tulerunt nostra scelera, ut quod malũ congruentius bestijs uideretur, illæ non facerent, nos faciamus, quod a nostra est natura alienissimum, quodq; illa maxime auersatur atque abominatur. belluarum dicis esse bellum? atqui nulli animanti, quam homini, sicut Plinius inquit, pauor confusior, nulli rabies acrior. Cætera animantia in suo genere ꝓbe degũt. cõgregari uidemus, & stare cõtra dissimilia. Leonũ feritas inter se non dimicat, serpentũ morsus nõ petit serpẽtes. Ne maris quidẽ belluæ ac pisces, nisi in diuersa genera sæuiunt, solus, quẽ minime oĩm conuenie Bellum.

ueniebat, homo belligeratur, ut appareat reliqua in natura sua permãsisse, hominẽ ab ea desciuisse ad aliã peiorem, ut fruges nunquam in melius degenerant. facile intelliget cõtra hoĩs naturã esse bellum, quisquis bellandi caussas excusserit. Naturale uidetur esse famẽ & sitim sedare, ob quę interdũ seuiunt feræ, propulsare uim, & molestiã frigoris, æstus, pluuiarũ, niuiũ, denique cœli iniurias, desyderijs naturalibus satisfacere. De nulla harum rerum est bellum. Galli olim magna manu alpes superarunt, Italiam sunt ingressi. Heluetij Galliam, Cymbri Italiam, Gotthi Europam: nullus alimenta, nullus naturalia desyderia sequebatur, omnes delitias. alij uinũ, alij oleum, alij locorum amœnitates. Anno abhinc septimo magna fuit in quibusdam Europæ regionibus frugũ inopia: grauissima omnium in Bethica Hispaniæ, ut ingens hominum numerus per uias publicas, & sub priuatos status iacuerit, fame absumptus: iumẽta omnia perierint. ut in sequenti anno ad terram uertendam hominibus ipsis trahendum fuerit aratrum. Quis egressus est domo? quis

mo?quis ſumpſit arma,ut tã diram luẽ effugeret?uerbulũ unum,ambitio,aua- ritia manus ferro armat,& in bella gen tes ac nationes propellit. adeo facilius ferimus,quod naturam lædit,quam qđ ſuperbiã:uidelicet ad hãc deficimus ab illa.Morimur ĩtra mœnia,quũ egreſſis liceret uitam prorogare,& laboris odio teterrimã omniũ mortẽ oppetimus,nẽ- pe fame contabefacti.ſuperbia nos,aut ſtoliditas ꝑ tot agit caſus,per tot diſcri- mina,per maria uaſtiſſima,ꝑ ſaltus pro- fundiſſimos,per deſertas humano cul- tu,& inhoſpitales harenas,per uenena, uel feras gẽtes,belluis,ꝗ hominibus ſi- miliores,procul a patria,a penatibus, a coniugũ cõplexu,a conſpectu liberorũ. & agit ea res nõ unum aut alterum ho- minem, ſed populos & nationes auitis ſedibus.Idcirco illi uarijs caſibus ac ca- lamitatibus immerſi &obruti,exempla humano generi ediderunt noua,admi- rãda,horribilia.Ex principibus alij tur piter,& cum ingenti ignominia,& dã- no coacti redire:ut Cãbyſes,& M.An- tonius. alij oppreſſi in curſu felicitatis, aut ex ſummo rerũ faſtigio uno turbine

 ad ſo-

ad folũ elifi: ut Cyrus, Demetrius, Pyrrhus, Annibal, Craffus, Pōpeius, & Romani Principes, quorum iniri numerus non poteft. ex nationibus aliæ toto orbe difperfæ, quæ ipfę ultro folum uerterãt, aliæ ita conciderunt, ut nec fuperfuerit. qui tantæ nuncium cladis domũ poffet afferre: ficut Heluetij, Cymbri, Galli fe nones. Poftea uero, ꝙ femel reuulfa fũt concordiæ & uerecundiæ repagula, ibi nullus eft atrocitatis modus, excæcata cogitatione uel ad memoriã, uel ad confyderationem humanitatis. nullus fanguinis, nullus neceffitudinis aut meritorum refpectus: imo in eos fæuitur crudelius, quos ratio & natura iubent debere nobis effe commendatiores: in fratres, in amicos, fratrũ loco habitos, in nomina chariffima. Nam illud eft ex præceptis fuperbiæ, hoc effe maiorem iniuriã, quo a coniunctiore inferatur. quafi uero nihil oporteat ad concordiam ualere cogitationẽ propinquitatis, & fanguinis, memoriam iucundæ cōuerfationis, recordationem officiorum, aut etiã beneficiorum. nimis eft illud uerũ, cui dolet, meminit: cui placet, obliuifcitur. Pri

mus

mus frater Cain fratrem suum Abelem obtrũcauit, ꝙ is gratior esse deo: quasi deo futurus esset ipse acceptior ꝑ offensam. Quid hunc censemus facturũ fuisse deo, si licuisset, qui fratrẽ occidebat, ꝙ illi uideretur charior? Satis hoc ostendũt, qui Principes suos oderunt, ꝙ apud illos ualeat aliquis gratia uel autoritate magis, ꝙ̃ ipsi: & iniuriã interpretanẽ nullum suũ damnũ, sed beneficium alienũ. & deo se irasci, cautiores occultant, imprudẽtiores patefaciũt. nõ principes solum, quos eo insolentiæ euexit perpetua fortunæ ĩdulgẽtia, sed priuati quoq; homũculi & plebei, quos affectus impotẽtia detegit. C. Caligula Ioui irascebatur, & ad pugnã eũ prouocabat, & se in Græciam remissurũ eum sæpe est minatus. lenones, latrones, milites, & alij homines impuri ac facinorosi, si qd displicet, blasphemias in deũ, & diuos omnes abominabiles iaciũt, manu rem decreturi, si possent. o clemẽtiam naturę Principis. hæc omnia ille audit & perfert, & illis ipsis nasci solem, & annũ progredi iubet, & terrã fruges fundere, quo alant linguas cõtaminatissimas, & uitam scelestissi

lestissimam prorogent. Romulus Remum occidit, ne parem in potētia haberet. quumq; bene se fratre liberatum putaret, Tatium nō potuit effugere. & qui fratrem geminum non tulerat, coactus est Sabinum hominē perferre. Sed quid ueteres tragœdias euoluimus? & cōnumeramus Polynices & Etheocles, Atreos & Thyestes, Demetrios & Persas, Iugurthas & Adherbales, Nerones & Britannicos, & uetusta alia fratrum nomina? Princeps Turcarum a nece fratrū suorum regnum auspicatur, quod solenne fuit Regibus Persarum. Aetas patrum & nostra uidit fratres cum fratribus commissos. filios fratrum & sororū, a patruis & auunculis occisos, fratres a fratribus interemptos, non solum inter Principes Christianos, sed etiā in plebe. hæc prodēte me hic Brugis duo fratres a fratribus sunt occisi, alter ob hæreditatulam, alter ob uerbulum. filium armatum in patrem: &, quod mirabilius est, patrem in filium quoties legimus? Nec exēpla ætate patrum defuerunt, nec nostra forsan desunt. Sed quia in persona ignobili, ideo minus notabilia. Et quū

huma

humana rabies ab ipso eodẽ patre, q̃ hoc quod uidemus ac tangimus genuit, manum non contineat. quid addam de heris, de præceptoribus, de educatoribus, de magistratibus, de legibus, de patria? quos omnes unicuiq; nostrũ parẽtis nõ habere locum ac maiestatem nefas est. tametsi nescio an hi animorũ patres maiorem sibi suo iure uenerationẽ ac pietatem uindicent. illi enim corpora procrearũt, isti mẽtes: nec potuit aptius dici, q̃ qđ Paulus Apostolus, quos in fide erudiuit, & genuisse se dicit in Christo, & ex eis rudiores, & q̃si inchoatos parturire adhuc, quoad in eis Christus formetur. efficiunt corporales patres, ut simus animalia, spiritales uero, ut homines. nã quid esset alienius a mente, a iudicio humano, quid syluestrius homine, semota educatione, admonitionibus, cõsilijs, disciplina? Ergo hoc tanto beneficio, qđ proximum est illis cœlestibus ac diuinis: q̃d excogitari põt amplius, aut sacrosanctius? Atqui multi se in præceptorẽ, in bene monẽtem, in eũ, qui rudẽ ætatem excoluit: atq; expoliuit, qui errata castigauit, q belluinos animi motus cõpressit,

cõpressit, & quatenus potuit ad rectum atq; humanitatẽ informauit: in hos, inquam, asperos se atq; inhumanos præbent: & tantũ beneficiũ, tanq; grauissimam iniuriam, aut intolerabilem cõtumeliam puniẽdam ducunt, qui admoniti meliora, tales sunt bestiæ, tam feræ, tã immites, quales essent relicti sibi ipsi, nũquam edocti ab ijs, quibus eam gratiam pro maximo merito reponunt. Stolidissimus Hercules Linũ præceptorẽ asperius quiddam monentẽ confecit. Quot adolescentes ob peccatum aliquod cęsi, ut plagis admoniti cauerent in posterũ, alij calẽti adhuc ubice, alij frigefacto iã & multos post annos utilissimæ uirgæ, id est formationis ad uirtutem pręmiũ, ferro ac nece optime meritorum repræsentarunt? quibus tantum debebant, ut nec satisfecissent, etiam si corpora, & uitas suas pro illorum salute ac cõmodis obtulissent. O homo, siccine remuneraris eos, qui te hominem fingunt, qui te degenerare in belluam non sinunt? Alcibiades & Coriolanus bellũ patriæ fecerunt. C. Cæsar patriæ & libertati. An non liquido quiuis perspiciat esse a natura

tura aberratum,ut quod maxime & ad ueniam debebat ualere, & ad concordiam,id sit ad discordiam & odium efficacissimum,nempe cogitatio sacri nominis, & memoria charitatis? Natura hæc tam præclara dederat munera, recordationem,rationem.mentem,superbia ademit. At semel in discordiam ingressis,ita seipsam irritat sæuicia.ut occupato prorsum toto pectore, nihil minus eo admittat,quam ullam cõcordiæ aut reconciliationis mentionem. ineptam esse iudicat,importunam, irridendam. Bello ciuili Vitellij & Vespasiani,quũ legatos ex urbe uitellius ad Antonium & Vespasiani exercitus de pace misisset,miscuerat se legatis,inquit Tacitus. Musonius Ruffus equestris ordinis,studium philosophiæ & placita Stoicorũ æmulatus,solebat permistus manipulis, bona pacis ac belli discrimina disserẽs, armatos monere, id plerisque ludibrio, pluribus erat tædio:nec deerãt,qui propellerent, proculcarentque, ni admonitu modestissimi cuiusque,& alijs minitantibus omisisset intempestiuam sapientiã. Sunt qui ipsi sibi succenseant, quod nõ

satis

ſatis iraſcantur,ut ille in tragœdia: Nõ ſatis magno meum Ardet furore pe-ctus: impleri iuuat maiore monſtro. In ira uero ſubito uerbo aliquo, aut obſe-quio frontem exporrigere,atq; exhila-rari,turpe exiſtimatur,& inconſtantiæ deputatur. ſcilicet ita iam præiudica-uit inſania,inſaniam eſſe,ab inſania di-ſcedere,ſtulti & dementis, a feritate ad humanitatem redire. Inuenias quaſdã nationes,quæ non reponere iniuriam, aut ignoſcere,turpiſſimum omnium eſ-ſe ducant: & eum,qui id fecerit,propin-qui abiurant, & ignominiæ loco habẽt conſanguineum ſe illius confiteri.quid ea re dici poteſt barbarius? quum id con ſtet & in humana philoſophia, & in di-uina ſapientia maximi & excelſi ani-mi,& illius dei naturę ſimillimi eſſe in-iurias contemnere. At quantis odijs ar-mati concurrunt,quantas ſi haberẽt ui-res,nihil ex homine reſtaret. Nollẽt in-terdum mortem eſſe finem uictoriæ,ſed mille mortes,mille cruciatus,& animã ſi poſſent, extinguerẽt. Bello Punico ſe cundo,quum in armis eſſent duo totius orbis potentiſſimi populi,Romanus &

Cartha

Charthaginẽsis, traxissentq́ in bellum Europam & Africã tantis copijs, opibus, prælijs, cædibus, strage pecorũ, hominũ, agrorum, ciuitatũ: tamen Liuius scribit maioribus concursum esse odijs, quã uiribus. quanta oportet fuisse odia? Hostiũ intestina uorata sunt per hosce annos ab hostibus in Italia, & sanguis haustus, quo se crudelitatis sitis satiaret. Si cui filiũ leo laniasset, & is extem plo leonem esset nactus: non tam acerbe se de leone ulcisceretur, ut homo de homine, Christianus de Christiano. odij magna sunt & sæua indicia, arma, quæ antiqua ætas excogitauit ad lædendũ: & quæ nunc leuia existimantur, & mitia præ ijs, quæ insequentes ætates inuenerunt: gladius, hasta, arcus, scorpio, in quo tamen recens e Sicilia allato exclamasse ferunt Archidamum Agesilai filium Dorica illa sua lingua, perijt uiri uirtus. hæc quidem pugnæ, muris uero in obsidione subuertendis testudo, aries & reliquæ machinæ. Christiani ad excogitandum acutiores, rudem uetustatem superauimus. bombardas inuenimus æreas, non unius generis, sed ingentes,

Arma.

Bõbarda

gentes,minores,minimas: & quas decē tauri loco non moueant, & habiliores, & quarū quāq; ſinguli homines geſtēt, ut lanceam, & quæ unum globum iaculantur, & quæ multos. Pro ſuperi immortales. quis hoſtis humani generis rē excogitauit adeo exitiabilem, abominandam, funeſtā? an hæc eſt dei ira cupientis iam humanum nomen penitus delere, & imponere mundo ſuo finē? nō eſt inuentum hoc gentilium, nō Agarenorū: Chriſtianorū eſt. quis hic nos adiuuit? ſpiritus credo, ſanctus ille, qui ad ſignificationē manſuetudinis columbę, eſt ſymbolo oſtenſus. Ferunt olim fuiſſe Salmoneū quendā in Græcia, qui quod ſonitus tonitruū Iouis, & non imitabile fulmen ære & cornipedū curſu ſimularat equorum, ictus ſit fulmine a Ioue, & grauia pendat apud inferos ſupplicia. quod huius rei inuentori fulmen? quæ ſatis erūt ſupplicia: qui nō ſolū effinxit tonitruū, ſed uicit horribiliore ſtrepitu? Nam uim & iniuriam fulminis utinā ſolam haberet bombarda, & non unaquæq; eſſet nocentior, quam omnia totius æſtatis fulmina. fulmen unum, unū
hominē

hominẽ abſumit. bombarda una quotquot una ſerie obuij ſunt uenienti globo, tanta uiolentia, ut nec latera ſint tuta. occiduntur etiam, quos diſcerptorũ corporũ fruſta uolantia contigere. Rex ille oſtenſo ſcorpione periſſe uirorũ uirtutẽ eſt queſtus, quod fortiſſimus uir ſagitta extingui poſſet, priuſquam manus cenſereret. quid nunc dicturus, quũ non unus uir fortis, ſed multi uno bombardæ ictu diſcerpuntur? Ergo iampridem nec uires, aut animus cuiuſquã eſt nota bilis. nã fortiſſimus quiſq; inter primos antequã acies congrediantur, cadit. nec locus ullus ſatis munitus. Dicearchum peripateticum uirum doctum, & totius memoriæ antiquitatis peritiſſimũ collegiſſe ſcribit Cicero omnia cladiũ genera, queis unq; humanum genus eſſet afflictum: peſtes, fames, eluuiones, incurſus beſtiarum, terræmotus: & ex altera parte poſuiſſe bellorum iniurias. has uero oſtendit plures homines abſumpſiſſe, q̃ reliquas omnes: & tamen nondum tot bella, tanta continuatione, tot locis, tanto furore erant geſta, quam fuerunt poſt illum. Nondum cognitũ erat bombarda,

barda, Sathanæ inuentũ. Seneca rabiẽ explicans odiorũ, castra ponit ex utraq; parte cõtraria, & parẽtum liberorũq; sacramenta diuersa, subiectã patriæ ciuis manu flãmã, & agmina infestorũ equitum ad cõquirendas proscriptorũ latebras circumuolitãtia, & uiolatos fontes uenenis, & pestilentiã manufactam, & productam obsessis parentibus fossam, plenos carceres, & incendia totas urbes cõcremantia, dominationesq; funestas, & regnorum publicorumq; exitiorum clandestina consilia, & ꝓ gloria habita: quæ quandiu opprimi possunt, scelera sunt. raptus ac stupra, & ne os quidẽ libidini exemptum. Adijce nũc publica periuria gentiũ, & rupta fœdera, & prædam ualidioris, quicqd nõ resistebat abductum. Sic Seneca. in quibus ille describendis Syllana, aut Pompeiana respiciebat tempora, aut regnum illud triumuirale. Num hæc insequentia dedidiscerunt sæcula, aut ulla fuit tam deo chara ætas, quæ ista omnia non auctiora uiderit? Misera cogitatu res, nullum fuit inuentũ tam utile hominum generi, cuius non magna pars hominũ socordia interciderit.

terciderit. Bellica inuenta, artes, strategemata, doli, crudelitas, oĩa manẽt etiã hoĩm ingenijs aucta in melius, hoc est, in peius. Cessauit in alijs rebus ingeniũ, multũq; ab illa ueterũ diligẽtia degenerauimus. in bello semper euigilauit ratio, iudiciũ, cogitatio, meditatione, usu, exercitatione. hoĩes socordissimi, & qui hoĩm nihil habere uidebant̃ præter faciẽ, ingenijs tardissimis, pectore frigidissimo, & inerti, in hac una arte cæteros oẽs antecellebant. utinam hi essent progressus facti in sapientia, uel arte quapiam uitæ utili. Et reliquæ oẽs artes habẽt suas exercitatiões, suas remissiones, sua tempora, qbus honestæ & præclaræ uigẽt: mox decedente precio atq; hoĩm æstimatione languescũt, ac iacent. post redit honos, reparantur. belli, sicut ille queritur, nullæ feriæ. rerũ etiã iucundissimarũ, pecuniæ, uoluptatũ, satietas aliqua, belli nulla. Si quis seriẽ rerũ a Nino Assyriorũ rege pcurrat usq; ad hæc tempora, nullã inueniet in humano genere bellorũ intermissionem, nisi annis aliquot, qbus natus est dominus. Vrbs una Roma per septingentos annos bis

Belli nulla satietas aut finis.

tantum clausit Ianum suum indicẽ bellorũ, & pacis. semel sub Numa, iteram paulo post bellum Punicũ primũ paucis diebus. Nos adhuc Christiana gens sceleratius, qui his mille annis non interquieuimus, quin bella continẽter gesserimus alia ex alijs nata, ut prius seminarium uideat̃ fuisse posterioris, ita connexa inter se, ut annuli in torque. Et si qs res anguli huius, in quẽ Christianũ est nomen contractũ, & coarctatũ euoluat, ac inspiciat, inueniet materiã esse bellis paratã ad sex milia annorũ, si principes modo, quod hactenus fecerũt, dicta, dãna, ꝓmissa, fœderũ capita, hæreditates, iura mordicus teneant, & ꝑsequant̃. Ibi uidet̃ intendisse neruos ad discordiã affigendã, & ꝓpagandã diabolus, ubi maxime iussa erat cõcordia, ut quemadmodũ ille apud Paulũ querit̃, occasionẽ nactũ sit flagitium ꝑ legem, & peccatũ, quod ante præcepti promulgationẽ iacebat: subito præcepti uoce audita excitatum sit ad conuocandas uires contra prohibitum. Olim mirabantur gentiles esse
Cares Cares gentem quandã in minore Asia, quæ aliena bella mercede gereret. Itaq;
quod

quod animas uenales circũferrent, tam habiti ſunt uiles, ut ſi quid cum periculo experiendũ foret, in Care iuberent id fieri. Nũc nationes oẽs Chriſtianæ, quæ prohdolor ſunt ꝑpaucæ & digitis poſſent cõputari, oẽs mercede in bellũ conducunt, nõ a Chriſtianis ſolũ, quod uix eſſet ferendũ, ſed ſub Turca faciũt ſtipẽdia, etiã cõtra Chriſtianos fratres ſuos. An ullũ unq̃ fando audiuimus Agarenũ ſub Chriſtianis ducibus cõtra populeres ſuos merentẽ? At qui nos tãto furore in fratres noſtros debacchamur, ut illos in ſubſidiũ cõtra Chriſtianos aduocemus, & in illorũ caſtris militemus in ijs bellis, queis illi cladẽ uniuerſo Chriſtiano nomini ac exitiũ minantur. Tãta eſt odij rabies, ut nihil dubitemus, mõ inimico uterq; eruatur oculus, nos unũ impẽdere, ſæpe etiã utrũq; lumen libenter amittere, dũ ille alterius faciat iacturã. nimirũ qs eſt oculorũ uſus, cũ ſimus cæci? Itaq; nõ grauate amittimus, quorum nihil indigemus. Hæc ipſa pollẽs inclyti Pelopis domus ruat uel in me, dũmodo i fratrẽ ruat: ſic eẽ Atreus imprecat̃. Quærat aliqs, qd ergo? tã dulce eſt bel-

lare,ut ita hoĩes ſine fine,ſine modo bel ligerentur? minime uero, imo nihil eſt acerbius,ut mox dicã. Sed naturæ rerũ ſũt aliq̃ termini,ſupbię nulli. idcirco artiũ,meditationũ,exercitationũ,uoluptatũ ſunt opportunitates & limites,ad q̃s illæ,pgreſſæ reuertunt̃.hinc uidemus in anno,in ætate hoĩs,in aĩo,in corpore, in cœlo,in elemẽtis redeuntes uices. Supbia ſemp incenſa,ſemp ardens, nullum nouit finẽ:de qua eſt illud in ſacris Pſalmis:Superbia eorũ,qui te oderunt,aſcẽdit ſemp. Si nihil fiat uenienti obuiam, effundit ſe. ſi quid obſiſtat, irritatur,& ſumit uires:ut maiore impetu quicquid iter morabat̃, proturbet. Nec iã ſupbus hoĩem ſe eſſe meminit,& breui moriturum,& iudici illi omnipotenti redditurum de cogitationibus rationẽ,nedũ de factis dictisue. Ergo omniũ illorũ oblitus, iniuriarum & dolorũ ſuorum ſenſu non modo hoĩes, ſed bruta animantia, & mutos lapides,cœlũ ac elementa permoueri debere cẽſet: quaſi deus aliquis afficeretur,in cuius ſalute mundi eſſet ſalus concluſa,& compræhenſa. Itaque nullus eſt Princeps, qui non affectibus

ſuis totum

ſuis totum humanũ genus concuti uel-
let. Et quatenus poteſt, dat operã, ut oĩa
ſecum confundat. nec terras & maria,
quoad eius fieri põt, relinquit immota:
oĩa ad internũ ſuũ tumultum uellet tu-
multuari, quietis iratus ĩſenſuſq;. Quid
agis? quo te ꝓripis? quo aſcẽdis ſupbia? q̃
aſpiras? An hoc eſt ullo mõ uel deo, uel
angelis, uel hominibus ipſis recte ſtatuẽ
tibus tolerabile, poſtulare unũ homulũ,
ut propter affectionẽ, propter odiũ ſuũ, ꝓpter ſuas inimicitias claudanť nauiga
tionibus maria, excindãtur ſegetes, re-
uellanť arbores, uaſtentur agri, excindã
tur uillæ, oppida, urbes: &, quod eſt oĩm
impiiſſimũ, tot hoĩm milia mortẽ oppe-
tant, quia ſic illi eſt uiſum, ſic placet, ſic
decreuit libido? Nõ agitur de eius uita
& ſalute, ſed de ditione aut dignitate:
imo uero de ditiõis aut dignitatis parti
cula, ſæpe etiam de uerbulo uno temere
elapſo. ferremus hoc, ſi equus de eqs tm̃
ſibi ſumeret, aut canis de canibus, aut
ãgelus de angelis? & hoc ſibi licere ius
faſq; eſſe exiſtimaret? At q̃lis homuncio
id uult ſibi concedi, q̃ tẽporarius, q̃ nõ
diuturnus, q̃ diurnus potius, atq; adeo

 momen

mometaneus: & in eo uitæ pũcto, eã cõnectit malorũ materiã ac seriẽ, quæ satis sit decẽ hoĩm ætatibus, molestissimo ac miserrimo negotio exercẽdis, ipse sæpe, dũ telã ordit̃, extinctus. qd, quod etiã in priuatis hoĩbus hoc uult, hoc postulat quisq;, hoc cõtendit: ut oẽs inimici sint eius, quẽ ipse oderit: etiã si is alioqui plerisq; sit eorũ cõmodissimus, & illius usus ac familiaritas utilissima, interdũ quoq; necessaria. Ascẽdit altius sup̃biæ impotẽtia, & nõ cõtẽta homines inquietasse, deo facesseret negocium, si ualeret. dum ipse, quas uocat iniurias suas ulciscat̃, & obsequat̃ sæuissimo animo, paratus est in extremum discrimen legem ac pietatem dei adducere, accitis ad instrumentum suæ crudelitatis, qui sacra oĩa conculcent, & profanent. Iam tanta est in natura imbecillitas, ut magnæ sint uires opus ad eam iuuandam, exiguæ seu nullæ potius ad lædẽdam. Quippe ipsa sibi inualiditate sua natura officit, etiã si aliud desit. Ergo, qui facit iniuriã, continuo accipit, uel quod alienis læditur uiribus, uel quod ipso suo conatu: ut delitati pueri, quos offendit quantulacũq; motio, &

Qui facit iniuriam accipit.

motio, & quum cædunt, magis sibi, quã illi quem percutiunt, nocẽt. Idcirco nullus est finis discordiæ & bellorum, quia nec est iniuriarum, dum quisq; iniuriam interpretatur, & quam ab alio accepit, & quam ipse quoq; dum alteri nocere cupit, sibi fecit. Quid, quod sunt in animo tantæ ex superbia delitiæ, ut multi iniuriam sibi illatam censeant, quod sibi ex animi sui sententia facere non licuerit? Sic iracundus præceptor in discipulum incenditur, quod flagra quietus ac placidus non accepit. & multi, quod quem uolebant ferire, se subduxerit. C. Fimbria factiosus homo, improbus, importunus Q. Scæuolam Pontificem innocentissimum uirum in funere C. Marij sauciandum curauerat, & uel quod senex se celeriter subduxerit, uel hominum tumultu percussor retardatus, atq; impeditus non eam fecit plagam quam Fimbria uoluisset. diem Fimbria dixit Scæuolæ. mirabantur omnes, quid esset in eũ uirũ dicturus, quẽ nemo satis posset pro dignitate cõmendare. Ego uero inquit fimbria, crimini illud do, ꝙ non toto corpore immotus ferrũ acceperit.

An non principes nouimus, q̨ caussam grauissimi belli ceperint, esse suos a po=pulatione & latrocinio repulsos? si ergo iniuria est non fecisse iniuriam, quantũ quis cõcupierat: minime mirandũ est, tã fœcundã esse dissidiorum materiam. sic exercẽt odia, & simultates homines im prudẽtes, nec humanitatis studijs excul ti, & ad meliorẽ mẽtem informati. quo=modo uero ij, quos sapiẽtiæ præcepta sa nioribus iudicijs instructos a uulgi opi=nionibus semouerunt magnitudine ani mi, tẽperantia, modestia, & moderatio=ne cæteris eminẽtes ac suspiciẽdos? Pu=det dicere, & mallẽ multo præterire, ne quid in ordinẽ meũ dixisse uidear cõtu meliose: sed res est notior, q̃ dissimulari, ut possit. itaq; attingetur a me: tũ ut reli qui cognoscãt non deesse inter nos, qui nostra uitia & intelligãt, & uituperẽt: tum ad castigandos meos populares. nã illi, quũ in eo grauissime peccãt, q̨ pro=fessi moderationẽ affectuũ, ita incẽdun=tur: tum uero q̨ autoritate ingeniorũ ac doctrinarum exẽplo sunt alijs ad rabiẽ dissentionum. Si quis de uocula uel lite rula dissentiat, nõ aliter interpretãtur,

Discor=diæ inter doctos.

q̃ si

q̃ſi de toto ingenio iudiciũ ferat, triſtiſſimæ literæ tabella in urnã miſſa: quaſi uero non poſſim in formoſiſſimo corpore nęuum improbare, cum admiratione pulchritudinis. Platonem, Ariſtotelẽ, Hippocratẽ, Ciceronẽ, Senecam, Quintilianũ, Plinium, D. Hieronymum, D. Auguſtinũ, & alios huius notæ uiros, ut literarũ, artiumq; quoſdam parentes ſuſpicimus: & eorum ſcripta pro oraculis habentur. At quã multa ſunt in eis, quæ nos, conniuenter legimus, alia quæ aperto reijcimus? Nec tamen minor eſt ad aĩos noſtros illorum autoritas, & dictorum fides. uidelicet quos fuiſſe magnos homines fatetur, homines tamen fuiſſe dicimus. qui, ut ſcierint plurima, plura tamẽ ignorarũt, & fallere potuerũt, quẽadmodũ & falli. Nos contra nolumus pro hoĩbus haberi, & quam ſæpe excuſationẽ alienis erratis ultro & humane tribuimus, q̧ ſint homines, in nobis diabolico faſtu reijcimus. Plane ita eſt, nõ eſt homo, ſed pecus, is hõ, q homo non uult exiſtimari. Iã in ipſa philoſophia, q̃ affectibus moderaẽ, & mores cõponit, quã Socrates deuocaſſe de cœlis, & in

& in cœtus hoīm ac ciuitates introduxisse iure laudat̄,qūo dissentiūt: ut concitasse uideat̄ perturbatiōes oēs animi, & frena excussisse illa,q̄ reperta in hoc fuerat,ut sedaret, & cohiberet. Agit̄ de modestia ac moderatione,oīa sunt immodestissima.quū de fortitudine & fortuitorū contemptu,in furorē res prodit ob rumusculū,ob uerbū,quod alicui imprudenti exciderit. In eo ipso maxime gloriā expetunt,quum maxime de reijcienda ac repudianda gloria præcepta tradūt. Theologi ipi gladiatorū animis de rebus diuinis inter se concurrunt,& acerbissimis odijs de charitate. In hisce omnibus dissentionibus extimulat sese ipsam superbia,accenditur bilis,sustollūtur spiritus. Inde,qđ primū est,excutititur contra sentiētis uita,conditio,fortuna,genus,ingeniū,eruditio, dicta, facta,suspitiōes,rumores,& iaciūtur atrocissima cōuicia:uel uera,si quid notæ alter nouit ī altero.nā grauissimū quicq; exit primū,& quod recōciliationi reditū oēm obstruat.uel falsa,si uera ignorātur,quibus nō solū fama,sed etiā fortunæ & uita impetatur. ut non imperitus

exifti

existimetur modo, unde fides eleuetur dicentis, & detrahatur autoritati pondus, sed etiã cõfletur periculũ uel a principe, uel a magistratu per leges, & iura ciuitatis, uel a rudibus aut furiosis hominibus, & qui manu nõ dubitent rem decernere. hanc scilicet moderationem acceperunt ex chartis Socraticis, & humanitatẽ ex humanitatis studijs. Quid dicã uoces, & clamores immanes, ac absonos: o cœlũ, o terra, portentũ, saxum, fustuarium, & alia ex puerili quadã rabie ridicula? Hinc apparat̃ bellũ, accersuntur in partes eruditi, cõciliatur plebis fauor, quo iudice certãdum est, quandoquidem suspecti sunt docti oẽs, tanq̃ infecti fauore partiũ: uolitant, ceu iacula inuectiuæ, criminationes, recriminationes, epigrãmata, apologiæ, antapologiæ, epistolę, dialogi. aduocat̃ tota facultas dicẽdi. intẽdũtur oratoriæ artis nerui, tãq̃ de capite sit periculũ, o homines disertos, qui sic linguã exerceant. Prætereo uetusta illa: nec quæ ipsi uidimus, cõmemorabo, illud in gratiã uetustatis, hoc in honorẽ uiuẽtium, quæ sunt tamẽ profecto acerbissima, atq̃ indignissima.

Quam

Quam indecoras patrũ memoria docto rũ hoĩm pugnas audiuimus, Poggĳ cũ Valla & Philelpho, Politiani cũ Scala & Merula: de uerbulis, de sentẽtiolis læuissimis, sæpe ẽt obscœnis: de uersiculo, de literula, de nugis nugacissimis? Reges nõ tã acriter ꝑ magnis regionibus ac ꝓuincĳs decertãt, nec intẽperãtes homines de suis uoluptatibus. Si qs cõuicia, & curã, atq; anxietatẽ audiuisset orationũ, quoduis sibi uadimoniũ deserẽdũ duxisset, ut tãtã rẽ cognosceret, putasset inter illos doctos dũtaxat hoĩes, & tãtæ existimationis, dimicationẽ esse, uel priuatim de alterius aut etiã utriusq; uita, uel publice de statu ciuitatis. ubi uero de tenuissimis ĩter illos rebus agi cognouisset, despicatissimis illos eẽ animis indignabũdus clamasset, & homines abiectos, qui de rebus adeo uilibus, nõ de lana caprina, sed de aristula, aut siliqua uolitãte os aperire sustinuissent: ut nusquã cõmodius uidisset uetus uerbũ cõgruere, magnas nugas, magno conatu agi. Nec semper ob literas inter literatos lis oritur, sæpe etiã de pecuniola, de interuerso discipulo, hoc est materia, quęstus

& glo

& gloriolæ. de magiſtratu ſcholaſtico. Neq; uero controuerſia intra uerborũ conuicia conſiſtit, ut Minerua Achillẽ apud Homerũ monuit, ſed foras ſe proruit, ad lapides, ad fuſtes, ad ferrũ. & delaſſata iam lingua & penna, manu atq; enſe res geritur, ut abſoluta ſit canina, quod Appius dixit, eloquẽtia: in qua latratus ſequuntur morſus. implorant potentes homines, aut præferoces, ut uis & ferrũ in locũ ſapiẽtiæ ac facundiæ ſuccedant. At cuiuſmodi ſunt odia? Potuit poſt Cannas & Traſimenũ, & urbẽ in extremũ diſcrimen adductã, Annibali Po. Ro. placari: poſſunt reges regibus, poſt ingentia pericula, poſt clades grauiſſimas: ſed leues homines atq; imperiti, nempe rudes & craſſæ Mineruæ homines: diſertus grãmaticus, orator facũdus, acutus dialecticus, ſtudioſus & bene moratus Philoſopus, grauis & pius Theologus ei, a quo ſemel ſe læſum putat, & diſſenſerit ĩ re neutri forſan cognita, recõciliari nec poteſt, nec debet. non oportet ſic hoĩes doctos agere, ut imperitos. cõſtantia maxime eruditionẽ decet. rudiũ leuia ſunt odia, doctorũ ſolida, ut perpetuus

perpetuus quidã paries,q̃ nec fenestras habeat,qua unq̃ ueri lumen penetret, nec hostiũ qua redeat gratia. Parum illud grauiter:oderis,ut aliqñ amaturus. sic aũt cõstãtius:oderis,ut semp osurus. Nec unq̃ reditus fit in gratiã bona fide.qn expressa & luculẽta uestigia odiũ relinquat fixa nõ solũ ad diuturnitatẽ, sed ad æternitatẽ quoq;.At qui se putat uicisse,quæ epicenia cõcinit? quos triũphos ducit, q̃ trophæa de uicto statuit? discedũt interdũ dubio,quod aiũt Marte,& se pro uictore gerit,qui nõ aperte cõcessit de uictoria:quã,si quis superatus,prostratus,fractus agnoscit: miserũ illũ,prestaret ei succubuisse ad Cannas. eum dolorem uictus,quo iure,qua iniuria,per fas,per nefas conatẽ reponere.& uictor uictoriã florentem ac uigentem perpetuo conseruare. O quam hec sunt pudenda in hominibus sapientiæ magisteriũ professis,& q̃ se medicos esse animorum iactant,ipsi tam ægris pectoribus nunq̃ sibi adhibeant,quam medicinam ciuitates uenalem circumferunt. An nõ liquido apparet,nõ illos magna illa & præclara didicisse,ut sic uiuerẽt,

quod

quod inter Catonis laudes ponit Cicero, ſed quo nomen ſibi & famam eruditionis inſignem claramq; ad multos cõpararent, uel lautum degendæ uitæ inſtrumẽtum cum ocio pleno dignitatis? Nam in quos tantam leues punctiunculæ impreſſionem faciunt, utiq; nunquã hi animos ad robur uirtutis exercuerũt, patientiamque & contemptum eorum, quæ alij uel exhorrent, uel conſectantur. ob eiuſmodi profeſſores male apud pleroſq; audiunt literæ omnes, & ſacroſanctæ diſciplinæ: quum ex magiſtris artes cenſentur, fiunt & inuiſæ & ignominioſæ. tũ q eas oderũt, exultant: ac ſe nõ illis imbutos eſſe gloriãtur: nec interim uenit nr̃is in mentẽ celebratiſſimorũ apud Homerũ uerſuum, qui attribuuntur perſonæ ſenis prudentiſſimi.

Ω πόποι ἦ μέγα πένθος ἀχαΐδα γαῖαν ἱκάνει
Η μὲν γηθήσαι πρίαμος πριάμοιό τε παῖδες
Αλλοί τε τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ.

Quo fit, ut quantum erant per concordiã diſciplinę omnes progreſſæ, tantundem retro iam in contrarium diſcordia, tanq; tormento repellantur. Dixi de doctis, quid loquar de ſacris hominibus,

Discordia inter sacerdotes.

ac initiatis interioribus mysterijs nostræ religiõis? quanquam & horũ multi ad classem literatorum pertinent: sed attingendi sunt priuatim, quoniam alio nomine censentur. Hi uero iam nec militum numero prophanis principibus cedũt, nec gerendis bellis cuiuis ueterum ducum, nec exercendis propter quamlibet exiguum compendium litibus, rabulis & Sycophantis Atticis uel Romanis emere sacerdotium non licet, hoc est ei, qui possidet quieta, contractione numerare pecuniam, ut cedat: eripere licet molestia, lite, fraude, odio, conuicijs, corruptis procuratoribus, aduocatis, iudice, ui, ferro, latrocinio. quasi non hæc multo sint peiora, quã semel numerare. nõ hoc probo, quis enim ꝓbet sanus? sed si hoc, qđ est præ illis leuissimum, tantopere damnamus atque abominamur, quid de alijs est omnibus censendum? quum tamen ea rite & iure existimemus fieri, non illud, quod est tanto tolerabilius. His occupatis nec studere uacat, nec docere populum, nec respondere consulentibus, sed tãtum cursitare, caussam meditari, blandiri iudici, excogitare artes ac fraude

ac fraudes uictoriæ ꝑfuturas. Itaq; quod maxime lamentandum est, sacerdotes Christi multum a prima illa, & uera institutione, uitæq; integritate degenera runt: & propter eos populus a uera atq; incorrupta pietate. Quid uero ij, qui nõ charitatem hanc uulgarem, sed absolutam quandam profitentur, ac totius uitæ morumq; perfectionẽ: ita ut ꝑpterea uniuersis dicantur & fortunis & blandimentis uitæ huius renunciasse? an hi a discordia, ab odio, atq; inuidentia non mordẽtur? non oportebat proximis apo stolicis institutis, & mãsuetudinos Christi expeditos imitatores, quiq; uniuersis se excusserant, a quibus odia atq; inuidẽtiæ solent nasci. Atqui & inter eos professio cũ ꝑfessiõe certat odijs asperrimis, & ex eadem natiõe ac secta alij cũ alijs: inter quos est, nescio quid, in uictu aut uestitu discrepantiæ, aut etiã in ratione morũ, ac usu rerũ. In eodem quoq; cœno bio, & intra eosdẽ parietes, capitales pue rilibus de caussis inimicitiæ & factiões, tanq; in imperio. si quem tamen oderũt foris, in illius odium eorũ multi frequẽtes consentiunt, quantuncunq; inter se

diſſidentes ac diſcordes, conferunt inter ſe non beneuolentiam & charitatẽ, ſed uires ad eũ lædendum, quẽ illorũ aliquis habeat inuiſum. mittũt iacula atrociſſima. Nã quicquid non placet, nõ dico eruditiſſimis ex ipſis, & ſaniſſimi iudicij, quod utiq; ipſum tãta in re qs ferret? ſed quod uel coquo interdũ, uel ianitori nõ ꝓbať, aut alicui ex eis q literarũ umbrã ne per ſomnium quidẽ uiderit, nec iudicio ualet, nec prudentia, id non lectum, non auditũ, nõ uiſum unquã, eruditioribus ac prudẽtioribus multum reclamãtibus: alij permulti uocant impium, blaſphemum, ſcandaloſum, hæreticum. quo in crimine impetunt ſcilicet capillũ aliquem? tria quæ ſola hic habemus: uitã, famam, fortunas. uiuunt ex benignitate populi, & tamen timeri ſe gaudent & gloriantur ſe eſſe illis terrori, a quibus iuuantur, & poſſe plurimum nocere. Dementes, qui ita ſentiunt. an ignorant, quam infirma ſit potentia metu ſubnixa? quanto eſſet ſtabilior in amore ac diuturnior? Paulum, quod ſe ut Chriſti decebat Apoſtolum, gereret, ita diligebant omnes, ita colebant, ut ei

oculos

culos quiſq; ſuos libens dediſſet, ſi poſtulaſſet. & quemadmodũ in doctis ſũt, qui illa ſui ordinis hominũ flagitia intelligũt, & dolent: ita nec inter hos deſunt, qui populariũ ſuorum uitia uidẽt, agnoſcunt, uituperãt: & quoad eius fieri poteſt, deuitant. Nihilo ſecius tamẽ, ſi eruditi illa rabie atque animorũ impotentia, & exemplo nocent, & ſtudia partim in inuidiam adducunt, partim in contemptum, multo potentius eſt ſacerdotis prauum exemplũ ad corrumpẽdum multitudinẽ: quippe quos ſingulis pene horis unuſq; ſq; noſtrũ & de noxis adit, & de ancipitibus conſulit, & cõcionantes attente ac reuerẽter, uti par eſt, auſcultat, & ſacrificãtes pie audit. quapropter ſunt, ſicut dñs dixit, ſal terræ, q ſi ſit infatuatus, quomõ reliqua Chriſtianæ gentis multitudo ſalietur? Ergo diſſenſiones illæ & odia, tum in uniuerſum ordini ſacratiſſimo, tum pleriſq; uti libus uitæ inſtitutis odiũ creant: quodq; omniũ eſt pniciofiſſimũ detrahunt fidẽ atq; autoritatẽ uerbo dei. Nam quid hic cõmemorem, quantam per hoſce annos Chriſtiana eſt pietas iacturã paſſa, affli- Diſſidia ſententijs de pietate

 ctata,

ctata, & cõcussa inter scopulos altercationũ, rixarũ, litiũ: interdũ de maximis & præcipuis rebus: sępe de leuiculis, nõnunquam de ijs quæ utrique erant ignotæ, sed quas utrique fortiter asseuerarẽt: partim quod in rẽ suã putarẽt esse ita teneri, ac credi: partim quod iampridẽ illis essent opinionibus imbuti & addicti, partim quod cõtra sentientes odio prosequerentur. Ita exilia pro grauissimis, & incerta atque incõperta pro exploratis perspectisque utrique tradiderunt: & recepta utrinque sunt magno adiuratorũ applausu. Ergo illi indignantur & persequuntur hos, quod ueteres & receptas suas persuasiões, quibus tot annis adsueuere, nõ relinquant propter suas opinationes, quas hic non est excutiendi locus. Sed certe, ut quædam sunt diuersissimæ, ita multæ sunt tales, ut si explicatius loquantur, non aliud dicẽt, quam alteri, genere quodã peculiari delectantur loquẽdi in odium aduersariorum: tantũ quia cõtrarius ille receptior est apud hos, & tot annorum usu tritus, atque inter eos approbatus. Quod uidemus pueris cõtingere, qui si quid sit dictũ a rixãte, ut ipsi idem asseuerent, sed

alijs uerbis,nõ eſt pilus leonis,ſed leoni nus.Alteri nõ cedũt eis odio atq; impor tunitate.nolunt explicari ſenſa, uerbis atq; etiã ſyllabis adhærẽt,tãto cũ pericu lo ac diſpẽdio pietatis:& urgẽt ſcitũ,re= ceptũq; eſſe ab eccleſia,qđ eſt tantum a nõnullis priuatim,qui ita cẽſuerũt.Ma= ximi oportet eſſe momẽti,quæ iuſſit,ac ſtatuit rite congregata eccleſia: alioqui fluctuarẽt oĩa,& maxima ſequeretur in pietate rerũ oĩm cõfuſio.Sed q̃ aliq̃bus ita ſunt uiſa humanis opinionibus ac ar tibus inquiſita,ea nõ oportet tãtũ apud oẽs ualere,ut ĩde ſtatuat̃ de fide cũ odio & diſcordia eorũ, quibus illud nõ pro= batur.qua diſcordia nihil eſt magis reli gioni Chriſtianæ contrariũ.Inde naſcit̃ mutua opprobratio&obiectio hęreſeos, &odiũ,ut uterq; nõ ſit alteri Chriſtiani uice.Nã quũ nihil ſit atrocius,quã hæ= retici nota aliquem inurere,utriq; nihil magis habẽt in ore,nullũ promptius ad manũ telũ,quod iaciãt.An iſtud ex mã= ſuetudine & charitate Chriſtiana, quã utriq; cõtinenter ſonant,laudant,inge= minãt,inculcãt:quũ a nulla re abſint lõ= gius? Pugnant utriq; acerbiſſimis odijs,

& quibus possunt uiribus. Igne & ferro qui possunt, qui non possunt, animo maleuolẽtissimo, & lingua uenenatissima: uidelicet utrinq; ad exemplũ mansuetissimi illius Christi, qui quum cæderetur, nec feriebat, nec comminabatur, dominus cœli & terræ, qui uno oris sui uerbo poterat omnes funditus extirpare, ut & mundũ hunc dissoluere, & nouũ condere. at hic conuicijs impetitus, uel tacuit, uel respõdens calumniæ, conuiciũ supersedit regerere. Nos uero non iam cum heresi pugnamus, sed cum homine mallemus hæreticũ perire, q̃ reuerti ad saniorẽ mentem. nisi si quis forte nomẽ gloriamq; ex eius mutata mente tanq̃ ex parta uictoria sperat. At quomodo ad se conant̃ pellicere? non uiuidissimis rationibus de mysticis literis, aut ipsa rerũ natura desumptis, ut olim Ambrosij, Hieronymi, Augustini, Irenei, Athanasij, Chrisostomi. nõ uitæ exẽplo, ut martyres, sed uno aut altero frigido dicto, adiectis ui, minis, terrore, sæuitia, rebus ad cogendum efficacissimis, quæ parata sunt, nisi quis se paratũ esse ad recantandũ dicat. Nã utrinq;, quod semel arripuerunt,

runt, amputatis manibus, retinent tñ, ac tuẽtur dentibus: ut de Cynegiro illo Atheniẽsi memorãt in prælio apud Marathonẽ. Quasi uero pietas quæ tota sita est in aĩo, metu atq; armis uel cõfirmari, uel debilitari possit. Nã quãtumcũq; alteri de animi nostri uinculis & arctissima custodia disputẽt, certe in se ipsi tantam animi & tam inuictam experiũtur libertatẽ, ut quocũq; extrinsecus terrore ostenso unusquisq; intra se, quod ipsi animo collibitũ fuerit, cogitet, sẽtiatq;, nõ quod terrenti. Quapropter coacti, & perterrefacti metu, aliter quidẽ loquuntur, nõ aliter sentiũt. At q se ita oppressos uident a professoribus fidei, & absolutæ cuiusdã charitatis, ut eos in se crudelissimos experiãtur, in eã præ indignatione rabiẽ ac desperationẽ adducũtur, ut abrupta cupiãt oĩa & mutata, rebusq; nouis auidissime studeãt, quo iugũ illud & tyrannidem excutiant, cogitantes, quãtũcũq; res sint mutatæ, sibi nõ posse peius esse: adeo, ut etiã nec Turcæ abominẽtur nomen, nec sub eo recusent uitã agere: imo malint sub illo aperte Turca, q̃ sub his eorum opinione Turcis in

 persona

persona Christianorũ latentibus. Nã, sicut paulo antea dixi, qsquis ab ijs opinionibus, quas alterutri probãt, dissenserit, non est alteris Christiani hominis loco. Res putaẽ leuis, tanta hæc animorũ inter se in nomine Christiano alienatio ac diuulsio, & in ea securi ludimus. Atqui si quis prudẽs ac cordatus uir altius rem scrutetur, cõperiet initium esse maximorum malorum. Ecquis futurus est unquã Antichristus, etiamsi cẽtum annos iperet, ęque Christi ecclesiæ, exitiabilis, pestilẽs, funestus, ut Mahumetes Arabs? At hic erat Christianus miles in bello Persico sub Heraclio, & Arabes, quos in suam opinionẽ pertraxit, maxima ex parte Christiani. Sed Arabes odio Heraclij, & Græcorum, ac Latinorũ, qui sub illo merebãt, non dubitarunt ab ijs discedere religione, a quibus primũ animis ac uolũtate discesserant: deinde etiam corporibus, & armis, electo Mahumete duce defectricis manus, cui nõ solum in re bellica perditi ac desperati homines: uerũetiam in uitæ ac morũ institutis, deniq; in omnibus sine exceptione parerent. Annõ etiã decẽ

tribus Israelis, quæ secutæ sunt Hieroboã, cp sacra, & templum, & leuitas reliquissent, a tam uetusta & cõfirmata inter eos auorũ pietate desciuerunt? Christus populũ suum miseratus, quicquid hic est ominis, quã longissime auertat.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IOANNIS LODOVICI VIVIS DE CONCORDIA LIBER TERTIUS, QUI EST DE BONIS CONCORDIÆ, & MALIS DISCORDIÆ.

VIta hæc nostra, qua immortalis humana mens putri hoc & caduco corpore includitur: quam ideo ueterum quidam alij carcerem, alij mortẽ nominarũt, nostri appositius peregrinationẽ atq; exilium: ea ergo quocunq; sit nomine censenda, uia est ad illam æternitatẽ, si mõ apte & conueniẽter ad illã exigatur. Viæ huius unicũ est uiaticum uirtus, reliqua, uel uirtutis sunt adminicula atq; instrumẽta, uel adiumẽta uitæ, quæ

Vita peregrinatio.

Virt⁹ uitæ uiaticum.

quæ de artificis ac principis suæ nomine appellationẽ sumunt, ut etiã bona a plerisq; nominẽtur. Sed nec in nomine ero sollicitus, sint sane cõmoda, si quis uolet, aut opportunitates. nos Latino & recepto utemur uocabulo, ubi res sunt expositæ ac declaratæ. ita bona nuncupẽtur, contraria uero mala. Naturã atq; origines concordiæ & discordiæ primo uolumine explicauimus; tũ quantopere uolũtatẽ nostrã a recto discordia deflexerit, & abduxerit altero. nunc quorum sint operũ autores atq; effectrices docebimus, ut appareat initijs & originibus earũ nõ esse dissimiles actiones. Quẽadmodum adeo nata est cõcordia, patre ac autore bonorũ oĩm, a diabolo uero discordia, principe atq; opifice oĩm malorũ: sic nullũ est nec boni genus, quod a cõcordia nõ proficiscat: nec mali, quod non a discordia. Incipiã a postremis bonorũ, quæ tamen multi iudiciorũ prauitate prima ponũt. Opes hominũ aut cõstant fixis possessionibus, ut agris, atq; ædificijs: aut ijs quæ moueri loco possunt, ut metallis, gemmis, uestitu, supellectili, seruis, pecore. Bellũ tanq; uehementissi

mẽtissimũ quædã procella, quæcũq; fiũt obuia, proruit, nihilq; ĩtegrũ aut erectũ prętermittit. oĩa desecat, prosternitq;, ut messor duabus falcibus armatus ferro & igni. Dissipant greges & armenta fugatis custodibus, aguntur, iugulantur. Nemo se audet pręsenti periculo obijcere, ut aret, ut sementẽ faciat, & alia exerceat opera, quæ colendis sunt agris necessaria. Quod si per occasionẽ iam hoc sit factum, anteq; miles in regionem se proruat: tũ tẽpestate illa excitata, proculcãtur agri, aut immaturi demetũtur. Nã hæc est latrocinij huius ars, in horã uiuere, nihil reseruare, nec de suisquidẽ cogitare utilitatibus. ut quos ferro subijcere nõ ualeãt, fame domẽt, non aliter q; belluas immanes. Narrãt in Insubria & illa Gallia circumpadana, in qua iam tot annos Europa bellum continenter gerit, esse magnos fertilissimorũ agrorũ tractus, in quibus nihil aciẽ remoretur: omnia deiecta & deturbata. non uillam stare, non parietẽ, ac ne arborem quidẽ, ubi & amœnissimæ solebant uillæ conspici, & fundi fructuosissimi, & syluę & nemora, ad usum ac delicias parata, ut

regioni

regioni illi nulla in orbe posset alia comparari. At collectis iã ex agris & reconditis, credo, parcitur. Quæ habere in potestate sua nequeũt, dant operã, ut quacũq; uia corrũpãt. quę sunt nacti, profundũt. q̃ relicturi sunt, efficiũt ne cui usui esse possint. q̃ sit oĩm uitæ utiliũ ĩ castris dilapidatio ac dilaceratio, si adsit copia: facile põt cõijcere qsquis cogitet, quale hominũ genus sint milites. Plus alimentorũ & uestiarij, exercitus unus absumit hominũ uiginti miliũ, quã togatorũ cẽtũ millia. Celebrãtur Lugduni in Gallia, & Antuerpiæ Belgicæ, & Medymnæ in Hispania cãpestri couẽtus negociatorũ frequẽtissimi p annos singulos bini, Lugduni quaterni: nõ intendũtur alimẽtorũ precia, tãta turba affluẽte. faciãt aliqua iter copiæ decẽ milliũ hoĩm, ibi famẽ diutinã relinquunt, caritatẽ uero indubitatã ad multos annos. Testari põt hoc Flãdria, magno suo incõmodo, etiã post annũ decimũsextũ. Inter hosticũ & pacatũ hoc tantum exercitus interest; quod in hostico rapere palã putãt licere, & nõ uti: sed corrũpere pulchrum ac militare censent; in pacato palam petunt,

tunt, clam surripiunt. corrumpere flāma aut ferro nō licet, profundere ac dilacerare licet. Quanꝗ sunt pacata, in qbus se milites insolentius ac intolerabilius, ꝗ in hostico gerunt: ut in Italia, quū dispositus per hyberna exercitus, aut etiā nonnunꝗ æstiua, prudēti cuiusꝗ militis iudicio relinquiť: quid, & quatenus sit ab hospite suo exacturus, discretionē uocant castrēsi uocabulo. Reputare potest quisꝗ, qd facturi sunt, quorū iudicio res permittiť: quum iudiciū nullū habeant, nisi peruersissimum & sceleratissimum. Integro esset opus uolumine, & quidē iusto, si explicare tentarē minimā eorū partem, quæ in discretione milites designant, nequitiæ, flagitiorū, importunitatis, ꝓcacitatis, insolentiæ, scelerū. Ardētibus bello nationibus, terrestres uiæ obsidenť latronibus, maritimi egressus piratis: ut gentiū inter se cōmercia exerceri nequeāt, qbus maxime ubiꝗ opes cōparanť. Nemo fere audet domo egredi, nō dico ex sua natione & regno, sed nec ex urbe sæpenumero, ne ex ædibus qdē. Nā ut sunt quædā lignorū genera, quæ quū ardēt, accensas scintillas procul iaculantur

Discretio militaris.

Belli scintille.

culanť: ita bellũ quoquo uersum latrones mittit:& q in solitudine & locis desertis,& q in regijs uijs, & q ipsis ciuitatum uisceribus grassanť. Nec soli hostes ab hostibus intercipiunť, sed ab armato milite: nec medijs ac neutris, nec ipsis etiã amicis,atq; adeo ciuibus parciť inermibus: nõ ut clam latrocinij more ac cõsuetudine spolienť, sed ut publice expilentur uexenturq;,haud secus q̃ hostes. Hoc funesto bello,quod tandiu Europã afflixit concursu duorũ potentissimorũ principum Caroli Cæsaris,& Francisci Galliæ regis, Lusitani neutri partiũ accesserũt:nec ideo tñ cõtinuerũt ab eis manus Galli. Nuper capta Roma,nec Germanus miles Germano incolę pepercit, nec Hispano Hispanus. Quid potest expulsa iustitia esse tutum, quæ sola præstat tutam imbecillitatem inter uires? Nec fides cõmerciorũ in bello constat: quũ perdito & decoctori cõfugere ad arma liceat,tanq̃ ad asylum:nec ius ac leges exercenť, alienatis omnino mentibus ac sensibus, & a ciuitatis in belli curã cõuersis, iniecta illis manu a terrore. Quid,q nec libenter q̃sq̃ ad eos fert sua

mercimonia,quos odit,aut si adfert,parum syncere ac bona fide contrahit: studet enim fallere aut in re, aut in precio. nec fides est unquam inter inimicos integra,quæ quum præcipua esse inter cõtrahentes debeat;hæc si absit, facile est intellectu, qualis contractus relinquatur. Nec soli agri, & qui ex eis pcipiunt fructus(qui sane sunt quã maximi,& in hominũ uita præcipui,acp̃pe soli)tanta cõcussi calamitate uastati ac desolati horrẽt:sed urbes etiã ueteres,beneq; fundatæ atq; institutæ, quæ constructæ fuerãt pace,bello funditus extirpant̃: ut nõ aliter uideantur pax& discordia ĩter se distare,q̃ mors & uita:ut oĩa pace oriañt, stent,& uiuãt, discordia cadãt ac extinguãtur. Sũt qui iucundissimũ dicãt esse spectaculũ ardere ædificia.hoĩes,quibus p lusu & delicijs est crudelitas. Si ignis splendore capiuntur,quid puerilius? sin iactura & damnis hostium,quid immanius?sin casu & ruina eorum, quæ bene stabãt ,q̃d insanius? quũ possent esse aliquando tua, & tibi in tempore cõtra hostes magno esse usui, atque adiumento. Fuit Princeps quidã apud Illergetes , q

quum uicinę regioni bellũ faceret, duas illorũ fortissimas ac munitissimas arces manu captas diruit. potitus est deĩde natione illa uniuersa. Ab Leletanis bellũ illi paulo post extitit, q uictã illã regionem duobus propugnaculis desertã statim occuparunt, & inde totum illius regnũ: quę oĩa facile retinuisset, si arces illas duas conseruasset, quas belli furore cæcus ac amens deiecerat. Equidem uæ saniã illã animorum nõ satis queo intelligere, qua duo reges impellunť: ut eam ipsam ditionẽ, de qua certant, expilent, diruãt, uexent, uastent, funditus excindant. Hoccine est uelle eã regere, ea est charitas, qua adducuntur, ut eã sibi asserant, imo in libertatẽ ab iniquo possessore: egregia & mira repetendi ratio: pdere, quæ conaris recuperare? aperte osten dis nõ esse tua, quæ sic tractas. Quanto mulier illa Thebana uerius ac sapiẽtius.

Neue, quas regere expetis,
Euertas Thebas. qs tenet mentẽ furor?
Petendo patriam perdis. ut fiat tua,
Vis esse nullã. Quin tuæ caussæ nocet,
Ipsum hoc ꝙ armis uestris infestis solũ,
Segetesq; adustas sternis, & totos fugã

Edis

Edis per agros. Nemo sic uastat sua.
Quæ corripi igne, q̃ meti gladio iubes,
Aliena credis: Rex sit e uobis uter,
Manente regno, quærite.

Quid, ꝙ etiã si nõ sis ipse aliquãdo futurus earum dñs, par est tamẽ cogitare te posse illa aliquãdo ad filiũ, aut hæredem tuũ deuenire? Rex ille Epirotes patrẽ suum solebat execrari: ꝙ Cahoniã esset depopulatus: quã postea filius cum uxore dotis nomine accepisset. At uero nec spes est hæredis illa quandoq; futura. at eorum, qui aliquãdo erũt amici: at erũt hoĩm. Octauus Henricus Britãniæ rex Morinũ Gallis ademit: incensum est a militibus. Eodẽ anno rex sororẽ suam Mariã Lodouico Galliæ regi dedit nuptũ, pax coijt, & magna inter utramq; gentem amoris signa ostensa: nec Principes oderant mutuo: redditum est Gallo Morinũ: hoc est, urbis cadauer. Quã maluisset Britãnus integrã uel seruasse sibi, uel amico & affini reddidisse? Quãto id fecisset maiore cũ grã, & alterũ sibi deuinxisset tanto beneficio? ut quum Tornacũ Neruiorũ Francisco restituit. Sylla ĩter cæteras suas felicitates nume

rabat, ꝙ Athenas, quas sibi licebat euertere, conseruasset. Multa sunt, ob quæ præferuide in illo iuuenili ardore, & insolentia blandientis fortunæ ab Alexãdro Macedone perpetrata, uehementer illũ paulo post doluisse memorię est proditũ: sed nihil insignius aut notabilius, q̃ꝫ ꝙ Persidẽ euertisset: quũ ꝑpter urbis pulchritudinẽ ac magnificentiã, tum uero ꝙ Persis alijs grauius fuisset: nempe ijs, qui aĩo essent adhuc inimico: alijs uenerabilius & plenius maiestate, quum Alexandrũ aspiceret in solio tot Regũ sedentẽ, & inde Asiæ populis iura reddẽtẽ. Nullũ ne tãdẽ ĩter hoĩem & belluã oportet esse discrimẽ? Quĩ quẽadmodũ færa præsenti animi cõcitationi obtemperat, nec futura prospicit: sic nec homo ipse. Et ꝑfecto færæ irritatæ, ac a nobis sauciæ, nõ ita se & suũ sãguinẽ de nobis uindicarẽt, ut homo de hoĩe. Deplorans Lucanus bella Romanorũ ciuilia, inter cætera illud ceu uaticinabundus posuit:

Hæc facient dextræ, quicquid non expleat ætas
Vlla, nec humanum reparet genus omnibus annis.
Vt vacet a ferro, gentes Mars iste futuras
Obruet, & populos æui venientis in orbem
Erepto natale feret. tunc omne Latinum

Fabula nomen erit, Gabios, Veiosque, Coramque
Puluere vix tectæ poterunt monstrare ruinæ.
Albanosque lares, Laurentinosque penates,
Rus vacuum, quod non habitet nisi nocte coactus;
Inuitus, questusque Numam iussisse senator.
Non ætas hæc carpsit edax, monimentaque rerum
Putria destituit crimen ciuile, videmus
Tot vacuas vrbes. generis quo turba redacta est
Humani? toto populi, qui nascimur orbe,
Nec muros implere viris, nec possumus agros:
Vrbs nos vna capit. stat tectis putris auitis
In nullos ruitura domus.

Et alia de funesto illo bello lamẽtabilia. Magnis est Italia stragibus diuexata & afflicta inter illa arma, multum effudit sanguinis: exhausta est, ac pene deleta. Sed ætas nostra pudendum esse ducit a maioribus male faciendo superari. Quid afflictius, quid magis lacerum, perditum, deformatum excogitari potest, quam nunc est regina illa nationum, Italia? tot uillæ: tot uici, tot oppida, tot urbes solo æquatæ: expilatæ opes, constupratę matronæ ac uirgines, conculcatæ leges, expulsæ, quasi ex suo domicilio literæ, ac humanitas: sacra polluta, torti, cruciati, necati senes, pueri, fœminæ. tot mortales cõtrucidati: nec generis, nec conditionis, nec sexus, nec

ætatis respectus ullus? Videre mihi uideor serpentem illum immanem, quem ad Italiæ uastitatem Annibali per quietem oblatum tradunt rerum scriptores, ingenti fragore proruentem, quicquid staret. hic est uerus & expressus ille Annibalis draco, quem per hosce nouem annos sensit Italia. Exposita est materia sæuiciæ Germanis, Gallis, Hispanis. nec ipsi idem Italiæ filij ac alumni mitius eam tractant, aut crudelitate alienis nationibus concedunt. ipsi carnifices illos in eius uiscera immittunt: ipsi arcessunt, manu ducunt, ostendunt qua possit iugulari. ipsi suo ferro, suis ipsorum manibus sæuius eam dilaniant, q̃ exteri: ut acerbiores sunt cuiq; in suos inimicitiæ, quã in extraneos, aut ignotos. Video mirari multos, quum audiũt minus esse pecuniæ post bellũ. alios magis, quod absumptæ sint in bello pecuniæ, ut post bellum nusquã appareant. Nam ut nõ negent diruta esse ædificia, incensas segetes, corruptas fruges, occisa pecora: certe aurum, argentũ, gẽmas, immortalia esse sciunt. hæc requirũt: & ꝑdita esse, adduci nõ possunt, ut credãt.

Cur post bellũ minus est pecuniæ.

Verum

Verũ enimuero opes non solis constant metallis, aut gemmis. Sũt in eis ea, quæ paulo ante cõmemoraui: ædificia, uestitus, alimenta, pecora, domesticũ instrumẽtũ. His abũdantibus, quicquid adest pecuniæ, uelut in sũmo existit, & proinde magnũ cẽsetur, quum iam nõ ad necessitatẽ paratũ uideat̃, sed propemodũ ad ornamẽtum. itaq; multi, quum reliqua abunde suppetũt, quibus ad uitam quotidiano usu indigemus, etiam si pecuniæ exiguus adsit numerus, diuites tamen & sunt, & existimãtur. illis uero cõsumptis, quæ pecunia ceu instrumento parari est necesse, ad reparãdam iacturã quisq; pecuniæ quærẽdæ se accingit maximo studio, quacũq; possit arte, uia, ratione. quo fit, ut pecunia, quæ prius erat apud paucos magna, q alij non perinde indigerent: tracta, & dissecta, & sparsa inter plurimos, uideatur perexigua, & tecta illo gurgite necessitatis, nulla fere appareat. ita paupertas est post bellum mille aurei numi: quũ ante bellũ cẽtum facerent diuitẽ. hæc eñ non possessione diuitiarũ cẽsentur, sed usibus ac necessitate. Quid, q & re uera nõ solum augẽtur

tur neceſſitates, uerũetiã minuit̃ pecu-
nia? Nã belli furore excitato, & animis
perterrefactis, quũ nõ ignoretur prædã
potiſſimũ peti, defodiũtur aurũ, argẽtũ,
gemmæ, & alia, propter quę miles ſe in-
trepide morti obijcit. hinc uel cæde illo-
rũ, qui metalla abſcõderãt, uel fuga fa-
cta, uel ijs caſu aliquo ſubmotis, rema-
net aurũ illud reconditũ: nec eruit̃, quũ
ſuperſit nemo defoſſionis cõſcius. Sunt
q, ut ſe quã celerrimo periculo eximãt,
ſe & ſua oĩa in nauẽ cõijciũt: & quũ ra-
ptim p trepidationẽ oĩa parẽtur, minus
poteſt proſpici, quæ ſũt nauigationi ne-
ceſſaria. ita ſæpiſſime fit naufragiũ uel
uitio naũticorũ armorũ, uel ꝙ ĩ pauore
illo, malũt uẽtis aduerſis, & irato mari,
& aſperrimis ſcopulis, ꝗ hoſtiũ cæco ſe
ac inhumano furori cõmittere. Nec mi
nus periculorũ adeunt raptores, ut cum
præda illo euadant, ubi cupiunt ea frui.
itaq; ut illos in tẽpeſtates & uẽtorũ ra-
biẽ agit metus: ita milites ſua, cupiditas.
Idcirco & hoĩes, & metalla mari atq; ha
renis demerſa occultant̃. Iã in ruinis ac
incẽdijs urbiũ, quãtũ metallorũ obruit̃?
Corinthiaca uaſa tantæ olim apud Ro
manos

manos æstimationis ac noīs ex diuersis putant metallis fuisse conflata, q̄ Corinthi cōflagratio miscuisset, incēsæ a Mūmio Achaicō Romano duce. Iā in ipso p̄lio multū cū corporibus mortuis sepelitur: quū eo interdū loci miles dūtaxat tenuior, id qđ æris habet recōdat, quod uictor dedigneť scrutari, præsertim ampliore p̄da occupatus. Hinc ī plerisq; cāpis, ubi olim magnæ & memorabiles acies cōcurrerūt, longa deinde annorum euolutio numos oīs materiæ profert, ac ostendit. Quod reliquū uel urbibus uel castris fit, milites diripiūt. Ergo in bello diuites sine quęstu, quod paratū erat, expendunt: & prædę sunt hostibus, atq; etiā nōnunq̄ suis ciuibus, & suo ipsorū pricipi. Et quātulūcūq; habēt pecuniæ, ea quid aliud est turbulentis tēporibus, q̄ certissima materia sollicitudinis & periculi? nā omnes insidiæ in bello & discordia tendūtur pecuniæ. Pauperes iacentibus artibus, interclusis commeatibus, exhausto benignitatis fonte, nō habēt unde miserā animā sustētent. cōtrahūt se diuites, & tolerāt, quomodocunq; possunt, ut pecuniæ parcant: quū omnia

ſint,q̃ in pace cariora,& quærēdi occa-ſio ſublata.quare dimittunt famulos,& ſe ad minorē numerū,& ipſis ſuſtenta-tu faciliorem redigūt.nihil dant,ne ſibi ipſis deſit.nō mutuāt,maligna& ſuſpe-cta oīm fide,nō emūt,nā omnia tunc pu tant ſuperuacanea,pręter ea, quæ ſunt quotidie uitæ neceſſaria,& ſine quibus ne diem quidē poſſent unū producere. Quid tenuibus relinquit̃,qui ſe manuū labore ſuſtentabant:niſi ut boni aut in-ualidi mēdicent,aut uitam duriſſime ac difficillime exigāt,fame eos cibos inge rere in uētrem cogēte,quos alias nequi uiſſent ſine nauſea attingere,aut etiam intueri.mali uero & ualentes ad latroci niū egeſtate impellātur,aut manus ſan-guine cruentent:quod interdum multi faciūt,qui a ſanguine & maleficijs,quū ſuopte ingenio abhorrēt,tum etiā edu-catione ac moribus.Inter hæc in publi-ca & cōmuni cūctorū depauperatione, imo egeſtate ſoli augētur,& diteſcunt: cruce digniores,quā uita aut pecunia: tāetſi nec hi diu opes illas poſſidēt.Vbi eſt præda urbis Romæ nuper captæ, quam dicunt fuiſſe ingētem,immēſam;
innu

innumerabile? Nõ possent hodie quinquaginta numorum aureorũ milia ostẽdi. Milites certe q expugnationi interfuerũt, quicq; se in illas immerserunt manubrias, miseros, nudos, egentes uideas; scilicet iuxta uetusuerbum: male parta, male dilabũtur. Celeriter uitijs oĩa absũmuntur, alea, scortis, effusissimo rerum oĩm ac perditissimo luxu, uestitu sumptuosissimo, profusissimis atq; intempestiuis conuiuijs, in quos demũ usus miles per sanguinis sui dispendiũ, per uitæ præsentissimũ discrimẽ pecuniã quæsiuit. Nã ut cõtinẽter & sobrie uiuat, nulli sequẽda sunt castra. soluti ac immodici sumptus, & ducũ & militũ dexteras armãt. Sed illis sumptuũ ac luxuriæ uoraginibus, quid esse satis posset? his nec prædæ captarũ urbiũ sufficiũt, nec quod quotidie ex hostico & ex pacato rapiũt, nec stipendia, & donatiua principũ, quibus duobus stipẽdijs & donatiuis uel ad mediocrẽ exercitũ incredibili pecunia est opus. M. Crassus, is quẽ Parthi occiderũt, solitus erat dicere: neminẽ debere appellari diuitẽ: nisi qui exercitũ alere posset suis fructibus. quo significabat

eiusmo

eiusmodi pecuniā oportere esse immensam. Po. Ro. inquit Cicero, ex tantis uectigalibus iampridē uix potest cōtingere. Cæterū quanta sit Charybdis exercitus, imo uero Oceanus, nihil necesse est principibus nostri tpis planū facere. ipsi hoc disciplinæ genus alios possent edocere, experimēto artis ꝑ uarias & ingentes molestias capto: ut mirer nondū eos tāto teneri odio, ut quouis citius confugiāt, & quomodocūq; pacē & concordiā componāt, ꝗ belligerētur. Habēt hodie duo principes, quod ante cētū annos habuerūt uiginti, q & opera magnificētissima extruxerūt, & ornarunt loca sacra & ꝓphana, & locupletarūt honestissimorū officiorū atq; artiū collegia, & sodalitia, & aluerūt numerosissimas familias, & amplissimis sunt cōgiarijs multos ꝓsecuti, & uectigalibus erāt contenti modicis, & indictiones extra ordinē excogitabāt nullas. deniq; in summa rerum oīm copia atq; abūdantia lætissime uitā traduxerunt, sibi & suis populis felices. Cōfer mihi nūc hos tā late imperātes cū illis Regulis. Nō ædificāt, imo diruūt. nō locupletāt sodalitia, imo spoliāt. alūt

paucos,

paucos, & magna ex parte inutiles, ne quid dicam peius. ab omnibus auferũt, nemini dant, nisi maligne ac sordide: ut plus illi soliti essent dare auri, q̃ isti argẽti. uectigalia sunt grauissima, ĩdictiões, mutuationes alię quotidie sup alias. nullus modus aut finis. semp mœsti, querufi, famelici, cũ tantũ edant. sitis inextinguibilis, quũ cõtinenter hauriãt. ut non iniuria his dici possit quod Scythæ *illi* ad Alexãdrum: Quid tibi diuitijs opus est, quæ te esurire cogũt? primus omniũ satietate parasti famẽ, ut quo plura haberes, hoc acrius quæ nõ habes cõcupisceres. Quid dicemus esse causæ tã absonæ dissimilitudinis? quid aliud, nisi, q̃d illis quietis ĩ cõcordia, nihil nõ erat satis: qui oĩa desyderijs sanis ac naturalibus determinabãt. bellũ, aqua est intercus. ut potus ipse, sitim lacessat. Ecquid tam magnũ, aut tã pręclarũ bello acquiritur, quod nõ pluris ita paratũ constet? Q̃d si paratũ quæratur, &, ut crebrius cõtingit, nihil: nullæ sunt tantæ & tam admirabiles opes, quas bellũ paucis aliquot annis gestũ non exhauriat. Quid si amittat̃ aliquid de ditione, hoc uero

iam

iã nõ est aureo hamo piscari, quod Augustus dicebat: sed amissis multis aureis hamis, nihil cepisse, & pdidisse digitos & manus. Nã quid aliud sunt regni ciuitates & populi, q̃ regis, hoc est capitis mẽbra? Quæ mala de discordia sunt dicta, cõtraria sunt de cõcordia bona cogitãda. Rustici in uillis atq; agris suis occasionibus atq; opportunitatibus tuto operant̃, arãt, serũt, metũt, colligũt anni prouentũ, recõdũt, cõuehunt in urbẽ, & quantulũcũq;, quia cõmode dispẽsat̃, est satis. Nam si modus & ordo adsit, nihil est tãtulũ, qd nõ sufficiat. sin desit, nihil tam amplum, aut numerosum, quod nõ deficiat. Si quibus est adhuc rebus opus ad usum, eæ compẽsantur cõmercio, importantur ab alijs nationibus tuto, nẽpe uijs, terra ac mari purgatis, apertis, liberis, & libẽter, ut ad amicos: & fideliter, ut inter beneuolos. Ita ut etiã ex Britannia usq;, & ex Flãdria, atq; etiã ex Cymbria, & Dacia Sicilię, ac Venetijs frumẽto succurrat̃. Nã Sicilia Italiæ uber ac nutrix nõnũq; a septẽtrione enutrit̃. Id uero fit armis positis perfacile. quæ quũ sũpta sunt atq; exercent̃, nõ solũ Britãnia

nia uel Bethycæ, uel Vasconibus Hispaniæ amicis ac iunctis fœdere subuenire nequit, sed nec ꝓximæ Flādriç, alit inuicē hæc Britāniæ. Ornant regiones oppidis ac urbibus, urbes ædificijs, agri uiris ac uillis, nemora arboribus, arua frugibus, prata florum uarietate amœnissima stāt humana opera, & ad expectādū grata, & ad utēdū aptissima: ut iā nō tota ad possidētes perueniat utilitas, non parua etiā ad cōspiciētes pertinet. Quicqd uero qs possidet, tuto ac secure habet, non modo in arca aurū, argentū, gēmas, uestes: sed etiā in codice noīa. fides em̄ quæ sub tutela est legū, uiget in ui ac uigore legū. Et quātulacunq; pecunia, maxima est in pace: quia satis, nēpe remissis omniū utiliū precijs: & cōstante artibus oībus suo honore & premio. Desides uero aut malefici uel esuriūt, uel dant pœnas, uel, qđ est illis mortis instar. ad meliorē sese frugē ac mentē recipiūt. Hic est ille pacis fructus, de quo per Esaiā dn̄s loquitur: Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulēta. Quid porro in priuatis discordijs? num alio modo De priuata discor dia.

procedit

procedit res, quã in publicis? Incitati em̃ animi, & ab ira & odio occupati ac oppressi, uel suis cauendis periculis intenti, uel alienis cõstruendis, nõ satis operã ijs artibus ac munijs queũt nauare, unde uitæ alimenta & subsidia colligunt, nec ĩ administratione rei familiaris munera diligẽtis obire patrisfamiliæ ac frugi. Ergo lucra intercidunt. quod uero erat alijs temporibus paratũ, temere ac dissolute prodigit. Accimus em̃ ad persequẽdas inimicitias perditos homines, profusos, uoragines, Scyllas & Charybdes luxus & uoluptatum, ipsum quoq; occeanũ facile exorberent. nam boni & moderati amici, si quos habemus, autores sunt nobis concordiæ: & inimicitijs cõmodare assiduam suã operam nec uolunt, nec possunt. Interea quot elabũtur e manibus occasiones augendæ rei? Idcirco negociatores, quorum ars & finis est studiosissime pecuniam facere, eiusq; rei omnium sunt callentissimi, rarissime, & nõ nisi multum detrectantes inimicitias suscipiunt, susceptas uero leuissime exercent, & quam licet citissime, abijciunt ac deponunt. qui non eo sit animo,

animo, qui non ita se comparet, ac uiuat: eum mercaturæ faciendæ parũ idoneum existimant. uident enim homines in sua arte acuti ac peringeniosi nihil esse in opibus perniciosius, q̃ discordiam, nihil utilius, q̃ concordiam, q̃ patientiam earum, quas iniurias uulgo nominant. ut nõ absurde patiẽtia dici possit fortunæ mater, non solum in mercatura, & artibus diurni quæstus, uerum etiam in regia inter nobiles, inter ignobiles, inter ipsos quoque armatos milites, inter piratas, ac latrões. Opibus accedunt amici, iucundissima, ut est in prisco uerbo, possessio: quibus tamen in discordia pendenti, præ sollicitudine aut metu animo frui non possumus: hoc est, moto ac separato ab ijs, quæ sunt in amicitiæ usu dulcissima, quæ cõstare & exercere uim suam nequeunt, nisi præsenti cogitatione, & in id qđ agit intenta. At discordiæ cogitatio propter uehementiam affectus, totã ad se mentẽ uolentẽ, nolentem reuocat: & hoc cogit agere, quod ille præscribit. Quid, q eos multis periculis obiectamus, uel ut nos tueantur, uel ut ulciscamur inimicos, de quo

Patientia mater fortunæ.

Amici.

eſt uerſiculus ille Græcus: pereāt amici, dum una inimici intereant. dictum hoīs inhumani ac deſperati. Quanto humanius ac ſapiētius Scipio Africanus, mallet ſe ciuē unū̄ ſeruare, q̄ occidere hoſtes decē. ſed quū̄ tantū̄ nos in diſcordia amicis egeamus, tātaq; illorū̄ ſentiamus adiumēta, ex ipſo ſuo ipſorū̄ beneficio incipiunt nobis uenire in ſuſpicionem, ut nō tā amicos arbitremur habere nos, q̄ dominos. Interdū̄ plane ita eſt, ut amici intellectis noſtris neceſſitatibus, & quātopere ſuas manus ſpectemus, ſuſtollāt ſe, atq; inſoleſcāt: & minus ſe indies cōmodos nobis ac obſequentes præbeant. Interdū̄ nobis uanæ ob animū̄ eius rei imagines obuerſantur: ut quod nunq̄ illis in mentē uenerit, nos ueniſſe credamus. Non refert, q̄d in re ſit. ipſæ noſtræ ſuſpiciones multū̄ de amicitiæ autoritate, beneuolentia, ſuauitate detrahunt. & incipimus non ſatis amicis cōfidere, nec ex animo quemadmodum par erat. Sed quū̄ nobis finxerimus minus illos amare, q̄ antea, egeamus tamen illis, iā non cum illis agimus aperte ac ſimpliciter, nec uera amicitiæ fiducia, ſed tegimus ac

mus ac fucamus omnia, & in locũ ſim-
plicis fidei ſuccedit ſimulata beneuolen
tia,& adulatoria ſuauitas. Et quibus in
concordia paribus utimur,ac ea de cauſ
ſa iucundiſſimis ac ſuauiſſimis(nihil eſt
enim in uita dulcius quam amici pares)
illis nos in diſcordia ſummittimus, nec
retinere nomẽ ſuũ poteſt amicitia ſubla
tis ijs,quibus potiſſimum conſtat, amo-
re, æqualitate, ſimplicitate, fiducia,ita
& nos paulatim amicorũ odium alte bi-
bimus:& illi noſtris his cogitatibus,ne-
que enim clam eſſe & occultari tam poſ
ſunt ſedulo:quin promicent ſæpe foras,
& ſe prodant:auertuntur,quum uident
amiſſam eſſe fiduciam ſui, quæ eſt mul-
to unicuique gratiſſima. Ergo uel in to
tum diſcedunt, uel ſi reſtincto amore
pergunt tum nobis dare operam, tũ de-
mum fiunt,quod ſuſpicabamur,domini
ex amicis. Mercenarij uero,atq; etiã in- Merce-
terdum ſerui occaſionem ſe nactos pu- narij.
tant, qua dominis ſuis dominentur. &
tantum eos premunt in diſcordia, quan
tum ſe ab illis pacatis tẽporibus preſſos
eſſe interpretãtur, ac iudicant. Hoc alij

consulta faciunt malicia, alij inconsulta naturæ prauitate. Quo fit, ut quod ius domini, aut uires magistratus, aut Principis potentia, ac opes magnæ sunt in pace: in discordia sublata parentum reuerentia, prope sint nullæ: quoniam ministris est nobis, aut subditis utendum insolentissimis, hoc est, nequissimis dominis. Augustus Cæsar exercitum prætorianum Romæ cōstituit, qui ad Principis custodiam excubaret: paratus etiā Italiæ subitis casibus. nullum Principis illius institutum æque infeliciter cecidit reip. His cohortibus, erant em̄ xxx. insecuti deinceps Principes turpissime seruiuerunt. & hi milites maximorū in imperio motuum ac malorū origo atq; autores fuerunt: nec imperij custodes, sed prædones se ac dilaceratores præstiterunt, ut non immerito Plutarchus dicat mutationes illas Cæsarum, post Neronis mortem breui tempore tam crebras (sesquianno enim quatuor fuerunt principes) non tam imperandi cupiditati principali assignandas esse, quam luxui & cupiditatibus militaribus. Nullum regnum per orbem, nulla dominatio, tyran

Exercit⁹ prætorianus Romæ.

tio,tyrannis paucorum,multorum potē ſtas ęque fuit inſtabilis,ut Romana mō narchia,occiſis eodē anno,eodem menſe Cæſaribus ab ipſis eiſdem militibus, qui elegerant: etiam propoſito uenali imperio, tanquam ueſte uel annulo in auctione, addicturi pluris licenti. quid, quod Principes cogebant ſæue ac impo tenter habere ſuos populos,& omiſſa iuris & legum cura, militariter in caſtris inſanire, quo ſe militibus approbarent, gratiq; eſſent illis ob uitæ ſimilitudinē, alioqui non habituri imperium diuturnum? Et his bellis proximis, quam ſeruiliter Gallus Heluetio ſe ſubmiſit, Carolus deſperatiſſimæ ac pditiſſimæ Germaniæ atq; Hiſpaniæ fœci? Et q̄ Principes nobiliſſima ac præclariſſima noluerūt paulū alter alteri, uelut læui lateris declinatione cedere,coacti ſunt impuriſſimos dn̄os toto corpore pferre,& eis ꝓpter bellū adulari,quos ī pace crucifixiſſent. qn & prætermiſſis uiris grauibus, prudētibus,etiā amicis hominibus,iſtis, quos oderūt,cogūtur cū magno ſuo dolore benefacere. Sic C. Cæſar turpiſſimos ac probroſiſſimos homines in cu-

riam induxit. maluiſſet quidem hone= ſtiores, ſed per hos dicebat ſuã ſe digni= tatem recuperaſſe, ut oſtenderet inuitũ quidem ſe facere, ſed tamen non poſſe excuſare, aut prætermittere. Quid, ꝙ moroſi hoĩes, & difficiles, & inſatiabili auiditate, quicqd agũt, tantopere impu tant, ut compẽſari nõ credãt, etiã dimi= dia Principis ditione? Nec ſolum quæ agũt, ſed etiã ſæpe, quæ nõ agunt, in ra= tionem referũt actorũ. Libelli in ſcrinijs Othonis Principis reperti ſunt a Vitel= lio, centũ uiginti poſtulantiũ prǣmium, ꝓ cæde Galbæ, quẽ unus occiderat, eos omnes Vitellius rerum potitus, ut Taci tus & Plutarchus tradunt, conquiri iuſ ſit, & interfici. Alexãder multos mũdos eſſe cõcupiſcebat, nã purpuratorũ ſuorũ unuſquiſq; hũc totũ expetebat. Infinita erat Alexãdri cupiditas ſibi & ſuis, ſuo= rum cuiq; non minor quã ſibijpſi. Quid ſibi de tanto imperio Iulius Cæſar, cu= ius modo memini, præter uictoriæ no= men reſeruauit? Atqui a ſuis occiſum, quibus maxima & plurima dediſſet, ſpes tamen altiſſima non impleuerat. Nec minus intractabiles ſe præbent &

principibus subditi, & magistratibus priuati, belli & dissidij tempore, quã mílites: siue externi sint hostes, siue intus tumultuet discordia. Neq; enim audent impurissimo cuiq; & facinorosissimo, & maxime factioso resistere. Quũ & aer, & aquæ pestilenti sunt aliquo uitio contaminatæ, corpus quod in illis semper necesse est uersari ac uiuere, difficile seruatur incorruptum & sanum. At quum in ipsis ossibus, medullisque affixa hæret lues, & sæua morbi uis totũ corpus peruasit, potest fortassis remedium extrinsecus aliquod adhiberi. Tutus uero nemo est, qui prospiciat oppressa mente, & omnibus corporis sensibus, tanta & tam tumultuosa morbi concitatione. Talis est imago externæ discordiæ & intestinæ. Vinculum cœtuum & cõgregationum humanarum est iustitia, & leges ex iustitia profectæ ac deriuatæ, ceu anima quædam ciuitatis. Harũ ope ac beneficio & Magistratus habẽt in sua manu rempublicam, & Principes regnant, at legibus inter tam irritatos animos, nec respectus ullus, nec reuerentia, pellitur e medio sapientia,

Nulla obedientia in discordia.

ut inqt Ennius,ui geritur res. Nec Magistratus,qui sunt leges loquentes, tueri ius suum,& retinere legum,iustitiæq; maiestatem possunt,aliorsum cogitationibus conuersis cura maioris mali, quæ remissio Magistratuum permagnã malefaciẽdi fenestrã prauis & procacibus aperit. egestas uero etiam non malis necessitatẽ facit.Itaq; tot designantur quotidie flagitia & facinora,ut nec animaduerti possit in oĩa,nec expediat, ne intelligant mali, quãto maior ciuitatis pars conspirarit in nefas. Sublato eñ respectu legum,& cõsensu parendi, qd aliud est magistratus aut Rex,quamlibet magnus, nisi homo unus, non alio fortior aut præstabilior? Quid,q magistratibus inter se concordibus dicto audiẽtes sunt ciues,& milites ducibus. discordibus uero ansam se nactos gaudent contumaciæ, ut est multitudo ad licẽtia peiorum procliuior: quum sciant huic futurũ gratũ,si illi repugnent. & dum collegam inimicũ præsidio uolumus nudare,aut acti suspitionibus sinistre, quæ dicat, aut faciat interpretamur, nosmetipsos ope oñi spoliatos atq; exarmatos

iniuriæ

iniuriæ obijcimus illorum, qui occasiones captāt lædendi nostri. Sublato Maximo Cęsare barbarissimæ crudelitatis, senatus duos iussit imperare Maximum & Balbinum senes uiros, & graues, cōcordes initio, postea ex suspicionibus discordes. prætoriani, ꝙ ab illis haberentur paulo seuerius, tollere eos statuerūt, nactiq; ex eorū dissensionibus occasionem, facto agmine irruperunt in palatium, idq; medio die, quumq; prior impeteretur Maximus, acciuit Germanos satellites, qui nō procul pro salute Principum excubabānt. Balbinus ratus uocari contra se, uetuit ne irent. ita Principes omni propugnatione destituti, uiui capti sunt, atque in proxima castra cum irrisione ac ludibrio abducti, & antequā re ītellecta defendi a Germanis possent, crudeliter interfecti. Nec sine ciuiū concordia, charitatem pietatemq; exhibemus patriæ debitā. Alij enim cæco aliorum odio malunt turbari ac inuerti omnia, quam bene geri auspicio, ductu, cōsilio eorum, quos odere. Et quemadmodum multi per certissimam manifestissimāq; suā ruinam nō dubitant eos, qui-

bus ſunt irati, impetere, & perire uolunt, modo lædant: ita eadem affectus impotentia per caſum & ruinam patrię odia ſua explent, & inimicos ulciſcuntur. Ergo quod in primis eſt ſalutare Reipublicę omitttitur, in medium conſulere: trahentibus ad ſe factionibus totam Rempublicam inter raptantiũ manus diuulſam ac dilaceratam: quod Romæ factũ eſt per ciuiles diſſentiones, & fit, in quacunq; ciuitate ſunt diſſidia & partes. Ideo nunquam ſatis laudari poteſt illorum Principum uirorũ moderatio, qui occaſiones omnes fugiebãt inimicitiarũ, ne per ſimultates ſuas, detrimenta ulla Reſpublica acciperet. ut Scipio Africanus maior qui ceſſit urbe, ne certamina ſua cũ tribunis plebis, aut legibus, aut cõmuni libertati eſſent grauia, aut diſcordiã in ciuitate, parteſq; ac factiones crearẽt. Thebanus quoq; Epaminondas ciuiũ ſuorũ iniurias patiẽtiſſime tulit, ne illarũ ultionẽ cũ aliqua patriæ iactura cõiungeret. In pace uero & concordia uigent leges: quarũ ſpiritus, uita, motus, actio, eſt parentiũ obſequentia, & alij alios non ſecus, q̃ ſeipſos iuuant.

Principũ moderatio.

uant.intelligũt enim ſe uelut in eadem
uehi naui, ut quacunq; re adiuta ſit na-
uis,omnibus ſit in cõmune profuturũ.
In diſcordia tantũ abeſt,ut manus quis
ad iuuãdum patriã admoueat: ut quãdo
ſuæ parũ ſunt ad nocendũ ualidæ,fortio
res accerſat. Rabies noſtra p̄ hoſce an-
nos effecit,ut ad eam rem nõ egeamus
exẽplis procul pietatis. Noſmetipſi do-
cumento ſumus nobis in orbe Chriſtia-
no,hoc eſt in magna quadã Republica,
atq; adeo patria. Nam omnes,qui uete-
ri illi parenti Adæ renunciauimus,& in
ſanguine Chriſti antiquis ſumus macu
lis abluti & perpurgati,unicũ agnoſci-
mus patrẽ Chriſtũ illum:qui in ſimilitu
dinẽ quidẽ carnis peccati,ſed tamẽ cœ-
leſtis homo ſecũdum deũ formatus eſt:
ut iam non modo unius ciuitatis eccle-
ſiæ ſumus ciues,ſed etiã maiori uinculo
colligati,nẽpe unius omniũ patris filij,
imo uero eiuſdem capitis & corporis
membra,ut nec manus nocere poſſit pe
di ſuo cũ ſua utilitate, aut oculus auri.
Atqui nos connexionis huius,& uelut
harmoniæ obliti,alij in alios,nõ ſolũ ui-
ribus noſtris,quoad licet,ſæuimus: ſed
cõmu

communẽ hostem adducimus prius in perniciem inimici, mox in nostram ipsorũ, qui accersiuimus. Quid prodest doctrina filij dei, & animorum sublatio ad patrem cœlestem, & spes tanta præmij sempiterni, si cũ his omnibus, uita, moribus, sententia, pietate ab ijs, qui nudã desertamq; sequebantur naturam, supe-
De charitate patriæ. ramur? Consultat in coetu procerum Gneus Pompeius, quo se post cladem Pharsalicam ad reparandas uires conferat, refert ad eos de Parthica fuga, q̄ ij ueteres Romanorũ hostes libenter sint quemcũq; Romanum ducem aduersus Romanas uires adiuturi: quanta in patriam pietate ea est a Principibus uiris sententia refutata? ut Cæsarianos in cõsilio dixisses, non Põpeianos sedere. Inter quos Lentulus illa censuit, quæ uersibus est postea Lucanus persequutus, se non commissurum, ut ciuium dissensionibus peregrini se & barbari admiscerent: nec passurum, ut clarissimus Romanus sanguis Parthico telo effunderetur. Se quidem & Pompeianum, & uictum, Cæsarẽ odisse hostem uictorẽ: sed non tamẽ eo animorum & cõtentionis
insaniæ

insaniæ euectum, ut perire Cæsarem uellit manu Parthorum. Quod si in Pharsalica acie de ciuili bello esset actū, & cōsumptis alterius partis uiribus secundū Cæsarē dij pronunciassent, iret sane uictor ad Parthos. Cæsarem quidem, inquit, uictum, reum, sordidatum, ex uirculis causam dicentem & uidere cupio, & uisurū me de benignitate deum spero: sed certe de Parthis triumphantē lætissimus spectarē. Sic ille, cui reliquū est concilium gestu & uocibus assensum. Quis non miretur constitisse uictis, deiectis e tanta dignitate, mœstis, afflictis, perditis, uel ad intuendum uerum honestumq; mentem ac iudicium, uel ad ea sequenda temperamentum doloris? Sed omnia & animorū magnitudo facile regebat, & uincebat patriæ charitas. O Romani proceres: uestra ista in patriā flagrantissima pietas q; iure merita est, id quod & cōsecuta, ut patriæ uestrę principatū uniuerso orbi imponeritis? Quid Otho, quemadmodū apud Cheronensem Plutarchū loquitur, post Bebriacense prælium inter ipsum & Vitellium, quum magnę adhuc ipsi restarent uires,

uires, cedere tamẽ Vitellio, & sibi mor-
tẽ asciscere decreuisset? Non est, inquit,
milites, nobis cum Annibale, aut Pyr-
rho, aut Cymbris pro Italia certamen:
sed bellum cum Romanis hominibus
gerentes, utrinque iniuria patriam affici-
cimus: siue uictores, siue uicti, quippe
quod uictori est utile, patriæ est damno
sum. credite hoc, gloriosius mori possũ,
quam imperare. Neque enim uideo quid tan-
tum Roma. Po. uictor profuturus sim,
quantum meipsum deuouens concor-
diæ ac paci: ne alterum Italia diem huic
similem uideat. O uerba pulcherrima.
Quis hæc loquitur? Decius ne aliquis,
aut Fabius, aut Aemylius, aut Marcel-
lus, aut in illa uetere Rep. aliquis, quũ
benefacere prope in naturam uerterat
nullus horũ? Sed Otho ijs temporibus,
quibus uix uerba manebant eadẽ, quæ
prius; nedum facta. homo delicatus &
mollis. Sed uidit tamẽ hæc facile, simul
primum oculos a delicijs ad uim ueri &
recti potuit conuertere. Quid Astiages
Medorum rex, quũ proditione Harpa-
gi a Cyro ex filia nepote esset uictus, &
ad uictorẽ nepotẽ adductus, Harpagũ
ibi ui

ibi uidiſſet crudelitatē ſibi exprobrantē, quæſiuit an ipſe autor fuiſſet & Cyro ſuſcipiendi belli, & Medis deſciſcendi: quū quum Harpagus etiam gloriabundus aſſeueraſſet: Næ, inquit ſenex, aut ſtultū te eſſe hominē, aut impiū oportet. illud, ꝙ alterū ꝙ̄ te malueris eſſe regē: hoc uero, ꝙ Medos ciues & populares tuos, nihil de te male meritos, regno priuatos ac libertate, Perſarū ſeruituti ſubieciſti. Nos uero ita ſumus anguſtis animis, ut nullā iracundiæ dilatationē capiant: ita teneris, ut ſubito leuiſſimi odij flāma penitus conflagrent, nec ullū tēperamētū aut moderationē moribus atq; inſtitutione cōparauimus. ideo cæci, amenteſq; in mutuū exitiū ruimus. a dæmonibus ſuppetias peteremus, ſi qua darēt, nedū a Turca, quē ipſi uidētes uolēteſq; potētiſſimos in nos facimus, & uires noſtras imminuimus. Bellis Peloponeſiacis, quæ per tot annos magnas Græciæ clades attulerunt, cōmiſſis inter ſe duobus nationis illius potētiſſ. ppl'is, Attico & Lacedæmonio, uictis ad Aegos flumē Athenięſe, & urbe fame atq; obſidione preſſa, & coacta deditionē facere, cōditioneſq;

ditionesq; ac leges a uictoribus accipe-re, Thebani & alij Lacedæmonum socij uehementer efflagitabant ac contende-bāt, ut Athenæ diruerent. Lacedæmo-nij uero negarūt se alterū Græciæ oculū eruturos, & sublaturos Athenas, a qui-bus bello Persico Græcia esset in extre-mo discrimine fortiter adiuta. Itaq; im-piū uidebat Græciā cōmunē patriā tan to præsidio orbare. At quoties Chri-stianæ nationes ac prouinciæ aliæ alijs auxilio fuerūt in subitis casibus, & ma-gnis periculis: & essent adhuc contra communē hostē, si non alienarent tanta discordia, imo nō proderent Turcæ? ita non modo illas perdimus, sed nos etiam magno & præsentissimo præsidio nuda mus. Proximi em̄ sunt incendio ac peri-culo, q iunctos habēt limites cū Turca, & uicinas ditiones. remotiores Christia ni p illos, qui tanq; in finibus p cōmuni salute excubant, sunt tuti, ut Germani per Pannonios, Galli per Italos. Primis illis absumptis, si quis ex reductioribus tutū sese fore arbitratur, is nec incendij naturam animaduertit, & res nō modo ueteris memoriæ, uerūetiam nostræ aut ignorat,

ignorat, aut nō recordatur: ut in uita & ætate & ciuitate sua appareat eũ peregrinari. Quibus tandem terminis contentus fuit his ducentis annis Turca? Vtrũ ijs, quos non solum humana industria gentiũ, ac nationũ fecit? an ijs quos natura? Non magnis est amnibus illius cursus ꝓhibitus: non altissimis montibus retardatus, non ipso mari impeditus. ardens illa imperij cupiditas omnia quantumuis difficilia euicit, superauit, transgressa est, aperiẽtibus illi uiã Christianorum inter se armis ac odijs: dum quisq; sui improuidus, modo inimicum feriat, tegere ac tueri se postmittit: & publicam communemq; caussam priuata affectione deserit ac prodit. Habemus a Gadibus ad Istrũ quicquid inter utrũq; mare interpatet fortissimam ac potentissimam Europam, in qua per concordiam non Turcæ tantum pares, sed cunctа essemus superiores Asia. qđ & gentium ingenia atq; animi declarant, & rerum gestarũ monumẽta docent. Nunq; enim uel mediocres Europæ uires Asia sustinuit: quemadmodum alibi est a me in opere huiusargumẽti peculiari dispu

 tatum.

tatum. Sed si nos ita pergamus agere, uti cœpimus: multos cogemus illud exclamare: En quo discordia ciues perduxit miseros: & ingentibus nostris malis demonstrabimus uim illius priscæ sententiæ: discordia maximæ res dilabuntur. Res omnes humanæ, ut hominū uires, atq; ipsi homines, infirmæ ꝑ se sunt, atq; imbecilles. Si tamē multi ad eas iuuandas confirmandasq; consentiant, robur atq; incrementa accipiunt: sin manus subducant, redeūt, quo nutu ac ingenio feruntur suo ad solitam sibi infirmitatem, non secus, q̄ qui nauigiū ui & contentione lacertorū per aduersum flumen ducunt: si paulum modo brachia remittant, illos, ut Vergilius inquit, in præceps prono rapit alueus amni. Scylarum fuisse quendam regem Scytharum ꝑhibēt, qui quū moriēs octoginta filios, quos relinquebat, ad concordiā adhortaretur: inter reliqua, adferri fascem sagittarum iusserit, & sigillatim unicuiq; totum præberi, ut frangeret, id quum nemo posset præstare, separatim tradidisse singulis singulas sagittas, quas nullo negocio omnes confregerunt. tum patrem adiecisse,

Res humanæ discordia dilabūtur.

adiecisse, talem esse cōcordiam fratrum, qualis esset fascis, discordiam singulis telorum similem: ut concordia inuictos, discordia fragiles, & iniuriæ obnoxios reddat. Idem in fabulis narrāt de Agricola sene moribundo. Q. Sertorius ad ostendendam concordiæ uim: gracilis & strigosi equi caudam iussit a ualidissimo iuuene cunctam reuelli, quod quū ille efficere nulla ui posset, imbecillus senex fortissimi equi caudam pilatim denudauit. Hoc est quod sapiens ille Hebræus monet, fasciculum triplicem difficile frangi. Et alio loco idem: Frater qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas firma. quod Antisthenes Cynicæ sectæ Philosophus æmulatus, dicere erat solitus: fratrum concordium conuictum quouis esse muro fortiorē. Fortassis superuacaneum uideri possit, si eas orationes, quas multi ad filios habuerūt, queis eos ad concordiam exhortarentur, huc adducerem: ut Cyri apud Xenophontem, Philippi apud T. Liuium, Micipsæ apud Salustium. Sunt quidē illa grauiter ac sapienter dicta: tātopere, ut etiam

uaticinia, magis q̃ sententiæ prudentũ existimari possint. Nam illi ipsi fratres capitaliter postmodum dissenserunt, & ea illis exitio discordia fuit. Sed nemo est in communi hominum usu ac uita, qui multis exemplis non didicerit, quã illud diuinum sit oraculum: concordia, paruæ res crescunt, discordia, maximæ dilabuntur. Testantur hoc & priuatæ domus, & ciuitates, & populi, & sodalitia, & collegia, & academiæ, & artes ac disciplinæ omnes, & ingentia regna atque imperia: quæ omnia & ad magnitudinẽ illam concordia euexit, & ad ruinam miserumq; interitum discordia impegit. Sic Assyrij, Mœdi, Persæ, Græci, postremo Romani surrexerunt, & ad fastigia illa ditionis sunt euecti, sic postea ceciderunt. Creuit Roma quandiu publicæ utilitatis respectus priuatas affectiones superabat. & homines reliqua discordes, atq; inter se inimici, tamẽ ita in manu sua affectus habebant, ut quãtamcunq; animi cõmotionem pro repu. sedarent, illasq; uelut pectorum tempestates intuitus patrię serenaret. Innumeri hoc clarissimi uiri mente ac sententijs suis decla

Quomõ surgunt, & cadũt regna.

ſuis declararunt: Bruti, Publicolæ, Camilli, Fabricij, Fabij, Scipiones, Lepidi, Flacci, Salinatores, Nerones, Sempronij. hij enim omnes priuatos dolores publicis utilitatibus condonarunt. uidelicet non ignorabant ſe non aliter inter tot uictas nationes, quam conſenſu & concordia in rem publicam ſtare: perituros eo die, quo de re communi & publica diſſenſiſſent, ac utilitates patriæ priuatis ſimultatibus perturbaſſent. Ergo a talibus uiris aucta eſt, & feliciſſime geſta reſp. quæ per Syllas, Marios, Cæſares, Pompeios, Antonios cõcuſſa & fracta, & prope ſublata ac deleta eſt, qui priuatas inimicitias per extrema patriæ diſcrimina perſequebantur. Id Romanæ urbis, imo cuiuſcunq; reip. & nationis futurum exitium Saluſtius, ex ijs quæ iam tum uidebat, ad C. Cæſarem prædixit. Ego, inquit, ſic exiſtimo, quoniam orta omnia intereunt: qua tempeſtate urbi Romæ fatum excidij aduentarit, ciues cum ciuibus manus conſerturos. ita defeſſos & exangueis regi aut nationi prædæ futuros. Aliter, non orbis terrarum, neq; cunctæ gentes conglobatæ,

mouere aut contundere queant hoc im perium. Cretam insulam studiosissimã olim fuisse armorum rerum scriptores memoriæ prodiderunt: eandem & sæpe externis impetitam armis, & nationes alias inuasisse, atque inter se ciuilibus odijs ac dissensiõibus agitatã fuisse: sed ea tamẽ homines illos prudẽtia ualuisse, ut quantũcunq; inter ipsos arderent simultates, externis armis procul apparentibus, ad communem patriæ custodiam salutemq; consentirent. unde natum est syncretismi uetus prouerbiũ, de

Syncretismus.

ijs qui ad propulsandum externum ma lum ab interno uerterentur. quod fecisse Gudracos Mallosq; in rebus Alexãdri refert Curtius: atq; id consilium Cretas reliquis gentibus præstitit inuictos. At Græciæ opes florẽtissimæ, sub Macedonum seruitutem discordia redegit: & ualidissimæ nationi imposuit regnũ Macedonicum ignobile ac obscurum prius, Græciæ ipsius angulum ac uelut accessionem. Nam uictores Athenienses magnam Græciæ partem imperio suo adiunxerunt. Hi a Lacedæmonijs sunt uicti. Thebani Lacedæmonios uicerunt,

cerunt, & Phocenses: quos, non contenti cladibus bello illatis, quũ iure & legibus, grauissima accusatione apud commune Græciæ totius conciliũ Thebani uictores premerẽt, mulctaq; esset Phocẽsibus quantã soluendo non erant, dicta: gens in desperationẽ acta, bellũ in Thebanos concitauit, quod Græciã totam inuoluit. cui bello admistus Philippus, occasionem inuenit iugũ imponendi ei nationi, cui omnia superiora bella pro libertate fuerant gesta. Nos uero non solum ad hæc exempla surdi (quod uix esset tolerabile) sed ad nostra quoq; mala prouidenda cæci, perire uolumus, ut alterũ perdamus. Nec difficile id perficimus: ut pronum ac procliue est nocere: idq; magis, quo propinquius est ac familiarius, quod lædit. nouit eñ qua promptum est plurimum nocere, & exigua in internis damna grauiora sunt, quam permulto in externis maiora. Nec uideo expeditiorem ullam ac certiorem ad perdendum Christianum orbem, uiam: quã si quisq; ab alio diuulsus ac dissidens sibi uiuat, suum negocium agat, aliena uel negligens, uel, quod est atro-

cius, infeſtans & urgens ad interitum. Quam rabiem, quãta arte inter noſtros principes diabolus accẽdit? Quid aliud memoria patrum & noſtra, ut antiquas clades taceam, abſtraxit nobis, & quaſi uno ex corpore præcipua auulſit membra: Thraciam, Pontum, inſulas Aegei maris, Eubœã, Græciã totã, Macedoniã, Bulgariam, Rhodum, maximam Chriſtiani nominis & pulcherrimã partem? His accedit omnibus, ꝙ ſicut in concordia aliena ſunt noſtra: ita in diſcordia, nec noſtra ipſorũ uere habemus. Quid aliud dici ex rebus poteſt noſtrũ præter uſum, aut quid efficit, ut meum hoc uocetur, illud tuũ, niſi uſus? neq; enim domini rerum ſumus, ut nobis illæ pro noſtro arbitratu pareant, ac ſeruiant. huiuſmodi in tota rerum natura dominus eſt ſolus deus: nos uero uſufructuarij ſumus. Ergo per cõcordiam, terræ ac maria omnibus patent, nẽpe tuta: cunctuſq; Chriſtianus orbis, id quod eſſe fas iusque eſt, uelut una ſit communis omniũ ciuitas & patria: in diſcordia, & a noſtris ipſorum excludimur. Bis fuit Carolus in Britannia, ſemel Henricus Grauelingiæ

In diſcordia, nr̃a non ſunt noſtra: in cõcordia etiã aliena ſũt noſtra.

uelingiæ Flandricæ, sine exercitu, sine manu, sine comitatu, inermes ac pene so li: simplicius & incautius ĩ aliena uterq; ditione, quã ĩ sua. nec referebat essent domi, an foris. Tam erat Caroli Anglia, quã Henrici Belgica & Hispania. Si quid uterq; in alterius regno factũ cuperet, unica uel literarum, uel mãdatorum significatione impetrabat. Quid erat aliud, utrunq; utrobiq; regnare? Nũc malo aliquo rerũ humanarum fato, rebus turbatis, neuter ditionem alterius non modo nõ adire, sed nec auderet intueri. Vias omnes sternit, ac patefacit concordia. In discordia, clausa & obstructa sunt omnia. nihil est tutum, nec solitudo, & deserti prosunt loci, nec artes, & ingenij calliditas, nec maiestas nominis, nec numerosi exercitus, quin omnia uis & iacula discordiæ penetrent & contundãt. nihil est infirmius, quã quantacũq; potentia in discordia, nusquã magis ludit fortuna. Cyrus cum tanta manu, & post cursum illum uictoriarum, uictus & cæsus est a muliere. Nec Marcellum iuuit perpetuo inuicta felicitas, quin ab Anniba le occideretur, quem ille primus uinci

Principes deiecti ex alto.

posse docuerat, nec ipsi Annibali exercitus Italiæ uictor, nec Pyrrho strenuæ copiæ, & peritia rei militaris profuerunt. Demetrius Macedonię rex, qui Poliorcetem sese cognominabat, egregiam artē, ut Seneca dicit, quassandarū urbium professus, ad extremum captus est a Seleuco, & in custodia ægritudine animi absumptus. captus est Asdrubal Pœnus e suis ipsius castris Syracusanorū impetu abductus, & quidem obsessorum. Captus est ab Anglis Ioannes Frāciæ rex, qui numerosissimis suis copijs paucitatē hostiū, ita contēpserat: ut certis cōditionibus dedētes se illi recusarit. Plena est horū exemplorū historia. Et ne uetera tantū exempla consectemur, nec Franciscum tantus exercitus est tutatus, nec Clementē Pontif. tota ipsa Roma, nec sacrosanctū dignitatis nomen: ut nemo tantas se habere uires in bello credat, quin ei uertens sit fortuna metuenda. Mars, Mauors. Ideo em̄ Martē, Mauortē nominarunt, quasi res magnas subito uertētē. Quid, ꝙ bellicis temporibus, nec rex tuto in suo regno uersatur, nisi circūdatus semper septusq; armis, hoc est carcere, ut nō sine

ſine cauſſa utrũq; cuſtodiã nominẽt.me tuit enim & ab exteris ĩſidias,& a ſuis. ſiue iseſt animorum in diſcordia terror, ſiue iure habet,quos per occaſionẽ tẽpo rũ cauere debeat. Nam proceresin pace dicto ſunt audientes:propterea ꝙ ſtat a Principe multitudo:& licet eos, ſi quid male egerint,legibus ac moribus interrogare:nec facile ab amicis,ſi deficiant, recipiũt.In bello uero uĩdicãt iras ſuas, occupatis in unã eã curã omnibus:principe ad multa uelit,nolit,cõniuente.Tũ habẽt quo cõfugiãt,ſi nõ putent ſe in ea ditione incolumesmãſuros. Milites ipſi ad tutelã & cuſtodiã regni,hoſteſq; a finibus arcẽdos ac propulſandos aſciti,& rogati ſacramẽto, militarẽ inſolentiam in regni perniciẽ,regiſq; ipſius imperatoris ſui,in cuius uerba iurarũt,conuertunt. Quoties prætoriani milites, quoties legiones abſentes,quoties illæ ipſæ, quasſuus imperator ductabat,arma pro ſalute ducisac capite cũ iureiurãdo ſumpta,in ipſum eũdẽ uerterũt?Occiſus eſt a ſuisC.Cecinna,ꝙ exercitum in naues cõtra Syllam ducturus imponeret.exuſtus L.Fimbria,ꝙ ignauiã exprobraſſet.

Interſe

Interfecti Galba pertinax, Alexander seuerus, Maximinus, Magnus, Balbinus, & alij pene innumeri, nõ aliqua sua culpa, sed militari insolẽtia atq; insania. Quid dicam proditiones, & defectiones exercituũ exiguo ære uẽditas, quas nostra uidit ætas? Quid nõ habebũt uenale milites, q aĩas habẽt uenales? uis tu uẽdi te eo p̃cio ab istis, quo illi suas ipsorũ animas, uitasq; uendiderũt? At manent aliquandiu in fide. non nũdinãtur defectionem & fugam. scilicet non audent, maiore metu retrahente: aut non plus aliunde sperãt, q̃ abs te consequuntur. Nuper uidimus ab insaniente exautoratorum manu Regem in Gallia creatum, quem illi militari uocabulo ceruleum, credo, de cultus colore nominabant, magno sane Galliæ terrore, periculo non paruo. Sed nec habet Rex ditionem in sua potestate: nec, quod potissimum, maximeq; est regiæ dignitatis, legibus & æquitati potest adesse, quin multa inuitus quidẽ & gemens, sed patiatur tamen contra leges, contra ius ac fas ĩ bello perpetrari: nec possit animaduertere exuri, expilari, dirui, cædi subditos,

Rex in Gallia.

tos,& ſubditorum fortunas a ſuis ipſius militibus, ſine quibus, ꝙ regium nomē ac dignitatem tueri, ac conſeruare in bello non ualeret, multa illis nefaria ac impia permittit. Qui monarchiam ambiebat Ro. Po. primum omnium prætorianos milites, & reliquas legiones ſtudebat illicefacere, promiſſa ſcelerum ac flagitiorum omnium impunitate. quiſquis id non pręſtaret, ſciret ſibi imperiū non futurum diuturnum. Quid eſt minus, non dico regis, ſed nec liberi hominis, quā ita ſeruire, & tali hominū fæci? Colligūt hinc iras togati aduerſus Regē, cauſſam eiuſcemodi malorū, & odia. quæ aucta indictionibus, uectigalibus, quibus populum radit, exugit, deglutit, ut infinitis bellorum ſumptibus pecunia ſuppetat: ita animos a Principe alienant, ut non, quod fieri par erat, ament, & uenerentur, tanquā communem parētem, ſed ut Tyrannum oderint, ut hoſtem omnium execrentur, nihilque ad ultionem ſit reliquum pręter occaſionē: ſucceſſibus illius doleāt, gaudeāt aduerſis: nec ullum expectent nuncium lætiorem, quam ſublatam eſſe de medio calamitatem

mitatē publicam, & regni pestem. Hæc principes alij cautiores intelligūt & dissimulāt, alij incautiores nec animaduertunt ipsi per se: ut qui in aulis degāt semper clausi & separati a sensu eorum, quę fiunt in populo: nec habent a quibus doceantur, stipati perpetuo turba assentantium, quæ regi odiosissimo atq; inuisissimo subditis, persuadet eum cuiq; ciuium suis liberis, & uita esse chariorem: & publicas atq; ita altas execrationes, ut facile ad illius aures perueniant, dicāt esse faustas acclamatiōes, & uoces bene precātis multitudinis. nec ei unq; sic obsesso atq; occupato uacat quiete se huic cogitationi tradere, ut apud seipsū cū aīo suo reputet: quū hęc aut illa agat, sic uiuat, sic regat suos, qualē esse de se in suorū mētibus existimationē par sit. Hoc est regnum? hoc potētia? an potius uel carcer teterrimus atq; obscurissimus quū nulli se loco, nulli hoīm concredat: uel miserabilis, & in extremū adducta discrimē ignorātia, q̄ cæca atq; improuida inter præsentissimā semp uersetur peste? An ego hic exēpla congeram eorū, qui diuturnitate potētiæ fundatas opes

odio

odio & maleuolentia suorum leuissimis motibus euerterunt? Vnum pro innumeris recensebo, uerbis Aemylij Probi. Dion, inquit, fretus nõ tam suis copijs, quam odio Tyranni Dionysij, maximo animo duabus onerarijs nauibus, quinquaginta annorũ imperiũ, munitũ quingentis longis nauibus, decẽ equitũ, centumq; peditũ milibus profectus oppugnatum, (quod omnibus gentibus admirabile est uisum) adeo facile perculit, ut post diem tertiũ, quàm Siciliã attigerit, Syracusas introierit. ex quo intelligi potest, nullum esse imperiũ tutum, nisi beneuolentia munitũ. Idem Dion tyranni expulsor, quum se insolentius uideretur gerere, non inuenit qui se periclitantẽ, & cum inimicis colluctantem, ne occideretur, subueniret. imo fuit, qui illis per fenestram gladium miserit, quo Dion iugulatus est. Nec sunt meliore conditione ciues discordes, qui non aliter & in sua ciuitate ambulant: & tecto ac parietibus, & priuatis penatibus clausi agunt, quàm in saltu aliquo latrocinijs infami. Famuli in cõcordia subditi, in discordia suspecti, ne nos prodãt. Vxor, liberi,

parentes,

parẽtes,domus,familia,possessiones,cultus,opes quæ sunt cuiq; in cõcordia gratissimæ,& maximas importãt ad uitam utilitates,in discordia fiunt grauia,acerba,inuisa:quippe augent metũ eorũ singula, ut undiq; circunspicienti nihil occurrat animo, nisi materia formidinis, dum unus tã multis, & pro tã multis timet. In pace & cõcordia iucundũ est gignere liberos,ac tollere.quid aliud in discordia,quam tristis atq; acerba timoris caussa? Et me, inquit ille apud Vergilium uir fortis ac pius, quem dudum nõ ulla iniecta mouebant tela, neq; aduerso glomerati ex agmine Graij: Nunc omnes terrẽt auræ,sonus excitat omnis suspensum,& pariter comitiq; onerique timentem. Numerantur in bonis honor

Honor. & decus, in quo expetendo exitiabilis est hominum error. uerus enim & germanus honor uirtutem, ut umbra corpus comitatur.neq; est honor aliud, quã ueneratio quædam uirtutis eorum, qui recte de uirtute iudicant. Hunc tamen homines imperiti qualicũq; quorũcunq; hominũ laudatione censent, ut decus esse existimẽt,cerdonẽ aut carrucarium approbasse.

approbaſſe. Magnus quidem hic error.
quis non uidet? ſed tanto ille pernicio-
ſior, ꝙ laudē eam; tanq̃ rem pulchrā &
præcipue expetendam ſic quærimus, ſic
captamus. atqui rudiū hoīm, & uulga-
rium iudicia ex affectu naſcūtur, nō ex
ueri diſpiciētia. Itaq; fauor fere ſolet ad-
ferre decus, odiū uero ignominiā. quiſq;
enim ita loquitur, ut intrinſecus eſt affe
ctus. Res ſtudijs, & tanq̃ factione ſcin-
ditur, ut prope omnia in uana & leui
multitudine. Hiſpano omnia Hiſpani-
ca probantur, Gallo Gallica. Per trigin
ta annos pernicioſum Chriſtiano nomi
ni Gallia cū Hiſpania gerit bellū pene
cōtinens. ademit Hiſpanus Gallo Nea-
polim, Mediolanū, Nauarrā, Ruſcino-
nem. tot illi clades attulit, tot exercitus
obſidione occidit, Regē ad ultimum ce
pit. & tamen poſt hæc oīa Gallus domi
triūphat, & ſe pro uictore, & in ſua na-
tiōe, ac apud alias ſpectatrices gerit, ita
loquitur, ita ſcribit, ut uideatur totā Hi
ſpaniā a Pyreneis ad Gades uictor pro-
culcaſſe. Non hic cano Hiſpaniæ enco-
miū: alijs ego illā rebus laudatā uellem,
nō armis & uictorijs: hoc eſt, latrocinijs,

& crudelitate, nec Hispaniam pro peiore haberẽ, si esset uicta: nec Galliã ꝑ potiore, si uicisset. Quid aliud toto ago opere, quã furores istos detestari: &, si possim, utinã ita sim felix, ex hominũ mentibus uel tollere penitus, uel certe, si qua detur, extenuare ac diminuere? Nec multum refert, laudes hominem de armis, an de inhumanitate: aut Christianum de uictorijs & cæde, an de defectione a Christo ad diabolum commendes. Faceret Christus, ut alijs præstãtioribus rebus, magisque Christianis hominibus dignas, ego aliquando & Hispaniam quæ me genuit, & Galliam quæ aluit, florentes uigentesq́, & in certamen pulcherrimum adductas aspicerẽ, ut non sæuitia & odijs contenderent, utra alteri maiora damna & mala adferret, q̃ non est uel Christianarum, uel uicinarũ nationũ, uel earũ, ĩter quas ꝑ tãtã annorũ cõtinuationẽ optime cõuenerat sed certarẽt utra eruditior, utra prudentior, ac humanior, utra esset sanctior & magis dedita pietati. O si id ego uideã, anteq̃ ex hac uita migro, q̃ me opportunissimo natum esse tẽpore existimabo?
Quocirca

Quocirca huc spectāt ea, quæ sunt mihi adhuc dicta, ut ostenderē, q̄ exiguā laudis ac gloriæ celebritatē consequantur in discordia uictores, apud uictam nationem. Quid ad alias? an hæ sunt incorruptiores? maioribus interdum affectibus, quā illæ ipsæ quæ cōtenderunt, infectæ. sicut in priuatis certaminibus solet accidere, ut spectatores oēs cōfestim se nutu quodam naturæ alterutri parti ad fauorem & beneuolentiam applicent, & cohæreant. Exemplis est parcendum, ne discordiam quam perditam atque extinctam cupimus, magis irritemus. Nec posterorum iudiciū erit syncerius, nam hæ affectiones & partes, filijs cū hæreditate a parentibus tanquā per manus traduntur. qui medij sunt, & ceu neutrarū partium apud eos uictum esse inuitū, est ignominiæ, uictorem esse, crudelitatis. Ita enim sumus a natura facti & cōpositi, ut inferiorē partim misereamur, partim despiciamus, ꝓut est nostrum ingeniū, & īgenij mores: supiori infensi, etiā quē admiramur. Sed fac aliq̄s apud populū illū nasciturū, rectius de tuis rebus gestis locuturos. Id uero tum continget

 tibi,

tibi, quum iam ad te non magis, quam ad ſtatuam aliquam tuam pertinebit, maioribus eris uel gaudijs uel mœroribus implicatus, quam ut ullus ad te iſtarum uocum ſenſus, uel cura pertingat. Finge uero te omnino propagandi nominis ſtudioſum, ut maxime bello uincas. quid de te loquentur poſteri? Non omnes nationes bellũ probant: ut multæ in Aſia & Africa, & rem qualis eſt, talem eſſe arbitrãtur, inhumanam, atrocẽ, ſæuam, uix belluis, nedum hominibus congruentem. & aſſecuti ſunt per naturam ſine malicia, quod nos natura, & philoſophia, & ipſo Chriſto magiſtro non aſſequimur propter maliciã. Quid in iſtis ipſis nationibus, in quibus bellorũ uictoria pulchra exiſtimatur, quàm multi ſunt, qui uel ingeniorũ, uel ſapientiæ ope, uel numine quodã ac beneficio dei, uictoriã abominãtur, ut tetrã ac execrãdam? Opifices ac operarij, quæ eſt maxima humani generis pars, de bello uel nõ loquuntur, ſuis rebus occupati & intenti, ut alijs non uacet attendere: uel deteſtãtur rem ſibi damnoſiſſimã atque exitiabilẽ. Interdũ, quod ſunt partes aliquæ adeo

remotæ,

remotæ,ut ad illas nō nisi sero, & ægre, & perleuis possit fama rerū gestarū penetrare,quod de Caucaso mōte, & Euphrate amne scribit Cicero: quos transcendere Romanorum fama, & tam in credibiles gestæ res nequiuerūt. Sed nostra ipsa memoria, & his ipsis annis,in quibus uiuimus, q̄ sero, q̄ negligenter audiuimus Sulthanū tantū Principem a Turcarum rege captum fuisse,ac spoliatum imperio, & rem iam decennē,nondū tamē omnes sciunt? Quid in hac ipsa Europa? In mediterraneis Hispaniæ; & illa īteriore Gallecia, Frāciæ rex iam erat solutus, quum auditum est captum fuisse:& narratum non aliter,q̄ si dixissent magnam imbrium ac niuiū uim Valentiæ aut Hispali cecidisse. At qui loquuntur, q̄ interdū aliter narrāt, multa mentiente fama, & q̄ exiguo tēpore: partim q admiratio rerum priorū maioribus alijs insequētibus rebus excutitur,tanq̄ clauo clauus:partim q cōsidentibus affectibus, flaccescit & admiratio,& dulcedo narrationis. Alij nihil admirari aut extollere,ex Horatij cōsilio pro sapientia usurpāt. alij res paulo no

tiores, aut etiam non admodũ recentes narrare, abſurdũ ac putidũ eſſe arbitrãtur. Ita fit, ut breui tẽpore totus ille excitatus hoĩm ſermo de uictoria, qui tanto fuerat labore ac ſollicitudine, tantis impenſis, tanta rerũ optimarũ quæſitus iactura, propter quẽ nos & opes. & ditionem noſtram, & pietatẽ, & totum fere humanum genus in periculum adduxeramus, uel negligatur ab intentis in res alias, uel nõ ſe lõge diffundat, uel breui tempore conticeſcat amiſſa gratia nouitatis. & loquor de magnis bellis ac uictorijs. Nam diſcordiæ illæ & factiunculæ in ciuitatibus, tametſi nec leuiore rabie ſuſceptę, nec minoribus animis exercitæ, tamen ignobiles ſunt penitus: incognitæ nõ modo extra urbis mœnia, ſed ſæpe extra uiciniam, in qua exercẽtur. Illi uero ita ſe periculis pro uano hoc & confi cto honoris noĩe obijciũt, ac ſi gladiatores in orbis totius amphitheatro depugnarẽt: ut illorũ inſaniã neſcias ridendã ne magis habeat, uelut puerilẽ, ꝙ inanes quaſdã, & cõmenticias res tanti fecerint: an deplorandã, ꝙ ſe optimarũ in uita rerũ, & ſcientia & fructu fraudauerunt,

uerũt, dum hac una nobilitari exoptãt, & de uniuersa sua, & suorũ existimatione agi censent: quam se mansuetudine amissuros, crudelitate retẽturos arbitrãtur. Quã uere excitãt motus in sympuſo, puerili quidẽ opere, sed scelerato aĩo nõ minus, quàm magni & sæui reges? O quàm pudendũ est unius cerdonis uel naturæ iudicio tantum tribui, cõscientiæ animi nostri tã parũ, ut meliorẽ facias hominẽ sortis extremæ, quàm te uel generosum, uel eruditũ, uel etiã principẽ uirũ? Quod si tãtũ deferimus hominis unius iudicio, quãto plus est angelis spectatoribus, & ipsi summo & sapiẽtissimo deo deferendum mundi præsidi, & cõscio etiã illorũ in nobis, quæ ipsi nos ignoramus? Iam expendamus res ipsas, ex quibus gloria captatur. uicisti, quod tandẽ est tuũ decus quod ipse possis tibi, uelut iure tuo, uindicare? Te.xxx.bellatorum milibus comitatũ abegisse imbelle pecus, cõbussisse agros, diruisse uillas, uastasse regionẽ, cepisse diu sedendo urbẽ, aut oppidũ fame, siti, & alijs multis malis pressum, & cõfectũ? Adde etiã, si placet, cõcursu acierũ, altera.xxx.armatorũ milia superasse.

Res ex quibus gloria petitur.

rasse. Si qua est laus, cur nõ totus exercitus ad eã uocat? cur non sæpe gregarius aliquis miles, q primo concursu magnũ ad uictoriam momentum attulit? cur tu unus Princeps tibi uni adscribis ad usurpas, quod est tam multorum? Non iniuria Clytus ille, quẽ Alexander occidit, in extrema illa cœna Grecorũ, morem ac patrium institutũ damnauit, qui in trophæis non militũ nomina, sed unius ducis adscriberent. Fortassis tolerabilius hoc fuerit, q̃ omnia attribui ei, qui per legatos, sedens inter omne uoluptatum genus, procul non a iactu modo, ut aiunt, sed ab auditione ipsius belli, hostium acies dicitur toto campo constrauisse: quum cæsi, & sepulti, & putrefacti sint prius, q̃ nuncius ad eũ magnis quidem itineribus perferatur, nonnunquã re in uetustatem iam & propemodum obliuionẽ, ubi cõtigerit, adducta. Quid, quum fortissimas legiones nõ militum hastæ & lacerti, sed uel res muta strauerit, uel casus aliquis domuerit? Si ingẽs aliqua bombarda multos in prælio mortales discerpserit, ut inde uictoria paretur, cuius est ea laus? cuius gloria & decus

cus militare? an bombardæ? ut illi tro-
phæum statuatur, non duci. an ne eius,
qui incẽderit? quod puer potest fecisse.
an ne possidentis? quum possit esse uel
fœminæ, uel uiri ignauissimi. An nõ ap
paret ineptũ sic extolli, cõmendariq; ui
ctorẽ prælij, quẽadmodũ illi olim ĩ Græ
cia incredibilibus celebrabantur laudi-
bus, quorũ equi aut currus olympia ui-
cissent? quũq; illi uel fœmina, uel senex
uir fractus morbis, cõtusus doloribus &
asperrimo cruciatu mouere se e lecto in
Sicilia uel Asia non ualeret, præco in-
terea omnis generis laudes de celerita-
te & fortitudine in senem claudũ, atq;
extremæ & perditæ ualetudinis, omni
clamore ac contentione uocis congere-
bat, non sine risu eorum, qui illum nos-
sent, qui sic laudaretur. Ita uincit uel fœ
minæ, uel infantis uagientis, uel luden-
tis pueri, uel adolescentis, iuuenis, senis
uoluptatibus immersi, aut certe rebus
alijs & negocijs domi deditis, exercitus,
classis, bellica instrumenta. uictor nomi
natur, & laus ad illum redit, quia titu-
lum obtinet possidentis. Iam ne intelli-
gis, q̃ ficta, q̃ uana, q̃ falsa sit res, q̃ ex

 iniquis

iniquis & stultis iudicijs, quae operae inexperto, operae mercedem attribuit: & premium defert ad eum, in quo nihil est meriti. Quid in casibus? Fabius maximus Samnitiũ ualidissimas acies errore eorũ fudit, ꝙ acclamatum esset exercitũ aduẽtare a Samnitiũ tergo collegam P. Deciũ. Sol & uẽtus Romanis aduersi, multũ ad uictoriã Annibali profuerũt. quoties formido & trepidatio legiones oẽs uno hoĩe fugiẽte inuasit, qui trahit secũ uiros fortissimos, & cũcti exercitus robur? Casus equi unius equitatũ auertit. una hasta in hastas hostiũ transuersa iniecta ordines turbauit. Cuius erit ea laus? cui statuet̃ trophęũ? nõ forti exercitui, sed forti fortunae. Quid, quũ fame, aut siti, aut peste, aut quo morbo alio maximae militũ copiae absumunt̃? ualidissima praesidia in potestatẽ hostiũ coguntur uenire. Tempestas numerosam & fortẽ classem confregit, ruina arcẽ diruit, una scintilla casu in puluerẽ bombardicũ insiliẽs, arcẽ cũ toto pręsidio incendit. cuius erit haec fama? quis ob uictoriã celebrabit̃? Nihilominus qui feliciores fuerũt, ad sese trahũt laudẽ: perinde ac

Casus belli.

de ac si fortitudine uinceret, qui uincit casu. Sed ex omnibus honor & decus captatur, quũ illud crebrius usu ueniat, ut ignauiori & peiori soleat sors potius & casus secundum uentũ aspirare. Quis possit dicendo exponere, quanta sit in his rebus stultitia? sed inhumana tamen atq; immanis. utriq; se non raro pro uictoribus habẽt, & gerunt: & trophæa in sua quisq; regione de altero statuit: ut bellis Peloponnesiacis Athenienses & Lacedæmonij. quę signa uictorię ad diuturnitatẽ impressa, dici nõ potest, quantum incitant utrorunq; animos, & ueteres iam ac prope obliteratas inimicitias reuocant, & exacerbãt. unde multa & olim, & nuper ea sola de caussa reparata esse bella nouimus. quã puto fuisse caussam, cur antiquis militaribus legibus sancitũ fuerit, ne renouari atq; instaurari collapsa liceret trophæa, uidelicet ne tãdiu inimicitiarũ & notæ, & irritamẽta pseuerarẽt. Pro trophæis sunt modo signa militaria diuis apud templa affixa. O miserũ, cuius tot laborũ & periculorũ fructũ situm esse in una aut altera linthei ulna putas, qbus nihil est magis

Trophęa

magis caducũ: aut quod celerius corrũpat ac pereat. Vbi sunt tot Gręcorũ, tot Romanorum trophęorum milia, arcus, obelisci, & alia signa uictoriæ, etiam dijs sacra & pene gẽtiũ iure inuiolabilia? q̃ cito lithea illa discindunt? q̃ pauci aspiciũt? q̃ nullus fere aĩaduertit, aut quærit caussam? nã interdum apud gentem uictam non pauciora est uidere, q̃ apud uictricem. Illud uero iam non humanũ, sed uel belluinũ, ex stupore ac inconsyderantia, uel diabolicum ex impia malicia, quod Christo & martyribus eius insignia nostræ crudelitatis appendimus: manifestissima argumenta nos & dei iussis, & eiusdem ac martyrum exemplis minime auscultare. Veteres olim ad Martem bellorum deum & Iouem, in cuius manu credebãt esse uictoriam rei bene gestæ signa deferebant, indicium grati animi, ꝗ illis referebãt acceptum, quorum beneficio crederetur euenisse. Quã ineptus fuisset, qui Veneri, aut gratijs, aut Nymphis arma de hostibus manu capta appendisset, deabus mansuetis, & a bello alienis? Quid si deum aliquem habuissent, qui semper ad amorẽ, ad pa

ad pacem,ad cõcordiam,ad patientiam esset adhortatus: a discordia, a bellis & cædibus homines præceptis suis auertisset:q̃ eum ducem,aut militem impiũ & nefarium censuissent,qui illi ipsi deo bellorum prædam impartiretur:& eam rem, quemadmodũ expiari oporteret, pontifices consultarent? Nos uero eiusmodi pugnarum Christo & martyribus offerimus testimonia,quibus illi maluerunt uinci,q̃ omnino pugnare. & qui uita, & uerbis nihil docuerunt aliud,q̃ sibi tales dissensiones maxime displicere, per eas non ad deum illum patrem concordiæ & mansuetudinis peruenire, sed ad diabolum,caput & principẽ dissidij,odij,pugnæ,ac cædis. Lõge aliud est ignis,& gladij,& pugnarum genus,qđ ille cœlestis magister, & dei unicus natura filius ad immittendũ e cœlo in terram uenit:ut omnia charitate cõflagrarent,ut uir ab uxore, pater a filio, hic a patre separaretur ad sequendum Christum: certarent omnes pietate in deum & beneficentia inter se. Hæc est Christiana pugna:id est,hominis pfectissimi. At qualiscũq; hominis,modo hominis, Humanæ pugnæ.

illa

illa sunt, ingenio. prudẽtia, ratione, moderatione, temperantia, contendere, ac conniti: ne quis te superet. Sic Socrates pugnauit instructus solius naturæ armis. Sic Cato, de quo Salustius scribit: Catonis studium modestiæ, decoris, sed maxime seueritatis erat. non diuitijs cũ diuite, neq; factione cũ factioso, sed cum strenuo uirtute, cũ modesto pudore, cũ innocẽte abstinentia certabat. Hæc demũ est uera uictoria uincẽtis. nã in alijs cõtentionibus necesse est prius uincare ab ira, ab immanitate, anteq̃ inimicum uincas. prius te fatearis inferiorẽ, & fuisse sub inimico, quũ te læderet: nam qui superior est, nũq̃ attingitur damno, uelut numẽ quoddam extra humanas iniurias & damna positum. Sed quid nobis alienis exemplis est opus, qui tot domesticis abundemus, Christi in primis, & martirũ illius? quorũ si gloriosissimas & fructuosissimas uictorias admiramur, ac celebramus, illorum nos pugnas imitari fas iusq; est, ut ad decoris quoq; & gloriæ participatũ admittamur. Cedo, ecquid se dei filius, atq; ipsa eadẽ ueritas uicisse profitet? nõ castellũ aliquod, aut

frigi

frigidũ ac inane oppidũ, nõ infirmos, & breui perituros mortales. Ego, inquit, uici mundũ, confidite. Quanta ostendit fiduciæ atque alacritatis caussa? Sub eo imperatore tyrociniũ militiæ sumus facturi, sub eo discemus nũq̃ uinci, sed uincere, q solus ipse mundũ deuicerit. Qđ si solus tãtas & tã ualidas acies disiecit, fudit, cõstrauit, qd cẽsemus illius milites ac manũ præsente illo facturos? Nimirũ aderit adiutor pugnæ, laudator uictoriæ: coronabit suos, ut inqt horũ castrorũ miles Cyprianus, & ipse coronabit uicissim p illos. Hæc sunt hoĩm, hæc Christianorũ prælia; & cõtra hos hostes, hæc hominũ. Nã nec uires, quũtũcũq; augeant, tauri, aut elephãtis robur, nec animi securitas par erit Leoninæ, nisi qs ab hoĩs ingenio ac natura in desperatã aliquã feritatẽ & rabiẽ degeneret. Quid, q uires corporis in parte sunt bruta & uiliss. animositas ĩ ea parte animi, quæ a belluis nihil differt, ut uictoriæ, harũ ptiũ laus plane sit cũ bestijs cõis? Quid? an nõ hoc testant exẽpla oĩa, & similitudines de bellica fortitudine ac robore, quæ oĩa ex belluis, ex rebus prorsum insanis petũtur?
cõferunt

cõferunt uiri pugnaces leonibus, cõferũtur apris, ursis: eorũ impetus, uentis undis concitatis, tẽpestatibus, fulmini. pleni sunt harũ rerũ Homerus, Vergilius, Pindarus & alij: qui tanto spiritu, ardore, facundia bella & pugnas cecinerunt, quanto si res mites, humanas, & hominibus profuturas. Næ illis humanũ genus plurimũ deberet, quibus nũc perparum debet. Itaque illa sit ueræ humanæ laudis uictoria, quũ ingenio, iudicio, ratione, mente, consilio, sapientia, uirtute superamus: quæ hominũ sunt propria, nõ & cum feris cõmunia. Num etiã in gloria ponendum erit, bis milies mille hominũ Cæsarẽ suis uictorijs occidisse: & tantã iniuriã, sicut Plinius dicit, factã humano generi? Alexandrum Macedonem Seneca furiosum iuuenẽ appellat. Lucanus, Terrarũ fatale malũ, fulmẽq; quod ipsum percuteret populos pariter, & sydus iniquum gẽtibus. Nec possunt uicti laudare, a quo tot incommodis & malis sunt affecti. nec tui uictores a quo sunt exhausti. ita pro tanta gloriæ spe animo iã præcepta ac deuorata, uel execrationes reportas, uel querelas male-

uolentia

uolentia ac odio intinctas & concinnatas. Iam quis possit illum uere ac ex animo reuereri, quem incitatum, & prope furentem aspicit? unde colligit prauissimi cordis multa argumenta, leuitatis, imbecillitatis, imprudentiæ. Si imprudens in inimicitias deuenit, indiciũ est temeritatis: sin ultro eas appetijt, acerbæ ac immitis naturę. diffugiunt amici, exhorrẽt atque abominantur proximi tantam pectoris illius sæuiciam. & non secus deuitãt, quam acutissimas spinas, aut animal ueneno armatũ: cuius nõ est tam pestis præsentanea, q̃ hoĩs rixosi, & ad discordiã procliuis. adde fœditatem oris, & confusionem uerborum: ut nescias, inqt Seneca, detestabile magis id sit uitium, an deforme. idem ad alios est puerile, ad alios sæuum & formidabile. nam quibus noceri potest, ij terrentur, & periculo quoad ualent, se subducunt: quibus non potest, ij non aliter irati motus & feroces minas rident, quam feræ in cauea tumultuãtis, aut tragœdi grandia loquentis sub persona Herculis uel Aiacis. Nam quid est contemptibilius, quam ferox & elatus animus sine uiri-

bus? Equidem nihil magis miror, quam esse doctum, aut prudentem ullum uirum, cui hæc sunt cognita: qui non a se primũ omnium impetret, exigat, extorqueat, ne cui irascatur, ne de illa trãquillissima animi quiete deturbetur inimicitijs susceptis, & discordia exercẽda, quę quũ cuicunq; est homini turpis ac probrosa, tum doctos, & eos qui pro sapientibus habẽtur, maxime dedecet: ut quæ omne autoritatis põdus detrahit, & relinquit sapientiæ præcepta fidei inania, quum uident tam alienam esse uitam a professione & dictis magnificis. quem rixantem & iurgantem uidemus, minoris multo facimus, q̃ antea. dumq; conuicium facit, & ipse accipit, eo illo inquinatur: atq; ex pugna nigri ac dehonestati recedũt siue uictores siue uicti. id tanto magis & certius, q nulla est rixa, in qua non aduersarius aliquid pro se adferat, & contra te, quod tibi suspicionẽ aliquã aspergat culpæ: ut est nemo sic undiq; integer ac inculpatus, ut in eo nulla possit hærere nota maledicti. Quid, q nec est tam uilis atq; abiectus ullus, tam in commune odiosus oĩbus, qui non habeat,

beat, qui sibi ex affectu faueãt, nulla cõsyderatione rationis & caussæ? Quãdoquidẽ nec Vatinio illi, cuius odiũ prouerbio locum dedit, defuere, qui illum fouerent, qui adiuuarent, eueherent ad magnos Po. Ro. honores. Nam & Tribunus fuit plebis, & Prætor. Cõtra, nullus est adeo apud omnes gratiosus charusq;, cuius non sint aliqui maleuoli ac inimici, q conuicia in illũ & libenter audiant, & facile propter odium credant etiam ab homine fœcis extremæ: ut qui Clodium amplectebantur in inuidiam Ciceronis, & Vatinium aduersus M. Catonem. Quis credat, quam leui uerisimilitudine criminis, hominum uolũtates commutantur? quam adeo breuis est a decore ad ignominiam, a gloria ad infamiam transitus? q̃ celeriter maledictum mittitur, quantas momento temporis uires colligit? q̃ cito hæret? quam ægre, q̃ tarde eluitur, ac perpurgatur? Sunt nonnulli, qui quod conuiciũ non ignorant esse uanissimũ, auditum tamẽ mandant memoriæ, & insigni malicia ꝑ occasionem abutũtur, siquãdo illos uolunt ꝑmere, in quos est iactum. Inter ho

mines eruditos eleuata tantopere autoritate literarum, ſpreta & conculcata p eorũ diſcordiã ſapiẽtiæ maieſtate, audẽt irrumpere in uetita imperiti, ingerunt ſe doctorũ pugnis, arbitros faciunt certaminis, & ſequeſtros pacis. quanto artium ac diſciplinarum omniũ detrimento? Lutetiæ in comitijs rectorijs, cum inter Philoſophos non conueniret, eſſetq; ad pugnos & fuſtes progreſſum, uidi non ſemel prophanum magiſtratum comitia illa moderantem, hominem quantũ mihi quidem tum eſt uiſum, non hebetem, aut indoctum, deridentem magiſtrorum & immodeſtiam in ſuffragando, & in loquendo imperitiam. Aequũ fuit, ut qui ſe regere neſciebant, ab ijs regerentur, quos illis & natura & ius ac leges, & ratio ac dignitas profeſſionis ſubiecerant. Sunt quidam, qui dum ſatiſfacere huic honoris ſtultæ exiſtimationi uindicanda iniuria affectant, maiore ſe probro ac dedecore inuoluunt: ſicut captæ auiculæ, quæ dum retibus ſe ac laqueis, temerarijs agitationibus conantur explicare, arctius innodant atq; irretiunt: ut ille in Hiſpania, qui oſtenſo ab inimi

so ab inimico fuste, pro accepto se fu-
stuarium haberi est professus, in quas se implicuit miserias, dum iniuriam, quã nõ acceperat, ulciscitur, ut grauissimas Seneca dixerit, multos altius iniurias sibi dimisisse, dum uindicant. Quanto ille acutius & prudentius, qui cum alapam accepisset, clam dedisse se simulauit: ita dum uterq; & datam a se, & acceptam ab altero contendit, res est plausibili risu extincta. qui dederat, cõtentus fuit cõscientia. qui acceperat, simulatione. Conuicium uel patientia exceptum non hæret, uel ratione sine ira dilutum amittit uires: ira aũt in argumentum sumitur conscientiæ, at uero qui conuiciũ gladio regerit, tam honorem suum lædit, q inimicum, de quo se ulciscitur, relinquit enim in animo cuiusq; suspicandum, quod cuiq; libet. ita nec illis satisfacit, nec quum id reputat, sibi ipse. Christiani hominis uerũ ac solidũ decus situm est in testimonio suæ cõscientiæ, & approbatione illius agonothetæ dei, qui spectator & arbiter est nostrorum & operum, & cogitatuũ. Non qui se ipsum commendat, inquit sanctus apostolus,

is probatus est, sed quem deus commẽdat. Magnum est, iuxta uetus prouerbium, Athletam placuisse Herculi. nullus erat in gymnasio tam ambitiosus iuuenis, aut captator auræ popularis, qui non se uni Herculi maluisset approbari, quam uniuerso, quamlibet numeroso consessui. Quod si in quo nos exercemus, tantum illius tribuimus oculis, qui plurimũ in ea arte ualet, ut orator Ciceronis aut Demosthenis, Apellis pictor, Medicus Galeni, quid nos sentire de spectatore nostro deo fas est? quem omnia quæcunque uel dicimus, uel facimus, uel etiã cogitamus, (quandoquidem sancta illa, & omnipotens maiestas rebus est omnibus præsens) ad illius uoluntatem atq; approbationem ita sunt accurate dirigenda, ut colliniemus? Illinc ergo honor Christiani hominis: nõ ex stultis, incertis, caducis hominis unius aut alterius sermunculis. Hãc ipsam uirtutem postea honor consequetur, etiam minime abs te quæsitus, imo uel reiectus interdum ac repulsus. Est enim honor uirtutis umbra. Itaque sapienter Socrates suos admonebat compendiariam

pendiariam esse ad laudem & summum decus uiam per uirtutem, si talis quisq; esset, qualis uellet existimari. umbram qui cupit retinere, non illam, sed corpus eius apprehendit. Quanta est ad omnes spectantes reuerentia animi in sua pace tranquilli? & nostra ista fastigia supergressi? atque ea despicientis, quæ nos suspicimus, atque admiramur? Colligātur omnia omnium & ueterum & recentium ducum gesta bellorum, non ea æque laudant homines, & cum dulci quadam beneuolentia in animos recipiunt, ac si quid ab illis audiunt clementer, mansuete, humaniter esse factum. illa charitatem in tanto antea uita functos, illa plausus, & fauorem, & gratam sui memoriam excitant. illorum nos & libenter & sæpe recordamur, quos deo simillimos esse arbitramur non uictorijs & cædibus, sed summa moderatione in summa potentia, ut tam parum libere sibi per mansuetudinem imperauerint, quibus tam multum per opes ac potentiam licebat. Quā fauorabilis & omniū sermōe celebrata est illa laus noluisse no

cere,quum posset.quum illud etiam,qui nihil damni accepimus:tamen nocuisse execremur? Virtus nemini unq̃ nocuit, prodest etiã sublata ex oculis : & occultis actionibus sepulchro est superstes ad iuuãdum. Vtrũ uero Alexander Macedo maiorẽ nactus est gloriam,aut in animos legentium libẽtius admittitur Darium,Porũ,&totã Asiã uincens,an quũ clementissime se atq; humanissime aduersus matrem,uxorem, & liberos Darij gerit, qua mansuetudine animi id cõsecutus est,ut uetula Sisigambis post filium & nurum , & tantas amissas opes durare sustinuerit in uita,nõ sustinuerit post Alexandrũ? Quin etiam nũc ob eã ipsam caussam bonorum principum numero non prorsum eximitur,inter quos nõ magis reponitur ob uictorias,q̃ Lysander,uel Annibal , uel Seuerus. Etiã in priuatis hominibus,&in tenuitate rerum ex uitæ constãtia ac perpetuo quodam tenore intelligitur, non pacẽ illam ex ignauia esse aut segnitie animi profectã, sed ex uitæ instituto atq; animi altitudine.Et fama hæc uirtutis,ut splendor tanquã ex quodã ortus sole , non se

unius do

unius domus aut ciuitatis angulo cohibet, concluditq́; sed quoquo uersum radios emittit, ut etiã in abditissima & maxime recondita penetret. Quanto plures sunt humiles ac egeni homines, constãtia pacis ac uirtutũ ampliorem consecuti famam, & ueriorem gloriam: quam magni reges hominum strage & bellicis uictorijs? Si tanq̃ ad cẽsum multitudo uocaretur, quæ prodirent philosophorum apud gentes examina, quæ prophetarũ apud Iudæos, quanta diuorum in nostra religione? Nec est, quod quisquam miretur: quum in uirtute laudetur homo, in bello bellua. bellica laus opinionibus hominum constat, uirtutis uero gloria natura. Itaq; uideas laudari ac celebrari bellaces illos Annibales, Alexandros, Cæsares a perpaucis: Socrates uero, Platones, Senecas, Paulos, Petros, Augustinos, Ambrosios, uel latronibus esse uenerabiles ac sacrosanctos. uidelicet illorum arma, & bellicæ artes bonis nocuerũt: horum studia & actiones omnibus in commune sunt usui. bonos meliores reddunt: malos utcunq; inhibent, & interdũ ad uirtutem exemplo sui flectũt,

ait bene monendo. In magnis ducibus ardorem quendã animorum igne uolucrem, ut ille dicit, laudãt: in sapientibus & sanctis uiris, uelut numen quoddam illis clausũ pectoribus adoramus. Quãta ueneratione mens nostra unius eiusmodi occursu uiri imbuit, ut ei nõ parere uelut numini cœlitus delapso nefas habeatur: & illi nonnunquã a nobis impetrẽt, quod nec leges ciuitatum, & minaces illis pœnæ additæ, nec principum potentia ferro, & præsenti morte armata: tumultuãtes cõciones, quas nec præconum uoces silentia indicentium, nec lictores & fasces magistratuum, nec magistratus ipsi, & minæ carceris, nec immissus in turbã miles sedauit: quemadmodum eleganter Virgilius inquit:

Pietate grauem ac meritis, si forte uirũ quem
Cõspexere, silẽt, arrectisq; auribus astãt.
Ille regit dictis aĩos, & pectora mulcet.

Idcirco imperiosius esse imperiũ quieti & tranquilli animi experimur, q̃ præferuidi ac turbulenti.

Peragit tranquilla potestas,
Quod uiolenta nequit, mandataq; fortius

tius urget
Imperiosa quies.

Quid de diuturnitate loquar? Ingentes uictorias, clades, ultiones, nō solum qui passi sunt, conantur hominum memoriæ eximere: quia coniunctas esse cum aliqua sua ignominia arbitrantur: uerum etiam ijdem ipsi, qui fecerunt, confundi eiusce rei notas, & deleri recordationem cupiunt: uel ad tollendam suspicionem suæ crudelitatis: uel ad sarctam & reconciliatam amicitiam solidādam, ne tanta sæuarum supersint inimicitiarum uestigia. Et alioqui sine hominum cura hæc omnia tempus consumit, utiq; est e re hominum penitus aboleri. At exempla mansuetudinis, tolerātiæ, modestiæ, moderationis, quam omnes extendi ac propagari cupimus? Consignamus literis, exprimimus picturis, narramus alij alijs, & quia libenter, ideo crebro. tradunt parentes filijs, magistri discipulis ad imitationem uirtutis, ut eiusmodi factorum memoriā necesse sit esse immortalem, & esse hominum generi conducit. Equidem de istis, qui per bella & discordias magnitudines,

falsas

falsas queṛunt, audire peruelim: num sit aliquid in mundo maius, q̃ proxime ad diuinæ naturæ sanctitatẽ, maiestatemq́ accedere? At huc mansuetudine, clemẽtia, & pace peruenit. Nihil est enim mitius numine. & cuius potentiæ uim ac magnitudinem ingenia nostra non capiunt, hunc potissimũ cõstat de clementia esse admirabilem. Quænam est ista insana feritas existimare deiecti ac degeneris esse animi, parcere, aut pacem petere? Ergo uilis & degener deus, qui toties a nobis offensus, & sanctis suis legibus uiolatis ad pacẽ & amicitiam uocat? Conuertimini ad me, clamat idem ipse, & ego cõuertar ad uos. An nõ inter ipsos quoq́ hoĩes, quo quisq́ est excelsiore animo, hoc eũ ad ignoscendum proniorẽ experimur, minusq́ iniuriarũ persequẽtem? quod in generosis feris uidemus cõtingere. quippe leones, & ursi, & elephãti minus iniurias suas sentiũt, minus persequũtur: quum cõtra timida animalcula instent, & sæuiãt in prostratũ. An uero humaniorẽ existimari inhonoratiorẽ oportet, & sapientia in stultitiæ est numero collocanda? Plane ostẽ

dimus

dimus nos diaboli discipulos id solũ habere in precio, quod illi maxime placet. Apud Indos narrant nostri nautæ esse quasdã gentes, quæ inter bona uitæ huius, solã numerẽt cõcordiam: & duobus dissidẽtibus tam esse honestũ, qui prior occupet pacẽ, quã is inter nos est probro atq; ignominiæ obnoxius. Quãto illi sapientius solo naturæ magisterio, quam nos tot literis, & liberis, & cœlesti philosophia ad scelus obutentes? Indos ergo similiores fecit deo natura, q̃ nos institutio? Est ne aliquid magis in tanta potentia beneficium, q̃ deus, qui infinitas illas suas uires nunq̃ ad nocendũ ostentat, semper iuuando, & beneficijs immẽsam esse suam potentiã declarat? Cõtra nostri homuli ad principatũ, & res administrandas euecti, nocẽdo patefacere uolũt, quantum possunt: quum alioqui nihil sit facilius etiã infirmissimo quam lædere. uera magnitudo beneficijs ostẽditur. nam prodesse, hoc demũ est posse. Quum Lacedæmone nunciatum esset Olynthũ esse a Philippo euersã, Aegesipolis Cleombroti filius sapienter subiecit: Atqui talem ille urbem nunq̃ condet,

det. nimirum significans non protinus Philippum magnum aut potentem debere censeri, q Olynthum bene conditã & constitutam deleuisset, sed si alteram urbem illius similem construeret ædificijs, fundaret legibus. Nam ciuitatis statum subuertere, & urbem excindere, seditiosus potest ciuis, pistor uel nauta de fæce uulgi, ut his proximis ostensum est Hispaniæ motibus. at condere, erigere, fundare, constituere, hoc demum est magni uiri & præcellentis. Hęc quidẽ, quæ sunt a nobis adhuc dicta, extra hominẽ natura posuit. accedamus propius. Sunt in homine partes duæ, corpus & anima.

Corpus. Corpus uelut ægrum nõ potest sine cõtinuis medicamentis uiuere, clausis terra & mari itineribus: ut quibus nobis opus est, nequeant importari, & domi uero depopulato agro ac exciso nõ possumus ijs rebus ali, quæ salubritati sunt corporũ necessarię. Quid si obsideamur, & deliberatũ atq; obfirmatum sit deditionem nõ nisi in rebus extremis ac deploratis facere? ibi cibos in corpus ingerimus tetros, & solo nomine abhominãdos. Quoties legimus clausos tolerasse

se equis,

se equis,canibus,felibus? quoties muri-
bus? Quũ Athenæ obsidione premeren
tur a Demetrio,qui sePoliorcetẽ cogno
minabat,tam dira fuit fames,ut ob mu-
rem forte e tecto delapsum mortuũ, pa-
ter & filius ferro dimicarint,& quidem
Philosophi. Nuper in Gothalonia mu-
ribus se bellis Gallicis aluerunt,quibus
quærendis etiã domus diruebant. Nec
res est obsidẽtibus cõmodior uastato ab
eisdem agro, conculcata in hærba sege-
te,corruptis frugibus, uel clausa hostiũ
armis regione, uel quum in hostico ha-
bentur statiua,& obsessores odio uicina
rum gentium laborãt. Itaq; in castris ea
est uita, quã ne canes quidẽ perferrent,
quantumcunq; uincti: quin abrumpere
omnia,quæcunq; remorantur,conaren-
tur,ut diffugerent. Esuriendum est unũ
atque alterum diem, aut se tolerandum
cibo exiguo, atq; eo fœdissimo & auer-
sando, & quem nemo intueri sustineat
apertis naribus, qualem etiam sus obe-
siss. fastidiret. & eo loci, ubi etiam si de-
licatissimas habeas epulas, salubres esse
corpori non queant in cœno, inter sa-
niem,& tabum,inter cadauera. Carolo
Burgundiæ

Burgundiæ duci nocte,qua ad montem Hericum uicit,trepido adhuc, nec satis uictorię suæ fidēti mensa est humi appo sita: & tria aut quatuor cadauera sub- ducta ex eo loci,ut esset ubi princeps se- deret uictor.tum unus aut alter fascis al latus straminis.ibi fessus e labore prælij, & saucius, & parum securus sumpsit eã cœnam , qualem conijcere quisq; potest illo & loco & tempore , & rerum motu potuisse apparari. Sæpenumero nō cibo uescimur,sed quacunq; materia in uen- trem ingesta: ut quum Cæsar ad Dirra- chium obsideret Gn . Pompeiū , inopia commeatuum Cæsariani milites quic- quid terræ affixum inuenerunt,pro ali- mento sunt usi.In exercitu M.Antonij quē contra Parthos ductabat,absumpto quod habebant frumēto , & hordeaceis panibus argento repensis, tam fœda fa- mes exercitum inuasit , ut quicquid in agro radicibus hærebat , euulserint ad esum. inciderunt in hærbam , quæ alie- natos homines , & mente captos eiecta bili enecabat:qua peste plurimi sunt de- syderati. Quoties uentū est ad lora ma- defacta? quoties ad humana corpora de-

cimo quoq; in sortem uocato: ut in exer
citu Cambysis, quē in Aethiopiam du-
cebat: Bellisario Iustiniani duce cum
Ostrogotthis in Italia bellante, tanta
fuit annonæ penuria, ut se hominū cor-
poribus coacti sint tolerare. Nec unicū
est malum cibi inopia. sitis quoque infe
stat, sicut in reliquijs Pompeianis, quas
Cato per Africę deserta transtulit in re-
gnum Iubæ. In mari & fames & sitis est
atrocior, quod celerrime omnia corrum
puntur, nec est effugium inter undas, ut
saltem fuga liceat pręsentem urgentēq;
perniciem euadere. Et istis sic pastis de-
trahitur, credo, labor, aut habentur mol
lius corpora tam maligne alita. perferē-
da centurionum atque aliorum ducum
& uerba superbissima, & uerbera gra-
uissima. cubandum humi, sub dio, inter-
diu, nocte, in æstu, in pluuia, sæpe in fos-
sa aqua plena. tranandi uorticosissimi
fluuij, cædenda robustissima sylua, lu-
ctandum cum dumetis & uepretis den-
sissimis, & cū natura ipsa rerum, portan
dum uallum, ducenda fossa, aggeran-
da saxa aut harena, construendum, di-
ruendum laboriosissime, & inter uoli-

tantes sagittas & bombardarum glandes. baiulanda impedimenta humeris & dorso, ut mulis, nec ea appellatione carent, qui re id præstant, muli nominãtur Mariani, instituto C. Marij. & hæc illis patienda, qui in castra tanquam in asylum quoddam quietis & ocij, odio laboris ac artium bonarum confugerunt. Itaque illud sunt nacti iustissimum desidiæ præmium. Prætereo cœli iniurias, æstus, calores, imbres, & in mari tempestates, quibus maximæ sunt sæpe classes iactatæ ac elisæ, ex quo uerbo uenit mihi in mentem loci cuiusdam Senecæ in naturalibus quæstionibus, quem equidem propter sententiæ grauitatem, & gratiam uerborum non grauabor adscribere. Quæ nos, inquit, dementia exagitat, & in mutuum compellit exitiũ? Vela uentis damus bellum paraturi, & periclitamur periculi caussa. Incertam fortunam experimur, uim tempestatum nulla ope humana superabilem, mortem sine spe sepulturæ. Non erat tanti, si ad pacem per ista ueheremur. Nunc quum euaserimns tot scopulos latentes, & insidias uadosi maris, cum effugerimus

gerimus procelloſos deſuper mōtes, per 114
quos præceps in nauigātes uentus impingitur, cum inuoluto nubilo dies, & nimbis ac tonitruis horrēdas noctes, cū turbinibus diuulſa nauigia, quis erit huius laboris ac metusfructus? quis nos feſſos tot malis portus excipiet? Bellum ſcilicet, & obuius in littore hoſtis, & trucidādæ gentes, tracturæq; magna ex parte uictorem, & antiquarum urbium flamma. Quid in arma cogimus populos? Quid exercitus ſcribimus, directuros aciem in medijs fluctibus? Quid maria inquietamus? parum uidelicet ad mortes noſtras terra late patet? Nimis delicate fortuna nos tractat. Nimis dura dedit nobis corpora, felicem ualetudinem. Non depopulatur nos caſus incurrens. Emetiri cuiq; annos ſuos ex commodo licet, & ad ſenectutem decurrere. Itaq; eamus in pelagus, & uocemus in nos fata ceſſantia. Miſeri quid quæritis mortem, quæ ubiq; ſupereſt? Petit illa nos & ex lectulo, ſed innocentes petat. occupabit nos in noſtra domo, ſed occupet nullum molientes malum. Sic Seneca. Hinc in ca-

Alias tonitribus.

ſtris ciborum, & uictus rationi certiſſi-
ma parata eſt lues. Nihil eſt, ꝙ uetera
ponã excẽpla, nunquã diſſolutus eſt ſine
graui aliquo & deteſtabili morbo exer-
citus, ſæpe etiã nouo & inaudito: uideli-
Morbus poſt famẽ cet λοιμὸς μετὰ λιμὸν, ut eſt in Græco ꝓuer-
bio. Fieri aliter neqt, quo minus affliga
gatur tanta inedia, & eiuſmodi alimen-
tis ualetudo, & corrupta morbo tot cor-
pora contagiem ſuã in uicina tranſmit-
tant. & ut ſunt cibi inſoliti, atque a natu
ra corporum noſtrorũ abhorrentes: ita
morbi quoque fœdi, abominabiles, &
nunquã antea cogniti. uel ipſa tam diu-
turna inedia, quum reditur ad priorem
& conſuetam uictus rationem, morbum
generat, & ſæpiſſime præſentaneã per-
niciem ac interitũ adfert. ut Perpiniaci
ſoluta obſidione, quum liberi iam & in
campos egreſſi, cibum ac potum largius
ſumerent, plurimi ſubito uitalium com-
preſſu expirabant. & proceſſiſſet lon-
gius ea peſtis, ni diæta occurſum fuiſſet
a medicis. Sed recedamus pauliſꝑ a bel-
lo & caſtris, in ipſis urbis tectis, & ſub
toga feruor ille iræ & æſtus cordis ultio
nem expetentis, concutit uelut tormen

to quodã

to quodã animos & corpora. Nam dum in hoc tanq̃ corporis carcere animæ nostræ inclusæ detinentur, permagna est illis cum corporibus connexio ac colligatio, ut impetus & commotiones uehementes, non illum solum in quo fiunt affligent, sed etiam utrunq;. Hinc & affectus alij atq; alij in animum ex corporis habitu dimanãt, ut ex animi affectionibus morbi in corpus, atq; etiã hominis interitus consequatur. Sic obijt L. Sylla Puteolis, dum in Graniũ quendã Puteolanum ardẽtius excandescit. De lætitia, de mœrore, de metu infinita sunt exempla; nec de ira pauciora. Nec corpus curamus, dũ in æstu illo ex anxietate obliti nostri, uel ultionis cupidine anhelamus: uel metuentes nos contrahimus. Oblitusq; sui est Ithacus discrimine tanto; nec ulli nos loco, nec homini, nec cibo credimus. Ergo, quod sumitur, q̃ põt esse in tanta pturbatione mẽtis uel salubre, uel iucundũ? Iã uita ipsa, & libertas, & salus semp est sub ictu, siue in castris, siue in urbe, quia inimicis ppetuo pẽdet utrinq; hamus occasioni suę intentus & impetũt mutuo fuste, saxo: ferro, funda,

arcu, ſcorpione, bombarda, cuniculo, ueneno. Addūt his tot artes, aſtutias, fraudes. Nec in acie inter uolitantes glandes, aut ingentes bombardarum globos licet, uel leuiter cōmutato loco, præſentem mortem declinare. cadendum eſt tibi uel a bombarda icto, uel a ſocio, quem tua es dilaceratiōe in idē fatū tracturus. Extra aciē uero, quis euitabit tam intēta & uigilātia ad nocendū ingenia, tanto periculoſiora, quanto magis uicina? Aduocant oēs nerui ingenij & ratiōis, excogitant tot artes, & lædendi uiæ. Bene ageret cū humano genere, ſi tā intentā curā, & cōtinuū in bonis artibus laborē collocaret. Didicerunt iā hoīes, & uſu continuo, & aucta indies rabie odiorū, ita habere uiles hoīm animas, ut a cane & ab hoīe offenſus magis dubitet canē occidere, ꝙ hoīem. Quid ego furorē illorū commemorē, q dū inſtruūtur ad cōcurſum acies, ingentis cuiuſdā muneris loco a ducibus ſuis petūt, ut primi collocentur, hoc eſt primi oppetāt mortē? ita meritorū ſuorū, & laborum oīm abunde relatā eſſe ſibi gratiā præ ſe ferūt. Nō eſt hæc fortitudo, ſed ſtultæ gloriæ cupido inconſulta.

Milites primi in acie.

incõſulta. Miſerũ qd laudabũt? cadauer iã nõ ſentiẽs? Quid refert ſiue laudẽt illud, ſiue equũ tuũ. At q nã hoĩes laudabũt? ij quos ipſe nõ ignoras eſſe ſtultiſſimos & inſipiẽtiſſimos, ut uere uirtuti teſtimoniũ nõ poſſint reddere, qa nec iudicant, nec ſi iudicẽt, qbus ſit uerbis opus, extollãt. & illis ipſis fortaſſe nõ licebit te laudare, occupatis maiore malo. aut factũ aliqđ, qđ ad uictoriã maius attulerit momẽtũ, tuũ illud primũ obſcurabit, & face lucerna obruet: aut nõ erũt, qui laudẽt cæſo exercitu, aut certe conſcijs uirtutis tuæ. Sic eñ libet noĩare, illorũ uocabulis, q uiros bonos nominãt iracũdos, ſuperbos, crudeliter animoſos, & ſæuitiã uirtutẽ. Sed fac loqui. Quã loquẽt diu? poſtridie nõ meminerint, ſcortis & aleę ſuę intẽti. Quãto aliter in cõcordia affluit copia rerũ oĩm beatiſſima, & eorũ q̃ intus in agro, proueniũt, & quæ foris importãtur? quũ ſunt oĩa ſalubria ex ſe, tum uero fiũt ſalubriora, & ex cœlo a contagijs puro, & ex cuiuſq; animi trãquillitate & quiete. Videre eſt maciẽ & pallorẽ inuidentiũ, aut diſcordiũ, quorũ corda offenſæ dolore, aut uindictæ cura

 & cupi

& cupiditate coquunt̃. q̃ foras affectus promicat, & signa sui in facie, & toto corpore sparsa imprimit: contra, ijs quibus intus pax est, lætitia in aspectu ipso intelligitur, de quo sunt illa uiri sapientis in sacris parabolis: Melior est buccella panis cũ gaudio, q̃ domus plena uictimis cũ iurgio. Animus gaudẽs ætatem floridã facit, spiritus tristis exsiccat ossa. Profecto nõ minorẽ excitat in animo discordia tempestatẽ, q̃ quum uenti uelut agmine facto, ut inqt Poeta: Qua data porta ruũt, totumq; a sedibus imis Vna Eurusq;, notusq; ruũt, creberq; p̄cellis Africus, & uastos uoluũt ad littora fluctus. Non possum aptiore similitudine motus in animo discordiæ ob oculos proponere. ita cunctæ pariter tempestates, & ꝑturbationes, partim a superbia excitatæ, dũ nocere conatur: partim a sollicitudine, dũ ne noceat̃ sibi, uitat, & cauet. tumultuant̃, ut uenti illi in angusto, & qua data porta ruũt. Nec aliud existimanda est cuspis illa, qua Aeolus montem impulit, q̃ mucro discordiæ. Quã si huic immani ac sæuæ cupiditati uires sint additæ, tũ fit illud, quod alibi

Poeta

Poeta idẽ canit, Ipse pater media nimborum in nocte corusca Fulmina molitũr dextra, quo maxima motu terra tremit. fugere feræ, & mortalia corda Per gentes humilis strauit pauor. Nullus discordia nunciata, relinquitur affectus in animo quietus, aut ociosus. Videre mihi uideor illum, quẽ Romani Gallicum aut Italicum tumultum nominabãt, in quo nullæ ualebant uacationes, nec stipẽdiorum emeritorũ, nec ætatis, nec dignitatis, quin omnes etiam uiri cõsulares irẽt ad saga. Prima omniũ consurgit ira tanta interdum, ut ex ea in furorẽ breuissimus ac facillimus sit gradus: quẽadmodum in Hercule & Aiace. Nec Ennius iniuria initiũ furoris dixit esse irã. Tum inuidia affectus teter, ac rabidus. Hinc mæror, spes, lætitia, metus. Quippe necesse est metuat multos, quẽ multi metuũt, ut ille dicit. Quales sint tyrannorũ metus ac terrores, idẽ ipsi declararũt, ut doctus homo & ingeniosus Dionysius Syracusanus, q̃ amicũ opes suas, & fortunas, & regiã dignitatẽ laudantem: ut specimen eiusmodi uitæ sumeret, collocari iussit in lecto ornatissimo, & regio

 more

more atq; apparatu cõuiuiũ instrui:e lã= cunari uero supra ceruicem illius acutũ gladiũ suspẽdi de seta equina. Et quãq; non oẽs sunt fortuna tyranni aut reges, oẽs tamẽ qui inimicitias exercẽt, & me= tũ faciũt, in eadẽ sunt pauoris & formi= dinis cõditione. Neq; eñ solus ille Dio= nysius filias habebat suspectas, aut solus Pherẹus Alexãder uxorẽ. in quamlibet humili tecto, & tenui fortuna trepidan dũ, metuẽdũ, expauescẽdũ est discordi. Et quemadmodũ nec amicis, nec notis, aut ꝓpinquis fidimus, ita nec tutos nos esse arbitramur a rebus cõiunctissimis, quẹq; uel idem sint nobiscum, liberis, & uxore. uidelicet non ignari, quot mariti sint ab uxoribus, quot parentes a filijs proditi & uenditi. quodq; magis miran dum sit, filij a parẽtibus, dum uel iræ ac discordiæ suæ seruiunt, uel manus suas alienæ discordiæ accommodant. Nulla est in animo unquam pax, aut quies, sed curæ irrequietæ, & anxia sollicitudo, omnia semper tumultu plena, & panicis terroribus. Nam sicut per nebulam in= tuentibus omnia uidentur esse maiora, ꝙ re uera sint; ita per iram, aut metum, & discor

& discordiam iudicātes, omnia grauiora esse & atrociora censent, uerba, facta, gestus. omnia in peius interpretātur stimulata mēte odij, ac simultatum œstro. Itaq; uoces & sonitus omnes anxij & suspensi captant, ostij strepitum, felis uocem, soricis stridorem, impetum esse irruentis inimici suspicantur, arborū umbras, armatos hostes. & fugiunt nō inimicos, sed suā ipsorum mētem, hæc sibi confingentem ex terrore. nec ulla est tā leuis per noctē cōmotio aut sonitus, qui non male quietos somnos interrumpat, ut non solū inquieta sit uigilia, sed somnus ipse nomē illud suum quietis iucundissimum amittat. nulla mortis mentio, quæ ipsos nō exanimet, gladium, uenenum, arcum, bombardam, uel si nominetur, imminere sibi, ac supra caput instare suspicantur. Auertit ea cogitatio animū, ut nunquā adsit rebus præsentibus. Itaq; nec tempus anni uernū, & illa cāporū amœnitas atq; auiū concentus, nec ulla alia harmonia, nec cōuiuia, nec amicorum colloquia suauia esse possunt animo, id est, lęticię & suauitatis fōte corrupto ac uenenato. seq; oībus priuat uoluptatibus,

ptatibus, quũ intus calamitates cunctã obsideant: ut nullũ cibi genus gratũ esse potest ei, cuius palatum febre & bilioso est humore deprauatũ. Est ne hoc uiuere: an torqueri? nec finẽ inuenire tormẽ-
Furiæ. torũ? Hæc sunt furiæ illæ ac intemperię animorũ, quas poetæ ardẽtibus facibus consceleratorũ hominũ mẽtes persequi nõ tã finxerunt, ꝗ imagine quadã, quid homines paterentur, ostenderũt. nec re uera alia sunt apud uita functos scelerũ, & male actę uitæ supplicia. At in cõcordia nihil nõ est gratũ & dulce, tali cõditura cibis omnibus infusa. etiam hybernæ tempestates, quoniam intus est serenitas, quæ tempestatem illam procul ab animo eijcit ac depellit. etiam inconditi atqꝫ absurdi soni, quoniam interior harmonia efficit, ne absona illa exaudiant̃. etiam cũ ijs, qui nos odio prosequuntur congressus & confabulationes, quoniã amor, qui animum occupauit, exterius odiũ nõ aliter colliquefacit, ꝗ ignis cęram. Hoc uidit uir ille prudẽtissimus, q in lite decem ducatorũ milium caussam aduersario cessit, ꝙ diceret pecuniã præsertim tantã ob uoluptates modo quæri, at

ri,at ſibi plusparatum iri uoluptatũ ceſ=
ſione illa,& renũciatione controuerſiæ,
q̃ pecunia,uicta lite. Nec mihi,nec ad=
uerſario tam ſum,inquit,hoſtis,ut pecu
niæ illius ſpe, tam durã acerbãq; utriq;
noſtrum fabricer uitam. Inſtrumentum
uitę eſt pecunia. At hominesmiſeri,qui
ſequũtur lites, prius moriũtur,q̃ uiuãt.
&quũ uita ſit deinceps incerta,ipſi eam
in præſens certa morte mercantur. De=
niq; ut inferorũ imago eſt diſcordia ad
uiuũ expreſſa,ita concordia cœleſtis ui=
tæ,& guſtus quidam ſempiternæ illius
beatitudinis. Ingeniorũ nullus eſſe per Cultus
diſcordiã poteſt cultus. Artes illæ cellu= ingenio-
lariæ,& quæ manus operi admoliũtur, rum.
iaceant neceſſe eſt ſublato quæſtu, hoc
eſt,earum honore ac precio,commeati=
bus interclufis,quum aliud nec emitur,
nec habetur in precio, niſi quod quoti=
dianis & ineuitabilibus neceſſitatibus
ſeruiat. Nec eſt,q uel eas artes, uel has
magis ingenuas tradat,aut percipiat,in
bello demerſis omnium animis ac cogi=
tationibus,in cura belli & ſollicitudine
euentus. Nec eſt unde alãtur,eruditio=
nem traditurus & accepturus in publi=
ca om

ca omnium egeſtate,aut certe parſimo-nia,quū nullæ ſint tantæ opes,quę bello uel mediocri ſufficiant.Sed qualiſcunq; occuparit animum diſcordia,ſiue publici belli,ſiue ciuilium factionum,ſiue priuatarum & inermium ſimultatum, nec docere præceptorem ſinit, nec auditorē addiſcere,nec patrem de inſtitutione filij prudenter conſultare.Quomodo philoſophabor,inquit Gręcus ille,in quem ſemper incumbit ſeruitutis, pauperta-tis,mortis metus? Nec foris exaudiri ſapiētis hominis uox poteſt,quum armis uniuerſa perſtrepāt,& tumultu ſint plena.Sed carmina tantum,inquit Poeta, noſtra ualent Lycida tela inter Martia, quantum Cahonias dicunt aquila ue-niēte palūbas.Nec intus poteſt aliquid audiri,atq; intelligi,quum maior adhuc in animo agitetur tēpeſtas, & uaſtiores clamores omnia cōfundāt,tumultuante illic diſcordia,quibus obtūditur mens, ne quid exaudiat aliud recte ac ſapiēter dictū.Quam multi magnis & præſtāti-bus ingenijs prędit,lōgiſſime ī artes ac ſapientiā potuiſſent ꝓgredi,niſi auocati eſſēt diſcordijs,retracti cura inimicitia-

rum,

rum,qua publice,qua priuatim? Multa sunt utriusq; rei exēpla: sed de publicis dissidijs notiora etiā in principibus uiris Alcibiade, Alexādro, Iulio Cæsare, Germanico Drusi filio. Iam uero quēadmodū omnia concedunt in mores uictoris, & uolūtas regentis est ꝓ lege, & uita ꝓ exēplo: ita ubi furor omnia occupauit, non solū ea facit sui iuris, sed sapientiā, modum, moderationē derisui esse, & haberi pro insania. Ergo cōtempta, despectaq; omni sapientia & mentiū cultu, libri proculcati & pro nihilo habiti, tanquam uilis præda & sarcina inutilis, uel ferro uel discerptione, uel igne sunt absumpti. Hinc tāta Bibliothecis clades, & tot desyderanť magnorū autorū monumenta, quibus amissis, dici nō potest quantā studia & artes omnes plagā acceperint. ut bellis Gotthicis, Alanicis, Agarenicis. nec exigua, ut credi par est, librorū iactura nunc Roma capta & direpta. Pace opus est, quiete, concordia, ut ingenia excolantur, & uigeāt artes. quiescendo, sicut est apud Aristotelem, parať sapientia, non motibus & perturbationibus animi; haud aliter ꝙ in turbulenta

bulenta aqua nihil uidet: quæ clara perspicuaq;, dum quiescit, & pisciculos & calculos in imo ostẽdit. In Po. Ro. q̃diu ille uicinis bellis, & proximo terrore est concussus, nullæ omnino fuerunt literæ, uidelicet usque ad finem belli Punici secundi. liberatus & defunctus propinquis bellis respirauit eius animus, & uacauit ei literas atq; humanitatẽ, hoc est, unicũ pastum suum requirere. Quicquid enim fuit literarũ in illa gente, id totũ a domita Carthagine usq; ad Antoninos floruit. Et nuper renascentes in Italia literæ, quasiq; longo postliminio domum reuertentes, secedere nunc & latere sunt coactæ, concussa & discerpta tot nationũ bellis Italia. Hispania mea a prima sua origine in regulos, & proinde in continua bella dissecta, rudis atq; agrestis literis, & omni pene humanitatis cultu caruit. pace uero per Romanos parta, & diuulsis illis partibus in unum uelut corpus redactis, literæ atq; eruditio fuit tanta, ut certare cum ipsa Roma posset, siue cognitione rerum, siue ingeniorũ acumine. quod satis abundeq; testantur monumenta literarum,

quæ

quæ sunt ante Gotthorum aduentum ab Hispanis conscripta. Post Gotthos & Agarenos nunquã Hispania de manibus arma posuit, ideo tã rara illic eruditio, & si qua erat, sordida & de fęce hausta. Nũc uero ubi sublatis perpetuis hostibus, qui octingentos prope annos in uisceribus illius, tanquã grauissimus quidam morbus hæserãt, arma abs se in alias nationes cõuertit, partaque est aliqua domi quies. incipit ad pristinum illud decus aspirare, & ornamenta illa ingeniorum tamdiu amissa per ueras, ac solidas disciplinas requirere. Hoc idem Galliæ contigit, hoc Germaniæ, & cæteris nationibus ac prouincijs. quippe nulla ars, nulla disciplina ex illis præstantibus, & quæ in animis sitæ, animorum ui atque actione exercentur, uel percipi potest recte, uel ad alios perferri, eo deuincto atque impedito, quo uno constant, nempe animi ac mentis lumine atque acie. utique nec uiles illæ, & quas manuum operationibus tuemur colligatis manibus & externis sensibus, uel extinctis penitus, uel uiciatis. Quod si quis morbus pictoris,

aut cęlatoris, aut agricolæ manus inuadat & constringat, regere digitorū articulos, ut nō queat, si musici aures, quomodo artem illā tuebitur ac præstabit, quam profitetur? Eundem ad modū res se in ingenuis habet artibus, & studijs totius philosophiæ. Si enim uis illa & quasi mentis oculus, odij atq; iracundiæ puluere ac nebula obductus est, penetrare ad recti uerique dispicientiam, ut nō ualeat, nec percipere poterit illam inuētorum a maximis ingenijs subtilitatē, nec tradere. Ita uidemus a præclaris ingenijs, quum in eruendam ueritatem alicuius rei altissimæ obrutæ ac reconditæ incumbunt, quæri loca quietissima, & ab omni turba ac strepitu remota, eligi tranquillitatem & silētium illud noctis perpetuum. Sed quid iuuabit pacata esse procul omnia, si proximus uicinus, si etiam contubernalis ebrius uociferetur, & clamoribus inconditis atque absurdis omnia repleat, ac confundat? si curæ interturbent, si quiritet ira, si pungat, si sollicitet, si uexet, atque infestet odium? Percurrat quis per artes ac disciplinas omnes; inueniet unamquamq;

quãq; quietem animi exigere, sine qua defungi officio non possit. In Grammatica, illa rerum & uerborũ cognitio, illa reconditorũ ac difficiliũ apud Poetas, Oratores, historicos, locorũ inqsitio, atq; intelligentia uacantẽ alijs curis animũ requirũt. Quid? carmẽ pangendum, an non Poetas uel diuino quodam afflatu instinctos in nemora & loca silentio, ac solitudine uenerabilia mittit, in quibus sacræ habitant musæ? Carmina, inquit Ouidius, proueniũt animo deducta sereno. Carmina secessus scribentis & ocia quærũt. Horatius querit sibi occupato in tãtis turbis, & clamosa ciuitate, nõ licere carmẽ cõponere. Ideo Poetæ grãde aliqd mãdaturi chartis, degeneres recedere optãt curas, & se terris ac nubilis eripi. Dialectica purũ atq; exactũ iudicium postulat, minimeq; affectiõibus uel detortũ, uel obscuratũ. nihilq; disputantibus ęque obesse docet Aristoteles, ut ira incẽdi. Orator uel odio tumens, uel ira inflammatus, quid dicet ingenio, & eruditis auribus dignum? effundet furore plenos clamores, & tumultu omnia replebit. & quum nulla sit ars, quæ ita

prudẽtia nitatur, ut oratoria, nullam ab affectibus, ab odio, ab inimicitijs, ab animi commota atq; efferuescenti iracundia longius conuenit abesse, quæ omnia si mentem occuparint, procul inde prudentiam omnem abigent, atq; expellẽt: sine qua, oratoria insania est, nõ res grauissima ac præstantissima. Mathematicæ artes in sacros sese mentis recessus, & uenerandum silentium recipiunt, ut uel in medio prælio, & urbis oppugnatione, quum iam hostis murũ & portas tenet, iam faces ædificijs admouet, pax & quies sit in animo mathematici, qualẽ in Archimede fuisse accepimus, quũ Syracusæ a Marcello caperẽtur. Quid? ea philosophia, uel quæ est de contemplatione naturæ, uel de moribus, potestne a concitatis, & concussis animis percipi, ac teneri? Qui naturæ rerum cognitioni erãt dedidi, nõ solũ publicis rebus oĩbus & priuatis renunciabãt, uerũetiã suo ipsorum corpori: ut non modo uanitatem iniuriarũ ullam, sed nec morbos, nec incommoda sentirent, uix etiam dolores acerbissimos, ut posuisse hic sensus omneis corporis uiderentur, dum se in peregri

in peregrinationem naturæ dabant & per cœlos ac elementa uagabantur, sic Thales, sic Pythagoras, Democritus, & alij fere uitam ediderunt ea mente, atq; instituto ingeniorum & actionum. Iam ea quæ mores & hominum animos ad pulcherrimum habitũ componit, quum tota ad quietem quandã, & dulcissimũ pectoris cõtentum pertineat: quomodo inagitato & perturbato inimicitijs corde sedem & domiciliũ ponet? Quis philosophiam hãc uel assecutus est in Græciæ populis primus, uel tradidit: nisi ille Socrates, hac ipsa de caussa sapientissimus nominatus, & habitus: in cuius animo incredibilis erat altitudo ad despiciẽtiam iniuriarum, tanta & tam pertinax quies, ut eodẽ oris habitu & ingredi domum sit solitus, & domo egredi? ita affectus suos oẽs rexit, habuitq; in manu & potestate sua, ut ꝓpe caruisse illis sit creditus. Iuris prudentia ex hac ipsa est disciplina genita. Quid aliud sunt iuriscõsulti, q̃, sicut Vlpianus ex Celso dicit, sacerdotes boni, æqui, antistites iustitiæ, præsides legum, patroni iuris? Si norma hæc, quã rectissimã esse cõuenit, inflectatur, si

tur, si inficiatur uenenis fons cōcordiæ, si ipsi inimicitijs & odio imbuantur, pacis & beneuolētiæ tutores: quid reliquū erit miseris ciuibus spei, quū amissus sit unicus ex tēpestatibus portus iustitiæ. & tam publicæ quietis, q̃ priuatæ: si ipsi qui iniuriarū depulsionē profitentur ac promittunt, paratos ad faciendā gerunt animos? Quomodo quid rectū sit, metietur ac iudicabit detortus deprauatusq; gnomon? & iam Lesbia erit regula, nō ad prudētem salutis omniū moderationem ac temperamentū, sed ad obsequiū animi & seruitutē affectus, quo nihil p̄uersius cogitari pōt, aut iniquius. Quod si tales esse & magistros & studiosos aliarum artium oportet, quæ omnes sunt humanæ: qualem esse illum diuinæ sapientiæ uel professorem, uel certe administrum (nam profiteri arrogans uideri posset) illum, ut inquit Paulus, dispensatorem mysteriorum dei fas est? scilicet æmulatorē Christi, apostolis similē. Lāpas est Christi pax fulgentissima, qua gressus ad illa sacrosācta adita regimus, nūquam peruenturi ad intima, nisi ope ac subsidio illius mitissimi spūs, per quē

Lesbia norma plūbea, flexibilis.

Apostoli

Apoſtoli peruenerunt. Spiritus, inquit, ſanctus, quem mittet pater in noīe meo, ille uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia, quæcunq; dixero uobis, ſuperuacaneo profecto futuro tanto dei beneficio, & tam ſingulari munere, ſi id humanæ præſtare poterāt uires, quod diuinus ſpiritus promittebat. Aliæ quidem humanæ artes exhiberi ac percipi poſſunt, humano ſpū perpurgato, & naturę efficientia ac luce illuſtrato: diuina hæc ſine diuino ſpiritu non poteſt: magiſter eſt artis quiſq; ſuæ, & conſeruator optimus. humanus tuebitur humana, diuinus diuina. Curſus ipſe rerū pduxit nos ad religionē, id eſt ad ſummū felicitatis hominū. & quæ nos, ut magnis autoribus placuit, a ferarū cōditione ſola ſeparet. quid enim homo eſſet ſublata pietate ac religione erga numen, niſi agreſte quoddā brutū? capite in terram deiecto, nec patriā, nec originē ſuā reſpectās, deditū affectibus, mācipatū uoluptatibus. religio illū extollit, & tam erigit mentē in animo, ꝙ natura in corporis cōſtitutiōe ac forma caput erectū atq; excelſum finxit. Hæc una ad beatitudinem Religio.

 reducit,

reducit, quam quia philosophi ueteres non tenuerunt, ideo in beatitudinis inquisitione tam multa posuerunt absurda, & tam uaria, non quod fuerūt hæreses in illo hominū genere, sed quod scribentes aut disputantes. uidelicet unicum est in scopo album: extra id uero uastū est atque infinitum spatiū. Nec ea uita modo functos beatos efficit, sed hic etiamnū carcere hoc clausos magnis arabonibus pigneratur. Idcirco in diuinis oraculis pij homines, beati iam nunc nominantur. Beati, inquit, sanctus Propheta, immaculati in uia, qui ambulāt in lege domini. beati, qui seruātur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Et dominus noster in euangelio: Beati eritis, quum uos oderint homines propter me. beati pacifici, beati mites, beati, qui persequutionem patiuntur ꝓpter iustitiā. Porro, uera & sancta Christiana pietas duobus est uelut capitibus uniuersa comprehensa, ijsque amoris, charitatis, pacis, concordiæ, amore proximi, quē uides: & amore dei, quē nō uides. In his duobus legē, ac ꝓphetas omnes sitos esse ac conclusos, ueritas ipsa pronunciat. Plenitudo legis, inquit

gis, inqt Paulus, id est, custodia atq; obseruatio legis, dilectio. Idem pauloante de hominũ dilectione ita loquitur: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nã non adulteraberis, non occides, non falsum testimoniũ dices, non concupisces, & si quod est aliud mandatũ, in hoc uerbo clauditur: Diliges proximum, sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Quæ porro potest esse proximi charitas in discordia, quũ oderis, & affectui tuo seruiẽs abijcis ea, quæ ex amore nata, amore etiã conseruantur: ea sunt humanitas, mansuetudo, clemẽtia, & illud humanæ societatis uinculũ iustitia. Spolias immerentes, nõ hostes solum, hoc est, hostis tui subditos, sed tuos etiã ipsius: quum & inimico, cui scis te odiosum atq; inuisum esse religio te iubeat subuenire, & nudũ uestire, & pascere esurientem. contra discordia expilat, diruit, ĩcẽdit, opprimit, uiolat uirgines, stuprat matronas. miles numo emptus illos iugulat, a quibus nunq; erat læsus. imo quos antea nũq; uiderat, nec audierat quidem nomẽ. Quid opus est uetera cõmemorare exẽpla, quorum nullus est

Iustitia.
Humanitas.

modus aut finis, quum recẽtibus abũdemus tãto cũ dolore nr̃o? ea ipsa nos moueãt, q̃ oculis q̃tidie usurpamus. Honestos hoı̃es uidemus ĩ hac Belgica cõplures, & olim bene locupletes hostiatim stipẽ poscere, comitatos uxoribus, onustos liberorũ gregibus, belli ꝓcella fortunis oı̃bus deturbatos, ijs indutos pãnis, quibus aliq̃n non essent dignati culinæ instrumẽta, aut etiã pauimentũ uerrere. eo se pane tolerãtes, ijs epulis, quas antea nec sustinuissent intueri. Pluressunt huiusmodi ĩ Frãcia. In Italia uero nihil est aliud uidere, in urbibus, ĩ oppidis, in uijs, in agro, ĩ locis desertis. Quid fœminæ & nuptæ & innuptæ? quãto cũ pudore petũt, quo se sustentẽt? q pudor paulatim terẽdo deteritur, atq; excutitᷣ funditus. Patritiæ uirgines uulgãdo corpore se alũt, sub parẽtibus primoribus sui populi honestissime ac sanctissime educatę atq; institutæ, sed ad eã calamitatẽ ictu belli detrusæ. In quo miror esse ullũ tam saxeum, qui possit cohibere lachrymas. Quis credat hæc aliq̃n narrari regibus, eos tñ in suo furore persistere? adduci nõ possum, ut credam, adeo illos esse inhumanos

manos. In pugna atq; in uictoria,parcitur fere bellorũ caussæ,& origini malorum:multantur insontes,& qui nihil peccauere.Cæsar Octauius importunitate L.Antonij lacessitus,ut uolebat uideri,nõ inuitus cepit arma.Antonium Perusiæ inclusit,pressumq; obsidione & fame teterrima coegit deditionem facere. ipsi fonti & autori discordiæ ignouit,simul cum sceleratis ac nefarijs militibus: oppidum uero diruit,& miseros atq; innoxios ciues fame priuscontusos & profligatos,plerosq; occidit, alios fortunis & possessionibusdeturbatos,ĩ egestatẽ & acerba mala eiecit.Quam illud est ex quorundã regũ crassissima stoliditate,quod apud Libaniũ Menelaus pro cõcione Troianorũ Helenã repetẽs dicit: Hactenus quidẽ,inquit,facti culpa uno Paride cõcluditur:post hãc uero cõcionem, si Helena non reddatur,liquido intelligetur uos in illius facinus consentire,& penes utrosq; futurum crimẽ. Itaque & de illo sceleris autore, & de uobis approbatoribus nos pœnas sumemus. quasi uero in manu sit populi, quoties uelit,prauis principum consul-

tis.

tísobſiſtere. Si id priuati homines nullo uitæ uſu dicerẽt, & diſputarent reſiſtere tam multos uni poſſe, ſi uelint, quod nõ faciant: coniecturam eſſe, non facultatẽ illos deficere, ſed uolũtatem: minus mirarer. At Principes, & principũ conſultores id dicere atq; aſſeuerare, hoĩes illo ingenio, illa eruditione & rerũ uſu, quãtũ in eo eſſe conuenit, qui cõſiliũ dat rectori populorũ ac gentiũ, id eos ſentire, id confirmare, quis nõ miretur? quis ferat? nũ nõ de ſeipſis poſſunt cõiecturã ſumere, an populus eorũ uolũtates expendit, aut expẽſas ſi damnat, prohibere poteſt, quominus ſtatuta & decreta exequãtur? Quam multa populus ignorat? Alia, quæ cognoſcit & improbat, tamẽ tacet, aut muſſat. & quãq; paratũ cernit periculũ, tamen uidens & prudens perfert, & rapitur tanq; in torrente, quo uolũtas principis inclinat, non quo ſua, ne in peius malũ incurrat, ſeditionem ac ciuilem diſcordiã. Si principes non inſanirent, eiuſmodi homines agi, ſpoliari, rapi, premi, cædi ducerent dignos? Aiunt non poſſe ad hoſtẽ perueniri, niſi ꝑ hos. utrum ergo cẽſent iuſtius, mulcta & ma
lis

lis innoxios afficere,ut noxium puniãt: an noxio ignoſcere,ne immerentes lædãt? Humanitate,æquitate,ratione,natura,deo in conſilium adhibitis hoc dicent.ſed quia his omnibus repudiatis ac excluſis,crudelitatem,furorem,cacodæmones aſciſcunt,prius illud exequunt. Olim Auguſtus Alexandrinis pepercit propter amicum ſuum Arrium,propter unum tam multis.& hoc fit a magnis & ſapientibus uiris, quum tamen ſaluus &tutus ſit futurus ille.iſti ſæui & crudeles unum quærunt per tot milium perniciem ac peſtem,incertum an meritus ille dabit pœnas,quum interea iſti innoxij atq; immerẽtes plectãtur.Equidẽ nõ uideo,quæ excuſatio ſatis eſſe poſſit huiuſmodi cõſilijs& factis.Iã æquitatis nõ exigua pars aut de poſtremis eſt, ſatiſfacere queq; ſuo muneri.At nullus eſt in officio,q illud rite queat obire,cui ſit odio ſeruiendũ,cui cogitandũ de inimicitijs,cui ultio procuranda,ſiue is ſit priuatus aliquis,ſeu magiſtratus. Nec rex a bello occupatus prorſum & poſſeſſus,poteſt munia exequi uel regis, uel quod idẽ eſt,patris.nõ uacat audire ſingulos,

gulos,nõ cognoscere caussas,nõ querelas,quæ ad illũ,tanq̃ ad cõmunem parẽtem deferuntur,non etiam ipsis ciuitatibus aut populus opẽ illius implorantibus prospicere ac subuenire. Nec delyre illa uetula,cui cũ respondisset Cæsar Adrianus,non uacare sibi auscultare, ne ergo uacet imperare. Eiecta iustitia, quem nodũ esse humanarum congregationum nemo ignorat,id quod in societate proximũ & cõiunctũ est cũ ipsa iustitia,adimit libertas:qua efficit,ut homo homini hominis sit loco,nõ pecoris. Nec decurrere potest fluuius fonte arefacto.leges nullæ sunt sine p̃sidio iustitiæ,silent leges inter arma,quẽadmodũ ait Ennius, nec se sinunt expectari. C. Marius,quũ ciuitate Romana cõtra leges quosdam donaret uictor, obiecta ei postmodũ lege,negauit se illam inter arma exaudiuisse. Et quũ leges bonis tutelam ac securitatẽ,malis terrorẽ adferãt, pœnas & supplicia minent,discordia in diuersum mutatis rebus,pauorẽ bonis, impunitatẽ malis & securitatẽ præbet. Tũc data libertas odijs, resolutaq; legũ Frænis ira ruit,nõ uni cuncta dabãtur.

Libertas

Leges.

Sed

Sed fecit sibi quisq; nefas, semel omnia uictor Iusserat.

Et idem:

Seruilia soluit
Agmina, conflato sæuas examina ferro
Exeruere manus. nulli gestãda dabant
Signa ducis, nisi q sceleru iã fecerat usũ,
Attuleratq; in castra nefas.

ut inquit Lucanus. In tanto hominum odio, quis potest mentẽ ad dei amorẽ ac pietatem attollere? Ioannes ille Christo intimus, & arcanorum particeps, aperte testatur: Si quis dixerit diligere se deũ, quum oderit fratrem, hunc mendacem esse. nec cõceditur deum colere semper, aut muniẽti se & cauenti ab altero, aut tendenti alteri insidias. nec de deo possumus cogitare aliter affecto animo, quam ipse est deus, nempe tranquillus & pacatus. turbato enim, sanctæ omnes cogitationes magno turbine, & ingenti quodam excutiuntur tormento. Itaq; neglecto dei respectu, omnia quæ in illius erãt gratiã colenda, ac ueneranda contẽnuntur. prophanantur templa, contaminantur sacra, nulla sacramentorũ & præsentis numinis uerecundia. Gentem noui, Amor dei.

apud

apud quã multi in hoc solũ eunt ad templa, ut in cõsessu, & in significatione pacis experiant̃, quãtum sibi defertur. Ibi de loco, de pace, rixæ, & pugnæ, & plagæ, ac uulnera, atq; etiã cædes. in concordia quærunt discordiã, ex pace illis bellum oritur. An non adorantẽ mysteriũ corporis Christi Galeacũ ducẽ Mediolanẽsem inimici cõfecerũt, ut memoria patrum Iulianũ medicẽ, qui Clementẽ hũc genuit? Quid addã aliud, quod animus uel cogitare reformidat? & tacebit in honorẽ sæculi prioris, & posteritatis caussa. Et miramur hãc esse in Christiano nomine malorum continuationem, ac seriẽ: quã nos ipsi q miramur, nostris ipsorũ manibus accersimus, & fabricamur? Periuria, & blasphemiæ, ad argumentũ militaris fortitudinis iã pertinẽt. Episcopus ille in Hispania dux militũ, id est utroq; armatus gladio, & ductator spiritualium, & corporaliũ copiarũ militem, qui raro & uerecunde iurabat, grauiter increpauit, quod parum uiriliter blasphemaret. Commotus animus, & aliquo affectu incensus, non dubitat falsum iurare, dum sibi indulget, & scelera ex

Falsum iusiurandum.

lera ex continuatiõe in usum ac mores transierũt: ut non solũ permittantur & tolerentur, sed pulchra etiam existimentur esse ac laudabilia. Peccator, quum in profundum peccatorum uenerit, contemnit. O consuetudo peccandi, exclamat Cicero, quantã habes iucũditatem in improbis & audacibus, quũ, pœna abfuit, & licentia consecuta est? Ea fiunt deo, Christo, Diuæ uirgini ab irritatis animis conuicia, quæ puderet nos lenoni aut meretrici facere. Quis acutus rerũ æstimator possit principes eos existimare, pilũ unũ habere Christiani hominis, qui, mõ odij sui acerbitatẽ exatient, ista non dubitant perferre, & taliũ scelerum non solũ impunitatẽ dare, uerũetiã occasionem, caussam, incitamentũ. hæc in pietate sunt sita. Quid ego de iudicio & prudẽtia dicam? Ijs ne quos propter stipẽ, aut rem leuissimã peierare uides, & fœdissimũ conuiciũ in Christũ, & diuos omnes iacere, credis commendasq; in discordia regnum, salutem, uitã tuã, securusq; conquiescis uno illorum iureiurando fretus, se non udituros, nec deserturos tua signa: quos uides singu-

lís momentis peierantes & fidem fallẽtes? Occiſo Galba, inquit Plutarchus, Otho ſenatum iureiurãdo adegit in ſua uerba, tãquàm alij ipſi eſſent ſenatores, aut aliorũ deorũ cultores. ita iurarũt id, quod Otho ipſe & ſenatus, quum pro Galba iuraſſent, non tamẽ præſtiterũt. Nec ſolum ab impuro milite proculcatur, quicquid eſt ſanctũ ac pium, ſed à craſſo ac ſtolido purpurato, q totũ in aula diẽ ocioſus deſidet, aut recumbit. irridetur aperte pietas & dei reuerentia, uel obliquis & tectis dictis illuditur. Si quis inter belli furores de pietate, de charitate proximi, de reſpectu ullo dei uerba faciat: non ſolum deſes, atque iners nobilitas totũ ſermonem frigidiſſimis ac impijs facetijs excludit, uerumetiam conſiliarij graues corpore & ueſtitu, atq; etiã opinione, & aliorum & ſua de incredibili ſua ſapientia magno faſtidio reijciunt: quos eo perſuaſionis euexit autoritas, ut ſatis eſſe putent, ſi nutu repudient ſententiam, aut ſi dicant non eſſe ita. Alij, ſi quid eſt manſuetius ac Chriſtianius monitũ, id monachis in monaſterio conuenire, non regi in aula & regno, ca

gno,ca

gno,cauillantur. Tum de administran=
do bello, & populis regēdis sic disserūt,
quomō nec apud Annibalē, aut Diony
siū,aut aliquē tyrannū ex gētilitate illa
pmissum esset agi ac deliberari.quasi ue
ro nihil interesse oporteat inter princi=
pē Christianū,& paganū, aut solos mo=
nachos Christianā præstare pietatē fas
sit:alij oēs, & reges in primis,soluti sint
legibus.suis quidē quisq; est solutus, nō
maioris aut potiorisse.uidere est hoc in=
ter ipsos homulos.nō alligāt comitē suæ
leges,tenēt & cōstringūt,ducis in cuius
est clientela. Dux solutus est in ditione
sua,subditusq; uictusq; sub rege suo.ꝙ si
oēs legibus tenētur potētioris, homines
infirmi hominū infirmorū:quis legibus
sempiterni illius, & præpotētis dei exi=
metur, ad quē reliquus uniuersus mun=
dus cōparatus,minus est,ꝗ̄ nihil ad ma
gnū aliqd,& admirandū? Tu ergo dia=
ria formicula cōtra dei æternā omnipo=
tentiā assurgis,& stultissimū animalcu=
lū in diuinā sapientiā cauillaris, ac dicta
dicis?Sūt qui animi rabie atq; impotētia
excæcati, res sacras praue interpretenť
& intelligant, tm̄ ne cum ijs consentiāt

opinione, a quibus dissentiunt uoluntate. Interea, quæ sunt ueræ pietatis, odiosis utrinq; altercationibus ac litibus obscurantur, & tanq; in confrictu duarum molarum atteruntur. non abs re nostri prouerbio dicunt, pugnantibus molitoribus, uæ farinæ. His temporibus tantã pietas accepit plagam, quantam nemo bonus sine lachrymis queat recordari: quum inter doctos, utrorumq; importunitate, res uocatæ sint in dubium & cõtrouersiam, quas semel firmatas & constitutas, immotas deincepsmanere oportebat. Et ex doctorum rixis incipiũt in animis multorũ non solũ illa refrigescere, quę uelut appẽdices, & infirmorũ adminicula, ueræ illi & solidæ pietati ꝑ ꝓbos ac cordatos uiroserãt addita, sed qđ omniũ est acerbissimũ, miserrimũ, deflẽdũ, summa quoq; pietatis luxari ac nutare. Nec occurri potest tanto malo, aut medicina ulla adhiberi, quũ in cõmune cõsultari nõ queat. ꝙppe principũ discordiæ regiones claudũt, ne congregari & in unũ cõuenire possint corpora. & doctorũ odia animos disiungunt, ne inter se ad cõmunẽ deliberationẽ mentes coeant, ut

Quantã plagam accepit pietas his temporibus.

eant,ut nec loqui utrincp de alteris sit iã tutum. & quemadmodũ in castris Gn. Pompeij scriptores tradũt fuisse Domitium, Appium, & aliquot alios, qui medios & neutrarum partiũ ciues, hostium numero habẽdos censerent: ita apud alterutros de pace, de reconciliatione mẽtionẽ facere, suspicione nõ caret fauoris partium aduersarum, quasi concordiam nemo optare possit, nisi pro inimicis faciens. An nõ liquido potest intelligi sua utrosq; sponte ad odiũ uenisse, nõ necessitate aliq̃ impulsos ad dissentiẽdũ? De re loqui maxime Christiana, imo pene unice Christiana, rẽ optare, suadere, ꝓcu rare, quã unã cõmẽdauit, præcepit Christus, alienum erit a Christianitate? Nulla alteri in alteros ostendũt signa beneuolentiæ. omnia hostilia, oĩa sunt acerba, omnia capitalia, ui & ferro, & crudelitate pugnatur, tanquam de fundo deijciendus sit iniustus occupator. nõ praua opinio de sensu. de imperio, de fortunis, de uita dimicatur, nõ de dogmatibus & mãsuetissima religiõe. sic agere, expeditissima est uia ad depellenda corpora ab agris ac ciuitatibus, nõ mẽtes ab erroribus.

bus. Quis sine grauissimo dolore recenseat, quæ Christianum nomẽ inter bella principum & dissensiões opinionũ amiserit? Aetate D. Hieronymi, quum Cõstantinus Augustus, pfessus religionem nostrã, iussit templa deorũ dirui, hoc est anno à passo Christo plus paulo 300. unica erat per totũ Romanũ imperiũ Christiana pietas. Nam prætereꝗ ꝙ princeps sequebatᷓ meliora, iã ex se multo antea gentilis supstitio frigebat, atq; ibat pessum. Itaq; colebat Christũ, quicquid inter Gades & Euphratẽ amnẽ, id est, Romani imperij terminos per Europã atq; Africã se pandit. Paulatim uero in eas angustias sumus redacti, ut uix sextã illius terrarũ tractus possideamus partẽ. amisimus Africã totã a Tinge ad Hilũ, Aegyptũ, Arabias duas, Palæstinã, Syriam, Asiam, Pontum, & fere illam Pauli laboribus meliore philosophia imbutã atq; institutã Græciã. in angulo hoc, quẽ nobis fecimus reliq, tumultuamur, belligeramur, insanimus. Itaq; pauxillũ hoc tantæ fortunæ reliquias ægre tuemur, retẽturi ne simus, nescio qd magni mali animus præsagit. Nã quæ põt esse

ulla in posterũ boni spes, aut qd superest in solatiũ tot malorũ, si hostes in exitiũ nostrũ conspirant, & uires in commune conferunt ad mutuũ auxilium? nos contra in cõmuni discrimine conspiramus, ut deseramus ac perdamus inuicẽ, imo uero, qua clam, qua aperte alij alios in extremum discrimẽ deturbemus, & adiuuemus exitium. An nõ fuit Iulianus quidam comes in Hispania, qui Poderico regi offensus, Agarenos per Berthycã, cui præerat, in Hispaniã introduxit, ubi hæserunt usq; ad nostram memoriã, & calamitas illa orbem fere Christianũ esset peruagata & uastasset, si Hispaniç, ut reguli Agarenorũ multi, ita unus cõtigisset? Rhodũ nõ prodidit eques quidã illius instituti? Cõstãtinopolitanç cladis quinã fuerint caussa, nolo cõmemorare, ne recẽtia quidẽ uulnera, a quibus sit per hosce annos accitus & sollicitatus Turca, ut Christianorũ arma ĩter se cõserta suis opprimeret. Hos putamus unquã uel p somniũ de Christo, aut humana aĩa, de morte ac uita cogitasse? Ergo & nos sanctũ dei nomẽ cõtẽnimus, ac cõculcamus, & ꝓpter nos male audit à

Paganis,qui,quũ uident tanto nos ali-
ter,q̃ habeamus in legis præscripto ui-
uere,uana esse quęcũq; dicimus,& fictã
nos agere fabulã suspicantur.Itaq; a re-
ligione nostra lõgius propter nos disce-
dentes,in errore suo magis cõfirmãtur,
in quo uidẽt se humanius ac ad naturã
rationẽq;,cõgruẽtius uiuere,q̃ nos inter
diuina oracula,& præcepta cœlestis phi
losophiæ.Concordia, & patiẽtia,& cha
ritate mutua adductus est ad Christum
mundus,quum homines uiderent secta
toribus Christi non modo bene inter se
cõuenire,uerumetiã cũ exteris.illos ini-
micis etiam suis & persecutoribus bene
uelle, & a quibus magnis essent affecti
iniurijs,beneficia reponere pro dolore,
tantũ aberat,ut contumeliæ uel damni
meminissent.Qui essent tandẽ tã saxeo
pectore,tam rigido &ferreo corde,quos
non permouissent hæc exempla animi
excelsi ac plane cœlestis,& humanis re
bus omnibus altioris? In concordia, &
principum armis positis,& opinionum
modestia & ratione dominantibus,non
stomacho aut cupiditate ulla,medicina
adhiberi tantis malis posset.Neq; enim
aliud

aliud tam firmauit nostram religionē, q̄ Christianorū cōcordia, tam infirmauit, q̄ dissensio. scilicet legi charitatis, quid aptius aut congruentius inueniri potest, q̄ consensus, pax, cōcordia, unanimitas? quid inimicius, aut magis noxiū, q̄ ulla penitus dissensio? quod præuidens Paulus, grauiter increpat Corinthios, & p̄ hos ecclesias deinde omnes, q lites & controuersiolæ, etiā si a primo in speciē leues, inter illos existerēt. Sed nihil est in discordia tam minutum aut negligendum, quod chatitati non officiat, quodq; nō paulatim ex q̄libet leui motu aut tenui flatu, uelut in stupam ardens scintilla incidens, magnā mox flāmā, & grande incēdiū suscitet. Idē, quāta solicitudine, q̄ accuratis & anxijs uerbis cōcordiam Christianis commendat scribēs Philippēsibus: si qua est exhortatio, si quod ex amore solatiū, si qua spiritus communio, si qua uiscera, & cōmiseratio, implete gaudiū meū, ut idem sentiatis, eandē habentes charitatē, unanimes, unū idemq; sapientes, nihil per cōtentionē aut gloriā inanem, sed demisse de seipso sentiat quisq;, quēuis sibi aliū

anteponẽs, ne quis sua ipsius quærat cõ moda, sed aliorũ. Et quẽadmodũ uia est ad beatitudinẽ religio, & ipsa etiã beati tas, sic nihil est dulcius aut suauius, q̃ amicitia, & cõcordia, quã qui e uita tol- lit, solẽ, ut inquit Cicero, e mũdo tollit. nihil est beatius, q̃ amare, ẽt si nõ reda- meris. nihil acerbius aut miserius, q̃ nõ amare, etiã si ameris. neq; ẽm alienus te affectus uel miserũ faciet, uel felicẽ, sed tuus ipsius. nihil tantam infert toto aĩo læticiã, quã amor. nihil tantas tenebras, & tẽpestates, q̃ odiũ. Ipsum benefacere, quod ex amore proficiscitur, q̃ ex se iu- uat? q̃ pulchrũ est? q̃ beatum, ut Paulus inquit, & quidẽ ex uerbis domini? quan tas habet uires? ut dare & benefacere cre bro uelit, qui semel dulcedinẽ illã gusta rit. unde prisco dicto largitionẽ fundũ ferũt nõ habere. Hæc sunt in discordia mala, hæc bona in cõcordia. quis hoiem à tantis bonis in tãta mala traduxit? ge nius aliquis hostis sæuissimus, deus ira- tus, imo idẽ ipse, qui nocet sibi, dũ alteri uult nocere, & ad aliena incerta mala, per certa sua uadit. Cedo, est tãti discor- dia, & illa ultionis dulcedo inhumana, ut tot

Quę post concor-

ut tot incõmoda,tot mala propter eam accersantur,tot cõmodis,tot bonis præteritis,ac relictis? Vtriusq; rei & concordiæ & discordiæ uestigia autorũ sunt & actionũ similia.Concordia hominũ genus cõgregauit,ciuitates cõdidit,auxit, cõseruat.inuexit artes uitæ utiles,opes, cultũ ingeniorum.effecit maximo ingenio uiros,sapientia,eruditione,uirtute Ex discordia relinquunt dispersi ac dispalati homines,pleni terrore ac formidine,nulli se loco,nulli hominũ credentes,ut pes à spina recens læsus uestigiũ secure nõ figit.dissipati conuẽtus & cõgregationes sublatis legibus,rupto concordiæ fœdere.Aedificia,uillæ,urbes dirutę.quicquid solo affixũ erat euulsum, fames,pestis,inopia rerũ omniũ,imperitia,inertia,pessimi mores, & ex militibus exautoratis,peritissimi ac strenui latrones.quæ metamorphosis ex illis est? quã naturę scrutatores dicunt esse inter res confines,& quibus sit aliquis uelut pons cõmunis.Vndecũq; uero redeant milites,aduehũt secũ domũ,quicquid in illa erat gente morborũ ac uitiorũ,tum animi,tum corporis.Nam ut secta cępa

diam & discordiã remanẽt.

Milites pessima quęq; domum reuehunt.

quicquid

quicquid circa se nacta est praui ac uicioſi, uel humoris uel ſpiritus, ad ſe attrahit, nihil boni, aut ſalutaris: ita milites quocūq; ſunt ingreſſi, nūq; illinc rectos & bene cōſtitutos mores, ſi q ſunt, educunt: ſed morbos, peſtes, flagitia, uitia, quæ oīa in caſtra extēplo cōfluūt, tanq; in pronam aliquā & amplā cloacā. Hæ ſunt ueteres querelæ uirorū in Po. Ro. ſapientū, qui deflebāt ciues ſuos a Sicilia, Græcia, atq; Aſia eſſe corruptos. illinc malos mores, & a ſanctis illis antiquis uehemēter abhorrentes in ciuitatē ſuā milites cum armis & uictoria reportaſſe. Equidē nolim ætatē noſtrā nimis ſæpe ſuggillare, ſed nemo hodie ignorat, qui morbi, q mores, quæ opiniones & iudicia de rebus, quæ ſcelera ab alijs ad alias nationes per exercitus, hoc eſt, per uias militares cōmigrarint. Age uero, quid eſt tanto tumultu, tot & alienis malis quæſitum & noſtris? plerūq; nihil præter luctum & impatientię querelas, dum uterq; domū reuertitur pauperior & peior, perditis corruptiſq; tam ſuis, q̄ hoſtiū rebus. At interdum augetur ditio, ſed incremēto breui amittendo, etiā nonnun

nonnunquã cum fœnore, quum uictus aduocata noua manu, fessos & sua ipsorũ uictoria uexatos ac fractos inuadit. Sed fac remanere regnũ amplius. Quid quæso aliud est magnũ imperiũ moliri, ꝗ̃, ut ille dicit materiam struere magnæ per uota ruinæ? Paulũ modo si conniueas, de gradu excuteris. Documento sunt tot Romani principes, quorũ alij, qui diligentia cõplecti ac tueri tã uastã ditionẽ statuerant, onere illo tantæ molis oppressi ac uix respirantes, ad priuatã subinde uitã respectabãt, atq; ad eius uel solam cõmemorationem animũ cũ læta quadam spe erigebant: quemadmodũ Augustus Cæsar, qui toties sibi animo proponebat ocium illud, quod acturus esset deposita illa persona tam graui, tam intoleranda, odiorum atq; ærumnarum referta. Nec defuere, qui se penitus priuatos facerent, hoc est, darent se ab illo fastigio præcipites, quum in imo mollẽ & felicẽ uitã aspicerẽt. Alij uero, quũ se ad uoluptates cõtulissent, illudq; existimarent esse præmiũ ingentis potẽtiæ, ipsa immensę molis uolubilitas, quę male sistit, in uoragines inextricabiles

Magnũ imperiũ quid.

detur

deturbauit. Exẽplorũ in his nullus est modus. Taceo de Parthis, de Persis, de alijs magnis & amplissimis regibus. exẽpla sunt ꝑ totũ humanũ genus similia, uel eadẽ potius. ut nõ iniuria rex ille sapiẽtissimus oblato diademate acclamarit, nobilẽ magis, ꝙ iucũdũ pãnũ: quẽ, si qs sciret, ꝗt labores, sollicitudines, calamitates, gemitus cõtegeret, ne humi quidẽ iacentẽ uellet tollere. Quid uero gẽtibus ac nationibus est magna potẽtia, nisi occasio uitiorũ ut scelerũ omniũ capitaliũ ac nefandorũ? quæ in magnã ciuitatẽ, ceu in sentinã quãdã ex uniuerso orbe cõfluũt. Nõ enim flagitia & scelera inopiã aut paupertatẽ sequuntur, sed opes & regnũ uoluptatũ. Quod excogitari potest sceleris genus, quod in urbe Roma iã principe gẽtium nõ uigeret, quod non haberetur in precio, quod nõ regnaret? Assentationes, factiones, periuria, homicidia, circũscriptiones, fraudes, adulteria, stupra, & luxuriæ non dicendi modi, coniurationes, corrupta iudicia, falsæ tabulæ, falsi testes, auaritia, arrogantia, inuidentia, parricidia? hæc omnia ita illic erant frequentia, quotidiana,

diana,in magnis,in paruis,ut ex consue tudine iã sensum amisissent, nec alio ha bebantur loco,q̃ esse,aut bibere,aut dor mire. obduruerat & percalluerat ciuita tis incredibilis cõsensus ad scelera. Qđ si una aliqua pestis satis est ad numerosam aliquã gentẽ delendam,quum sæue ac diu grassat̃,quid hæ tot,& tam crude les pestes cõglobatæ, uelut agmine uno in ciuitatẽ irruentes? quãtas dabũt strages? quid ex eo populo integrũ aut inta ctum relinquent? Itaq;,ut integritas & continentia,& labor , & moderatio, & frugalitas & bona fide cultæ amicitiæ unamquãq; gentẽ,in qua recipiunt̃,glo ria & potentia super cæteras extollunt, ita cõtraria his uitia diruunt,& extirpi tus reuellũt. Quoties Po.Ro.prolapsos & corruptissimos mores Latini scriptores deplorarunt? quoties Græci scriptores Attici Po.ac Lacedæmonij? Locum unũ attingã Isocratis,in quo paucis ille, & sane q̃ grauiter,mala ingentis fortunæ & ampli imperij connumerat. Hoc inquit,qđ uocatis imperium,facile quiuis intelliget nil esse aliud, q̃ calamitatem meram , quãdoquidẽ ea est eius uis

ac natura,

ac natura, peiores ut illos reddat, a quibus possidetur. Maximũ sit huius rei argumentũ, ꝙ & nos, & ciuitatẽ Lacedæmoniorum tãtopere corruperit. Quam enim rempub. illi octingẽtos per annos firmã atq; stabilẽ perpetuo cõseruarant, eã ipsam principatus sensim collabefactam penitus cunctã dissoluit. scilicet ꝓ antiquo ritu, ꝓ more ac instituto maiorũ, qbus erat ciuitas illa regi solita, singulos qdẽ ciuiũ imbuit segnicie, iniquitate, prauis animi cupidinibus, tũ parãdæ rei, tũ iniuriæ faciũdæ. aduersus uero ipsam rẽp. principatus idẽ suspitionẽ intulit socijs, cupiditatem hostibus prædæ tã opimæ quoquomodo potiũdæ. fœderũ uero, pactorũ, & iurisiurandi eũ contemptũ, ut pro nihilo penitus ducerent. Sic Isocrates in oratione, quæ est de pace. Quibus de caussis & rationibus potentes oẽs populos, sine exceptione in felicitatis cursu, uel oppressos penitus uidemus & excisos, uel uexatos & adductos in summũ discrimen, certe ad extremũ dissolutos & absumptos uitijs prius & sceleribus exesos tanquam carie. Nihil necesse habeo Athenas, Spartham,
Thebas,

Thebas, ipsam Romã, & uetusta noĩa meminisse, uicinis possumus exẽplis admoneri, q̃ suppeditãt Hispania, Gallia, Italia. Accedit his, ꝙ nec iucundũ esse, quãtumcũq; imperiũ põt, quomõ paratum sit cogitanti, q̃ta sæuitia, quot cædibus, odijs, execrationibus, quot damnis & dispendijs bonorũ, & in alijs, & in se maximorũ. quę res est tanti, ut delectare possidentẽ queat reputantẽ, q̃ sit malis artibus quæsita? Primũ nihil adeo refugit atq; abhorret humanus aĩus natura liber ac sui iuris, q̃ speciẽ oẽm uel captiuitatis uel seruitutis. nec unq̃ damnis, multatiõe, iniurijs flectẽ, q nec beneficijs q̃dẽ uiolẽtis tenẽ. elici tantũ potest blande, & quasi suauitate quadã euocari ĩtegra prorsum libertate, quapropter infensissima & capitalia sunt eorũ odia, q ui ac metu ad parendũ ꝓtrahunẽ. Nec imprudẽter Scythæ illi Alexandrũ monẽt, caueat ne amicos sibi credat esse q̃s uicerit: ĩter dñm & seruũ nullã esse amicitiã. His odijs querelæ, & odia illorum quoq; accedũt, à q̃bus es adiutus, dũ cõpensare illorũ nõ potes operas uel impẽsas. Neq; eñ desyderia militũ opes ex-

Odiũ uictorum.

Odia sociorũ & militum

pleret ullæ.nec ciuibus ex quãtacũq; uictoria repræsentabis, qđ ademeris belli tpe.Ita finito bello,ꝓ simplicibus hostibus nactus es binos,& illos, in quos armatus exercuisti seuitiã:& tuos,in quos nõ minus fuisti, sed sine armis,crudelis. Interdũ quoq; armis & terrore ostenso, ne insolẽs & intolerabile imperiũ recusarẽt.Sũt ne hi fructus uictoriæ, ut post exhaustũ regnũ tuũ, cui te parentis esse loco diui omnes ac homines iubent, reducas in illud decẽ milia militũ,hoc est, totidẽ latrones, qui publicã quietẽ quotidie infestent ac interturbent,qui artes uexent,leges impugnent,uirtutes infestent, & cœptos labefactari populorum mores corpore præcipitent toto? Quæ mala non ad unũ aut alterum,uel mensem uel annum durant, sed tam altè & in animis, & in rebus ipsis infigũtur,ut extrahi sit lõgum & difficile. Vestigia exercitus alicuius per pacatũ transeuntis uident etiam filij, per hosticum uerò abnepotes bene impressa & distincta, quæ confundere non ualuit tanta temporis diuturnitas,qua omnia absumuntur.ea uero quoties spectãtur, subit animos recor

mos recordatio illa, qui fecerint. Hinc odia & inimicitiæ ſempiternæ, quæ toties inſtaurãtur, quoties memoria illius calamitatis renouatur aſpectu. utinam non haberemus tã uicina exempla. Romani, quũ multa & magna in Italia bella gererẽt, multas clades dediſſent, multa ademiſſent, multa diruiſſent, intellexerunt inter tot uicina odia ſe nõ poſſe conſiſtere, niſi inſigni aliquo beneficio uictos ad ſe illexiſſent, ciuitate ſua oẽs propè Italiæ populos donauerũt, ut Roma tanquàm cõmunis quædã eſſet omnium patria, & bellum non contra illos eſſet geſtũ, ſed pro illis. nec minus eſſet uictoria Italis omnibus, quàm Romanis utilis. cladesq; nõ eſſet ab alienis accepta, ſed à ſeipſis. Hinc uetus illud manauit uerbum, Romanos ignoſcẽdo & clemẽtia creuiſſe. Nam ijs deinceps uſi ſunt ſocijs fideliſſimis, quibus bello uictis captiſq; pepercißent. quod non modò in populis ac nationibus, ſed in ſingulis noſtrum quotidie uidemus cõtingere, ut qui amicitiam conſeruare ſtuduit, uel ſilentio, uel obſequio, uel diſſimulatione offenſionis ac iniuriæ. uel cle

Romanorũ conſiliũ de clementia.

mentia & ignoſcendo, poſtmodum beneuolentiſſimū ſit eū expertus, quē acerrimū inimicū ſenſiſſet, ſi omnia ſtatuiſſet pſequi ſummo iure, uel potius ſumma libidine. nec illū ſolum, ſed aliosmultos ſæuitia irritatos ad propulſandū tanquàm cōmune incommodū & incendiū

Auguſti clemētia. publicum. Regnabat Auguſtus Cæſar Romæ, id eſt, in ciuitate nondum ſeruire aſſueta, itaq; multorū eſt inſidijs petitus, quos uel recordatio extimulabat libertatis, uel præſentiū rerū inuidia, uel cupiditas ad eundem perueniendi locū, in quo illum uidebant. De omnibus ſe ille ſeuere uindicauit, nec tamen pœnæ deterrebāt alios. animaduertit in Saluidenū, ſecutus eſt Lepidus. hoc ſummoto extitit L. Murena. Poſt Murenam Seruilius Cępio. mox Ignatius. clara nominna audiuiſtis, ut ſeruos & de plebe homines taceam idem auſos. Poſtremo L. Cinna ſacrificātem Cæſarem odoriri ſtatuerat, & ad aras ceu uictimam quādam immolare. delatum eſt ad Cæſarem indicium, qui mœſtus admodum & anxius, quod aduerſum ſe coniurationes nullis terminis cohiberentur,

decreuit,

decreuit, quãdoquidem nihil hactenus seueritate profecerat, aliam uiam tentare. Cinnæ ad se uocato, quæ cõperisset, ostendit. tacenti & manifesto uitam, fortunas, dignitatẽ, & alia in ciuitate præclara dixit se donare, ut ex eo die inciperet inter eos amicitia. Cinnam deinde ꝑ totam uitam amicissimum fidelissimũq; semper est expertus, à quo & hæres est moriens relictus. nec ab ullo deinceps alio insidijs appetitus est. qua clementia mirum dictu, quantopere & studia sibi publica adiunxerit, & dicto audientes habuerit, quotquot erant in tanto imperio. nec ullorum erga se maiorem charitatem sensit, quàm eorũ, quos seruarat, quos fecerat sibi ex hostibus amicos: Domitios, Messalas, Asinios, Cicerones, Cocceios, Salustios, Duellios. denique, quantumcunq; erat floris in tam florenti ciuitate. Nempe allicitur atq; inuitatur humanus animus bonitate, tolerantia. capitur generosa illa magnitudine, qua ĩiuria occultatur, ne existat, ne extimulet eũ, cui est facta. mancipium est clementiæ. amat, suspicit, adorat. ergo tanto illi beneficio parem se referre gra

tiam non arbitratur posse, nisi se illi cunctũ dedat, ac deuoueat. Itaq; amici ex ijs fiunt non modo charitate & constãtia, sed nec obsequio & usu cuiq; ueterum concedentes, & illorum, quos nunquàm inimicos habuimus. nam & amant amore ac bonitate adducti, & se plurimũ debere intelligunt, ut quę agant non dare se amico existiment, quod alij amici faciunt, sed reddere. Versiculus est quidã Græcus, quo significatur dulcissimum esse ulcisci se de eo, qui læserit. At dulcedo eiusmodi quàm est breuis? quàm diluta? quãto odio, labore, molestia temperata? num ea est cum hoc tãto fructu, cũ tam incredibili ignoscentiæ ac recõciliationis uoluptate, uel diuturnitate, uel soliditate cõparanda? Expletio est illa quędã affectus belluina, hæc uero mera est, & propria mentis atq; animi delectatio. Ecquẽ aliquando clementiæ pœnituit, ac reconciliationis? quem non discordię ac uindictæ? Quid, quod iniuria iniuriã irritat, ac producit: nec usq; sistitur, dum punitio semper atq; ultio non eo nomine accipitur, sed iniuriæ & maleficij? Ergo punitioni punitio ĩminet. ultio ex ultione nascitur

ne nascitur

ne nascitur tanquã ex aqua glacies, rur
sum aqua ex glacie. Neq; uerò illos mo
dò, in quos benignos se ac clemẽtes præ
buerunt, tales reperiuntur, quales dixi,
uerumetiam plurimorũ sibi animos ad
beneuolentiã & uenerationẽ adiungũt,
qui omnes non secus ac numini prospe=
ro & salutari fauẽt, & obsequũtur: sicut
contra multorũ etiã amicorũ odia exci=
tãtur exemplo crudelitatis in unum ali
quem ædito. Quod si ad amicitiã inter=
cludatur reditus, & pro iniuria reponãt
maleficium, adducti in desperationem,
quacunq; datur, nocent. Seuerus Cæsar
Nigro uicto, quum eius exercitũ illi se
dedentem asperis modis & crudeliter,
ut erat natura sæuus, acciperet, complu=
res ex ueteranis militibus coegit trans
Euphratẽ ad Parthos confugere. ij quũ
barbaros disciplinam, & Romana mi=
litandi exercitia docuissent, effecerunt,
ut illi in posterum molestissimum Ro=
manis copijs negocium subinde exhibe
rent. Contra Gn. Pompeius uicto Ser=
torio, nõ modo contrarijs militibus im=
punitatem proposuit, sed & literas ci=
uium in Sertorij scrinijs deprehensas,

queis opem atq; operam illi suam aduersus Syllanas pollicebantur partes, nõ lectas bona fide inspectante exercitu combussit, ne illis spem oẽm reconciliatiõis adimeret, neu hostes aperte fierẽt, si esse crederentur. Retulit Cæsar pro Sertorio & Mariana factiõe bis Pompeio gratiam, semel ipsi eidẽ uicto ad Pharsalũ Thessaliæ, iterũ in eius socero Metello Scipione ad Thapsum Africę, uidelicet ne si tot ciuiũ animi, mentes, cõsilia palam fierẽt, acrius sibi esset, q̃ quod gerebat, suscipiendum bellum. Quin Cæsar idem & ciuibus omnibus quicũq; Pompeij essent partes ac uoluntatem secuti, clemẽtissime ignouit, ut nullus toto illo bello perierit, nisi in acie armatus. Nec tamen tanta clemẽtia lenire ac mansuefacere potuit iratos animos, ac odio tumentes. nec in amicis quidem, & suarũ partium militibus ingentibus ab se beneficijs affectis fidẽ inuenit, quã tantopere expetierat, quã in illorum pectoribus tã sedulo studio, tot muneribus atq; humanitate curarat cõfirmandã. qd illi futurũ arbitramur, si sęuisset? sed quia multi se ab illo læsos existimabant, non defuit

defuit occaſioni ſuæ ſemper imminens ultio. & illęſos pertraxit in conſpiratione̅ læſoru̅ dolor, tan̄q admonitu cōmunis fortunæ. tāto eſt facilius per damnu̅ animos alienare, q̄ poſtea quocunq; beneficio ſarcire diſciſſam gratiam, quocu̅q; lenimento mollire animum tume̅tem, & quam ipſe feceris, plagam ſanare. uidelicet in procliui ſunt dāna & diſcordiæ, commoda uero & reconciliatio in arduo. Scite Homerus, ut alia p̄multa, Atam. id eſt, offenſam & damnu̅ finxit celerrime per hominu̅ capita diſcurrentem. Litas uero, id eſt preces ac recō ciliatione̅, cunctabundas & claudas lentiſſime ſubſequi, ut quod Ata diſiecerit ac diruerit, inſtaure̅t. Sic enim ait, nam uertam Latine utcunq; more meo, Ata Homeri & litæ.

Haſq; litas genuit claudas Saturnia proles,
Deformeſq;, ſtrabis oculis rugiſq; verendas,
Quæ a tergo comites Ate veſtigia ſeruant.
Has valida & firmis pedibus præuertitur Ate,
Per gentes grauibus genus hoc mortale ruinis
Concutiens, & damna ferens impune vagatur.
His lento paſſu cura eſt lenire dolores.

Iam quos deſyderamus poſt diſcordiā ciues, ſocios, uiros claros, graues, ſapientes, utiles Reipublicæ, ut ea iactura reſarciri Qui deſyderant poſt concordiam.

ſarciri poſtea, & cõpenſari nullis omnino commodis ualeat. quales neceſſarios & amicos, quos principes bona regni ſui parte uellent, fieri ſi poſſet, uitæ reſtitui? Nec in eo affectu ſoli ſunt principes, nos etiã priuati homines eos interdum in diſſidio amittimus, pro quorum uita & ſalute fortunas, ſanguinem, uitã etiam noſtram parati eſſemus impẽdere, ut illi pro nobis fecerũt. Memini me Valentiæ de ſenibus noſtris crebrò audiuiſſe, Alphonſum Aragoniæ regẽ, regno Neapolitano poſt tot labores potitum, nõ ita gaudere ſolitũ, ꝙ factus eſſet uoti cõpos, quàm mœrere fratris in obſidione occiſi morte, quẽ propè ſua ipſius uita, regno ſine dubio multò habebat chariorem. Quales bellum hoc & Cæſari & Franciſco amicos abſumpſit? Cæſari Borbonium, Hugonem, Moncadã, Fieramoſcam, Gallo Paliciam, Trimollam, Boniuetum, Leſcutium, Spurium Sabaudiæ auunculum, Baiardum, Lautretiũ, Vaudemonium, deſtinatum regem Neapolis. quanti unumquẽqꝫ illorum redemptum nũc uellent? atqꝫ utinã hactenus modo A tæ huic ꝓmiſſum fuerit

rit humanis capitibus insultare, nec plu ris utriq; horum stet tam præferuida cõtentio. Nec aliter post discordiam uidemus accidere, quam, ut uel uictus, & uictor pariter mœreant, uel lugeat uictor, intereat uictus: aut quum mitissimũ fuit bellũ, lugeant ambo. Certè utrũq; eius pœnitet. nec ullũ ferè tam felix fuit aut bellũ aut dissidiũ, quod prudens uictor singula expendens, ac ad rationẽ & calculum reuocãs, non mallet nunq; fuisse susceptũ. Nestor & Menelaus, quos sapientes Homerus finxit, eosdẽ facit bellũ ad Troiam gestũ deplorãtes. & illius nobilissimæ uictoriæ pigere ac pœnitere, quum recordantur, quot illam dãnis & calamitatibus, quanta malorũ aliorũ ex aliis renascentiũ serie, cuiusmodi uirorum iactura comparassent. Diomedes apud Verg. iã iuuenili feruore refrigerato, iam annis grauior atq; usu rerũ ac prudentia edoctus meliora, non impetu illo, quo ad Troiam acies sternebat & congrediebatur cũ diuis, sed auditis ille hæc placido sic reddidit ore.

Perit victus, lugetvictor

Mitto ea quæ muris bellando exhausta sub altis,

Quos Simois premit ille uiros, infanda per orbem
Supplicia, & scelerũ pœnas expẽdimus oẽs,
Vel Priamo miserãda manus.
Nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
Pergama, nec ueterũ memini, lætorue malorum.

Deniq; fieri nullo potest modo, ut alteruter discedat sine dãno, q alteri exitium parat. inquit ille in Tragœdia, eũ scire oportet sibi paratã pestem, ut participet partẽ. Iratus enim periculũ dũ facit, non uidet. ita aperit aliquid, qua lædi possit uel ab imbecillimo. prȩsertim, quũ nihil sit tã inualidũ, cui nõ satis sit uiriũ ac potentiæ ad lȩdẽdum naturæ nostræ infirmitatẽ, quæ se per seipsam sine externis ullis frãgeretur uiribus. nẽpe ex quo primũ die est in lucẽ producta, multis obnoxia casibus, fulcitur & retinetur ingẽti atq; anxia cura, prona semp in interitũ, quo illi quantũcũq; arte ac diligẽtia cõseruet, tandẽ cadendũ est. ut minime sit ulla impulsio necessaria moli huic nutu ac pondere suo per præceps ruenti.

Alias partem.

FINIS LIBRI III.

Ioannis

IOANNIS LODOVICI VIVIS DE CONcordia Liber quartus: Quæ ſit ad ueram concordiam uia.

SVperioribus libris, quãtum à nobis ex tãta rerum multitudine ac uarietate, quæ etiã abit in infinitũ, colligi potuit, ſatis & diſcordiæ ſũt mala expoſita, & cõcordiæ bona. ut neminem eſſe adeo natura ſua litiũ & rixarũ, & cõtentionis, & pugnarũ amãtẽ exiſtimẽ, quin originẽ autorẽq; tot malorũ diſſenſionẽ fugiat, & tot bonorum cõmodorũq; parentem ac nutricem conſenſionem, concordiãq; libens totoq; animi ſtudio conſectetur. ſed ab hoc mentis propoſito firmo nonnunq̃ ac bene conſtituto abducit nos affectus, uel impetu ualens, uel diuturnitate grauis ac potens, nec ſecũ ipſe ſatis conſentiens & concors. Piratę & latrones, quorum ars atq; exercitium eſt infeſtare hominum genus, perturbare quietem, leges ac iura conculcare, cõtaminare ſacra, & prophana omnia, tamen inter ſe pacem quandam & cõcordiam

diam conseruant, definitam certis quibusdam legibus, & uelut iustitiæ æquitate, nec aliter posset coitiões illas suas, & latrocinij societatē retinere. Quod si ita est, profecto affectus peiores sunt latronibus, & illorum sæuitia minus ulla consortionis lege ac ratione cōtineri ac cohiberi potest, q̃ hominū impurissimorū. Nā animi motibus nō, ut Seneca inquit, īfida est & mala pax: sed nulla pax penitus, nō quies, nō induciæ à bello. lætitiæ repugnat ægritudo, spei metus, inuidiæ candor, desperationi fiducia. tum mistim, ut in confusa acie cōcurrūt. certæ rei fiducia tollit ęgritudinem, metus inuidiā, hilaritas crudelitatē, desperatio iram, quorū alia aliorū ictu aut pondere subinde & extollūtur, & deprimuntur. Quid unicuiq; affectui? an pax est secū? minime uerò. metus huius rei metū alterius diluit. spes huius adimit illius, ut lux luce, adustio adustione tollit. Qui ergo nec inter se, nec eorū ullus secū ipso pacē potest habere, ij si regnū occupēt animi, consyderare cuiq; est promptum, quos edent intus & foris tumultus, quæ bella excitabunt, quas dabunt strages ac

Affectuū discordiæ.

clades

clades impotēti rabie, & cæco cōcursu. oportet hos quietis iuri & regno iudicij ac rationis subdi, ne omnia perturbent, ut ualidior ratio frænos illis iniiciat, & regat impotētiam, fractosq; & debilitatos cogat discere audiētes esse dicto. neq; enim dum recti & integri stabunt, parebunt unquàm. Sic quidem facto opus esset: sed ubi sunt opes ad dissoluendam hanc Tyrannidem? quū peccati tormento in hominem impacto amissæ sint corporis uires, prostrata ratio, confirmati affectus, magnaque illis potestas & rerum omnium effusissima licentia concessa, ut iam homini capto & uincto libertas sit aliena ope ac beneficio quærēda, nimirum dei opificis, ut eodem instrumēto opus confractum reficiat, quo fecerat integrum, nempè sapientia illa, unico filio suo. qui corroborata ratione ac mente, animorum tumultus ac uiolentiam cohibet, & obtemperare cogit melioribus. ut quum regendi peritus sceptrum obtinet, parent uerò, qui aliud facere non debent, quia nec sciūt, uera sit ī toto homime pax, quæ ex hoc uelut fonte foras dimanet, omniaque tranquilla

tranquilla sint in cuncto hominũ genere. quia intus in unoquoq; arma sunt de manibus extorta ac ꝓinde rebellio sublata. Hęc est pax illa, quã se Christus ait suis impartiri, sed qualem dare nõ ualet mundus. hoĩes enim pactionibus suis affectus leniunt, nõ cõprimunt. blandiuntur, nõ cohibent. ad summũ ui & metu manus arcent ab iniuria, id est, maiore discordia, ligant minorem. Christi uero pax aspera inquietis affectibus rationẽ, magnis opibus instructã, in soliũ totius animi euehit, ut iam nec obsignatis tabulis, nec testibus, nec iureiurando sit opus, nec paratis armis & ostẽsione terroris, quãdoquidẽ dissensionis materia, occasio, autores, arma sunt penitus erepta. Quæ omnia, simul ac illa pax discesserit, in animũ subeunt, ut tacitum sit & acerbissimum bellum, etiam quum pax uidetur maxime florere, & manus cessant. Non est pax impijs, exclamat diuinum oraculũ. Nam ardet intus bellum, etiam inter ipsos eosdẽ excitatum, qui prius ad rebellandũ conspirarant. Quocirca mirandum non est inter homines, ut qui sese cunctos affectibus regendos dediderunt,

Pax Christi.

dediderunt, nunquàm pacem, nũquàm concordiam, & communem animorum esse sensum, quum non sit inter eorũ dominos, & à quibus leges iuraq; accipiũt. Sunt caussæ rerũ nõnullæ, quæ ita sunt cum suis operibus coniunctæ & connexæ, ut quisquis uel hæc, uel illa cognouerit, nihil sit amplius, quod de alteris dubitet. Solem splendor hic sequitur, ignẽ fumus, qui fumum uidet, intelligit ibi esse ignem: qui ignem, fumum. Sic qui scelera nostra animaduerterit ex interiori habitu profecta, is non mirabitur tale esse inter nos bellum. qui uerò bellum, deprehendet, quales intus simus, nempè flagitiosissimi ac pessimi. Sunt enim hæc illorum opificum exercitamẽta & opera. Paulus ex dissidijs suorum carnis regnum arguit, & ex hoc regno dissidia. Quandoquidem necesse est inter eos, quos perturbati animorum motus quolibet impellunt, & in sentiendo & in cupiendo discordiam existere. ut quum sententia regat animos, cupiditas uitam, & opiniones sint pugnantes, & uoluntates inimicæ, & actiones hostiles. Hinc nascitur tantũ, tã uariũ, tam

u istum díscordiarũ mare, quàm priori-
bus uoluminibus patefeci, in quod de-
mersit nos nostrorũ continuata & pertí
nax scelerũ cõsuetudo, quorum nullam
intermissionẽ facimus. adeo, ut malefa-
cere ex usu in naturã uideatur uersum.
nec tantis incõmodis & calamitatibus,
quæ aliæ ex alijs suppullulãt, non dissi-
mili fœcũditate nostrorum delictorum
admoniti sumus sequi meliora. Nam fa
cimus quidẽ ipsi nobis manu nostra hęc
mala, sed quibus tamen indulgentissi-
mus ille mundi & prudẽtissimus rector
utitur ceu stimulis ad excitãdos nos, fla
gitijs & delictis nostris indormientis,
seu immorientes uerius. ut excitati atq;
expergefacti, & in memoriam culpa re-
uocata caussas fugiamus tantorum in
præsens malorũ, & quæ nos in æterna,
ni cauerimus, demersuræ sint. ita ut ipsũ
quod scatet ex uomicis nostris pus, & q̃
ex sceleribus nostris nascunt̃ mala, uer-
tantur nobis in medicinã morbi & emẽ
dationem erratorũ, si intelligamus. At
nobis tantum induxit callum assiduitas
peccandi, ut iam nulla sentiamus uerbe
ra, nec castigationem esse erratorũ exi-
stimemus

Deus ma la nostra uertit in bonum.

ſtimemus, ſed quouis aliorſum potius, q̃ ad officij admonitionem referamus. Quocirca, ſicut prudenter Auguſtinus ait, perdimus reprehenſionis & caſtigationis fructum, dum talia eſſe non libet intelligere ac credere. & quæ ſunt diuini cõſilij, in caſum, ſortẽ, fatũ quoddam reijcimus, in quo ſit temeritas euentus, non effectus deſtinatus. Itaque perit & uſus, & preciũ medicinæ. nã dum nõ ea mente & ſenſu ſumitur, nec locus, nec tẽpus, nec actio eius animaduertitᷣ atq; obſeruatᷣ. fitq; ſæpenumero noxia, quæ, ut oportebat ſumpta ſalutaris fuiſſet. Tot iam perpetuis annis geruntᷣ bella, tot ſunt datæ & acceptæ clades, tm̃ ſanguinis exhauſtũ, incenſi agri, occiſa pecora, uiolatæ leges, prophanata ſacra. toties nefas uile habitũ. quis inter has tã atroces calamitates factus eſt pilo melior? Tanta eſt in ſententijs atq; opinionibus diſſenſio, atq; hinc in uita, & in ea, quæ caput eſt rerũ oĩm religio, ꝓpter ſacerdotũ & initiatorũ probra & dedecora, ꝓpter auariciã, luxũ, faſtũ, ſupbiã, libidinẽ & cupiditatẽ rerũ omniũ infinitã. Tãta illi acceperũt damna etiã in ijs,

Nemo tot dãnis factꝰ eſt melior.

quæ illorũ permulti prima putant pecu niis & autoritate. aliis imminuti reditus, aliis maiestas, alii penitus ex dignitate deturbati. qs uertit se ad præceptorem, ad uocantem? quis floccũ unum ultro deposuit illius uitæ tam turpiter & flagitiosè iampridem institutæ: aut saltem deponere se simulauit, ut si aliud in animo sentiret, uultu certè & exterioribus factis aliquid probi & moderati uiri ostẽtaret, ad frugem meliorem reuersi, certè ad exemplum, certè ad retinendam maiestatem hypocrisi, quam ingenio, sapientia, integritate uitæ quibus carebat, nõ ualeret? Pulsat cũ ingẽti terrore fores Christiani orbis Turca, cladẽ, & exitiũ nostro nomini præ se gerens. quis puras ad Christum manus sustulit, ut dignetur pacatior populum suũ respi cere, & auertere furorem hostilẽ ab infirmo sexu, à tenera aut imbecilla ætate, ignem à sacris, cædem à uiris, popula tionem & uastitatem ab agris & urbibus, blasphemiam à suo sancto noĩe? Ni hil est factum tale. At saltem mutarunt aliqd ex pristinis moribus, mollita sunt nonnullorum corda. imò uerò oẽs sacri & prophani

& prophani duriores ac desperatiores effecti in apertam pestem, prudentes & uidētes ruunt, tali acerbitate animorū, quali esse solent feræ bestiæ multum irritatæ, deinde emissæ, ut indies & mala nostra crescāt, & scelera, malorum causæ. At pacem, dicet aliquis, & cōcordiā à deo quotidie petimus. At uerbis quid loquamur, nihil sanè interest: neque enim hæc ullius sunt apud deum momēti. redeat in se quisq; & consyderet, quem ad finē uota faciat de pace, inueniet se non quiete optare, ut trāquillis rebus magis & sibi & alijs uacet pietatē colere, & securo animo deo se cunctos addicere: uerū ut metu omni seposito, securius aīo de uoluptatibus cogitare liceat: uoluptates conquirere, uoluptatibus perfrui, magis opes, cultū, fastum omnem ostentare, & exercere superbiā, quā sæpe asperæ res, ut bella & discordiæ cogunt delitescere atq; occultari. Ita fit, ut expedire fermè uideatur bellū esse, quandoquidem pace uti nescimus, & illius quietem nostrorū uitiorū alimenta facimus, ut non iniuria questus sit ille in satyra, malis nos pacis uexari. Non quærimus pacē,

ſed ſecuritatem & ocium explendis cupiditatibus. non alijs nos uolumus bene ue uelle, ſed ut alij nobis. non alios eſſe nobis charos, ſed nos illis. Neq; em̄ exposcimus à deo illud, quod eſt maximū ad hoīem munus, ut bonā det mentē, ut prauos affectus uel mutet, uel domet, & rationi ſubijciat. cæterū ut uoluptates, luxum, ſuperbiā noſtrā nullus de repēte metus interturbet, ut in alta & cōpoſita ſecuritate liceat cupiditatibus regnum ſuum libere exercere. Quem tandem diuorū auſcultaturū hæc tàm turpia uota arbitramur? quem nō damnaturū ac reiecturum? quæ nos puderet homine arbitro atq; audiente ꝓnunciare, ea impetrare contēdimus à deo immortali, & ſapiētiſſimo pro quibus à uiro bono conuiciū & obiurgationem referremus. Imperatorem quendā ferunt caſtris & urbe hoſtium potitum, quum de conditionibus pacis ageretur, & ab eo quædā poſtularentur, partim iniqua, partim contra uoluntatem ipſius, & commoda ſuæ reip. admiratū eſſe hoſtiū dementiā, qui ad ſe potentiorem & armatū, non dubitarent eiuſmodi poſtulata mittere. itaque illis hoc ſolum

hoc ſolum reſpondit, quoniam iniuſta à fortiori petitis, nec iuſta uos ab eo impetrare iuſtum eſt. Quis non admiretur noſtram dementiam ne an impietatem, an cæcitatem dicam animi? nomẽ mihi, quo id exprimã, Latinũ deeſt, qui omnipotentem deum, nos homuntiones ex fimo & argilla ficti, non dubitemus noſtris rogatibus offendere, & ab eo poſtulare, quæ ſunt illi inimiciſſima. Nã quid aliud eſt opes, uoluptates, honores, potẽtiam petere? Sed de ijs alio loco, nũc de quibus agimus, quid eſt uictoriã ab eo de fratre tuo ui & cæde partam poſtulare, & ei ſigna ex hoſte capta & ſpolia appendere, id eſt munimentum crudelitatis, à qua ille mitiſſimus ſemper abhorruit, & illi gratulari tuam ſæuitiã: quid hoc inquã eſt aliud, quàm ſi explicatius & apertius uelis loqui, ſic eum cõuenire: Princeps potentiſſime & iuſtiſſime uniuerſitatis huius domine iubesme eſſe tui ſimilem, hoc eſt, æquum, mitẽ, clementem. iubes non malum malo rependere, iubes me fratrem meum, ut meipſum amare ꝓpter te: iubes etiã diligere uolũtate inimicũ, & benefacere no-

Quid eſt uictoriã de homine petere

centi ac lædenti: ego tamen statui contra leges, & iussa, & exemplum tuum ferro illum & igne persequi, uel quia animus est aliquid illi adimere, uel quia uiam aliquam prospicio ad amplius regnum, uel ut obsequar prauo alicui affectui, nẽpè irę aut inuidíæ. Decreui, quacunq; possim, illi & fortunis eius cladẽ, exitium, pestem, mari, terra, factis, uerbis, adferre. Rogo te pater clementissime ac mitissime, ut ad eam rem suppedites uires, aperias uiam, cõsilia adiuues, secundes cœpta. si uictor rediero, ornabitur ædes tua præda & signis militaribus. ego & fortissimi milites mei, re strenuè gesta, madentes adhuc à cruore & cæde circum templa tua omnia ibimus gratulatum, & supplicatum, ꝙ stratos cæsosq; reliquerimus filios tuos, quos tu ut redimeres, ac seruares, non dubitasti numen humanitati nostræ coniungere, & in tuo purissimo atq; innocentissimo corpore dolores incredibiles, & ignominiosam atq; acerbissimam mortem perferre. Hæc si quis diceret, nonne omnes eum & saxo stupidiorem, & quouis diabolo desperatiorem clamarent, dignũq;,

qui atrocissimos à deo cruciatus pro tali uoto reportaret? Atqui nemo fallat se, cōsyderet ea, quæ rogat in discordia, excutiat, expēdat singula, ītelliget alijs quidē uerbis, sed re tamen hæc esse, non alia. Quisquis aliquid ab alio rogat, uideat prius quid, & à quo, & quis roget. ita facilè uel cogitationē omnem ponet nō impetraturus, uel rationē & uiā inueniet, qua assequatˀ. Homo à CHRISTO pacem petit, id est, inops à ditissimo rem, quam ipse libentissimè solet tribuere; modo pacē petamus, hoc est quietem animi, cuius ope & amare homines liceat, & piè colere sanctū nomē. Nam securitatem in delitijs & cupiditatibus optare, non est pacem rogare, sed semina discordiarū & bellorū omnium, quæ ex indulgentia affectuum exardescunt. Petat homo à deo, petat Christianus à Christo. Si saltē hominē deus agnosceret in petente, & nō diabolum, indubie largiretur rem homini inter cęteras maximè conducibilem ac necessariam. nūc sub humanis formis diabolicos spiritus & arrogātiā intuetur. mirandū non est, si iustissimus ac sapiētissimus dispensa-

tor non dat dæmonibus,quod eſt hoīm. Redeamus ad hominū naturā,id eſt,ad nos ipſos. ille cœleſtis pater deus, cuius bonitatē,benignitatēq; innumeris quotidie beneficijs ac muneribus experimur, imbecillitati noſtræ nō deerit propicius ac fauens.ille conātes adiuuabit, & erigētes ſe porrecta manu ſuſtinebit ac fulciet,quodq; deficit naturæ,ſupplebit illius paratiſſima benignitas, ut ex infirmo & debili hoīe Chriſtianus fiat, id eſt, numeris omnibus perfectus atq; abſolutus. Incipiat iam ergo homo eſſe

Homo noſcat ſe.

homo,id eſt,noſſe ſe.nā neq; dęmones ſe norūt,quia nolunt,nec beſtiæ,quia non poſſunt.hæ nunquā nactę fuerunt tanti boni facultatē.illi accumulatione & cōtinuatione ſcelerū prorſum amiſerūt,ut callū obduxerint intelligētiæ delictorū. Radix ſicuti oſtēdi,& ſeminariū diſcordiæ totius eſt ſuperbia,quæ tātis delicijs animū emolliuit,ut nihil ſit tā leue aut tenue, perferre ut poſſit. tanta caligine mētes noſtras obruit ac oppreſſit,ut nemo ſe noſcat,nemo quis,ubi, cū quibus, quēadmodū uiuat, quæ ſit rerū natura, qđ preciū,q̃ uſus inſpiciat & contēplet.

Agnoſcat

Agnoſcat ſe, & ſua homo, & tanq̃ feneſtra ad meridiẽ ſpectante aperta, inferet ſe lumen, quod diſcuſſis tenebris clarè omnia & dilucidè monſtrabit. tũ ſident huic gallo criſtæ, & pauo, ſicut narrant, ponet alas aſpecta pedum fœditate. uideat animal hoc ſuperbiſſimum & conſyderet, quæ ſunt illa, ob quæ ſuperbit, & intelliget ſe ſordidum ac pannoſum de cultu gloriari, infirmum de uiribus, egenum de opibus, deformem ac fœdũ de pulchritudine. Habet animum, primum quàm concuſſum & agitatũ affectuum tẽpeſtatibus? quàm diſciſſum, diuulſumq; illa diſcordia ciuili, quàm ſecum, quocunq; fugiat, circumfert? Sollicitus, anxius, metuit, ſperat, mœret, contrahitur, dilatatur, leuiſſima arula totus ab imo concitatur, ut harenæ & cœnũ, & alga, & quicquid eſt in flumine immundiſſimo, miſceãtur uno numo, una uoce, uno geſtu, uno iudicio poſtremi hominis & de fece. hæc quiſquis erit cõtuitus, nõ minus ipſum ſui ipſius pudebit, quàm terrebit aſpectu talis monſtri, uarij, multiformis, ſæui, importuni, horribilis; & quod niſi coerceat, ac dometur,

Animus.

tur, præsentem allaturum sit magnam pestem & sæuam. itaq; non blandietur, nec molliter in suam pernicẽ alet eiusmodi belluã centicipitem, nec pulchra nomina capitibus imponet, quibus allectus & falsus in certum exitium protur betur. non appellabit iram magnanimitatem, aut cotem uirtutum. non sæuitiã strenuitatem, nõ metum cautionem, nõ temeritatem fortitudinem. Nam quæ tandem esse spes sanationis potest ulla, si morbis sanitatum nomina imponuntur? quomodo sanabitur is, qui se bellissimè ualere non dubitat, medicis iratus tanquam insanis ac inimicis, & qui depulsuros se profiteantur, quod ille præstantissimũ se habere credit? Nullus est prorsum affectus, qui si ad mentis & rationis iudicium uocetur, non protinus appareat uerè deformis, abominandus. quid abiectius metu? quid magis indecorum, quàm ira? quid execrabilius superbia? Iam mens ipsa, suprema animi & celsissima pars, uidebit quantopere sit tum natura sua tarda ac prępedita, tum tenebris peccati cæca: & à doctrina usu ac solertia imperita & rudis, ut ne ea

Mens.

quidem,

quidem,quæ uidet quæque manibus cõ trectat,cuiusmodi sint, aut qui fiant,asſequatur. nedum ut in abdita ill: naturæ arcana possit penetrare. Sapienterq; ab Aristotele illa est posita sententia, mentem nostram ad manifestissima naturæ non aliter habere se,quàm noctuæ oculum ad lumen solis. ea omnia, quæ uniuersum hominũ genus nouit, quota sunt pars eorũ,quæ ignoramus? nec solum id uniuersitate artiũ est uerum, sed in singulis earum,in quarum nulla tantũ est humanũ ingeniũ progressum, ut ad mediũ peruenerit,etiam in infimis illis ac uilissimis,ut nihil existimetur uerius esse dictum ab Academicis, q̃ sciri nihil,quod qui primusprofessus in se est Socrates,hũc ea de caussa sapientissimũ esse illius dei oraculo pronũciatum, cui deo reliqui omnes de sapientia concesſissent, nullamq; esse maiorem insipientiã, q̃ hominẽ existimare se scire, quod nesciat. Idq; uidemus magnis uiris in curriculo sapientiæ usu euenire, ut quò ulterius sint in eo progressi,eò se minus intelligãt & deprehẽdant scire, tanquã rursus ad carceres è cursu ipso referant.

quanq;

quanq̃ qui rē acutius inſpexerit,& ſubtilius inquiſierit,facilè deprehendet nihil ſcire,& putare ſe ſcire,in ipſis adhuc hærere carceribus. intelligere aūt ſe nihil ſcire, ad metā humanæ ſapiētiæ pertigiſſe.quātū eſt ergo ſtultitiæ ac imperitiæ argumētum,offendi quem,ꝙ indoctus uocet̃,quodq̃ illud obijciat̃ ſibi,qđ eſſet ipſi,ſi ſaperet,profitēdū?quāta exiſtimat̃ iniuria dicere ignorari quid ab aliquo, qui ſi cēties ſe excuſſerit, nunq̃ ſciētię ullius mica decidet,uidelicet quū nulla inſit penitus? Nunq̃ ita quiſq̃ bene ſubducta ratione ad uitam fuit,quin res, ætas, uſus ſemper aliquid adportet noui,aliquid moneat,ut illa quę te ſcire credas, neſcias: & quæ tibi putaris prima,in experiūdo repudies, quēadmodū inquit ille,in comœdia,id eſt nemo tam unq̃ firma & cōſtituta fuit ſapiētia, q̄n tēpus & ętas docerēt eū nihil ſcire,falli, errare.ſicut ſeni illi tā diu percepta, infixa, cōfirmata opinio ad poſtremū tamē fuit mutanda. Cuius eſt tā ſpectata uel ſapientia uel felicitas, cui non plurima euentus ſit mentitus?imo uero,qui non uſu deprehēdat ſe ignorātia prolapſum,

cæcitate aberraſſe, ſtultè per imprudentiam conſuluiſſe, ut ipſum ſuimetipſius pudeat. quas arbitrabamur firmiſſimas, cōiecturas, & quibus nos impenſiſſimè nobis placebamus, tanq̃ occultam rem & altè abditã marte ac induſtria noſtra eruerimus, ſequens dies, dies uerò, imò ſequens hora confutat, & leuiſſimis nos rebus patefacit impulſos. Cur ergo toties experti ac falſi, pergimus tamen cōiecturulis nos totos permittere? qđ equidem eſſet ferendum utcunq;, ſi id ad bene faciendum, ad iuuandum alios pertineret. ad nocendum uerò, ad uitia: ad ſcelera credere toties mentitis, & fraudis manifeſtis, quanta eſt ſocordia? quū in rebus exigui precij capti ſemel & fraudati tantò in poſterum diligentius proſpicimus & cauemus. quàm oſtendimus inuitos nos eſſe bonos, ultro ad malefaciendum currere? leuem occaſionem, tenuem prætextum, atque adeo ſæpenumero nullum ſufficere ardenti in hoc & concitatæ uoluntati? At uoluntas hæc ſi retegatur, quanta obijciet oculis intuentium ulcera? quas plagas à uitijs & delictis acceptas? Volūtas.
Ipſa

Ipsa per se imbecilla motuum arietibus subinde cõcussa, quàm facile confringitur ac ruit, & ex tanta cadendi cõtinuatione, tanquam pedum suorũ usum amisit? iam illi stare propè tam alienum est & coactum, quàm quæ cõtra naturam, quam naturam ipsi tam perpetua & pertinax consuetudo uelut nouam quandã effinxit. Ita ut uel de iusto sit in libris sapientiæ, quod septies cadat singulis diebus. quid facturum censemus iniustum hominem aut impium? & in epistola sancti Ioannis legimus: Si dixerimus, quod peccatum nõ habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. hoc uerò non illi sunt modo assequuti, quibus traditum erat cœlitus omnia esse subdita tyrãnidi peccati, liberi uerò per crucẽ filij dei, Gentiles quoque, etsi caussam ignorant, rem tamen perspiciunt. Senecæ est sententia illa: Neminem inueniri: qui se possit absoluere, & innocentem quenque se dicere, quod respiciat testem, non conscientiam. & alio loco fusius. Si uolumus, inquit, æqui omnium rerum iudices esse, hoc primum nobis persuadeamus, neminem nostrum esse sine culpa.

Hinc

Hinc enim maxima indignatio oritur, nihil peccaui, nihil feci, imò nihil fateris. Indignamur aliqua admonitiõe, aut coercione nos castigatos, quum illo ipso tp̃e peccemus, quo adiecimus malefactis arrogantiã & contumaciã. Quis est iste, qui se profitet̃ omnibus legibus innocẽtem? ut hoc ita sit, q̃ angusta innocentia est ad legẽ bonũ esse? quãtò latius patet officiorũ, q̃ iuris regula? q̃ multa pietas, humanitas, liberalitas, iustitia, fides exigunt, quę omnia extra publicas tabulas sunt? sed ne ad illam quidẽ arctissimam innocentiæ formulã præstare nos possumus. alia fecimus, alia cogitauimus, alia optauimus, alijs fauimus. in quibusdam innocẽtes sumus, quia non successit. Sic Seneca. Atqui iste tantopere ulcerosus, & indicanti ulcera irascitur, & medicamentũ ad sanationẽ uel ostendenti, uel adhibenti est infensus, tanquàm facienti iniuriam, ꝙ ægrũ appellet eum, qui se optimè ualere arbitratur. alijs uerò qui eodem tenentur morbo, & ceu in eodem iacent ualetudinario, succẽset. atq; adeo alienis uerrucis grauissimè offendit̃, qui ipse turpissimis est tuberibus deformatus. Hoc

tus. Hoc est diaboli ingenium, bonũ se credere, quũ sit pessimus: ita ut monstrãti morbum, tanquàm mendaci & maledico & cõuicianti inimico male uelit. tũ alios minus, ꝙ ipse sit, malos graui supcilio increpat, & teterrimũ uideri uult id uitiũ, ꝗ ipse uel aliud, uel idẽ ipsũ maius & notabilius occurrẽtium oculis expositũ circũfert. Hæc est humani animi facies, hic status, in quo cernitisꝙ nihil sit gloriãdum, aut unde se homo possit ex-

Corpus. tollere. At cuiusmodi habet corpus? qđ alij sepulchrũ nominarũt, alij carcerem, uerius dici posset putris cuiusdã nauis sentina aut cloaca ruinosa. fetebit si aperias sterquiliniũ hoc opertum cute? qđ quale sit, abunde ostendũt, quæ per eius omnes meatus perenniter scaturiunt. p nares, p aures, per axillas, per os ipsum. quid dicam per ea, quæ pudor uetat eloqui, non minus ꝙ proferri? & in hac obscœnitate sordium, quanta imbecillitas? nam & sentinæ sæpè ex forti abiete, ex robore, & cloacæ, ex saxo durissimo. Quæ porrò pars est corporis, cui non peculiaris sit morbus aliquis, & doloris faces ardentissimæ? nõ caput, non manus,

non pes,

non pes,non ipsi etiã dentes & extremi
ungues,præter eos morbos,qui uniuer-
sum hominem inuadunt,& quasi ingẽ-
ti tormento concutiũt. Ante Plinij æta-
tem , trecenta erant morborum genera
annotata ab ijs,quibus curæ est ista per-
sequi . post illum , quot sunt exorta no-
ua,incognita , nullis ueterum cedentia,
siue præsenti periculo, siue acerbo dolo-
re , siue abominabili fœditate? Habent
alia animantia, ut de inanimis taceam,
uillos,& setas, & cutem durissimã,qui-
bus etiam graues punctiones non sen-
tiunt,& aduersus animalculorũ morsus
& molestias tanquam lorica quadã sunt ar-
mata.homo tenerrima & mollissima cu
te nec arenæ papulã,nec stipulã, nec ru-
gã , nec floccũ,nec pilũ adherentẽ pfert.
quid dicam araneolos,muscas , culices,
cymices, formicas,pulices,pediculos,&
alia exigua dictu & uisu animalcula?
quantũ hæc oĩa negociũ facessunt huic
giganti,etiã quũ de cæde populorum &
nationũ,quũ de euertendis regnis cogi-
tat,quũ de bello aliquo sæuissimo? quan
tum ei bellum infert pulex? quàm totũ
ad se conuertit hunc urbium & gentiũ
 domitorẽ

domitorẽ atq; euersorem? O miserũ, tam fortia cogitas in tãta infirmitate? cur nõ prius cõualescis, antequàm te tãto uiriũ certamini obijcias? cur nõ uincis prius hũc uicinũ hostẽ, à quo infestaris? postmodũ illos aggrediere fortiores, à quibus nunquàm es lacessitus? Quid hic recenseam molestias à solo, à cœlo, ab ætate? ingredienti harena moratur uestigiũ, lutũ detinet, lapides pungunt, rupes frangunt. quomodo luctãdum cum terra, & tanquàm ab inuita extorquendũ, quo uita sustentetur? quanta in uarietate temporũ molestia? ardores præfocãt, rigores adurũt. pluuias non ferimus, expauescimus fulmina, tonitribus penè exanimamur. quæ est infantiæ imbecillitas? quantis cum lachrymis sunt omnia excudẽda? quàm est seni grauis uita ipsa, alioqui ex se fugax & incerta, milleq; per singula horæ momenta periculis obnoxia & exposita? ut nihil sit tàm exiguum & contemptibile, quod non satis ad hominem uel robustissimum prosternendum. Quid dicam absumi quosdam incognita prorsum caussa, ut à uita ad uitam, tanquàm à cubiculo ad cubiculum migrẽt? ut nemo possit

mo possit sibi non dico annum polliceri, ut est in uetere dicto, sed nec horam. Quocircà qs assequi uerbis possit, quantus sit furor, q̃ cæcus, ꝓpter uerbũ unũ, ut uel prauæ animi tui libidini, uel iudicio dementis alicuius satisfacias, & quietem uitæ, quæ alioqui rara & perbreuis est, & fructum uiuẽdi amittere: &, quẽadmodũ Ennius inquit in Tragœdia, præter propter uitam uiuere? Nãq; dum de ultiõe ira cogitat & deliberat, nihilq; minus agit, q̃ id ꝓpter quod est uita homini concessa: quumq; tot undiq; instẽt molestiæ ac difficultates, si quid est uel à solo uel à cœlo suaue, uel ab amicitijs, uel ab ętate, eò se fraudare, & maiora sibi arcessere periculo, q̃ quibus nos natura circumsepsit. ut uita se omnino fraudet, qui bili & stomacho suo seruit, qui linguæ indulget, qui ultioni habenas laxat. quum cõtrà ex pace, ex concordia, ex modestia & moderatiõe cõsequi possimus, ut & commodis uitæ facile pfruamur, & leuiora nobis fiant incommoda. Quærit sanctus ille uates, sit ne aliqs homo, qui uelit uitam, qui diligat dies uidere bonos? Atqui hoc, q non cupiat

 est nemo.

est nemo. audiat ergo, quid illi sit, ut hoc Lingua adipiscat̃, faciẽdum. Prohibe linguã tuã a malo, & labia tua ne loquantur dolũ. Diuerte a malo, & fac bonum, inquire pacẽ, & ꝓsequere eam. Exteriora omnia animorũ signa in linguæ sũt appellatione comprehensa. illa eñ, quemadmodũ interna affecta sint, loquuntur. Vir etiã in sæculo moderatus ac bonus (nam de perfecto illo, & diuino nondum dissero) linguam & manus subijciet publicis legibus, prudẽs gestus quoq; ac nutus educatiõi, uafer utilitatibus. Quorsum pertinent dicta, nutus, detorsiones labiorũ, oculorum, superciliorum, gesticulationes, & notæ, qbus alios irridemus, signa maleuolentiæ? Primũ q̃ sunt illa omnia turpia, deformia, indigna non solũ prudẽtia, sed quouis uel mediocri acumine? An tu idem putas esse gesticulari, irridere, quod acute reprehendere, sapienter admonere? si gesticulationes, ingenij sunt, & prudentiæ signa, concedamus omnes histrionibus ac scurris. An est quicq̃ promptius aut facilius, q̃ torquere labra, corrugare nasum, contrahere uultũ, cachinnari, scomma uel conuicium

iacere?

iacere? hæc magis sunt ijs ad manũ,qui mente ac ratione minus ualent. illis armis pugnant inermes ac inopes iudicij, acuminis,peritiæ. Nihil est simplicius, planius, rectius,sensu,uerbis, uultu hominis prudentis ac cordati. Neque irridere, probitatis est aut sapientiæ argumentum,nec irridere,stultitiæ uel prauitatis. Adde illa oĩa,q̃ sint inefficatia.declaramus nos prauo esse aĩo atq; etiã inimico,sine ullo alterius damno cũ periculo nr̃o.q̃ est intẽperãtis ac impotẽtis stultitiæ id agere,qđ nec nocere possit alteri,nec tibi prodesse? à nulla re lõgius uidet̃ discedere felicitas fortunæ,q̃ ab impotẽtia animorũ,ab intẽperãtia linguæ. maxima egenorũ pars eò est delapsa, q sibi nequiuerũt imperare,ut leues impulsiunculas sustinerẽt.& dũ tangenti toto corpore resistũt, seipsos in imũ deturbarũt,noluerũt nutui cedere, cedunt patrimonijs,possessiõibus,fortunis oĩbus.noluerunt uerbulo cedere,cedũt uitæ. Nã quãdoqdẽ res oẽs hoĩum in lubrico sunt & præcipiti loco derelictæ, si uehementius te aduersus aliquẽ concitaris,facies tibi impulsum & casum, quod prius le-

uis erat contactus. Qualem uerò illius existimamus fortunam fore, qui amicũ mauult perdere, quàm uerbum? At contrà plerique dissimulandis iniurijs nacti consensionem & amicitias, etiam allicefactis ad se illis, qui odisse uidebãtur, opes amplissimas, & ingentem potentiã collegerũt? Quàm multis nascentibus inimicitijs, & futuris aliquando atrocissimis obuiã silentiũ iuit, & ingentia molimina, tanquàm subtracto fundamento discussit, quasique materiã detraxit nascẽti flammæ? Antonio Eremitæ, uiro illi sanctitate inclyto perhibent, quum alia multa in illa esse solitudine & locis desertis diuinitus ostensa, tũ uerò quodam die orbem uniuersum retibus & laqueis coopertũ, ipsumque exclamasse, mi domine, quis effugiet hæc? cui à cœlo missa sit uox: animi demissio. Ita est planè. Quãtò promptius est uiuere in concordia, quàm ĩ dissidio? uidelicet cedere facilius est, quàm resistere. cedentẽ nemo persequtur, resistentẽ impellimus. Illi quoque, ut grauiter est apud Senecã, quos sors iniqua in ancipiti posuit, tutiores erũt superbiam detrahendo rebus per se superbis,

& fortunã suam, q̃ maxime poterũt, in planũ deferẽdo. Expositus est nobis breuiter uniuersus homo intus & foris. qui si talis est, tã alijs miserandus, pudendus sibi: haud utiq; difficile fuerit cogitare, qualia sint humana omnia, quæ ipse sibi uel adsciuit necessitate, uel opinione adfinxit. Opes & potentia, q̃ à re omni utili solida & mansura inanes? q̃ leues, momẽtaneæ, incõstantes? quod idẽ licet de fauore, de gratia, de honore, de dignitate, de gloria dicere. quid ni? quum oĩa regat partim populus, partim fortuna: queis duobus, quid potest incõstantius atque instabilius cogitari? ut sæpe nox una, sæpè paucæ horæ, inter regnum & carcerem, inter triumphnm & exilium, inter summã gloriã & summã ignominiã, inter uitã deorũ honori parẽ & mortem cõtumeliosissimã interfuerint. meũ ergò aliquis appellet, qd' possit ante horã pdere? Sumptuosa ædificia, magnus domi, & in toto cultu apparatus, q̃ exiguo est usui? nec nos tuetur, imò contra nos illum ingenti ac molestissimo tuemur labore per tot curas, per tot incommoda, adde etiã per discrimina, adde p Opes.

nefaria facinora &capitalia scelera, tãq̃ uastam & inconditam molem. Quod si & in horum natura tãta est infirmitas, & in possessione incõstantia, tam facilè ab alijs uel lædũtur, uel tolluntur penitus: quid prodest inimicitias ꝓpter hæc ipsa suscipere, quum maius ab inimicis damnum breuissimo & possit & soleat afferri tẽpore, q̃ est illud ipsum, propter quod discordias excitauimus? Itaq; uidemus quotidie cõtingere, ut uniuersum censum in discrimen adducant, qui nummũ sestertiũ noluerũt cõtemnere. Nobilitatẽ cõfinximus, quũ cõstemus oẽs ex eisdẽ principijs & elementis, conditi ab eodẽ naturę principe, progeniti ab eisdẽ autoribus gentis. gignimur in flagitio, ex semine fœdissimo ac spurcissimo. nascimur ex malis hominibus inter dolores & grauissimos cruciatus cũ præsentissimo & nostro & enitẽtium discrimine. nutrimur in molestijs, educamur in laboribus. ubi sunt inter hęc natales? qd uult sibi sanguis putris morborum oĩm fons, imo sanies & pus olidissimũ? Quis iratus genius tantum oneris huic iumẽto imposuit, quũ seipsum ægre portet?

Nobilitas.

ut ma

ut magis mirer nõ ipsum sæpenumero despõso animo oneri succũbere, & hanc uanitatis telam, quã tantis cum ærũnis orsus est, & texit, medio texendi cursu præ indignitate succidere. Hæc omnia perspiciet, ac cõsyderabit is uir, q quãtũ effici, ac præstari ab ipso possit, cœno se humanæ maliciæ conat̃ excutere, ablue re à sordibus affectuum & prauarum cogitationum; quiq; tanto onere liberatus solutusq;, ad magnitudinẽ animi, & ad fastigium humani decoris magno gradu cõtendit, unde nos duræ atq; asperrimæ calamitates deturbarunt, sed culpa nostra cõtractæ. Ergo semota paulatim in eo per sui cognitionẽ, qua premebat̃ superbia, deijcientur uiolẽti animorum spiritus ac motus. quo fiet, ut tanq̃ alteri lanci ingenti detracto momento, altera sustollatur, in qua est mens. quantoq; illa perturbationũ atq; arrogantię facta erit leuior, tantò sè altius mens attollet usq; ad fastigiũ luminis & noticiæ oĩm, ex quo singula, tanq̃ de specula, facillimè circũspiciet. proferẽt se ac exerẽt ea, quæ prius abiecta & oppressa cogebantur latere, iudiciũ, ratio, prudẽtia, ut pul

chra

chra & magnifica cogitata, quẽadmodũ exequi oporteat, intelligat: habeatq; ꝓuisum iã & paratũ in occasionẽ atq; usũ. Cõfirmabitur uoluntas, ut tantũ sit aggrediendis rebus firmitatis ac roboris, quãtũ à ratione iudicatũ fuerit necessariũ futurũ. Et quia obices luminis huius

Affectus pellendi.

& iudicij interturbatores sunt affectus illi feri ac incitati, eos ante oĩa uel relegabit, si qua ualeat, uel certè cõprimet in præsens ac cõpescet, nec in deliberationẽ ullomodo sinet uenire. sed si qua irrepserint, differet in præsentia consultationẽ, donec exierint. dabit morã, & se sustinebit, nec aliquid statuet, dũ in cõcilio aderit aliqua animi cõcitatio. nõ magis q̃ uteret̃ aqua turbida, nisi eã prius pateretur eliquescere. Nã quẽadmodũ, q uel oceanũ alicũde conant̃ aggeribus excludere, uel in eius ædificare æstuarijs, a principio operis, quũ æquor intumescit, cedunt mari, & cessant: quo in se reuerso magna tum diligẽtia atq; industria ingẽtes moles pro fundamentis iaciunt, locũq; sedulò cõmuniũt, ne totum opus uis illa Oceani recurrentis disturbet ac cõfundat; nec quicq̃ faciũt prius, q̃ influ

ꝙ influxũ maris ab opere arcere, donec structura ita uel ascenderit, uel firma sit ac cõstituta, ut nihil sit amplius periculi ab undis & tẽpestate. Ita in hoc animi ædificio, quod in medijs fluctibus molimur, à quo summouẽdus est impetus illius affectuũ tẽpestatis, initio quũ ij inuadũt, quiescẽdum est, & manus ab opere tollendæ. affectibus uerò sedatis, interea dũ liberi sumus, celerrima est & rapacissima occasio arripiẽda, tantę dũtaxat rei. figẽda sunt & statuẽda propugnacula aduersus illorũ assultus, quoad tale sit nobis absolutũ opus, in quod nullã impressionẽ queat facere animi quãlibet cõcitati uiolẽtia. Quapropter nihil magis aut accuratius cogitare debet animus quietus, quàm ut minime deinceps cõturbetur, aut ut cõturbatio extra opera rationis & cõsilij tumultuetur, ac sæuiat: in illa non irrũpat. Ergo affectione iam compressa, & aliò auersa, uel certè quiescẽte, & præbẽte inducias, hoc erit eius opus, ingenij, iudicij, rationis, ut tũ demum ad consyderationem rerum descendat, & quasi censor quidam singula ad precium atꝗ æstimationẽ aduocet,

quòd uel ipse satis sibi notus ac fidens, multumq; ad eam rem nactus prudẽtiæ imponet, uel à magnis uiris, & quibus tutò fiditur, impositũ tenebit ac conseruabit. Nam, quẽadmodum præclarè est à multis traditum, error ac miseria omnis in humana uita ex ignoratiõe nascitur, q mala pro bonis ducimus, & rursus bona pro malis. Eorum, quæ ab hominibus possidentur, omnium naturam primum cõtemplabitur, hinc usum. Quid enim magis est sapiẽtis, q̃ cogitare atq; expendere, quæ cuiusq; rei ratio sit, qui finis? Nam bestię mentis ac consilij expertes, præsentibus modò acquiescunt. hominis est proprium, aciem mentis in futura præmittere, ne in aliũ unãquãq; rem sumat usum, q̃ in uerũ ac naturalẽ, alioqui nihil à bestia distabit, & non secus atq; illa, nunquàm iudicio, nũquàm ratione ac consilio ducetur, semper animi affectionibus seruiet. sin uero & naturã & usum nõ ignoret, uelitq; rationi ac ueritati obtẽperare, nec plus de unaquaq; sumet, quàm oportet, & res instituto naturæ suæ cursu uadere minime molestè feret, ita in se qetus trãquillusq; nunquàm

Consyderatio naturæ, ac vsus.

nunquã uel sibi erit ipse, uel aliis iratus. Natura rerum humanarum hæc est, ut quæcunq; hominibus contingant, uana sint, caduca, obnoxia casibus, cõmendata, nõ donata. Solam uirtutem ita à deo nobis tribui, ut ea demum fiat possidentis, si uelit. reliqua uerò nunquàm in ius & mancipiũ transire eius, q utitur. Ingenij acumen uel tempore, uel usu immodico, uel interdũ morbo, aut casu aliquo deteritur ac retundit. memoriæ ætas est inimica. nihil est in homine quod citius sentiat incommoda senectutis. Doctrina dessuetudine elabitur, morbo perit. Vires nimijs laboribus, aut una febricula frangunt. deniq; eas aufert illa, quæ reliqua omnia, ætas. Corpus quot morbis expositum, imò obuiũ: quot doloribus, quot grauissimis cruciatibus? in illud dominant cœli, elemẽta oĩa, stirpes, uenena, feræ: homines, quàm multis modis? hostes, latrones, tyrãni, magistratus? ut prætereã casus, quorũ exponi summa nõ posset. Vita ipsa ex se fugacissima, & uel ad semihorã incerta finienda morte nõ huius aut alterius generis, sed incerti, incogniti, inexpectati. Parentes, liberos,

ros, uxorem, amicos, seruos, clientes, homines esse omnes, id est, & mortales, & in uita mutabiles. ut nec si moriantur, quicquam acciderit cōtra naturā. nec si uoluntate & moribus mutent. nec minus equi, & iumenta, & pecora sub mortis ac mutabilitatis sunt ditione, quàm homines. Pecunia metallū est, qd aliud, quàm terra in suis uisceribus concreta? huic tendunt insidias tā multi, hanc inuadunt & oppugnant. fur clancularia rapina, latro ui aperta. alius blanditijs, alius fraude. infinitæ sunt artes auertendi ab alio ad se pecuniā. Vestes infestāt tot uermiculi, tot papiliones, situs, puluis, ipsum tempus. Vitreū aut Samium uas est fragile. Picturæ uel eluuntur, uel deteruntur. Aedificia aliàs tempestatibus ruunt, aliàs ex materia ducūt uitiū. aliàs tempore collabunt. Agri interdū bellico impetu uastant, interdum calamitatibus à cœlo aut solo. tot nimbis, fulminibus, grādine, eluuionibus, ariditatibus, tot exitijs & pestibus frugum, sæpè arroduntur à uermiculis, sæpè à cognatis hærbis suffocant, ac corrumpuntur. Quid est decus, quid honor, qd gloria? gestus

ria? gestus aliquis aut uerbulũ inane penitus, q̃ citò, q̃ facile exolescit decus, & in ignomiã uertitur? Nobilitas uel non agnoscitur, uel egestate ac uilitate progeniei penitus exolescit. Quid non est morti & casibus subditum? quid illis ui, arte, ratione potest ulla eximi? Qui ergo hanc esse naturã rerum, conditionemq; recordabit̃, næ is utetur, quemadmodũ oportet, præsentibus. si uero absint & discedãt, nõ magis cõtristabit̃, q̃ si in rosetis rosas nõ inueniat sub brumã. Quippè eã sciet esse legẽ & conditionẽ eiusmodi rerũ, ut suis uicibus modo influãt, mõ abscedãt. æquo feret aĩo res naturæ suæ cursu uadere. quemadmodũ ueris illi gratissimo tẽperamento non molestè fert æstatis feruores succedere, aut his hyemis rigorẽ: & oceanum quo inundarat, inde recedere, nauesque paulò antea fluitãtes in sicco relinqui. Huic si se naturæ accõmodarit, facillimè ac iucundissimè uersabitur in uita. nihil est em̃ dulcius, q̃ secũdum naturã uiuere, id est, flumine placido, & secundo uento nauigare. nec ei unquã illa pœnitentiæ excidet uox, nõ putaram. omnia enim habebit

præcognita & præuisa. sin uerò contra naturã aliquid cupiat, & quasi nauigiũ aduersis uentis aduerso æquore conetur agere, nec unquã cõpos fiet uoti, & semper inter molestias, fastidia, ęgritudines cõflictabitur, infensus & sibi, & multis. An tu indigneris, aut inimicitias cum ullo oĩno sumas, ꝙ uel res naturæ, id est, dño suo seruierint, nõ tuæ uoluntati, uel ꝙ eo illa ipsa natura sit usa uelut instrumẽto instituti sui cursus? Quis fulmini uel pelago irascitur? aut cum eo exercet simultates, ꝙ filium uel ædes uel mercimoniũ eripuerit? Nam etsi uolũtas uidetur aliqua adhiberi inter hoĩes, tamẽ uiro sapienti natura est magis rerũ spectanda, ministra dei, ꝙ̃ uolũtas hoĩs praua, ministra maliciæ, sed quæ nec satis fuisset, ut adimeret uir malus pecuniã, uel uestem, uel speciem illam honoris, si tam illa naturæ suæ ui fuisset tua, ꝙ̃ uirtus. At quibus nihil auferunt homines, auferunt casus à cœlo, ab elementis, à rebus inanimis, ab animãtibus, incognitis nobis caussis, sed nõ omnino nullis. Itaꝗ quam cõsolationẽ alienis casibus exhibere soles ex natura ipsa promptam,

eandem

eandem tuis ipſius adhibe, id eſt, utere eadẽ medicina, quam alijs in eodẽ morbo cõſulis. Obijt alienus filius aut uxor, dicis mortalem fuiſſe. ſurrepta eſt furto aliena res, dicis ſolere fieri. aliquid puer alienus peccauit, dicis hoĩem eſſe. uerberatus eſt aliquis cõuicio, facta eſt alicui iniuria, dicis eã eſſe uitæ legẽ, ad hæc ferenda incõmoda & alia huiuſmodi hominẽ eſſe natũ. quin tu idẽ dicis, & cogitas in tuis ipſius? an alios uis conditiõis rerũ recordari, ipſe obliuiſceris? Hæc quidẽ eſt natura, qd uerò uſus? eũ ex natura deductũ eſſe, & deriuatũ conuenit. Sunt in rebus, quas neceſſitas expreſſit. ſunt, quas cõmoditas ſuaſit. ſunt, quas opinio hoĩm deprauata inuenit. neceſſitas ineuitabilis eſt, ut eſſe, bibere, propulſare à corpore uim frigoris, uim æſtus, denique ea parare, ſine quibus tueri uitã hanc nõ poſſumus. paucula quædã addidit cõmoditas. multa, imò infinita commenta eſt opinio affectuũ iudicijs perſuaſa, & alienis exemplis longiſſimè impulſa, ita ut facta ſit ingẽs, uaſta, immanis, inſatiabilis. hæc honorũ tot genera excogitauit faſtus, oſtẽtationis, decoris, dignitatis, Vſus rerum

 poten

potentiæ, regni, imperij, & in his ex minimis initijs nullus iã modus, dum nihil aliud, q̃ expetere nos docet, atq; hortat̃, quod est sanè immẽsum ac interminabile, qd, qua ratione, quo fine expetẽdum sit, tacet, nempè à cupidine extimulata atq; incensa. Neq; eñ ullus istorũ, q̃ tàm anxio labore tantos cumulos excitant, opũ, possessionũ, honorũ, ditionũ, regnorũ interrogatus, quẽ in usum id faciat: ꝓbabilẽ ullã adferre poterit facti sui rationẽ & caussam. quippe his necessitas nõ eget, cõmoditas respuit, q̃ tantò est & melior, & uerius nomẽ suũ retinet, quãtò habilior. At hæc moles tã uasta, tàm sparsa, ac diffusa, incommodissima est. Quid restat, nisi, ut se opinionẽ sequi dicãt, insano affectui obedientẽ, à ratione prorsum & iudicio alienã atq; abhorrentẽ? Eqdẽ de istis, q̃s dominandi & excellendi cupido inexhausta, totos ita rapit atq; incendit, ut ardentissimas ex se scintillas quoquouersum iaculent̃, unde sæuissima bellorũ incẽdia suscitant̃, de istis inquã pueli m audire, quid sequãtur? quẽ sibi in desyderio finẽ statuãt? Nam rem tantã nullo proposito fine suscipere, hoc

Dominãdi infinita cupiditas siue caussa.

uerò in Sc

uerò inferius est cõditiõe bestiarũ, quarum etsi præsentibus mõ contentarum, nullæ sunt tñ adeò leues motiunculæ, q̃s illæ sine caussa oĩno, & sine ꝓposito ullo edãt. Quid cõsectant? abundantiã uoluptatũ? At quãto plures & maiores subministrat quies, & mediocre regnũ ac regi habile, q̃ tumultus bellici, & amplissima ditio, in qua maxima est sollicitudo, & cura ꝑpetua? Nã quẽadmodũ in grandi hoĩs corpore, & humoribus redundãti semper est aliquid, quod querelã adferat, & medicantis manũ requirat; ita in ingenti regno semper existit pars aliqua, quæ corpus totũ suo aliquo morbo infestet, ac inquietet, siue rebellione cuiusq̃ populi, siue casu aliquo & calamitate, uel ab hominibus, uel à fortuna illata. Pyrrhũ Epirotarũ regẽ expeditionẽ ꝓ Tarentinis aduersus Romanos parantẽ Cineas philosophus apud eũ gratiosissimus rogauit, qd facere uictis Romanis cogitaret. extẽplo tota, inqt ille, Italia imperio nr̃o parebit. qd uerò subacta Italia? traijciemus ĩ Siciliã, & eam adijciemus nostris opibus. Quid porrò uicta Sicilia, quid restabit post eam? in

Hiſpaniā,inqt ille, arma transferemus: quid hac occupata? cum Carthagine nobis res erit, quam aggrediemur ingenti potentia ſubnixi ac ſuffulti. Fac oīa hæc ſubacta eſſe & poſſeſſa. Huc reuertemur inquit rex, & beatiſſimè explebimur oī genere uoluptatū. Is ne eſt finis, ſubiecit philoſophus? quid ergo obſtat, qn extra tot pericula, qbus ignoras, an ſuperſtes ſis futurus, iiſdem ipſis uoluptatibus iā nūc hic pro arbitrio abūdemus, ac cōſtipemur? Sunt, q dicūt, nihil ſe aliud quærere, ꝙ imperare aut regere. Iſti uerò idē eſſe putāt, regere, & regē nominari. Atq rex uocat̃ etiā ī fabulis hiſtrio ille, q Agamemnonis, aut Priami pſonā ſuſtinet. nec aliter rex eſt, q, quid ſit regere, ignorat. Regē eſſe, eſt multis proſpicere ac conſulere. hoc ſi expetis, rem ſanè oīm pulcherrimam & magnificam expetis. Sed inſpice prius te, & conſydera, an teipſum, an ea, quæ iam habes poſſis regere. id ſi es nactus, tunc ſanè foras ad alia regenda egredere. Quòd ſi nec exiguū regnū, nec domum, nec teipſum ritè potes gubernare: quis furor dicendus eſt, te multarū nationū atq; urbiū habenas depoſcere?

deposcere? nõ aliter, q̃ Phaetontẽ in fabulis ferũt adolescẽtem Solis patris sui currum & equos, quos lachrymis & importunitate cõsecutus, & seipsum perdidit, & incẽdit mundũ. Nec aliter multi ex istis quærũt & postulãt regna, q̃ pueri equorũ lora, uel clauum in naui. putãt em̃ regere, esse manũ admouere. nã gubernatoris artẽ, q̃a nõ assequunt̃, credũt illũ nõ arte, nõ ingenio & industria uti in cõtorquẽda tãta mole, sed solũ manu temere, & ut casus ferat, mota. Ita uideas istos, q̃ tot motibus & turbatiõe rerũ humanarũ ad ingẽtes ditiões p̃uaserũt, existimare bellissimè p̃functos se regẽdi munere, si diplomatis nomẽ suũ adscripserint, cętera uel in syluas uenãdo abditos, uel in regię penitissima, inter scorta, & cõuiuia, & aleã. Exẽpla sunt horũ inter ueteres p̃multa, atq; utinã solũ apud illos. Strenuissimus & prudẽtissimus uir Po. Ro. P. Scipio, quũ cẽsor de more uoti carmẽ, scriba ex publicis tabulis præeũte, p̃nũciaret, uẽtũq; esset illuc: Iuppiter auge rẽpu. nũq̃ sic precari animũ induxit, monẽte multũ scriba atq; hortante, sed sic: Iuppiter cõserua rẽpublicam,

 satis

ſatis eſſe auctã dicẽs, modò conſeruaret. ac protinus, ut inquit Valerius, in publicis tabulis ad hũc modũ carmen emẽdari iuſſit, qua uotorũ uerecũdia deinceps cẽſores in cõdendis luſtris uſi ſunt. Auguſtus Cæſar princeps planè regẽdi artifex mirari ſolebat Alexandrũ Macedonẽ nõ magis cogitaſſe, quẽadmodũ parta regna adminiſtraret, ꝙ quẽadmodũ noua alia partis adiũgeret. Et ad Chriſtianũ principẽ par eſt loqui de onere regẽdi homines. Quid enim eſt aliud plures quærere, quos regas, quã habere, de quorũ uita, ſalute, fortunis, moribus rationẽ ſis deo redditurus, mũdi prȩſidi & iudici oĩm exactiſſimo, q illos oẽs fidei ac curæ tuæ cõmiſit, ac commendauit? illius reuera eſt grex, tu nihil es aliud in eo, ꝙ fideicõmiſſarius, uel datus origine, uel aſcitus uoluntate, uel ingeſtus ui ac intruſus. Nihil apud illum proderũt ſpecioſi tituli, quibus falli quidẽ poſſunt homines, & eis ſilẽtiũ imponi, deus falli nõ poteſt, apud quẽ unuſquiſꝗ ſeipſum ex mẽtis ſuæ cõſciẽtia, uel dãnat uel abſoluit, nõ ex teſtibus, non ex tabulis, nõ ex rumoribus confictis, non ex patroni medita

meditatis coloribus aduersus crimẽ. Recipiat se introrsus unusquisque ad mentem, ad consilium animi, & intelliget hãc imperãdi & potentiæ cupiditatem, propter quã toties orbis uniuersus cõcutitur, ac turbatur, totã ex ignorãtia & cæcitate nostrarũ opinionũ ortã esse, quæ se à iudicio & cõsilio rationis se iũxerũt, transfugerũt ad affectus. Egredietur foras uir prudens, & alios quoque homines excutiet, atque eodẽ examinabit Lyndio lapide, quo seipsum. horũ omniũ neminem nõ inueniet similem sui. inualidũ, mille casibus subiectum, & proinde miserabilem. quumque uiderit, quæ sint unicuique etiã beatissimo ferenda in uita, sortem & cõditionem suã intelliget sibi esse patibilẽ, ut non sit, cur se aliter ultum de eo cupiat, à quo iniuriam se accepisse opinatur, quàm ulciscetur casus & ipsa conditio humana. Quid optas inimico? fortunarũ aut dignitatis iacturã? expecta paruper, uidebis. neque est enim tàm felix ullus in uita, cui nõ eiusmodi casus aliquis intercurrat. cladem eius ditioni, si sit princeps? accipiet pestẽ, famem, eluuionẽ, terræ motũ, populi inter se discordiam,

Consyderatio aliorum.

diã, & dirũ malũ seditionẽ. Cupis orbitatẽ, aut mortes charissimorũ? si sustinere paulisper potes, fiet tibi natura uotorũ tuorũ administra. At morbos mauis, actiores natura dolores inferet, & ardentiores admouebit faces, quã hostis crudelissimus ac imanissimus. Quæ humana rabies adeò potest humanum corpus torquere, ut torquet stomachi morbus, ut podagra, ut dolor etiã dẽtiũ? Equidẽ preterire nec possũ, nec debeo, quę apud Aureliũ Prudẽtiũ sanctissimus Martyr Romanus de Catasta, in qua torquebatur, ad populũ concionabũdus loquitur.

Nec distat ignis, & fidiculæ sæuiant,
An corpus ægrũ lãguor asper torqueat:
Quũ sæpè morbos maior armet seuitia.
Non ungularum tanta uis latus fodit,
Mucrone quanto dira pulsat pleuresis.
Nec sic inusta laminis ardet cutis,
Vt febris atro felle uenas exedit,
Vel summam pellis ignis obductus coquit,
Pabulaq; feruor æstuosus excitat.
Credas cremari stridulis cauteribus.
Miserum putatis, quod retortus pendeo
Extentus ulnis, quod reuelluntur pedes,

Compago neruis q sonat crepantibus?
Sic eiulantes ossa clamant diuidi,
Nodosa torquet qs podagra & arthesis.
Horretis omnes hasce carnificũ manus,
Num mitiores sunt manus medentiũ
Laniena quando sæuit Hippocratica?
Viuum secatur uiscus, & recens cruor
Scalpella tingit, dũ putredo abraditur.
Sic ille. At curas & sollicitudines, & mentis furias illi optas. habebit per singula momenta, alijs ex alijs motibus perturbationibusq animũ subeuntibus, tanq undis, ui tempestatũ impactis ad littus, concutietur, & agitabitur, metuet, pauebit, mœrebit, terrebitur, confundetur, contabescet ægritudine, stimulabitur inuidia, æstuabit odio, ardebit ira: & accensus nec compos erit animi, nec corporis, nec fortunarum. nunq enim isti mari deest, quo concitetur auster aliquis, nunquam hominum uita nõ suppeditat affectibus & occasionem & materiam tumultuandi. Quòd si alia desint omnia, certè is, qui fecit iniuriã, furias illas sentiet ultrices, quas adfert maleficij consciẽtia. Quæ est prima scelerum ultio: ut ille dicit in satyra, quòd se iu Furiæ cõscientiæ.

se iudice nemo nocens absoluit̃. nec ulla uel optari potest, uel excogitari acerbior. Nã aliæ omnes fortunæ sunt aut naturæ, ista delicti: quemadmodũ Cicero multis uerbis in L. Pisonẽ persequitur. aliæ uel ad nos nunq̃ perueniũt, uel corpus attingut solũ. ista animum, id est, hominem ipsum transuerberat. Nec existimandũ est aliud esse illud scelerũ apud uita functos sempiternum suppliciũ, de quibus illud in mysticis literis, uermis illorum non moritur, & ignis eorũ non extinguitur. Hoc cruciatu quãtò leuior
Mors. est mors? quã tamen, ut summũ malorũ plerique inimicis suis imprecant̃. Est quidem illa summũ malorum omnium, sed extremum tamen: ut qui aliorũ lætãtur morte, ipsi in malis remaneant, alij malis sint exuti ac liberati, & in ea forsitan traducti bona, ad quæ nunq̃ perueniẽt, qui illorum mortẽ uel procurarunt uel optarũt, ut uota pro illorũ salute uideantur fecisse, quos oderant, quos execrabãtur, quos diris deuouebãt. Sed omnino mortem illi desyderas, & eã optãre animo obstinasti: quiesce parumper. nã & te & illũ duci natura iussit, ambos quo

dic in lucem edebamini, capitis damnauit. nō lōgo interuallo plectemini. quoties contigit, ut prior moreretur is, qui alium mori iusserat? Captus est Galliarum Rex Franciscus à Carolo Borbonio, à Marchione Piscariæ, à Carolo Lanoio pręfecto Neapolitano. omnes illos tres ante duos annos sepultos audiuit. Si illis erat iratus, quid plus uoluisset facere? si habuisset in sua potestate ad ultionē, quid aliud fecisset, quàm fecit natura? Quid ergo animaduersionē aliā, quid alium quęris carnificem, quum habeas tam paratas naturam & fortunā? quæ ita nonnunquam miseram imbecillitatem hanc affligunt, ut ijs etiā simus miserandi, qui interitum nostrum auidissimè expectabant, & casus sæuissimi exempli imprecabantur. Vergilianus Diomedes ita iactatos & concussos narrat fuisse Græcos Troia reuertentes, ut etiā Priamo fuissent miserandi. Post reputationē casuum & fragilitatis figmēti huius cōtēplabitur, quibus erroribus homines in uita agitētur. quid bonum uocent, quid malum. De his quàm longè aliter statuant, quā pro uero & rectè insti

instituta ratione. hinc quid pro contem
ptu habeant, quid pro iniuria, quas sibi
ultiones & pœnas sumant, quàm pueri-
liter tãtis in rebus ludant, ut per tumul-
tum & præcipitãter consultent, nempè
affectu præside. q̃ leuibus coniecturis ra
piantur, uidelicet ubi se auræ leuissimæ
ac concitatissimæ cunctos permiserunt.
Ita fit, ut eos continuò post factum gra
uis pœnitentia inuadat. Hæc erunt ei
pro exemplo, ut ipse ex alienis erratis,
quod genus est prudentię felicissimum,
uitam suam emendet, mores atq; actio-
nes componat. In quo primum erit oĩm,
ut, quemadmodũ se nõ extollit iam ar-
rogantia sublata, neq; enim uidet cauf-
sam ullã, cur id faciat, ita nec se cuiquã
anteponat, nec ullũ contemnat, nisi qua
& se quoq; cõtemnendum cẽseat: quum
tanta sit in natura humani generis simi
litudo: nec sit quisq;, qui non aliqua ex
parte alio sit melior, alio peior. Stulto-
rum, qui se non nouerunt, est alios con-
tẽnere. quippè qui alijs detrahũt, qd' sibi
arrogant. At uir notitia sui institutus,
instructus, fretus, ĩtelligit se nihilo plus
habere, q̃ aliũ quemuis de turba, & pau
pertatem

pertatem suã tacitus agnoscit. Quòd si alios uideat non minus, quàm ipse sit, pauperes, q se locupletes uel ab ingenio, uel ab opibus, uel à genere, uel à dignitate esse autument, nõ eos propterea despiciet, quũ in re nullum sit discrimẽ, æquè sunt pauperes & abiecti. nõnihil fortassis in cogitationibus intersit. certè non magis ridiculum sit hunc se illi anteponere, quàm si olla figlina, cui nihil sit adscriptum, præstare se illi dicat, in qua inscriptum sit, argentea. par est uilitas naturæ, & inter res æquè humiles abiectasque, quantulum interest, etiam si titulus sit mendax? falletur fortasse imperitus, at qui materiam & precium nouerit, nunquàm falletur. Iam quum homines, uel uerè sint animi, uel mente censeantur, atque æstimentur, quis poterit homo de homine ferre sententiam? quũ nemo ualeat ad intima illa mentis, & penetralia peruenire, quæ tot inuolucris, tot operimentis contecta & occulta, nec angelis quidem patent, soli autori suo noscuntur, sibi quoq; ipsa non satis plerunque cognita atque explorata? Postremò non ignorat, nihil esse in uita

Ex animo æstimanda omnia.

malum

malum præter culpam,quæ,ut etiam eſt à gentilibus animaduerſum,ſola eſt homini præſtanda. qua quũ ſciat ſe quiſq; nõ carere, de altero in cuius ſe compara tionẽ adducit,incertus ac ignarus. qppè animus,in quo uno eſt culpa, uti modò dicebã, longiſſimè ab humano intuitu receſſit. An nõ hinc fit,ut cauſſa ſit nulla,cui homini cordato,& ritè omnia expendenti, alius ſit ullus contemptibilis præ ſe? Atqui hinc certa erat petenda & ueriſſima uniuſcuiuſq; humanæ actionis cenſura. Probe ac ſapiẽter Epictetus Stoicus: Lauat̃ quis cito? ne dicas male eũ lauari,ſed cito. bibit quis multũ uini? ne dicas male, ſed multũ. niſi enim eius conſilium ſcias,unde ſcis an male? Niſi fortè expectamus, dũ ille relicto animo, ad comparationẽ corporum deſcendat, & aliquid arroget ſibi, ac ſe efferat, q᷈ ualidiori ſit, aut integriori corpore, & egenus ac miſer homini cõditionis eiuſdem ſe anteponat, q᷈ tunica ſua adeò re ſarcta,ut iam ex centonibus & commiſſuris tota ſit conſuta, pauciores habeat commiſſuras q̃ illius. aut calcei ſint minus detriti. utinam tam bene egiſſet nobiſcum

Corpus q̃ cõtemnendum.

biſcũ natura, ut aliq́d haberent humana corpora, quo poſſent ſuperbire, & gloriari. quid nõ habẽt putidũ, fœdũ, auerſandum? Nouercam nominarunt naturã, & magnũ illi conuiciũ fecerũt uiri ſapientiæ affectatores, qui corpora ſolummõ nr̃a ſpectarũt, non perinde animos. Quiſquis homo hoïem deſpicit de corpore, in id periculũ ſe adducit, ne ſibi beſtias habeat præponendas. & qui hoïem contemnit, belluis ſit contẽptui eadẽ de cauſſa. Nulla em̃ re corporis prꝍſtamus, quin ea ipſa ab aliquibus belluarũ ſuperemur. Cedo, quis tandẽ tanti faciet ſuũ corpus, ut inde ſibi animos ſumat? An uir probus ac ſapiens, cuius bona oïa in uirtute ſunt ſita, qui ſola mente confiſus ac fretus uitam ſecurus agit & felix? An uero acutus homo, & qui omnino non ſit ab incõſyderantia dementatus, quem in corpus ſuum intuentem pudet ſui ipſius, quiq; ſi in contentionem laudis corpus adducat, metuit ne nõ aliter cũ ludibrio atq; ignominia repellaẽ, q̃ ſi olidiſſimũ ſcaphium adferret auro inte ctũ. Nihil puto eſſe magis abſurdũ ac ridiculũ, q̃ ꝙ iactet quis magnã ſe aut in

tegrã, aut benè compactã, firmãq; circũferre foricam affixam semper ac hærentem sibi. Nam hæc demũ sunt uera nomina istius pudendæ superbiæ, tot malorum per gentes omnes originis, ac fontis largissimi. Quòd si nihil homo ingeniosus & prudens ex tota corporis & mentis nostræ natura potest deligere, quo se alicui anteponat: quãtò habebit minus ex ijs, quæ foris sunt, quæ aliena dici debent, non nostra? uelut nobilitas & genus, & proaui, & quę non fecimus ipsi, ut Iuuenalis inquit. aut de opibus, de seruis, de ædificijs, quæ sæpè & peioribus & stultioribus & ægris copiosiores cõtingunt, quàm bonis, & sapientibus, & robustis. quæq; uel nostrã imbecillitatem testẽtur, qui tot indiguimus: uel malitiam & metum, qui diffisi deo tantum ex caducis & momentaneis rebus præsidium petierimus, quasi non maius esset paratum dei & per deũ mentis ac rationis nostræ. At propter dignitatẽ? ceu uerò nunq; ea indignissimè eueniat. de honore, de fama? quasi uerò populus nõ fallat in censenda uirtute. singulorũ naturã, usum, preciũ nouit, excussit, expendit. scit,

dit.ſcit,q̃ſit parũ tribuendũ hiſce oĩbus, quæ nõ in ſua habet manu,ſed in aliena poſita libidine, nullum meliorẽ poſſunt facere,ſi accedãt.nullũ feliciorem. utiq; nec peiorẽ,ſi recedãt, iactata temeritate caſuũ,fundata opinionibusimperite ſen tiẽtiũ. Nã illa ꝓpter togã aut tunicã,aut pileũ,aut calceos, aut anulũ, aut equũ, anteferre ſe alijs,puerorũ ſunt,q̃bus hęc ſola uidenẽ bona,quoniã alia nõ intelligunt. Neq; uerò,ſi q̃ edita fuerit ab alio contẽptus in ipſum ſpecies, aut iniuriæ ſignificatio,offendeẽ & conturbabitur. Quippè ſuperbia diſcedens abſtulit ſecũ delicias:q̃bus ſublatis, ut nihil inuenit,ob qđ ſibi placeat & ſe erigat,ita ro buſtior factus minus iã leues punctiunculas ſentit. Quale ſit in ſe iactum telum contemplabitur: ſi uera dicantur, ſi æqua fiant, non magis iniuriæ loco deputabit, quàm ſi homo uocaretur, aut mortalis,aut ſi ſe illi angelus præfer ret,aut ipſe belluis. ſin falſa aut iniuſta, nõ tàm ob inane dictum indignabitur, quàm uicem ſocij dolebit, qui ita fallatur. & miſerabitur uel cæcum, qui inconſulto impetu in alium fertur, uel er-

 rantem,

rantē, cui alij præ ignorantia sui sordēt. An indignatur aliquis, & non potius ridendum ducit, si cæcus cæcitatē exprobret cæco? scabiosus scabioso scabiem? claudus claudo pedē & gradū? imò etiā nō rarò, quod tantò est magis ridiculū, cæcus uidenti, scabiosus puro, claudus recto: adeò ut spectatores ꝗlibet rudes & uulgari sensu ioculare citius existiment, ꝗ maledictum. Et quemadmodū ignorantia superbiā asciscit, hæc uenit comitata delicijs, morositate, suspicionibus iniuriæ, cupidine ultiōis, rationibus sui uindicandi, sic peritia modestiam secum importat, & moderationē, & æquabilitatē animi. caussas discordiæ extenuat, aut omnino reijcit, cōcordiæ prorsum & undiꝗ conquirit. Neꝗ ullus pōt iniuriam uelle facere, pro quo paratā nō habeat excusationem. & in eo ipso, quo fertur iniuria, patrociniū. ut nemini magis sit iniquus, ꝗ sibi ipse. sic enim alios tuet, ac defendit. senex putatur læsisse, canis & ętati magna debetur reuerētia. Puer, multa sunt illi infirmitati iudicij cōdonanda. Mulier, imbecillitas sexus meretur ueniam. Aeger, quis sapit in morbo?

Peritia Iniurias oēs extenuat.

Extenuationes iniuriarū.

morbo? illud dolor fecit, non homo, nec medici irascũtur suis phreneticis, a quibus multa sũt audiẽda couicia. Doctus, aliquid tribuẽdum peritiæ, & existimãdũ nihil ab eo temerè dici aut fieri. Indoctus, ignoscendum inscitiæ, quod genus est cæcitatis. Nã & cæcus, si in quẽ impingat, quis est adeò delicatus, qui non magis miseratur, & reducat in uiam, ꝗ̃ succenseat, & animaduersiõe iudicet dignum? Melior, si se tibi anteponat, ferẽdum. nũ tu uis ordinẽ rerũ confundi? nũ non animam corpori præstare, angelũ tibi, te bestijs? Peior, ridendũ, ut quũ Gallus aquilam contemnit. Par, dolendum ac miserãdũ, ꝙ nõ intelligat uiã se ad sui contemptũ aperire, per cõtemptum tui. Cum ualidiore certare insanum, cũ infirmiore turpe, cum pari periculosum. fortuna diuitem tuetur, pauperem excusat. seruum miserabilem facit conditio, maiorem tu postulas à seruo ultionem, quàm dederunt leges, quæ rem illi oĩm maximi precij libertatẽ ademerunt. Potens, cedendũ ei, cui tam multi cedunt. An ego, inquit Phauorinus, uno in uerbo repugnem Adriano, cui in oĩbus tri-

ginta legiones obœdiũt? ꝙ ſcitè de ſe & C.Cæſare Laberius:Etẽ ipſi dij nega- re cui nihil potuerũt:Hoĩem medenega re,qs poſſet pati? Magiſtratus,obtẽperã dũ legibus, & patriæ debita pietas præ- ſtãda.Qui parũ poſſũt,quãta eſt demen tia eos inimicitias cũ potẽtioribus exer cere?quę,ut feliciſſimè cadãt, non tñ uel ſtultitiæ notam effugiunt,uel ſuperbiæ. Quid,ꝙ illos nõ in ſe mõ irritãt, ſed ad- uerſum quoſcũq; eiuſdẽ natiõis,ꝓfeſſio- nis,ordinis,etiã corporis, ac formæ. dã- nata in totũ ſimilitudine illius,cui male uolũt, tanq̃ oẽs eiuſdẽ ſint ĩgenij ac na- turæ.turbant quoq; publicam quietem, dum cogunt diuites,& hoĩes opibus fe- roces omnia commouere, quo ſe ulciſcã tur.At qui plurimum poſſunt, hos tãtò decet agere circumſpectius,ne illam for tunæ magnitudinem uniuerſam in diſ- crimen adducant ſortis aſſuetæ exiguo momẽto ingentia uertere. Quid,ꝙ mo- les,quantò eſt grãdior,hoc eſt minus re- gi habilis,& facilius in tẽpeſtate, aut cõ tentione rerũ commotarum frangitur? certè aliquid accepit detrimẽti in angu- ſtijs, & alioqui potentibus,etiã ſi diſce-

dant

dãt superiores, non tamen erit admodũ decorum. sin inferiores probrosissimũ. Deniq; nullũ inuenias, quẽ expediat discordiam in se admittere. nullũ, cũ quo expediat. omnes impedit & prohibet tũ suæ personæ ratio, tum eorum, quibus cũ sunt dissensuri, tũ personarũ cõparatio inter se. Videlicet natura exerta uoce clamat se hoĩes oẽs ad mutuum amorem finxisse, & cõciliasse ĩter se, ut sicut ciuis ciui nocere nõ potest, quin patriã uulneret, quæ oẽs cõi quodã uinculo q̃si mater cõplectitur, ita nemo homo hominem potest illesa natura lædere, quiq; nõ maximã hãc humani generis patriã cõsauciet, & sancta naturæ iura uiolet, quę eadẽ sunt diuina. Quid, qđ si diligenter singula aĩo aduertamus, neminẽ ferè inuenias, in quo præter cõem illã non aliqua sit etiam peculiaris amoris caussa? Quis em̃ hoĩm nõ est, aut parẽs, aut frater, aut filius, nepos, auus, proauus, propinquus, affinis, necessarius, gentilis, cognominis? alius est uicinus, alius est ciuis, aut conterraneus, alius hospes, alius amicus, familiaris patris, aui, fratris, amicus amicorũ, socius studiorum, socius ar

Coniunctiones cõmuniũ pso narum.

 tis

tis eiusdem, socius operæ, laboris, itineris, sodalis, collega. ut nunquàm ad nocendum possis consurgere, quin tibi uenerabilis aliqua superior potestas, uelut manus inijciat, & à motu reuocet incon sulto parentem lędere uetat pietas. propinquum sanguis, affinem coniunctio, uicinus pro cognato haberi debet, & hunc tuæ ipsius utilitates tibi commen dant, quæ à uicinis paratæ sunt etiã maximæ. ciuem defendit lex, peregrino ne noceas, educatio prohibet, inferiori bonitas. cum superiore ne contendas, ratio suadet, cum pare periculũ. Christianum religio facit tibi fratrem, & cõmunis parẽs deus, & idem caput Christus. At hic nihil uidetur profuisse, profuit fortassis, sed inscio, uel iam immemori, ut puero, ut in aliud intento, & parum aduertẽti ad beneficium. profuit ignotus, præteriens. ꝙ multos pueros eripimus periculis? adiuuamus ope, opera, cõ silio? qui nos minimè nouerunt, qui nũquàm postea recordantur. quàm multis occultè sumus opitulati, q magnã, quã accipiebant à nobis opem, nõ senserũt? At non profuit nobis ipsis. Profuit certè ijs,

tè ijs, quibus nos non aliter consultũ, q̃ nobis ipsis cupimus. filijs, parentibus, amicis. Profuerunt nobis aut nostris ij, qui in hoc gratiam à nobis reposcũt sui beneficij, ut eius parentes, liberi, necessarij. At proderit, at proderũt sui, uel nobis, uel nostris. & fortassis ijdem erunt illius nepotes, & nostri. Num dissensissent tanto odio L. Salinator & Cl. Nero, si cogitassent futurum, ut aliquando duæ illæ gentes in unam coalescerent? belluarũ est sola præsentia intuitas illis acquiescere, hominum in procul futura mentem mittere, nempè immortalium, & ad æternitatem creatorùm. Non est notus, esse potest, & quidem familiaris & amicissimus, nemini amore atq; officijs cessurus, si te ostendas diligere. hoc est, attrahes. si certissimũ hamum escãq; obtuleris, amorem. Meliorem conciliet tibi admiratio præstantiæ. parem naturæ similitudo & morũ. ama in illo, quas in te uides, laudes ac uirtutes. aut miserare, quod in te uides miserandum. Erga inferiorẽ ex miseratione crescat charitas. quis enim nocere uult ei cuius miseretur? Deniq; hominem homini con-

iungat similitudo efficacissima ad con=
gregationem & charitatem. neminem
inuenies tàm ferum, tamq; alienum ab
humanitate omni, qui amore prouoca=
tus non respondeat, quum etiam feræ
bestiæ tantoperè à sensu naturæ nostræ
in rigorem illum animorum semotæ ci=
curentur tamen, & eos diligant, in qui=
bus signa aliqua beneuolētiæ senserūt.
Nihil non satis esse ad discordiam solet
contra naturam, cur tam multa ad con=
cordiam pro natura nihil ualebunt? Le=
uia sunt ex his quædā, dicet aliquis. an
leue esse aliquid potest, cui robur addit
natura? hoc est numē sanctum & omni=
potens. Ecquod istorum uocas leue tu,
cui satis est grauis ad discordiam unus
numulus, una uocula, unus nutus aut le
uissimum alicuius & contemptissimum
hominis iudicium, etiam contra patriā,
pietatem, contra ius sanguinis, contra
officium, contra æquitatem, contra san=
ctitatem amicitiæ, contra fidem. scilicet
hæc sunt grauia, quæ tu ex stultitia tua
confinxisti, leuia erunt illa alia, quæ sta
tuit natura æquo bono, pio, sancto fulta
& munita. Qui uiolatū se ab aliquo ar=
bitratur,

bitratur,hic queadmodũ eſt à nobis poſi tum,tanq̃ prudentiæ totius caput,de ea re cõſulere debet ac decernere, quacũq; cõmotione animi liber,&à tẽpeſtatibus ſedatus alioqui prauè,ut de omnibusſta tuat,eſt neceſſe, augente omnia tumo= re tẽpeſtatis,nihilq; in ſtatu & magnitu dine ſua naturali relinquente. Quòd ſi affectus cõtinuò,ut ſolet,exurgat,& in= uocatus atq; inexpectatus irrũpat,&in= uadat inuitos, id tamen crebra medita= tione & uſu perceptũ habere nos, & fir= mũ oportet, ut nos ſuſtineamus,nec ſi= namus ab effectu auferri, moràq; actio= ni demus, ne impetu ſuo cogitationi & conſilio anteuertat, ut præpoſtero atq; inuerſo rerũ ordine, tũ demũ cogitatio= ni demus locũ, quũ res eſt iã peracta, & nos eò progreſſi,unde integrum non eſt redire,nec aliquid eſt cõſiliũ,& ratio,& cogitatio profutura. Itaq; reputet apud ſe & externa & interna, quid ſibi & ſuis ultio eſt cõmodi allatura, quid in= commodi. Quanta eſt illa animorũ cæ= citas, quã rapidus & præceps impetus, quãtus egreſſus ab homine ratione præ dito, & degeneratio in feram rationis

penitus

penitus expertē: non posse hominē, quū ad lędendū, aut se ulciscendū consurgit, uel breuissimā ab se morā impetrare, dū ęstimet atque expendat, quantū idem ipse damnū est accepturus ex eo ipso dāno, quod alteri festinat factū. Si non ipse, at ij, quos nō minus uel habet uel certè habere debet charos, quàm semetipsum. parentes, patria, fratres, filij, nepotes, cognati, affines, necessarij, ciues, denique ipsa religio, quā unam omniū decet unicuique nostrum longè esse charissimam, & cōmendatissimam. Hinc post aspectum rerum externarum oculos iam in semetipsum cōuertat, & in communem conditionē. Platonē, quoties in hominum uitia ac errores incideret, ferunt ex seipso solitū percōtari, num & ego sum talis. quod si ipse in eisdē peccaret, turpe existimabat, nō se eo uitio purgare, quod in alio deforme esse arbitraretur, potius quàm alteri illi succensere. quis ferat furem alienis furtis uehementer offendi, & latronē in latrocinia animaduertere? Diogenes Cynicus, quū cœnosis pedibus strata Platonis triclinia calcaret, rogatus quid ageret, calco, inquit, Platonis fastum. at, inquit

Consideratio sui in iniuria.

quit Plato, calcas hunc fastum meum, sed fastu tuo. quoties id nobis usu uenit in uita, ut fastum calcemus fastu, & alienam iracundiam uelimus cohibere nostra? & quæ sunt per immodicum animi feruorem peccata, nos alio animorum feruore puniamus? Quale est te eam ueniam alijs negare, quam toties habes pe tendam? aut, ut uitia diligēter occultaris, certè uenia indiges, si non ab alijs, qui à flagitiorum tuorum sunt ignari, utiq; à tua ipsius consciētia, quæ omnia intuetur. sed non eadem in te crimina admittis, at nō dissimilia, & forsitan grauiora. nam sunt, qui in sua tantum præsentia intuētur, ut si non idipsum quod alij, delinquant, pro innocentissimis haberi se ac inculpatissimis postulēt, etiam si alia singulis horis sexcenta flagitia & scelera designent. Sed in hoc sibi humana superbia mirifice indulget, ad alios seuera & rigida. ut uulnera, quæ ipsi facimus, punctiūculas existimemus. si alij nos pugnant, uulnera esse censeamus, deorum atq; hominum fidem exclamātes. nostra conuicia, leues iocos, aliorum iocos, non ferendas contumelias, & dignas

gnas animaduersione noui exēpli. quod potissimum habent homines dicaces, ut ipsi in alios, quæcunque uisum est dicta liberè dicant, idq; impunè sibi esse æquū existiment, ipsi dictorum & iocorum impatientissimi. nam si quis eos uel le- uissimè perstringat, ita excandescunt, tanquàm fortunæ sint omnes, & caput impetitum. Ita nullos uideas crebrius irasci nec acerbius, quàm qui alijs ma- teriam & accasionem præbent excande scendi. nec alij maiores edunt turbas, q̃ ij, à quibus initium turbæ est exortum. Peccamus omnes, erramus, labimur, de- linquimus alij in alijs, nemo non in ali- quo. Ignoscamus inuicem in culpa com muni, imò uerò ignoscat quisq; alijs in culpa persæpè sua ipsius, nō illorū. Quòd si quis altius est in gradibus sapiētiæ ac iudicij prouectus, ut aliorum hominū errores uideat, & ipse minus quàm alij delinquat, quid alijs indignatur, quod non idem præstent, qui non idem sunt facultatis ad bene sentiendum ac uiuen dum cōsecuti? uin tu tantundem illum efficere, qui non tantum possit? Is uerò grauiter est castigandus, qui tam pa- rum

rum præſtat, quum tàm multum ſit na-ctus. M. Cato Cenſorius uocem ſæpe-numero emittebat plenam fiduciæ ſui, quam ei nõ arrogantia dictabat, ſed re-ctiſſima conſcientia, oportere alijs ue-niam dari, ſi peccaſſent, ſibi non item. nam in illis, quæ deliquiſſent, uel inſci-tiæ uel impotentiæ affectuum deberent uideri imputanda, in quorum poteſtate adhuc eſſent. ſe uerò ſi peccaſſet, malitię eſſe, non ignorantiæ, aut animi concita-ti. Idem, quum in uictoria fugiẽtium ho ſtium tergo inſtaret, & ex cæſis quendã cum opulenta præda iacentem uidiſſet, ſequenti ſe dixit armigero, tu hunc ſpo-lia, qui non es Cato. uidelicet non reba-tur idem ſapienti Catoni licere, quod cuilibet militum. magnas compedes in-iecerat ei ſtudium probitatis, quibus alij propter ignorantiam & corruptos mo-res erant ſoluti. ſed ita ſoluti, quemad-modum qui uiuunt ſine legibus, igno-rantia humani iuris. ut quãtum ab ſtul-titia uir ſapiens ſoluitur, tantum à ſapi-entia colligetur. Ecquid poteſt dici dul cius aut felicius, quàm ignorantiæ uin-

culis

culis liberari, uinciri sapientia? quàm libenter hisce nodis innecterer, ut illo ergastulo liberarer stultitiæ? Quocircà studiosus ille sapientiæ iam deinceps plus à se exigat. & quia plus potest, & ut in arte, cui se addixit, dedicauitque, exerceat. maiores illi quotidie in ea fiant pgressus, quò se altius à solo & à uulgaribus sensibus sustollet ac uindicabit. Tũ rursum acutius eam intuebitur, quã nos sedulò ante oculos propositã habere cõuenit, hominum naturam. uidebit animal infirmum ac mutabile. & quam ueniam haberet aut ægris, aut pueris, aut fatuis, eandem cuiuis hominum concedat. quibus enim alijs humanæ omnes societates constant, quàm ignorantia pueris, stultitia fatuis, potẽtia inualidis ac infirmis? unde ea sunt omnia, ob quæ indignamur, & quas iniurias nominamus, uidelicet uel ex ignorãtia eorum, qui & faciunt iniuriam, & qui se dicũt accipere. alij nec tantũ assequuntur, ut quid sit iniuria, intelligant. quid alteri nocere, quid sibi. ita dum se alios credũt lædere, sibi potius, q̃ alijs officiunt. Alij minus habẽt uirium, q̃ ut animũ effrænem &

nem & impetu se aliquò irruentem continere possint ac sistere, ut q se per pronum deiecerunt, qua ex infirmitate impotentes nominãtur. Est in ijs, cui ætas nondũ attulit iustũ robur, ut puero. est cui robur exclusit imperitia, est quem eneruarunt delitiæ, quales sunt locupletes, & homines fortunæ fauore in peius refecti, alium inflauit uanũ potentiæ nomen, alium rupit indignatio, alium contudit desperatio, & confregit. hæc dãna per humanũ genus uagantia, homines ut malos efficiunt, ita etiã miserabiles, dũ grandi ac forti testudine quatiuntur muri tã fragiles & caduci. Quod si cui in ascensu ad sapientiæ fastigiũ multũ est profectũ, quã pulchra & magnifica erit huiusmodi persona sapiẽtis? q̃ uelut imago quædam numinis expressissima inter hoĩes uersabit? quantũ illi gaudiũ, quũ se contemplabit à uiolentis dominis, ut Sophocles inquit, liberatũ assertũq;, nempè animi affectionibus, & morbis sæuissimis tyrannis, qui nõ solũ ipsi in quẽcunq; animũ inuaserint, importunissimũ exercent dominatũ, uerumetiã efficiunt, ut is ipse animus tyrannidem

Persona sapientis.

in alios affectet, & quatenus possit, exerceat, simul, quo nihil est mōstrosius, grauissimus dominus & seruus abiectissimus. Hinc uidebit se errores illos iam elapsum ac eluctatum, inter quos alij adhuc cum præsentissimo discrimine, tanquàm inter rupes asperrimas, in magnis tempestatibus conflictentur. Intuebitur sub se alios misere circa res inanissimas laborantes & anxios; ipse sicut Statius inquit:

Celsa mentis ab arce
Despicit errātes, hūanaq; gaudia ridet.

In se uerò reductus, & ceteris altior, tantum ab eorum curis ac cogitationibus distabit, quantum uidens a cæco, sanus ab ægroto. nec aliter gaudebit, q̄ ex seruitute postliminio quodam reuersus in patriam, aut primis illis uerisq; naturæ natalibus ingenti aliquo beneficio restitutus. Nec magis alijs indignabitur ac succensebit, quàm ope aliqua dei ex tēpestate in portum adductus, ijs, qui adhuc in medijs fluctibus ui uentorum ac maris iactantur. itaque miserebitur, adiuuabit, quacunque poterit ope, opera, uotis. Quis enim naufragus astans iam in littore,

in littore, & alios in undis adhuc cernens agitari, illos uel pede, uel contis introrsus retrudit: & non potius ipse aliquo usq; in ipsum mare ingressus, quantum ei saluo capite licet, manu præhendit, ut in siccum trahat, aut tabulas & perticas porrigit, quibus innixi ad eandem perueniant salutem, in qua se ipse iam constitutum esse lætatur? Ita uir hic sapiens ascendentes non detrudet pede, non cubito. Quid enim alienum est magis à sapientia & probitate, quàm inuidentia, quàm liuor? Sed ijs porriget manum, & gradum fulciet, & quatenus incolumi sapientia licebit, se demittet, ut alios eodem perducat, quò ipse iam peruenit. In quo statu animi sui, quem rectissimo & firmo iudicio approbarit, uti se conseruet, quantamcunq; poterit operam ponet. nec quicquam existimabit accidere sibi miserabilius posse, quàm tanto ex fastigio deturbari, & ex qetissimo portu in tempestuosissimum oceanum retroagi. Quanq; difficile factu est, ut qui semel beatitudinis illius gustum ceperint, ad

fordes & acerbitates priſtinas ullo impulſu relabãtur. Primũ enim tranquillitas in illa animi ſublimitate erit, & pax, & æquabilitas tãta, quanta eſt in excelſis illis rebus, & hũc turbulentũ aerem excedentibus. nam quo quæq; res eſt altior, minus ad eam penetrant & pertingũt hi motus, quibus inferiora hæc continenter percelluntur. quanta eſt in cœlis ordinis conſtantia, ut omnes definita lege per æuũ decurrãt? nec ulla ſit tot ſeculis uarietas, aut perturbatio, ſed placida ſemp tranquillitate curſus ac conuerſiones ſuas cõficiãt. cœleſtia ſemper

Quo res eſt altior, eo pacatior.

Inconcuſſa ſuo uoluũtur ſydera mũdo.
Fulminibus ꝓpior terræ ſuccendit aer.
Imaq; telluris uẽtos, tractuſq; coruſcos
Flammarum accipiunt. nubes excedit olympus.
Lege deũ, minimas rerũ diſcordia turbat.
Pacem ſumma tenent.

Quid eſt deo ſtabilius aut firmius, qui in ſancta illa ſua maieſtate immutabilis moderatur admirabili ſapientia mundum uniuerſum? & ſapientis hominis mens, tanquã terreſtre quoddã numen feliciſſimũ, altior eſt motibus atq; agitationibus,

tionibus,quibus expositi sunt, atq; obnoxij sensus hoim rudiorũ.effictorq; diuinæ illius naturæ ac æmulus, nõ aliter iniuriam sibi posse fieri arbitratur, quã deo, cui nihil põt suũ adimi:ita ille, qui sua bona oĩa in se uno posita esse ducit, semper sua secũ circumfert, ut philosophũ illũ Greciæ ferunt respondisse,quæ eius sũt generis,ut illisnec inijci manus possint,nec noceri.quo animo, qua fiducia Socrates; q̃ securus sui:Me, inquit, occidere Anytus & Melitus possunt,lædere non possunt? Nec est aliud certius magnitudinis argumentum, q̃ uulgaribus istis nõ permoueri,tanq̃ altius se sustulisse, q̃ quo se erigãt ac perueniãt ea, quæ semper circũ humũ repunt, turbulenta,uaria,iniqua,inconstantia:Doctrina uiri,inquit Hebręus sapiens, per patientiam noscitur, & gloria eius iniqua prætergredi. Quid uel ad inspicientes admirabilius, uel ad usum uitæ dulcius ac beatius, quàm eiusmodi quies tàm æquabilis,& perpetua? Cuius pulchritudo & felicitas,quum ex seipsa intelligitur ordine,constantia, firmitate quadam cum alacritate & lætitia, tum ex

contrarij motus agitationibus, tormentis, & perspicua miseria. In ea igitur uir sapiens, ubi collocatũ se uiderit, omnem nauabit operã, ut sistat & confirmet ijs cogitationibus, quas superius dixi, atque illa rerum omnium expensione, ut non amplius cuique tribuat, quãm illa est, & à benè iudicãtibus censetur. se uerò quantum facere atque eniti poterit, muniet undique, & consepiet, ne quod eò peruadat, quod sublimem illam tranquillitatem interpellet, id est, ne ex felicitate & ceu diuina quadam uita in pristinas hominum miserias retrahatur. Ita erit paratus, & eò se loci constituet, ut altior sit, quàm, ut illuc penetrare possint humilia hęc ĩ humanis rebus uolitãtia iacula, & insultantia capitibus hominũ pumilorũ. tum etiã armatior erit, quàm ut penetrent, etiam si pertigant. ut sit, quod præclarè Tertullianus dicit, iaculum in uirũ fortem missum redit ad mittentem. & quũ ideò te lædit, ut doleas: si non doles, fructũ ille iniuriæ amisit. ita tu abibis illæsus, & delectatus aduersarij tui dolore. Qui in aliquem dicit, dolet se dictũ perdidisse, quod non intelligatur. quantò

magis perdit, si intelligatur, non tamen quò mittebatur, hereat? Nam illic dictũ est neglectũ, quia non intellectũ. hic uero & dictũ, & dicẽs ipse neglig ũtur seu contemnuntur uerius. Mollia oportet esse, & multò tenerrima, quæ leui aura uerbi agitãtur. quæ ablationem rei, quæ nos nõ attingit, sentiunt, ut flocci & stipulæ, quæ ex subito commouentur, uel si quis assurgat, aut uestem moueat, uolitant. Quid illa non assurgere, non nudare caput, sic aut sic salutare, hoc aut illo loco recipi, & alia quæ huiusmodi sunt, ut quum leges & iura ciuitatum, concordiæ ciuium maximoperè consultum uoluerint, negligẽda tamen duxerint, tanquam uel minora, quàm quę possent cernere: uel leuiora, quàm pro sua cura. Ergo aliquis adeò erit delicatus & tener, nescio ut conturbetur ac permoueat morbis, quos propter eorum tenuitatẽ medicina contempserit, ac præterierit: indignaque iudicarit, de quorũ sanatione, uel uerbũ unũ perderet? Maius est robur sapientiæ, quàm ut tam exiguis & leuissimis cedat impulsibus: Socrati, Platoni, Diogeni & alijs philosophis, non solũ in his

leuiculis atq; inanibus, uerũ & illis rebus, quas uulgus pro intolerandis habet iniurijs, quies & tranquillitas superuenit, etiã usq; ad hilaritatẽ: ut in ea illi iocarentur & luderent, quæ alij per discrimen orbis totius ducunt uindicanda, usq; adeò non tantum leuia esse censebant, ut negligerent, sed humilia, ut contemnerent, inepta & puerilia, ut riderẽt. scilicet tectus ille tanto clypeo sapientiæ, exit in uitam & hominum cœtus, tanquã in magnã quandã & confertam turbã, uel in nauem uectoribus plenam, agitatã & concussam undis, & flatibus uentorũ, in qua non oportet irasci eum si impellatur, si pede, si cubito pulsetur, si aspergatur unda, si peruomatur à uectore proximo. Loco & tempestati sunt illa imputanda, non hominibus, qui eo tempore aliud uel nesciunt agere, quia non didicerũt, uel non possunt, quia in alena sunt potestate, non in sua. Sic homo sapiens, quum domo egreditur, imò uerò domi quoq; & in lecto suo scit se inter superbos uersari, ut ferenda sint ei insolentia, fastus, iuiuriæ. inter iracundos, ut clamores & conuicia, atq;

Quomodo sapiẽs exit in vitam.

etiam plagæ. inter inuidos, ut obtrectatio & maleuolentiæ argumenta, & uirus illud pectoris ac linguæ. inter dicaces, ut dicta & aculei, & scurrilis procacitas. inter rapaces, ut furta. inter rudes, ut inertia. inter ineptos, ut molestiæ, & putida uel facta uel dicta. inter insipientes, ut stultitia. inter hebetes tardosq;, ut torpor ac socordia. Denique in omni genere uicij, stultitiæ, imprudentiæ, quibus omnibus non est aliter ignoscendum, quàm affectis in magno aliquo ualetudinario iacentibus. Et quum præscius sit se omnia hæc reperturum, uisurum, experturum, nihil tanquam nouum admirabitur, unde animo sollicitari possit, aut angi. Dabit quidem operam & elaborabit, ut sanet, si quos possit, sed ita ne dum eos curare studet, ipse in illum ipsum eorum morbum incidat. miserabitur illorum sortem, & affectus extra prospectabunt, non se introrsus reflectent. neque enim sua dolebit caussa, non incendetur, non uociferabitur, nō indignabitur, non feriet tanquàm ipse indigna passus, quæ omnia iudicabit esse ab illa sua tàm præclara, tamque magnifica persona multò alienissima.

ſima. nec ullam exiſtimabit eſſe cauſam tantam, propter quam ad hæc impellatur, & tanto ex culmine deſcendat. C. Cæſar dictator reſiſtenti uoluntati ſuæ Metello Trib. Ple. nunquàm efficies,
Dictum Cæſaris. inquit, ut iram Cæſaris mereare. O uocem uerè magnitudinis in falſa. Ergo Cæſar, quòd Pompeio ex Italia profligato armatas in urbem legiones induxerat, tantum aſcendiſſe ſe credet, ut potentia inferiores indignos ira ſua cenſeat, ſapiẽs hic, qui altius uulgari hominum faſtigio per ſapientiæ gradus eſt euectus, non idem uerius atque efficatius exiſtimabit: quem ad culmen rerum humanarum non ſigna, & armatæ latronum cohortes, ſed uirtus deo ſimillima ſuſtulerit. Atqui illam ipſam ingentis animi uocem magis ipſi Cæſari congruere arbitrarer, poſtquàm uictor armis poſitis, & republica conſtituta, clementia & beneficijs ſuperaſſet, quos prius armis & exercitu. Tum demum princeps in ſua ciuitate iuſtitia & moderatione regens ac temperans ſeipſum, & reliqua omnia dicat ſuis ciuibus, iram Cæſaris non merebimini. non
quòd

quòd indignum ducat unius hominis sanguine contaminari legiones aduersus Pompeium & Senatum, & maximam ciuium partem in Italiam traductas; sed quòd indignũ sit irasci sanum ægris, ualẽtem inualidis, sapientem stultis, eum, qui ratione, qui iudicio regitur ijs, qui se totos animi cõcitatis affectionibus permiserunt. Nam si quem ea magnitudine decet reliquos antecellere, profectò eum esse principem oportet: alioqui quomodo uel equum, uel bouẽ, uel nauem reget, qui non plus habeat mentis & iudicij, hoc est, facultatis, ad regendum, quàm bos, uel equus, uel etiam malus, aut codex aliquis nauis? Illa demum est magnitudo uera principis, melius de rebus statuere, quàm uulgus, & primum omniũ seipsum moderari, qui tot milia habet in sua potestate. Ex hac magnitudine non facilè deijciet se, aut descendet princeps ira & discordia cũ alijs, ne se in ordinem redigat, & priuatum reddat ex principe. Nã facit se aduersarium, qui contendit, & ut uiceret, par fuit. Quid est porrò aliud uerus princeps, quàm uir sapiens cum

Principis magnitudo.

publica poteſtate: ita ut inter principē, & ſapiētem, in poteſtate erga alios quidem fortaſſis aliquantulū: in iudicio uerò ratione, mēte, cōſilio, uoluntate nihil interſit. & hoc præſtat homini in homines ſapientia, quod homini in beſtias ratio: ut quemadmodum per rationē uitatur belluarum impetus, domatur contumacia, cicuratur feritas: ita per ſapientiā facilè & tutò uerſetur quiuis in tanta uitiorū importunitate & immanitate ſcelerū. Qui infirmus eſt, cui nihil acceſſit roboris ex ſapientia, ſi ea conſyderet, quę quotidie in humano genère deſignantur, ſyluas forſan & ſolitudines tanꝗ perfugium tot malorū quærat. Sapiens uero & conſtans, nec uiolentiā ſcelerum reformidat, nec turbæ in ſe incurrentis ictus ſentit, nec contagia cōuerſationum timet. nec iter ſuū ad eos aditus flectit, quos ipſa præbet turba circūſtans & premens. neq; enim aut dicentibus aut iraſcentibus aut minātibus, aut quo alio morbo perſitis ſe accommodat, ut ea flectat modos actionis ſuæ, quod eſt quū infinitū, tū uerò hominū anxie ac miſerrime uiuentium. Subinde enim ex

trãſuerſo exiſtit, & in nos fert, qui nos à propoſito dimoueat, & qui proximo relicto, ſeruire ſibi nos cogat. quod ſi ſpe ctet & ſequatur ſapiẽs, nihil illi eſſe unquàm poterit ſtatutũ de uirtute. & fit, ut dũ inſeruire cupis uni, & unius offenſionem uitas, offendas duos. ſæpe etiam plures, atq; adeò illũ eundẽ, cui te uendicabas. Quamobrem magnus ille uir in quietã iam & tranquillam ſapiẽtiam cõpoſitus, electa ſemel uirtutis & ſapientiæ uia, ea tenebit perpetuo rectã & ſimplicẽ. Si in ea ſint ſemitæ, quà ingrediatur commodius, malet ambulare per ſiccũ, quàm per cœnum, & planam eliget relicta ſaxoſa: & in ea nõ incurret ultrò inueniẽtem ex aduerſo, ſed cedet de ſemita, quamlibet commoda. perq; lutũ iter faciet & lamas, modo ne extra uiam, ut nõ illum aut offendat, aut lædat. q̃ ſi ille ita ſe opponat, ut ſi nolit eum detrudere atque amoliri, omninò ſit ei de uia egrediendum, non curabit offenſiones aliorum, culpam enim eſſe ſibi præſtandam ſciet, nõ caſum. Et tam procul ab hominum erroribus ſublatus, indignum loco illo & magnitudine fecerit, ſi aurem demiſerit,

Sapiẽtiæ via quomodo tenenda.

miserit, ut istas uoces humiles audiat, & leues ac inanes colligat rumores. Nec unquàm pluris iudicium aliorũ faciet, quã suum, quid de se alij sentient, minime sollicitus, conscientia mẽtis suæ acquiescet. An non absurdissimum est ualẽtem nec credere, nec curare ægri iudicium de saporibus, pictorem populi de imaginibus, musicum de carmine & cõcentu, sapiẽtem uero sollicitũ esse, quid de sapientia stultus sentiat? Et quandoquidem conscientiam suam uir sapiens uidet, optime de uita & omnibus actiobus arbitrari potest atque statuere, illa erit una contentus, plurisq; illius uocem ac testimonium æstimabit, quã amplissimum theatrum refertum stultitia opificum, & turbæ popularis, quam non distingo censu aut uestibus, sed iudicio & sentẽtia de rebus. Quapropter per omnia uagatus tantus uir, & assecutus, quę sit hominum cogitatio, qui sensus de uita, quàm inique de rebus iudicẽt, quàm malignè optima interpretentur, quàm mala ex suo quisq; affectu: deniq; quid possint hæ uoces laudantium aut uituperantium, unde profectæ, quo pertineant

Conscientia sapientis.

neant ac pertingant, gloriā & sermones hominū non pluris apud se faciet, quàm uoces psittacorum: qui quæ non intelligunt, loquunt̃, aut reddunt, quæ ab alijs accepere. & quod ad uerā sublimitatem magnitudinemq; unū deerat, depositis nugis & leuitatibus nostrorum errorū, ad postremum gloriā quoq; abijciet, & pro nihilo ducet. Ita perfunctus externo omni bello, à nullo extrīsecus hoste amplius impetetur ac infestabit̃. tū uacabit illi curas omnes ab externis ad interna conuertere, & ciuilē acerbissimā discordiam, quam in pectore suo semper secū circumfert, quo pacto mitiget & componat, quærere. Nam ne putet deuictis externis hostibus, debellatum sibi esse. Alij restant domi superandi multò, quā illi externi acriores atque immaniores, qui affixi hærent uisceribus, nunquàm nos relinquunt, semper occasionibus suis intenti atque imminentes, imò uerò occasiones ipsi sibi faciunt, & undecunq; arripiunt. modò aperta ruunt pugna, modò agunt cuniculos, qua se insinuent, modò conglobati iusta acie decernunt, & quasi collatis signis, interdū

Gloria postrema exuenda.

Hostes interni.

singuli

ſinguli aut manus aliqua excurſiones facit, nullæ induciæ, nulla intercellatio, nulla quies, aut certè multò breuiſſima. Et ijdem ubi coegerunt totam ciuitatē tumultuari, proruunt ſe foras, atq; externum bellum ſuſcitant è ciuili. Hi ſunt ignoratio, imprudentia, affectuum tyrãnis, & rebellio uitiorum, & ſcelerum ſordes atquè ſpurcitia, morborum dolores, corporis imbecillitas, & tot neceſſitates, curæ, ſollicitudines parandi res eas, quæ uitæ ſunt non modò in diem neceſſariæ, ſed in ho as etiam. O miſerum hominem, domi hoſtes hos habes, & alios foris quæris, quibus cum pugnes? num non iſti ſatis tibi negotij exhibent duri, acerbi, perpetui, ut alios tibi uacet curare, & ulciſci? ceu quis peſte ictus, ciuitatem circumeat chirurgũ requirens, qui malagma uel epiſpaſticum adhibeat reduuiæ. Cõtra hos ergo uires omnes ſapientiæ aduocabit. Nam & robur paci reipublicæ circundabit, id eſt, quieti animi, ne poſſit illorum motibus ac tumultibus perturbari. & moderatione illos ſepiet, ne ſe effundant foras ad uicinas & ſocias ciuitates, hoc eſt, ne ho
mines

mines lædãt,quos minime omniũ oportet læſos, nempe conuinctos nobiſcum, & confœderatos naturæ & dei uinculis pactiſq;.tum prudẽtia ac conſilio domabit ac leniet præferuidos illos ac feroces,ut iram.&excitabit ſegnes,ut hãc corporis noſtri molem . uel retũdet pertinaces,ut ſuperbiam ac inuidiam . erudiet imperitos,ut ignorantiam. Deniq; dabit operam , ut alios , quos expellere nulla poterit ratione, uelut neceſſitates & infirmitatem corporis cõmodos quieti ac iuſtitiæ ſuæ reddat. quoſcunq; autẽ poſſit, uel tollat . ut inuidiam atq; arrogantiam,uel quàm longiſſimè arceat & excludat , ut iram & ſegnitiem , & curas anxietatẽq; corporis tuendi. O quãtum habet quiſque,quod agat domi?ut planè cõtingat nobis, quod Plutarchus de Lamijs ſcribit in libro de curioſitate , quæ domi cæcæ nihil cernunt , foris autem oculatæ & acutæ,omnia . Quæris pacẽ,abs te ordire.quæris bellum,domi habes.Quàm appoſitè Iob hoĩs uitã, quã hic tranſigimus,militiã nũcupauit? uides ne homo manifeſtũ te de ſtultitia teneri,quũ bello , imò perpetua pugna,

quam intra te geris, & à qua in summũ quotidie discrimen mitteris, neglecta, alienis te admisces. Huic nostræ orationi audio multorũ deplorationes ac querelas adiunctas, ꝙ uictis, ꝓfligatis, ꝑditis, deletis prorsũ externis hostibus, quũ ad intestina dissidia oculos reflectũt, pacemq; domi cupiunt constituere, maius subinde inter manus succrescat bellum his aut illis irritatis, dum alios leniunt, mitigant, comprimunt, coercent. Cuius rei exempla sunt crebra in omni genere humanæ philosophiæ: siue quis in Græciæ sapientes intueatur, siue in Romanos, siue in gentes illas, quas Græci barbaras nominabant, Aegyptios, Aethiopes, Chaldæos, Persas, Indos. Illis enim postq; & hominum uoces, & iniuriæ, & contumelię, & fama, & morbi corporis, & necessitates, & uita ipsa, & oĩa quæ pro charis uulgo habentur, erant contempta & superata, intra se in suis ipsorum animis alij a superbia uexabantur, dum omnes tanquàm pecudes ipsi homines despiciunt. alij constricti tenebantur ignorantia rerum cognitu dignissimarum, aut quas homini turpe

Attende querelã.

est nescire,

est nescire. alij circa res leuiculas magno erant conatu detenti atque occupati. alij semper irati, alij semper mœsti, alij nunquàm non læti, alij profusi in risus & cachinnos, & quidem cum irrisu generis humani, alij resoluti in lachrymas, & cõtracti dolore. alij hostes publici hominum, infensi omnibus, & omnes rabie quadam proscindentes. alij uanis somnijs territi, alij temeraria confidentia in omnia irruentes. alij mira cæcitate confundentes omnia rerum discrimina. alij nimia subtilitate nihil non discriminantes, alij singulari socordia nihil rati esse deum. alij ridicula superstitione nihil non esse deum, quæ omnia etiam pueris sunt nota & decantata. quibus è rebus fiebat, ut dum ab externis ueniebant ad interna, rursum hæc illos in externas inimicitias mitterẽt. ita nec ulla erat intus pax, nec externa diuturna. & quies illa uitæ magis erat simulatio pacis, quàm pax uera. nam specie uidebantur homines non curare, intus uerò acriter mordebantur. & qui homines negligebant, etiam oderant, ergo pax erat non ex amore, & charitate mutua, sed

quod ad iniuriarũ sensum occaluissent. uel hunc affectum iræ dissimulabant, dũ alteri seruirent maiori, nempe gloriæ ac superbiæ suæ. quæ si contingebant hominibus sapientiæ studiosis & sectatoribus, imò uerò sapientiam ipsam miro omnium fauore iam adeptis ac professis: quid oportet usu nobis euenire hominibus de plebe, nec illis ingenijs præditis, nec tanta diligentia ac studio? Ita ut id bellum ineuitabile, infinitum esse quidã censeant, & uictoriam nobis nulla arte aut uiribus parabilem. & certamẽ adeò cum hominum natura & conditione cõnexum, hostemq; ita insuperabilem, ut furori simile uideatur uictoriam sperare. Profecto homini hoc rerum statu sine diuina ope impossibilis est. Et ueteres illi sapientiæ studiosi, exiguũ quendam lucis radium, quem nemini diuina bonitas negauit, procul intuebãtur. sed paulum modò si aciem atq; intentionẽ illam cogitationis remisissent, in has tenebras recidebant, quas secum humanus animus malicia contaminatus circunfert. dumq; tam longè abesse se à lumine uiderent, desperarunt se unq̃ effecturos, ut

cturos, ut propius rebus suis admotu, opera atque actiones suas omneis illustraret. Itaque ad se reuersi, à seipsis opem petierũt, quam à solo lumine sperandum. Quapropter mirandum non est illos parum fuisse fortes ad sustinendum illud bellum, quum ab eo peterent suppetias, qui dare non poterat, nempe quisque à seipso, ab humana sapientia, id est, ut homini peste saucio prodesset alterius hominis eodẽ morbo infecti sanies. Nam quum remedium corruptæ ac deprauatæ humanæ sapientiæ quæreretur, quomodo ab ipsa eadem sapiẽtia quæ ægrotaret, petebatur? quasi uero ĩ morbo inesset medicina, aut quum inualidus opẽ posceret, ipse alium iuberetur adiuuare. ceciderat humana sapiẽtia, & nos illius manus spectabamus, ut attolleremur. Idcirco quod tantopere concupierant, nõ sunt consecuti: quippe qui tanquàm à pumice aquam requirerent, & salutarem liquorẽ à fonte corruptissimo. Nobis uerò qui non ignoramus, unde sit subsidium accersendũ, facilius erit externo bello perfunctis, internum & gerere & conficere. Quæque homini sunt

impoſſibilia, fiẽt nobis poſſibilia in deo per Chriſtum. Quàm iuuat me eccleſiæ totius nomine poſt illam querimoniã: Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius, cum paulo exul= tantem exclamare? Gratia dei per Ie= ſum Chriſtum. Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per car= nem, deus filium ſuum mittens in ſimili tudinẽ carnis peccati, de peccato dãna= uit peccatũ in carne. Primũ omnium ſa pientiam illam qualemcũq;, de qua ſum locutus, quantum in nobis erit, confir= mabimus, & uſu ac conſuefactione da= bimus operam, quo firmas in noſtris pe ctoribus radices agat, ceu gradũ ad ex= celſam illã & perfectam ſapiẽtiam. tum altius erit unicuiq; aſcendẽdum, nempe corrupto ad incorruptum, cæco ad ui= dentem, ſtulto ad ſapientem, ignaro at= que improuido ad ſcientem & proui= dum: lapſo adſtantem, corrupto ad in= corruptum, quod ſi humana feciſſet ſa= pientia, profectò quo tantoperè cupie= bat, perueniſſet. Id quod tandem So= crates moriens, utcũque intellexit. quẽ= admodum multis eſt uerbis à Platone

explicatum

explicatum in Phedone, ubi uir ille con sensu atque opinione Græciæ sapiens, discipulos suos è uita migraturus hortatur, ut sapientiam, quam tantopere expetierunt, à solo deo accepturos se sperent, non ab hominibus, longè sanctius sublimiusq; apud charos sibi homines uerba iam faciens, quàm fecerat ad rudem iudicum populiq; Atheniẽsis multitudinem. Ergo primum omnium ueniet in mentem huic nostro, qui ad meliorem sapientiam informatur, sanctæ illius & admirabilis dei maiestatis, cuius respectus in humanis pectoribus motus illos subitos, & legi ac rationi parum obtemperantes coercebit, uinciet, reddetque tranquilla omnia & serena: & efficiet, ut cum hominibus concorditer uiuamus, non quasi cum canibus aut felibus ex contemptu, sed tanquàm cum paribus & simillimis ex charitate. Nam in illo autore rerũ omnium, quũ alia intuebitur magna & præstantissima, tum illud, quod incredibili sapientia & æquitate mundo præest, & occulto suo cõsilio singulis ea distribuit, quæ uidet cuiq; maximè cõducere. Nec esse

Dei consyderatio.

aliam credet in rebus fortunam, non aliium casum, non fatum, non parcas, non necessitatem, non Adrastiam, non Nemesim, & alia, quæ uetustas imperita in illa cęcitate ac nocte, ex ijs quę uidebat, cõfinxit, quũ caussas ignoraret. illa oĩa esse deum unum, easq; appellationes ex operibus sortiri, quemadmodum etiam est à nonnullis gẽtilium proditum, Seneca Stoico ex placitis sectæ, & Aristotele peripatetico. Sãcti uiri diuinę naturæ & intelligentia & amore coniunctissimi, grauia atq; acerba perpessi, in hac uita nunquàm de fortuna, nunq; de casu aut fato sunt questi, ad deum lachrymas & querelas oẽs conuerterũt. illum ubi nominassent, fortunã se & fatum & reliqua ab ignoratione uulgi distincta inter se ac separata comprehẽdisse existimabant. cuiusmodi, ut exemplo dicã, fuerunt Iob, Dauid, Thobias: in quorũ, plurima quum sensissent aduersa, queri monijs, nunq; est uel fortunæ nomen auditũ uel fati, semper dei omnia & potentis, & uidentis, & dispensantis. casus ergo humanos moderatius feremus, quũ persuasum habuerimus ab illo administrari &

strari &

ſtrari & proficiſci omnia. illũ ad ſua opera nullius miniſterio indigere, multorũ uti. alias cœlorũ, ac ſyderũ, alias elementorũ, alias hominum, quos Paulus miniſtros iuſtitiæ dei facit, quum dicit principes à deo miſſos ad uindictã malorũ, laudẽ uerò bonorũ. Et Dominus noſter ad tribunal Pilati adductus, id eſt iudex ad tribunal rei ſui, docet humanum genus hominibus in homines, uel ad lædẽdũ, uel ad iuuandũ, uires diuinitus dari, nõ à ſeipſis. Quis porrò miniſtris iraſcitur, & non illi, à quo iuſſi aliquid faciũt? Quòd ſi deo iraſci grande eſt nefas, an non etiam nefas erit dei miniſtris ſuccẽſere, quos ille aliquod obire munus iuſſerit? etſi oĩa inter homines iudicio ſunt & æquitate illa diuina diſtributa, quis poteſt ſine ſcelere id inuidere alteri, qđ illi munere ac beneficio dei obuenerit? Qui prætorem aliquem ab imperatore factum indignum dicit prætura, an non is imperatoris iudicium reprehendit? Magnæ inijciuntur per has cogitationes inuidiæ ac iræ compedes, nõ extrinſecus, ut à legibus per minas pœnarum, ſed intrinſecus earum cauſſis atque ori-

ginibus extenuatis, ac propè extinctis, etiã reuulsis radicibus & fibris. uincientur quoque celeres & promptæ manus, quum reputarit esse illum non remuneratorem solum ac iudicem, sed eum, qui sibi iudicium uelit omniũ relinqui, precium, æstimationem uel rectè factorum, uel secus. Ita cõuenit ineffabili iusticiæ, ut omnia sint æqua & certa. Nam nos quàm rarò nõ fallimur, dum de iniuria iudicamus? hos error popularis & recepta persuasio seducit, illos cõcitatus affectus & ob oculos mentis offusus, ut omnia uideãtur maiora spectanti, quàm re ipsa sint, non aliter q̃ ijs, qui per nebulã intuentur. Est enim ira, sanguinis circa cor ebullitio, unde fumus per cerebrum diffunditur, ut irato iã non ex uero species rerũ animo obuersentur, sed ex concitationis uiolentia, qđ & in omni alia perturbatione usuuenit. Ergo ipse quũ de te nõ iudices, uis alium iudicare? postulas, ut habeas alium in tua potestate, qui te non habes? Olim uiri quidam de studijs sapientiæ clari, quum seruis suis essent irati, sumere de illis suppliciũ supersederũt, q metuerẽt ne nõ pro ratione id

Dei est iudicium omnium.

ne id facerẽt,ſed pro aĩo cõmoto ac perturbato, nec iudiciũ eſſet normȧ actionis, ſed dolor & acerbitas animi ex ſua ſede ac poteſtate egreſſi. Cęde tu ò Speuſippe, inquit Plato, prauũ hoc mãcipiũ: nã ego iraſcor. Et Architas Tarentinus uillico: q̃ te duris modis acciperẽ, ni eſſem iratus. Idẽ ille Plato, quum ipſe ſibi uir illis in ſapiẽtia progreſſibus fidẽ derogaſſet, nec aĩo tantũ crederet, quantũ ille ſæuus ac furẽs flagitabat, quãtò duxit indignius alieno morbo ſeruire: & alijs, quod affectus dictaſſet, narrãtibus plus habere fidei, quos ſciebat nõ minus & poſſe falli, q̃ ſeipſum, & ſolere. Referã eius factũ Valerij Maximi uerbis. Audierat Xenocratem multa de ſe impiè locutum, & ſine ulla cunctatione criminationem reſpuit. inſtabat certo uultu iudex quærens cauſſam, cur ſibi fides non haberetur, adiecit non eſſe credibile, ut quẽ tantoperè amaret ab eo inuicem nõ diligeretur. poſtremò, quum ad iuſiurandũ inimici aſſerẽtis malignitas confugiſſet, ne de periurio eius diſputaretur, affirmauit nunquàm Xenocratẽ illa dicturũ fuiſſe, niſi ea dici ſibi expedi

re iudi

re iudicasset. Quàm acutè inspexit homo prudens posse eum falli, qui referat. solere falli, uelle fallere. adduci huc non amicitia & amore nostri, sed odio ac maleuolentia eius, de quo aliquid narret, sed cupiditate suarum utilitatũ, ꝙ se aliquid adepturũ speret, si fidẽ sit nactus. Nos uerò inter hæc omnia prauissima cæcitate & stultissima animi libidine quæ inuiti audimus, libenter credimus, ut inquit Seneca. Sed nec humanas leges uir hic pius, & uno deo innixus ad uindictam implorabit. quid illi, qui sola fidit ope dei, cũ humana ope & cum legibus, quæ sunt alioqui nõ rarò iniquæ, nẽpe ab iniquis hominibus latæ & acceptæ, & ijs quos in eis sanciendis rexit, magis animi libido, quàm rectum iudiciũ? Et alij aliter de rebus sentiunt. sunt quibus qualecunq; furtum morte uideatur esse dignum, ut Draconi. sunt, qui rem esse putent risu magis, quàm animaduersione dignam, ut Lacedæmonijs & Aegyptijs. adulterijs alibi pœna proposita est, & quidem capitalis, ea ipsa alibi sunt impunita. Iam qui leges exercent, magistratus, qui ea de caussa

Humanæ leges.

leges

leges loquentes nominantur, adducuntur magis affectu aliquo, quàm iure aut bono. alij periculo territi, alij spe deliniti, alij mercede corrupti, alij odio tumentes, alij amicitia, fauore, gratia, impulsi torquent leges, & deflectunt ab æquitate ad obsequium animi. ita medicinam in uenena noxia conuertũt, & quod paratum erat ad cohibendos animi temerarios affectus, ipsi eo illo abutuntur, ut suis seruire affectibus cogant. Accedũt patroni & aduocati, qui rectam & religionis custodientem iudicis mentem dicendo, & arte captam ab æquitate ad suas utilitates deuocent. Quid, quòd uir pius de quo iamdudum loquimur, nihil faciet tanti, ut eam ob rem, & suam, & socij sui quietem litibus defatiget ac uexet, & de charitate illa aliquid detrahat, ac diminuat? Quid enim ducet esse tantum, ut anteponendum censeat uel quieti animi sui, uel illi charitati, quam humano generi adeo exactè deus commendauit? An ille uel rumores, uel uerba, uel pecuniam, uel uestem, uel etiam suum ipsius corpus pluris, quàm animã ęstimabit? quid est quòd comparari possit mẽti?

ſit menti? Non eſt in mundo maius ali-
quid homine. nec in homine maius ali-
quid mente. Quid commutabit homo
cum anima ſua? inquit ille cœleſtis ſa-
pientiæ magiſter. Itaque forenſes haſce
actiones ridebit tanquàm pueriles, &
pueris aut mulierculis inuentas ac pa-
ratas, non ſibi, qui pietate iam adoleuit,
& ad robuſtam conſtantemque ætatem
peruenit. qui pueri ſunt adhuc, & um-
bris mouentur, nec uera intelligunt re-
rum precia, ij menſura legis indigent,
tanquàm publica. quandoquidem nul-
lam ſuam habēt. qui uerò menſuram &
normam habēt rerum omnium, deum,
& conſcientiā mentis ſuæ, quam illi uni
ſe ſtudēt approbare, ijs leges ſuperuaca-
neæ ſunt. nec aliter eas rident atq; aſper
nantur, quàm uiri puerorū pacta & con
ditiones in luſibus, quæ pueri mira gra-
uitate ac cura conſtituunt, & obſeruāt.
Quantoperè deſtomachatur Paulus li-
tes eſſe inter Chriſtianos, hoc eſt, homi-
nes præſtātes, & ex pfecta illa nota? hu-
ius doctrinā ſequuti ueteres illi patres,
forū & lites chriſtianę magnitudini atq;
excellen

excellentiæ turpes & deuitandas duxerunt: ut Tertullianus, Ambrosius, Lactantius, & prisca illa ecclesia. Quid Paulos, quid Petros commemoro? quid syncerum illum & diuinum populum? Quàm se Socrates, Plato, Xenocrates, & alij ex sæculo sapientes malè feriatos existimassent, si diem illis dixissent; à quibus iniurijs aut incommodis erant adfecti? Hoc ergò præstitit gentilis in tenebris humi abiectus, cæcus & ignarus ueri, nō præstabit Christianus in claritate, in luce hac, in hoc fulgore, in rerū omnium certissima cognitione atq; intelligentia? cuius uita cœlitus pendet, q illuc tendit, illuc aspirat, nec aliter corpus hoc intuetur, q̃ ergastulum animi: nec uitam aliter, q̃ exilium. ut nihil esse censeat, quo facilius compos uotorum omnium reddatur, q̃ hinc q̃ celerrimè reuolare ad patriam & patrem suum: &, quemadmodum optat Paulus, dissolui iam tandem, & esse cum Christo. Tu hunc ita affectum, ita expeditū ad profectionem, ita festinantem respecturum putas nngas, & impedimentis sese itineris intricaturū, ut dum illa curat, serius

perueniat,

perueniat, quò intendit? Quòd si iure non agit, si non repetit, non persequitur ea, de quibus formula est à legibus constituta: an illa sentiet, quæ usque adeò sunt minuta & tenuia, ut curam legum atque aciem effugerint? uerbum non honoris plenum, non assurgere, non recipi loco honestissimo. quæ ita sunt leuia atque exilia, ut oporteat animum esse inermem nudumque, ad quem hæc perueniant: & tenerrimum, quem hæc commoueant.

Animus facit iniuriam.

Agè uerò quid petimus? ultione reponere iniuriam ei, qui fecit? Atqui animus est, qui solus facit iniuriam, ad quē solum homo pertingere ac penetrare non potest, neque cognitione, neque uindicta. neque enim est iniuria, si animus à lædendi uoluntate abfuit. Nos uerò animum ex actionibus interpretamur. in quo iudicio sæpissimè fallimur: quum facta & dicta aliorsum rapimus, quàm ille, qui fecit quid, aut dixit. multi simplicius aut inconsyderatius, uel egerūt aliquid, uel elocuti. alij non rati sunt esse iniuriam, aut id, quo quis posset offendi. & is loquendi aut agendi mos, q tibi iniuriæ est & cōtumeliæ plenus, illis est

comis

comis ac ciuilis educationis. alij nō igno rāt esse rē subasperā, sed animus illis nō fuit, nec contemnēdi, nec lædendi, tm̄ id sunt ausi freti bonitate nostra, & mansuetudine. deniq; suos fines habuerunt alienissimos ac remotissimos à contumelia nostri, ab iniuria, à lædendo. Iam uerò nos pro animo nocemus pecuniæ, agris, pecoribus, possessiōibus, deniq; corpori, & quod est omnium iniquissimum hominibus, nempe seruis, filijs, uxori, amicis, subditis, insontibus atq; innoxijs pro nocente. quæ etiam postquàm perfecimus, quē sumus ulti? possunt illa omnia perire aīo illæso. itaq; nos nō ei, q iniuriatus est gratiam referimus, sed ijs quæ possidet, & quemadmodū est in uetere sentētia, clitellā ferimus, quādo asinū nō licet. ut qui impulsus ab asino, cui insidebat agaso, quū hoīem tentaret cædere, ꝓtinusq; is exclamasset Atheniensem esse se, tū ille in asinū uersus, atq hic nō est, inqt, Atheniensis. itaq; eū plagis onerauit. omnino tales sūt nr̄æ ultiōes, qualis puerilis quidā in Hispania lusus, ex cuius legibus clamāt pueri, feri nō ferientem te, ut non liceat eum, qui cæcidit,

dit, referire: sed proximum, qui nos non tetigit. Iam & in mensura rependendo erramus. alios minus, quàm peccarunt, punimus, alios amplius, alios non suo tẽpore, alios nõ suo loco, ꝓpterea, quòd siue affectiõe rapimur, in ea est cæcus impetus ad consyderationem horũ omniũ, nullo prorsum modo aptus. siue iudicio ducimur, in eo est ignorantia, ne pòssit assequi, ut maxime attẽdat & conetur.

Deus solus verus vltor.

Solus deus humana intuetᷣ corda, quod est illius proprium, ut καρδιογνώστης dicatur. Apud illum, inquit Iob, est fortitudo, & sapientia. ipse nouit decipientem, & eũ qui decipitur. Itaq; solus potest expendere, quantum quisq; peccet, quantum bene faciat, quantum mereatur. scilicet animus est, qui in actione omni ex expẽdendus, non ipsa actio, quæ & eadem à diuersissimis potest animis proficisci, & diuersissima ab eisdem. Ergo ille detecta unicuiq; sua conscientia efficit, ut se quisque prodat, & manifestum esse fateatur. tum punit & uindicat æquissimè. primum eum, qui fecit, & eum solũ, & eo loco, & tempore, quo congruit, & ubi maximè doleat, & uerè se intelligat

punitum

punitum acrius, quã uel hostes ipsi pos sent optare. O quàm formidabilis est iu dex ille, apud quem quisq; non expecta ta sententiæ pronuntiatione se iudicat, & qui punit non externa, id est, uestem pro homine, sed illud ipsum, in quo se des est ac sẽsus acerbissimi doloris. Chri stus imperator noster & pater sapientis simus, hoc demum periculum & tyro nes suos, & filios q̃s habet charissimos, metuere docet ac uitare, cuius hoc est ex monitis illis & præceptis diuinis, nolite eos timere, qui occidũt corpus: at postq; occiderint, aliud quod agãt, nõ habent. illum. illum timete, qui postquàm cor pus occiderit, potest animam mittere in gehennam. An tu uis, aut si optio offer retur, eligere aptiorem posses ultorem doloris tui, & sapientissimum, ut quan tum quisq; meritus sit, uideat, & æquissi mum, ut uelit, & potentissimum, ut pos sit punire? Tu ergo abstine omnino ma num ab ultione, quam maximis, ut ui des, de caussis ademit eam tibi domi nus omnium de cõseruo tuo, pater om nium de fratre tuo, princeps omnium de ciue tuo. Neq; eñ patiuntur ciuiles

 leges,

leges, ut priuatus de priuati iniuria ipse statuat, & uindicet, sed ultionē ac principē remittūt. & tamē princeps ipse homo est inter homines ius dicturus. quantò est intolerabilius mortalē deo præripere ultionē, & humanā stultitiā diuinę quæstioni præiudicare? quum non secus ea homini à deo tollatur, q̃ puero uel furioso ferrum à sene, à sano, à sapiente. Quamobrem nō minus est maleficium hominē lacessitū nocere, q̃ lacessentem. Grauiter Q. Tertullianus & sanctè: qd refert, inquit, inter prouocantē, & prouocatum? nisi q̆ ille prior in maleficio depręhenditur, at ille posterior. tamē uterq; læsi hominis dn̄o reus est, qui omne nequā & prohibet, & damnat. Nulla in maleficio ordinis ratio est, nec locus secernit, quod similitudo coniungit. Absolute itaq; pręcipitur malum malo non rependendū. par factum, par habet meritū, sic ille. Nec solū ab ultiōe cohibētur manus, sed uerba, oculi, nutus, gestus. quæ omnia prudens in mundo & callidus modestiæ ac moderatiōi habet subdita. Christianus deo, non intentus suis occasionibus, ut ille, nec tempora uafrè

obseruans,

obſeruans, ſed expectãs patiẽter ac ſimpliciter diem domini, ſicut ſancti martyres in reuelationibus D. Ioannis iubentur facere, de quo Cyprianus ad hunc modum ſcribit: Et quoniam plurimos ſcio fratres dilectiſſimi, uel pondere iniuriarum ingentium, uel dolore de ŋs qui aduerſum ſe graſſantur & ſæuiunt, uindicare uelociter cupere, nec illud in extrema parte reticendum eſt, ut in iſtis fluctuantis mũdi turbinibus, & Iudæorum ſiue gentilium & hæreticorũ quoque perſecutionibus conſtituti, patienter expectemus ultionis diẽ. nec ad uindictã doloris noſtri querula feſtinatione properemus, cum ſcriptum ſit: Expecta me, dicit Dominus, in diem reſurrectionis meæ in teſtimonium: quoniam iudicium meum eſt ad congregationes gentium, ut excipiã reges, & effundam ſuper eos iram meam. Expectare nos iubet Dominus, & futuræ ultionis diem forti patientia ſuſtinere: qui & in Apocalypſi loquitur, dicens: Ne ſignaueris uerba prophetiæ libri huius, quia iam tempus in proximo eſt, ut & ŋ qui perſeuerant nocere, noceant, & qui in ſordi-
 bus

bus est, sordescat adhuc; iustus autē adhuc iustior fiat, similiter & qui sanctus est, sanctior. Ecce uenio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuiq; secundum facta sua. Vnde etiam clamantes martyres, & ad uindictā suā dolore erũpente properantes, expectare adhuc iubētur, & temporibus consummādis implēdisq; martyribus praebere patientiā. Et cũ aperuisset, inquit, agnus quintũ sigillũ, uidi sub ara dei animas occisorũ propter uerbũ dei & martyriũ suum, & clamauerũt uoce magna, dicētes: Quousq; domine sanctus & uerus non iudicas, & uindicas sanguinē nostrũ, de ijs q in terris inhabitāt? Et datae sunt eis singulae stolae albae, & dictũ est eis ut requiescerent breui adhuc tempore, donec impleatur numerus conseruorum & fratrum eorũ, quiq; postea occiderētur exemplo ipsorum. Haec Cyprianus. Quã quã illi nõ eã uindictã aĩo expetunt, quã saeuitia impiorum erga se & meretur, & uidetur postulare. Sed eadē figura sunt illa dicta, qua alia in mysticis literis permulta, ut rerum ad iudicia nostra affectus attribuantur personis, quae res
illas uel

illas uel egerunt,uel sunt passi. Nam bonus ciuis, & uir in hoc sæculo prudens manus habet à lege ciuitatis cōstrictas, uocem & gestus omnes ab aliorum iudicijs, & comi quadam educatione ac institutione prudēti, animum solutum, ad quem neque homines,neq; leges humanæ penetrāt. Christianus uerò etiam animum tam deo obsequentem, quàm illi manus aut uultum legi & oculis spectantium. Ita qui manu sibi uindictam prohibētur sumere,nec animo sinuntur optare(quantum enim ad diuinas leges interest,fecerit qs aliquid, an uoluerit?) nam si manu sese ulcisci propter hominum leges nefas est, non minus erit animo expetisse ultionem apud illum, qui acutius animos intuetur, q̄ nos manus & opera externa. Non habēt Christiani inquietas manus,non habent spiritales homines sæuos spiritus, quū omnia ad oculos referant dei spiritalis,spirituū spectatoris & censoris. Multò ergò habere eos oportet animos mitiores, & magis domitos atq; educatos,quàm manus. Discite ā me,ait exemplar humanę uitæ, qui mitis sum, & humilis corde.

Non execrantur lingua,sed nec uolun=tate. Nam qui animo & cupiditate ul=tionem expetit, sumeret,si liceret. at ꝙ non licet, imputandũ est facultati, non uoluntati. Tu quidem tantũ concupisti, quantũ is, qui læsit. intuenti opera excu sari potes, intuenti animum non potes. Procul absunt à Christiana mansuetu=dine tales animi, rogant potius commu nẽ patrẽ, ne & sibi irascatur, & ex aliena culpa recordãtur de sua. ne dũ alienum erratũ persequũtur, sui quoq; manifesti fiãt. Ergo in aliena imbecillitate agno=scentes suam, & sui, & illorum miseren tur, quum uidẽt ex cõmuni infirmitate atq; animorũ impotentia fieri, ut & læ=dãt illi, & nos ultionẽ expetamus. Itaq; miserti inimicorũ orãt patrem, ut & lu=men in eorũ mentibus accendat, & tam fractam afflictãq; humanã debilitatẽ cõ firmet ac corroboret. Huius rei habe=mus exẽplum in filio dei, qui moribun=dus post tot cruciatus, & indignissimas contumelias patrem suũ precatus est, ut ijs ignosceret, à quibus talia pateretur. qđ alij secuti sunt & imitati, multi qui=dẽ, de quibus non est proditũ memoriæ.

de Ste

de Stephano uerò in actibus apostolorũ scribit. Qua in re nõ solũ emolumẽta ad eũ ueniũt, pro quo orat, sed maximus ad orantẽ fructus, quũ non solũ pro illo rogat, sed pro cõmuni utriusq; infirmitate, in q simul sui meminit, simul ad gratiã & fauorẽ dei præstruit sibi uiã, q negauit se nobiscũ rediturũ in gratiã, nisi nos hoïes hoïbus recõciliemur, nõ ficte, nõ simulate, nõ ad tempus, nõ pro loco, sed bona fide, penitus, ex toto aïo atq; affectu. Verba oraculi sunt, nõ ignoturum nobis patrẽ cœlestẽ, nisi nos remiserimus quisq; fratri suo de cordibus nostris. pacem, concordiam, beneuolentiã, charitatẽ uult esse inter homines omnes mutuam. Nam ille filius natura unigenus, quem pater donauit recõciliationi humani generis, & oïm quæ sunt in cœlo, & quæ in terra, diremit mediam maceriem, & utrũq; parietem in se coniunxit, factus lapis angularis, & copula totius ædificij, ille, qui ab ijs, qui secũdum humanos sensus, ac cupiditates ædificarent, nõ secundũ sapientiã & uoluntatẽ dei reiectus toties, ac reprobatus fuerat, atq; etiãnũ reprobatur. Olim natura oẽs Christi recõciliatio.

inter se deuincierat, separauit malitia. rursum quæsitæ sunt ab hominibus rationes aliquæ coniungẽdi homines inter se, alios communione ciuitatis, alios sacris, alios sanguine & affinitatibus, alios pactis ac fœderibus, alios magistratibus, collegijs, sodalicijs. Sed quibus copulis nonnullos coniungebant, eisdem disiungebãt alios, ut qui coniuncti erant ciuitate, ij tanquam mœnibus arbitrabantur se cinctos, queis disiungerent ab alijs ciuitatibus. q sacris, separati erãt ab ijs, quibus alia erant sacra. ita alienus erat Gentilis Iudæo, propter sacra & ceremonias utrique proprias. Grecus à barbaro propter nationes. Atheniẽsis à Lacedæmonio ꝓpter ciuitates. Hispanus coniunctus Italo fœdere, disiunctus à Pœno propter idẽ fœdus. Hæc oĩa hæsere rũt in humano genere ex noxa uetusti Adã. Nouus uero Adam exors peccati oĩs, & cœlestis à deo missus oẽs illas sepes, oẽs terminos ac limites diruit, & in primã illam ac uerã naturã hoĩem reposuit, ut quum ipse esset pater & princeps oĩm, effecissetque suo sanguine, ut uniuersi hoĩes ad eandẽ ciuitatẽ, ad eadẽ sacra,
 ad eandẽ

ad eandē felicitatē pertineret,iā cessarēt humanæ distinctiões,noua essemus omnes & una creatura:in qua iā nec discrimē esset nationis, nec gentis,nec conditionis,nec status,sed mēbra uniuscorporis,una beneuolentia,uno sensu coniuncta.quod quum solū conaretur Christus inter suos pficere, assertos iā à seruitute scelerū ac flagitiorū,&per sanguinē suū repositos in gratiam patris,id uidit una ratione commodissimè posse fieri, si homines oēs mutuò inter se bene uellent, atq; unanimes eūi in hac uitę cōmunione traducerent. Idcirco unicū dedit suæ gratiæ præceptum,ut inuicē diligamus. Multa habet dogmata humana philosophia, multas leges gentilitas, multas ceremonias,pręcepta,iussa Mosesquàm plurima. Nō amāti multis monitis,præceptis,dogmatibus, legibus, minis,terrore,blādicijs est opus, ut rectè uelit agere, & huic panno putri multis subinde cōmissuris. Si amor accedat,tanq; ignis noxia & uitiosa omnia excoquens, ac perpurgans,is unus uice erit legū,quæcunq; excogitari possunt, oīm. Itaq; sapientissimi dei, & expeditissimè cuncta

Christi vnicum pręceptū

obeuntis

obeuntis uerbũ eſt unicũ breue, ſed uali diſſimũ atq; efficaciſſimũ. hoc eſt, inquit Chriſtus, pręceptum meum, ut diligatis inuicẽ. quo dicto tanq; à præcẽtore prolato carmine, mirus cõſurrexit cõcẽtus oĩm ſequẽtiũ, nihil aliud ſonantiũ præter amorẽ, charitatẽ, beneuolentiã, pacẽ, concordiam. Quid aliud ſunt euãgelia? quid ſcripta Apoſtolorũ & ſanctorũ patrum, q; præconia charitatis, exhortationes ad charitatem, ignis flagrãtiſſimus, ſed ſaluberrimus cœleſtiũ ſimilis? Hoc iubet, hoc uult deus, ut homo hominẽ, hoc ipſo q; ſi homo, diligat, nec gentem ſpectet, nec conditionẽ, nec aliud, quàm humanitatem & deum. quam regulam qui ſequuntur, ij demum ſunt Iſraelitæ dei, chari domino, pax ſuper illos, ut inquit Paulus. Iudæus fratrem ſuum diligebat Iudæum, à gentilibus tantoperè ex præceptis alienus, ut etiam non dubitarint eorum magiſtri addere, proſequẽdum eſſe inimicum odio. At Dominus noſter ut pater uniuerſorum hominum, omnes patria charitate cõplectens, oẽs omnibus conciliat, ut fratres inter ſe. & ita uult nos eſſe affectos erga oẽs, quemadmodum

admodum ipſe idem fuit, qui pro omnibus uenit, quantum in ſe fuit, omnes reuexit ad ſalutẽ & uitam. amicos, inimicos, cognatos, tribules, municipes, populares, alienos, ſi quid modo dici aut eſſe poterat alienum naturæ illi omnia complectenti. Socrates interrogatus cuias eſſet? mundanum ſe eſſe reſpõdit. Idem Anaxagoras, Democritus, Diogenes. An homines tenuem quandam lucem per anguſtiſſimam rimulam intuiti, homines omnes tanquàm ciues ſuos aſpicient, non aſpiciet is, qui ſcit omnibus eſſe unum communẽ patrem, qui in hoc deſcenderit in terras, ut & deum hominibus pacaret, & homines inter ſe? Quocircà illis qui ſunt extra eccleſiam & cõmunionem gratiæ corporis Chriſti, non cladem optabit Chriſtianus, non mortem, nõ infortunium. quæ barbaria eſt, exiſtimare hoc demum eſſe uerè Chriſtiani, ſi ſtrenue Turcas, aut alios Agarenos execretur. & martyrem ſe putat, qui plurimos illorum iugularit, quaſi id non poſſit melius pręſtare impuriſſimus ac crudeliſſimus latro? amãdi ſunt Turcæ, nempe homines, amandi ab ijs, qui

illi uoci uolũt parere: Diligite inimicos ueſtros. illis ergo, quod ueri eſt amoris, bene cupiemus, illudq; optabimus unicum & maximum bonum, agnitionem ueritatis. quod nunquàm aſſequũtur cõ uicijs, aut maledictis noſtris, ſed eo modo, quo nos ipſi ope ac beneficio ſumus Apoſtolorum conſecuti. rationibus naturæ, & humanis ingenijs congruentibus, integritate uitæ, modeſtia, moderatiõe, inculpatis moribus, ut nos ipſi priores re oſtendamus, quæ profitemur, & iubemus, ne à fide noſtrorum dictorum arceat eos tam diſcrepans uita. Nec ſolum hoc erimus affectu atque animo in eos impios, à quibus non lædimur, ſed in eos ipſos, qui nos perſequuntur, & affligunt. hoc naturæ lex poſtulat, hoc Chriſti iuſſa, hoc imitatio cœleſtis patris, hoc noſtræ ipſorũ utilitates. Quid enim eſt magis ex naturæ ratione ac iure, quàm unumquemq; ita ſe aduerſum alios gerere, quemadmodum alios uelit erga ſe? Atqui nos amari uellemus etiam ab ijs, quos capitaliter oderimus, & nobis beneuolentiam pro maleuolentia rependi, ut etiam iniuriam nos

accipere conqueramur, quòd nō amiciſſimorū hominū opera ab illis ipſis accipimus, quos nos habemus inuiſiſſimos. Quòd ſi ita ſentimus de nobis, naturæ profectò uiolamus iura & leges, niſi ad eundem quoq; nos modū in alios geramus. Chriſtus quò id nobis efficacius pſuadeat, exemplū proponit nō humanæ ſapientiæ, ſed diuinæ naturæ, quæ nihil odit, in omnes etiā inimiciſſimos benefica. Dicet aliquis: ſublime nimis exēplū, nec facilè eſſe humanæ imbecillitati id exprimere. imò uerò, ſi finis uotorū noſtrorum eſt, ſempiternā illam felicitatē conſequi, quæ nihil eſt aliud, quā coniūgi cum deo, & unum cum illo fieri. non potes cum illo iungi, & unum fieri, niſi prius illi fias quàm ſimillimus. An tu unū ſperes fieri cū deo in tanta diſſimilitudine & diſcrepantia uoluntatū, animorum, ſenſuū, actionū? Atqui ſola nos charitas cum illo coniunget. nā nec potentia potes eſſe deo ſimilis, nec ſapientia, nec operibus infinitis. charitate potes. hac ſola ad illū peruenies. Quòd ſi ille tam larga atq; effuſa ſit charitate, ut amicos & inimicos diligat, ſolē hūc ſuū,

à quo

à quo tãtas utilitates percipimus, super bonos extendat & malos, pluuiam suã in agros iustorum & iniustorum, ad fruges atq; alimenta spargat, tu uerò tam arcta sis charitate, & adeò maligna, ut solos amicos tuos uelis diligere, quod & ethnici faciunt, & homines scelerati ac nefarij. qua tandem re speras te futurũ diuinæ illius naturæ imitatorẽ & similem, ut illi possis ad immortalẽ felicitatem coniungi? Hoc egerunt Christus, hoc eius Apostoli & martyres, quo nihil sciebant propius esse numini præpotentis dei, ut quum sese eò cõstituissent loci, breuis foret ad coniunctionẽ diuinitatis gradus. Vbi sunt isti, qui magnum & pulchrũ ducunt, nõ ignoscere, ulcisci inimicum, exaturare iram, dolorẽ exple re? unde nata sunt illa apud Græcos, irã uiri melle esse dulciorem, & iucundum esse ulcisci in eũ, qui prior læserit. O insaniam singularẽ. an potest aliquid esse pulchrius aut magnificẽtius, quàm qđ simile & propinquum sit illi præcellenti naturæ dei, quæ est fons, origo, exemplum, regula, censura pulchrarum, magnarum, admirabiliũ omnium rerum?

Quid

Quid uerò magis est illius, quàm misereri, ignoscere, clementia & benignitate uti incredibili, etiam in hostes, etiã in ingratos? hoc est magnitudinis illius, nolle uindictã sumere, quum possit. omnesq; offensas nostras sublimitate & amplitudine sua obruere atq; occultare, ne qua sentiantur, & existant. Contrà paruorum est animorum & prauorũ uelle se ulcisci, & tentare. etiam, quũ nõ possint, experiri tamen, & pessimam libidinem ostendere, quamuis irritam. Versus sunt apud Ausonium Gallum duo ex Biantis, ut scribit, sententia.

Quod prudentis opus? quũ possit, nolle nocere. Quod stulti propriũ? non posse, & uelle nocere. Hoc nõ solũ in deo uidemus, & Christo eius filio deo ipso, sed in sanctis uiris, qui ingentem illam atq; admirabilem à deo acceptam potestatẽ sanandi ęgros, excitandi ad lucem hanc & uitam mortuos, occidendi contumaces, tradendi Satanæ, nunq; in eos uel tentarũt cõuertere, à quibus tot contumelijs, tot iniurijs afficiebantur. nec illis solũ nõ conati sunt nocere, sed nec optarunt, nec sunt dira imprecati. nõ ita erãt

à magiſtro edocti, & aliã pugnandi uincendiq; ratione inierant, nẽpe qualẽ doctor ipſe atq; imperator Chriſtus, qualẽ dominus oĩm deus: ut ferẽdo, ut tolerando oĩa ſuperarent, & per bonum diuinæ gratiæ, malitiam uincerent humanam. Hoc uerè eſt magni animi, & deo ſimillimi. Nã uerbũ aut iniuriã nõ poſſe perferre, tã eſt magni animi & fortis, quàm magni & ualentis ſtomachi bucceã aliquã panis aut caſei nõ poſſe cõcoquere. Nihil eſt hac præſertim in parte aĩo ſimilius, quã ſtomachus. nã & hic pro animo atq; affectu ſolet poni. & utrobiq; deuorare dicimus, & concoquere. ut eodem ſit mõ de animi uiribus ac robore cenſendũ, quo de ſtomacho. Quid, quòd inimicos & pſecutores ſuos non aliter aſpicit Chriſtianus, quàm uir fortis labores, & uberrimã gloriæ ſuæ materiam? quid enim, inquit Cicero, odiſſet Clodiũ Milo, ſegetem ac materiã gloriæ ſuæ? Parũne exiſtimamus hominem perſecutione hominũ meliorẽ fieri? quanta eſt illa, & quàm optanda cõmutatio hoĩm odio, patiẽter tolerãdo gratiam & peculiarẽ quandam beneuolentiam parari dei ſummi

ac præpo

ac præpotentis? Quum Paulus carnis suæ stimulo plusq̃ uellet, urgeretur: ter rogauit dominum, ut se illo liberaret. ab eodẽ responsum est illi, sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. quòd ubi ille audiuisset, non aliter deinceps aspexit, & interpretatus est infirmitates suas, q̃ magnetẽ & inuitamẽtum diuini fauoris, ut prosperas sibi eas arbitrabatur, per quas tanti possessio boni pararetur. Qui poterat ille odisse infirmitates suas, de quibus ait se gloriari? qui uideret patefacere illas in se aditũ gratiæ numinis? An nõ atrociores sunt in unoquoq; infirmitates, & stimuli carnis suę, q̃ externi inimici? Atqui ille eas non odit, imò libens ac lætus amplectitur, tanq̃ labores, quos tam incredibilis manet merces. Oderit, credo, homines, quibus ferendis diligendisq; tantũ sciat esse præmium propositum, tanta pœna, si oderit, si auersetur, si sit illis infestus? Nec uerò quisq; sibi magnoperè concedat aut indulgeat in odio uitiorum, non hominum, ne lõgius in hoc progrediatur, q̃ oportet, ne dum non satis acutè & subtiliter distinguit, hoïes oderit, dum

seuitia odisse caussatur. In quo uehemẽter est opus iudicio & prudentia, quibus qui non perinde ualent, ijs consultius fuerit uitia non perinde odisse, ac misera ri, affectumq́, quo ipse indiget, in cõmuni infirmitate præbere. Quod si eos, qui sunt extra ecclesiam, sic iubent natura, Christus, deus amari: cogitare con uenit, quo nos animo esse par est erga il los, qui eiusdem sunt corporis membra, cuius & nos, inter quos dissensio & odium, nõ alius sunt generis, quàm si à manu dissideret lacertus, aut digitus ab oculo? Eorum cõmodis & bonis tam gaudebit, quàm oculus, si per se sensum haberet, utilitate manus aut pectoris, non aliter dolebit illorum malis, quàm oculus dãnis & cruciatu pedis. Quoniãquidẽ non minore harmonia & concentu coalitũ coaugmẽtatũq́ est corpus Christi, quæ est ecclesia, quàm corpus uniuscuiusq́ nostrum. fecit enim Christus congregationem hanc, & conuentum suorum omnium, corpus unum, cuius se caput cõstituit, totumq́ uiuida illa & ardentissima sua charitate animauit. Maiusq́ est in hoc corpore uinculum charitas, maior ex

Quomõ amãdi fratres Christiani.

ior ex salute capitis animatio, quàm in corpore cuiuscunq; animantis sanguis atq; anima. Et sanctus ille ac cœlestis ardor, subtiliorem & acutiorem sensum per omnia corporis huius membra diffundit, q̃ spiritus & continuatio in animali. At sunt, qui eum se sentire sensum negent, mirandum nõ est, ut qui sint caloris ac uitę corporis expertes, utiq; nec è mortua in animante membra, quæ uita prorsum, quæ calore sũt orbata, quẽadmodũ alia sint adfecta membra sentiunt: maximumq; est argumentũ mortuam esse partem, quum ad aliarum dolorem non commouetur. scilicet interrupta est illa corporis harmonia, per quã sensus toto se corpore insinuat, ac peruadit. Quid non in ipsa humana charitate maior interdum est in amante sensus rei charę, q̃ sui ipsius? Cui nõ nota est historia illa Arriæ uxoris Pæti? quæ quũ decreuisset cũ marito mori, uulnusq; in papillã pugione impressisset, extractum pugionem marito porrigens, non dolet Pæte, inquit, uulnus hoc, sed qđ tu facies, hoc dolet. Quid Epaminũdam, quid Lysaniã, Brutũ, Decios, quid reliquã il-

Iam fortium uirorum famosam manum commemorem? qui cum unicè patriam & suos ciues diligerent, libenter uitam pro patria deponebant. Plena est exemplorũ historia, sed uita cõmunis nemini nõ quotidie rem ob oculos subijcit. patres, matres, morientes maiore de liberis cura urgeri, quàm de seipsis. Quid in illa belluarũ feritate, atque illo inflexibili rigore animorũ? Nũ nõ amor easdẽ uires exercet & ostendit? Viuit in amato amans, nõ in se, uiuit ĩ ipso amatus, nõ ipse. Audiamus doctorẽ gentium & magistrum ecclesiarũ tãtis charitatis flãmis accensum ac perustũ, ut ꝓpe extra seipsũ efferret. uiuo, inqt, ego iam nõ ego, uiuit aũt in me Christus. Idẽ alios docet: quãdoquidẽ Christus ꝓ oĩbus passus sit mortẽ, & in uitã se reduxerit, ut ne qs illius sectator sibi amplius uiuat, sed ipsi Christo. Quod si tantus est ꝑ mẽbra illa insinuatus ac inditus sensus, quæ mẽbra nõ sunt peccati frigore emortua, sed cõfota salutari illo calore uiuũt, uigẽt, sentiũt, quãtũ unicuique mẽbrorũ cõuenit esse doloris sensũ, quũ aliquod peccat, id est extinguit, & tanquam à toto corpore desecat?
Quàm

Quàm anxius eſt ac ſollicitus uerus amor, ex q̃ uox illa eiuſdẽ Apoſtoli naſcitur: Quis ĩfirmat̃, & ego nõ ĩfirmor? qs ſcãdaliſat̃, & ego nõ uror? Idẽ q̃ ardẽter, quoties, q̃ ſpũ ad pacẽ, ad cõcordiã, charitatẽ, unionẽ ſpũs ac ſenſus, ſuos hortat̃, & inſtigat? Et queadmodũ illa corporis nr̃i tẽperatio efficit, ut cuiuſcunq; partis q̃libet exigue, & à corde, & capite, & uitalibus ſeparatæ, morbus, & doloris morſus uniuerſum corpus pſtringãt & affligãt: dolet eñ hõ totus reduuia una uel gemurſa: ſic in eccleſia mira eſt coniunctio & contẽperatio cunctorũ, ut ſingula non alia cura habeant̃, q̃ uiuæ animãtis partes, imò ut iam nullus ſit cuiuſq; ſenſus p ſe à cæteris diſiunctus: ſed unus atq; idem ex cunctis cõflatus cõmiſtuſq;, non ſecus ac panis unus è tot tritici granulis cõtuſis, aut ex tot expreſſis acinis uinum unũ. ut inter cæteras cauſſas hæc nõ ſit de poſtremis, cur in illis potiſſimũ rerum formis myſterium corporis & ſanguinis ſui dominus inſtituerit. Ita fit etiam, ut ſit in hoc eccleſiæ corpore magna communicatio bonorũ, & quaſi ab alijs ad alios ceu quædam redunda

 tio,

tio, damna etiam atq; incommoda, uelut contagio ab alijs ad alios transeunt. Irascit deus illi multitudini, in qua pleriq; sunt mali. placatur ei, in qua pleriq; boni: affligit innocentes propter nocentes, & parcit malis in gratiam bonorũ. tanta est participatio membrorũ in cõmodis atq; incommodis. Hæc demum est uera charitas, quæ ita charos coniungit, ut unũ faciat, ut eueniat, quod Christus patrem precabatur, ut sic unum fieremus omnes, quemadmodum ipse & pater unum essent. ut iam non alio animo, non alijs oculis, mente, iudicio fratrem quisq; suũ aspiceret, q̃ seipsum. hęc sola est charitas uera, & quæ oculis dei possit approbari, q capi nõ potest ijs rebus, quibus humani oculi fallũtur, nẽpe uana & cassa rerum specie. Quapropter Christiana charitas illa dicitur, quæ nõ est ficta, nõ simulata. quæ nihil habet fuci, nihil prætextus alieni, aut in speciẽ solũ obductũ opertũq;, quum intus longè insit aliud, q̃ quod apparet. Nã quũ oia ad spectatorem deum referantur, nõ est q quisquã fallere aut imponere se posse speret. O q̃ nullũ est effugiũ malo, quanta bono

Christiana charitas.

ta bono cõſolatio? habet bonus diuinos oculos, quibus ſe approbatum iri confidat, & illis ubi ſatiſfecerit, nihil eſt, quod requirat amplius. uertat ſe uerò malus & uerſutus, quò uolet cunctis cernitur, latere nõ poteſt, deprehenſus eſt, tenetur, quũ ut ſe abditiſſimè aut uaferrimè circumſepiat & occultet, conſcientiam certè ſuã eludere nõ magis poterit, quàm exuere: qua una æternus ille iudex utitur pro teſte. Nemo ſibi imponat, aut puerili more claudat oculos, ut non uideri ſe, quia nec uideat, credat. Pura ergo eſſe ſemper debent & ſimplicia, quæ mens illa & iuſtitia diuina cernit ac cẽſura eſt. ſi in forum reus adductus, iudicẽ, qui eſt de te & capite tuo ſententiam laturus, decipere non potes: quid iuuerit te aſtantiũ coronæ dediſſe uerba? Ex illo interiore affectu tam ardẽti, opera eadem ſunt in alium, quæ cuiuſque in ſeipſum, ſiquidem non eſt alio quiſque loco fratri ſuo, quàm ille eſt ſibi. Quis ſibi capitaliter iraſcitur? quis ſecũ diſſidet ſciẽs & prudẽs? quis ſe cupit ulciſci? quis non quæcunque faciat in melius uult capi, & ipſe capit? an non quiſque iuuat ſe, & iuuari ab alijs cupit, conſilio, Charitatis opera

opera, pecunia, deniq; quacunq; liceat, & possit. Charitatis, inquit Paulus, hæc sunt opera: non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem ueritati. omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, oĩa sustinet. Videlicet quod in unoquoq; ardens illa efficit charitas, ut sibi quisq; facilè ignoscat, & ad sua peccata conniueat, idem eadem charitas perficiet, si se foras proferat, sicut debet. ut non aliter errata, & iniuriæ, & cõtumeliæ cuiusq; aduersus alterũ igne illo flagrantissimo, sine ullo penitus sui sensu absumantur, quàm si prætenues aliquæ roris guttę in maximum aliquod incendium aspergerẽtur. Hinc fiet, ut amor, qui semel sit uerè ac bona fide in cuiuspiam pectore cõceptus, nunquam deinceps restinguatur. quandoquidem nec unquam ardori deerit materia, nec aliquid poterit tantum intercurrere, quo non flamma illa sit ualidior. quæ, ut est in prouerbio, uincit omnia. Hoc ille uir acutissimus significauit, qui amoris natura

tura inspecta pronunciat: amicitia quæ potuit desinere, nũquam uera fuit. O quàm oportet esse sanctum, atque augustũ fontem illum, unde tam sacros riuulos uidemus dimanare? Quòd si illi sunt charitatis certissimi effectus & actiones, quã apertè arguimur nos nihil habere charitatis, & nomine tenus usurpare christianitatis professionẽ, quod unusquisque, quę à patre & distributore omnium accepit, in communẽ usum omnium. neque enim aliud quàm dispensatores sumus munerum dei, ea ita recondimus, & alios arcemus ab ijs, ut appareat nos cogitare, & munera esse possidẽtis propria, & alienissimũ esse unũquemque ab alio. Sunt, quos deus pecunijs ditauit. Sunt, quos uiribus, potentia, prudẽtia, consilio, literis, gratia, autoritate. Nemo non sibi hæc reseruat & uult esse ꝓpria. clamat opulẽtus meũ, meũ. doctus nõ docet, nisi accepta mercede, sæpe malignè & discipulis inuidens. prudentes hoc esse officiũ suũ rentur, ut tanquàm aliena spectẽt oĩa, suũ agant negociũ, sibi prospiciãt, & caueãt, sibi unis uiuãt, introrsũ reducta omni cogitatione. qui gratia uel autoritate ualet, nõ ea utitur ad

Vnusquisque sibi.

tur ad commoda multorũ, sed ad suam uel utilitatem uel laudẽ. Deus, qui tam est benignè impartitus, iubet gratis dare, quod gratis acceperimus. homo qui accepit, cogitat, hæc sunt mea. quid plus habeo, quàm alij, si communicem? recondit, claudit, munit ferro, ui, legibus. Quis possit sine acerbissimo dolore meminisse, quot sunt in Christiano populo indocti, quos sinũt errare & falli homines eruditi? quot imprudẽtes & incauti, quibus nemo bene consulit, & tanquam errantes reducit in uiam? quot pueri incõditi, ineducati, quibus educãdis atque instituẽdis nemo uel digitum dignaretur mouere? quot egeni, quos nemo adiuuat? quot inopes ubique obuij & expositi, quibus nemo succurrit? quid hæc indicant aliud, quid apertissimè loquunt, quod nos noīa solũ retinere, rẽ prorsum abiecisse, nõ esse inter nos communicationẽ illã corporis Christi, sed unumquenque suũ sensum habere, suũ negocium agere, se spectare ac intueri, nõ Christũ unũ communem omnibus? Nõ esse in nobis spiritum illũ mãsuetudinis Christi, qui nõ, quæ sua sunt, quærit, sed quæ aliorum, qui

quí tacitè omnia perfert, q bene omnibus precatur, cõsulit, prospicit pro uirili sui parte: neminẽ iudicat, nisi se ipsum, ne à domino iudicetur? Contrà hic noster superbus & contumax spiritus, in unoquoq; interponit iudiciũ, non de se, sed de cæteris: unde superbia, & arrogãrogãtia, & aliorum contẽptus, atq; hinc rixæ, inimicitiæ, odia capitalia. At q; indignum & intolerãdum est, seruum de cõseruo iudicare? cæcum de eo, quod nõ uidet? imperitum de eo, quod nescit? & anteuertere iudicium dei uerum ac iustum? Quid est q alium iudicemus, quũ ignoremus occultos humanis cognitionibus humanos animos? Tu uerò alienũ animũ putas te perspecturũ, q tuum ipsius ignores? Iã quur ego sociũ contẽnam, quũ nesciã utrũ ille me sit præstantior & melior, an deterior? Agimus in uita hac, tanq; in magni cuiusdã principis aula & comitatu, in quo honoratissimi sunt & primæ æstimationis, non qui claritate sanguinis excellũt, nec qui amplissimas possident opes, nec qui cultissimè, atq; ornatissimè uestiuntur, non robore insignes, nõ eruditione aut usu re-

Quã faciles sumus ad iudicandum.

In uita agimus tãquam in regia.

rum

rũ præſtantes, ſed qui flagrantiſſima ad principẽ pollent gratia. Ita inter nos, ſolum Chriſtiani hominis bonum eſt, gratioſum eſſe deo. Quis uero de ſeipſo, nedum de alio poſſit ſtatuere, quam illi ſit gratus, ut non habeat homo, unde uel ſe attollat, uel deprimat fratrem ſuũ? Sunt iuſti & ſapientes, inquit Solomon, & opera eorum in manu dei, & neſcit homo utrum odio, an ira dignus ſit. Apoſtolus Paulus examinata conſcientia pectoris ſui, nihil ſe quidem inuenire ait ſceleris aut flagitij, ſed nec protinus ſe eſſe iuſtificatum. Ideò præcipitur, ut accedentes ad ſeruitutem dei, quum de illius fauore tantoperè ſimus incerti, uigilemus, aſtemus in timore. & Paulus toties monet timendum eſſe caſum ei, qui ſtet. non eſſe deſpiciendum fratrem, non iudicandum, ne in eo ipſo, quod arguit, ſeipſum cõdemnet. Hæc quidem, quæ hactenus dixi, ad uitam hanc pertinent ferè omnia.

De altera vita.

Quid, ſi quis ſe attollat ad cogitationẽ & ſpem illius ſempiterni præmij, aut ſupplicij metũ? Apud Ciceronẽ Scipio Africanus, quũ ei à patre Paulo, & Scipione Africano auo oſtẽſa

effet

esset cœlestis illa felicitas, qua fruerent ij, q patriā adiuuissent: ego uerò, inquit, etsi in patriā antehac optimè eram adfectus, uestigijs ingressus uestris, nunc tñ tanto proposito præmio annitar multò uigilantius. Quē nō excitaret contēplatio illorū bonorū? superant illa cœlestia, & æterna bona omnē spem, omne uotū, omnē cogitationē hominū. unū fieri cū ipso deo, qui melior, qui maior, qui beatior est, q̄ qui amplitudine capi possit humanæ mentis. contrà in disiunctione illius cruciatus & supplicia sūt, quæ uel cogitare animus uix sustinet. O miserū, quū istuc uadas, in his occuparis? ad tanta bona es genitus, ac editus in hanc lucem, numulū aut uerbulū respectas? etiā ut ad bona hæc nulla est uia, q̄ per concordiam expeditior: ita nulla ad infelicitatem, q̄ per discordiā. uidelicet in hoc, quemadmodū in elementis, in animantibus, in uniuersa natura, gradus est, simile sui similis. Nihil cœlesti beatitudini conformius ac confinius, q̄ nostra cōcordia. nihil infernæ calamitati, q̄ dissidium, q̄ odiū. Quid, q etiamsi discordia nihil obesset ad tantū precium currētibus,

bus, omnia essent excutiēda atq; abijciē da, ne qd paratis atq; expeditis cursum moraret̃. qd' uidemus uerè Christianos homines fecisse, ut expeditius celeriusq; pertingerēt, quò tantopere intendebāt. Tu uerò ad iniuriolas, ad uindictas ocu los reflectis, illuc currēs, ut dum aciculā uel floccū colligis, occasionē è manibus amittas tanti precij nanciscendi. Nemò est nostrū paulum modò in regio aliquo uersatus comitatu, q non frequenter ui= derit, quū quis principē adit, etiam inter istos nostros mediocrem, si à fatuo quo= piā, quales nunq; deesse in aulis solēt, q animi gratia dicunt̃ ali: si quis ergo ab horū aliquo uel cædat̃, uel impetat̃ con= uicio, ac petulanti dicto, eū uocem illam aut plagā ita contemnere, tanq; auocari sensu maioris rei uideatur, uidelicet ca= ptus aspectu numinis illius terrestris, & in id penitus intentus. idq; non ignorat principi esse gratissimū, q uideat ꝓpter se reliqua despici oīa, & ueneratione suę maiestatis perculsos ac penè attonitos, nihil reliquorū sentire, ceu alloquio & conuersatione sua altius euectos, q̃ quò pertingat istarū humiliū rerū sensus aut

cura.

cura. hæc quidẽ ad homulũ putrẽ, miserũ, imbecillũ, breui periturum. Tu uerò, quũ ad deũ talẽ principẽ tẽdas, torques subinde oculos & caput, & totũ interim corpus ad nescio quã aurulã uel iacturã pulueris, ac luti, aut spurcæ saniei, & tabi tui corporis fœtidissimi. O ferreũ hominẽ, imò ferrũ ipsũ, sine mẽte, sine sensu. de humanis inimicitijs uacat tibi cogitare periclitanti de diuinis? Planè absumpta est funditus spes oĩs salutis, quãdo leuissimi nos urgẽt morbi, grauiũ & pestilentiũ sensus est nullus. Non uides paratũ tibi inimicũ deũ, nisi rectà ad se tendas, cũctis alijs rebus contẽptis ac ꝑ nihilo habitis? An nõ hoc apertè uox diuinæ sapientiæ edicit, & clamat: Nisi qs reliquerit patrẽ, & matrẽ, & sorores, & uitã suã propter me, non est me dignus? Qua tandẽ re dixit illũ non esse dignũ? pecunia credo, aut uestibus, aut ædificijs, ægris, seruis, opibus, possessionibus, dignitate, imperio, potentia: quæ omnia possidẽti & arctè cõplectẽti, hora una, siue casus, siue mortis eripit ac extorquet. nõ eẽ deo dignũ dixit, id est cumulo uerorũ oĩm bonorũ & æternorũ, & q̃

Dd huma

humanã oẽm cogitationẽ ac cupiditatẽ trãſcendãt. Ille ergo deo ẽ dignus, id eſt, feliciſſimus, q̃ ita uiuit, ita ſe parat, ut à ſolo deo pendeat, remotis oĩbus impedimentis, nugis amputatis ac reiectis, nec ullius opẽ uel ſperat, uel ĩplorat, q̃ illius, ſine qua nudũſe ac deſertũ uidet atroci prælio obiectũ, cũ qua munitior eſt, q̃ ut lædi ui aliqua poſſit. Eã opẽ, ut maximã eſſe oĩm ĩtelligit, & potẽtiſſimã, quęq; ut reliquas oẽs ita abſorbeat & obſcuret, ut penitus nõ exiſtãt, ſeu ut uerius nocumenta ſint, nõ auxilia, ita cõfidit & certũ habet paratã eſſe oĩbus, q̃ ad eã cõfugiũt, q̃ fiduciã ĩ illa ſuã oẽm collocarũt. Sic eñ ab oraculo eſt reſponſum, præſto eſt dñs oĩbus inuocãtibus ſe, inuocãtibus aũt nõ ficte, non ore modò & uerbis, ſed uerè atq; ex aĩo. Idẽ in quietẽ illã ſuã ſanctã, ꝑpetuã, inuiolabilẽ pacẽ, illã ſedẽ totius beatitudinis facilè illos recipit ac admittit, q̃ ipſi ſuã ipſorũ pacẽ, q̃tũ ĩ ĩpis fuit, modeſtè ac placido aĩo ꝑſtiterũt. Pacem habete, inq̃t Paulus, & deus pacis erit uobiſcũ. Ecquod bellum poteſt eũ mouere, qui ſeptus eſt tanta pace? quis terror peruenire ad tam immotã & continuam

tinuam securitatem? Hæc est petra illa, in qua, si quis fundamenta ædificij sui ponat, id nec alluies fluminum, nec oceani reciprocationes, atq; æstuosæ tempestates, nec turbines & uentorum uiolentia plus lædent, quàm solẽ, aut aliquod syderum, quò nõ attingũt. Neq; eñ uel hominũ iniuriæ, uel casuũ incommoda & calamitates, uel astus dæmonũ ac fraudes ualidiora sunt, quàm bonitas, consiliũ, uires illius, qui in illo pacis pectore, tanquàm in sacro quodam templo, habitat. Sedes Dei. Super quem requiescet spiritus ille mitissimus dei, nisi super modestum, & demissè de se sentientẽ, & custodientẽ præcepta dei? Quid illud est, quod Helias uidet, spiritũ subuertentẽ montes, & conterentẽ petras ante dominum? & audit, non in spiritu esse dñm, tum, post spiritũ, cõmotionẽ, neq; ibi dñm, & post cõmotionem, ignẽ, neq; in igne dñm. postremum, sibilũ auræ tenuis, & in sibilo dñm? quia nõ est prærapidus & uiolentus is, quem deus per sui cultum, tanquàm sedem quandã suam delegit. non sæuus, non turbulẽtus, nan ultor & maleficus. Nam de illo dei filio, qui ipse est deus

 & patri

& patri similis, æq̃lis, unus, in cuius corpore inhabitat plenitudo infinitæ diuinitatis. Esaias ꝓpheta scribit: Nō clamabit, neq; accipiet pſonā, nec audiet uox eius foris, calamū quassatū nō conteret, & linū fumigās nō extinguet. Huius est generis ac naturæ sedes suauissimi illius spūs, q ad mãsuetudinē suā declarandā, columbæ simplicissimę & mitissimę animantis speciē, tanq; symbolū sui hoībus ostēdit. Hic est illius locus, q factus est illi in pace, & habitatio eius in Sion, non iā in illa Sion armata & pugnace, sed in hac quieta & exarmata, & seipsam non ulciscente, imò pacē reddēte ꝓ bello, pro odio charitatē, q̃ una cōmutatiōe princeps & imperator noster cōfregit potentias, arcū, sagittā, & bellū. in illa Siō illustrata mirabiliter à mōtibus æternis, illa tā pacis copiosa & quietis redūdante, ut iā, q illā incolūt, conflent gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces. nec amplius tollat gens cōtra gentē gladiū, nec exerceant ultrà ad præliū. O salue

Pax. pax, quā de cœlo ad hoīm aīos pacificator ille deduxit, dei & hoīm, deus & hō: quæ tanta es, ut eā nec humana sapientia magno

tia magno ſupcilio atq; arrogantia ſuf-
fulta, nec hoim opes, copiæ, uires, poten
tia, quibus miſeri mortales animos ſu-
munt, deniq; non uniuerſus orbis con-
iunctus & conglobatus, ut maximè ue-
lit & conet, dare poſſit. pax tã immenſa,
tam admirãda, ut nemo eã uerbis expli-
care, nemo explicanti queat credere. ſo-
lus credit, q experit, q guſtũ illius qñq;
aliquẽ accepit. Hæc in nobis præſtabit,
quod fracta & debilitata nr̃a ratio non
ualet. ut pace intus in aĩo & quiete par-
ta, ac confirmata, nec foris ulla ſit diſſen
ſio, q̃ ſemp ex interiore manat diſſidio,
tanq; ex ppetuo fonte. pax erit intus, fo-
ris, publicè, priuatim, unicuiq; cum aliȷs,
unicuiq; ſecũ, qd' munus quantũ ſit, uel
hinc licebit ĩtelligere: q dñs oĩm, cui pa-
ter cœlũ & terrã, tanq; herili filio, ut ſic
loquar, iam emãcipato ſubiecit, inter tot
ac tantas opes illud unicũ delegerit, qd'
filȷs ſibi chariſſimis ad patrẽ rediturus,
quaſi teſtamento relinqueret. Quis du-
bitet, qn rẽ, & p ſe ampliſſimã, & preciȷ
ingentis, & utiliſſimã nobis reliquerit?
Audi nũc hõ, qſqs es, ſed affectu animi
pauliſp ſepoſito: ratione, mente, iudicio

in consiliũ assumptis. Vides, ut te ád pacem, & concordiã ij omnes adhortãtur, ac extimulant, quibus unicè es charus. natura, deus, tu ipse, à discordia dehortãtur, ac deterrent, ad quam solus instigat ac sollicitat te hostis tuus diabolus. Vides bona omnia, & animi, & corporis, & fortunæ ex concordia oriri, mala ex dissidio atq; inimicitijs. Pacem & cõcordiam uiam esse ad sempiternam felicitatem: dissensionem & maleuolentiam ad ęternos cruciatus ac supplicia. Cur ergo tam auidè in tuũ exitiũ ruis? cur exigua caussa, impulsu minimo, sæpe etiã nullo discedis, ac desciscis à natura, à deo, à teipso? Transfugis uidẽs ac prudẽs ad hostẽ nunq; amicũ futurũ? ad mala, quorum nec in præsens, nec in posterum modus est ullus aut finis? Redi ad te ipsũ, & eum qui uerè tu es, dilige. Nã si te nõ abieceris, ac deserueris, facilè & cum natura tibi conueniet, & ad deum ascendes, nec à re aliqua abhorrebis magis, q̃ ab odio & discordia, nullius æquè studiosus, ut concordiæ ac amoris.

De concordia & discordia in humano genere Finis. Brugis. 1 5 2 9.

Ioannis

IOANNES LODOVICVS VIVES DOMIno Alfonso Maurico, Archiepiscopo Hispalensi S. D.

QVum libros de concordia humani generis quatuor, ad Carolum Cæsarem absoluissem: uisum est mihi restare, ut aliquid de pacificatione cõmẽtarer. id eñ seq naturæ q̃dã ordine uidebat̃, ut qui inter se sunt cõcordes, ea ipsa concordiæ dulcedine ac uoluptate deliniti & capti, etiã alios uidere uelint bene inter se consentiẽtes, idq; pro uiribus procurent. Et qui ad cõcordiam sit adhortatus, eũ ad pacificationẽ adducere, atq; impellere par est. Hoc opus decreui ad te mittere. Nã quũ multis nominibus donisq;, siue naturæ, siue industriæ, seu potius diuinę benignitatis, unde sũt oĩa, magnus semp occurras, nullo te illorũ cõtẽplari quispiã põt, quin te pacificũ esse debere intelligat. ut nihil sit aliud qđcũq; tuũ ornamẽtũ, quã uelut debitũ officiũ pacificationi. ut si is esse uelis, q̃ nominaris, & crederis, pacis & cõcordiæ

 publicæ

publicæ perstudiosus sis oportet:citiusq́ tibi tuorũ ornamẽtorum ac decorum sit persona exuenda,quã pacificatoris. Nobilitas generis docet te pro quiete ac cõcordia publica,non sanguinẽ modò, sed uitam quoq́ libenter atq́ alacriter deponendam. quæ sunt enim alia nobilitatis merita? quò pertinent illi ab hominibus exhibiti honores,nisi ꝙ hoc sunt animo in patriã & ciues suos? Iam ætas ista annis domita,& mansuefacta usu ac experimẽtis rerum, quid suadet,q̃ sequi meliora? nẽpe tranquillitatẽ & quietẽ, refrigeratis iam in tuo pectore Martijs illis ardoribus,& flãmis, quæ quũ restingũtur,uenieñti sapiẽtiæ tanq́ possessione cordis cedunt. Tum autoritas & locus apud principẽ, uel summus,uel in summis. Neq́ enim aliud existimari conuenit consiliarios regũ,q̃ eorum animam, mẽtem,iudiciũ,& proinde reipublicæ salutem,qui & Principũ cupiditates refrenent, & cõcitatos motus inhibeãt,& illos ulterius quã expedit,se rapientes reuocent,sistãtq́. Hi si à pace & cõcordia abhorreãt, si dissidijs,si odijs faueant,an nõ tale erit regimẽ populorum,quale in corpore,si insaniat mẽs? Adde his dignitatem

tatem Archiepiſcopi, id eſt, uicarij atq; imitatoris Chriſti illius, quem à cœlis in terras pacificatio deuocauit, ut non aliter populum ab Epiſcopo aſpici fas ſit, quã oues à paſtore. Nã ea imagine functionẽ iſtam ueſtrã, ac munus Chriſtus expoſuit, dominus & rex ouiũ oĩm. diligis, inquit, me plus quã hi? paſce ergo oues meas. ita ut ĩ Chriſti pecore ritè, & ut cõuenit paſcẽdo exigat egregius qui dã erga Chriſtũ dominũ amor, qui & in illius gregẽ multus ac copioſus deriuabitur, tanquã à capite in reliquũ corpus. Accedit his omnibus maximis, ut uides pignoribus pacificationis, munus inquiſitionis hæreticorũ, quod quum tantum ſit, tãq; periculoſum, niſi ſciat quis quò pertineat, eò peccabit grauius, quò de pluriũ ſalute, fortunis, fama, & uita agitur. mira dictu res, tantum eſſe permiſſum uel iudici, qui non caret humanis affectionibus, uel accuſatori quem nonnunquã ad calumniam, odium, uel ſpes, uel praua aliqua impellit animi cupiditas. In tanto diſcrimine tempeſtatis nõ unica ſpectanda eſt ſacra illa, ut Græci dicunt, ancora, ſed bonus & ſapiens rector claui, qui & ſciat in quẽ ſit portum

nauis torquēda,& illuc eā uelit deducere: ad pacem uidelicet & quietem publicam,cui hactenus modo dū satisfiat, inquisitionis est munus necessariū. Nec arbitror in Ecclesia Dei ullā esse functionem maioris momēti,quæq; uirū requirat,& iudicio acutiorē, & magis bonitate præditum,minusq; morbis ac perturbationibus animi obnoxium,atq; obsequentem. Ergo quum te undiq; decora tua omnia, & officia ad publicā pacem & concordiam impellant, cui potius de pacificatione scripsero,quam tibi? olim etiam hic mihi uel familiarius noto. ut est incredibilis tua in studiosos oēs humanitas,quā quum habent omnes compertam, tū nulli testari possunt melius, quàm qui quotidie experiuntur, Lodouicus Coronellus Theologus, Ioannes Martinus,Poblatio Medicus, Antonius Daualus,& Ioannes Castellus Philosophi:& alij,quos esset longum admodū connumerare. Ego meos recensui,quorum memoriam propter eorum & ingētem eruditionem, & singularem probitatem libentissimè soleo usurpare.

Vale.

IOANNIS LODOVICI VIVIS DE PACIFICATIONE LIBER VNVS.

SAtis arbitror quum ab alijs permultis, tum à meipso nuper quatuor esse uoluminibus declaratum: neminem nõ solum Christianũ appellari posse, id est, perfectum & consummatũ hominẽ, sed nec hominem quidem, qui paci, concordiæ, charitati, beneuolentiæ, quantũ ab eo præstari possit, non studeat, huc à natura nos, & corporum & animorum nostrorũ motus impelli atq; incitari. huc adduci à magistro diuinæ sapiẽtiæ ac ueritatis, ab interprete naturæ; imò illius principe atq; autore. Quòd si unoquoq; hoim charitas sit nõ ficta aut simulata, & in speciẽ oculis hoim tributa: sed uera illa, & quæ se dei oculis approbari posse nõ diffidat, ea nõ efficiet modò, ut mutuò amemus excluso penitus atq; eiecto odio, & cõcorditer cũ alijs uiuamus: uerũ ut discordes uidere ac dissentiẽtes nõ possimus. nihil est enim in natura congruentius similitudine, nihil cuiq; amicius, aut gratius, q̃ suũ simile. nihil magis horret atq; auersat̃ qcq̃, q̃ diuersũ ac dissimile

Similitudo in natura.

dissimile. Amoris inter similia hoc est perspicuũ signũ, ꝙ facilè inter se cõmutantur ac transeunt, & quasi unũ fiunt, quę est amoris uis, atq; efficientia. Iniustitiam ęgrè fert uir iustus, etiam in alio aduersus alium, quũ ad ipsum nec utilitatis aliquid pertingit, nec damni. Luxum & intemperantiam uir temperans in quocunq; auersatur. Naturalis est ea actio, ut mutuò sese refugiant pugnantia, similia cõgregentur. Quòd si is, qui uideri atque existimari postulat uir iustus, aliorum inter se iniurias uel libenter aspicit: quod quidam insigni animorum prauitate faciunt: uel certè nõ inuitus, utiq; apparet non reuera iustitiã in mẽte illius uigere ac uiuere, sed ementitam esse iustitiæ imaginem, ad cõmoda & utilitates priuatas susceptam, uel ad gloriã nominisq; opinionẽ ostentatam. quo fit, ut res ficta atq; adumbrata non easdẽ habere possit uires, quas uera atq; expressa. Nec solũ uera charitas, ac concordia dissensionem odit, sed etiam metuit: non secus, q̃ trãquillitas procul existentem tẽpestatem, ne ad se quoq; paulatim se insinuet serpens, quodam uelut

conta

cōtagio, & ſubſtituēs ſibi gradū per ea, quæ ſemel occuparit ad uicina, ut ſenſim omnia peruadat. Sic quieti & tranquilli uiri, & amatores conſenſionis ac pacis, aliorum inter ſe iras diſſidiaq; expaueſcunt, ne & ſua ipſorū quies illis cō cutiatur motibus. Nā rixari & diſſidere aſſueti, temerarios illos animi impetus in quoſuis ſine diſcrimine conuertunt, incurruntq; in eos, à quibus nō ſunt laceſſiti: quouſq; minimè attingi oportebat. Stoicæ diſciplinæ ſectatores ſapientem ſuum ita fixū atq; ſtabilem fingūt, ut nullis tēpeſtatibus concuti, nullis tumultibus agitari, aut moueri poſſit: cœlum, inquit Horatius, ſi ruat, impauidū ferient ruinæ. Talem ſe ille quidem præſtabit, ſi res id ferāt. malet tamē quantū facere, atq; eniti poterit, ut placidæ ſibi ac tranquillæ ſint res, q̄ commotæ, & cō citatæ. imò parū pro officio ſapiētis hominis fecerit, ſi relicta quiete, in tumultus ſe ac tempeſtates conijciat. eligenda ſunt ei optima & commodiſſima. ferēda uerò quæcunq; cōtigerint. Idē profectò hoc erit in aīo in reliquos homines, ut uel ſibi creatas turbas & diſcordias non

Sapiens Stoicus.

recuſet, modò per pacem & conſenſionē aliorum. Prętereo tres Decios, Curtios, Coclites, Sceuolas, Codros, Lyſanias, & illas oēs deuotiōes ꝓ ciuibus & ſalute patriæ. Vir planè ſtoicus M. Cato quū īter bella ciuilia loquens inducit̄ à Lucano:

Qui ſe ꝓ aliis impēderūt.

O utinam celiq; deis, herebiq; liceret
Hoc caput in cunctas damnatum expo
nere terras.
Deuotum hoſtiles Decium preſſere ca=
teruæ.
Me gemīæ figāt acies, me barbara telis
Rheni turba petat, cunctis ego peruius
haſtis
Excipiam medius totius uulnera belli.
Hic redimat ſanguis populos, hac cæde
luatur
Quicquid Romani meruerunt pende=
re mores.

Hic eſt uerè affectus magni & ſapientis uiri, ſe & ſuā ſalutē aliorū ſaluti poſthabere, ſeq; ipſum nihil dubitare perdere, ut alij ſeruentur. Quanq; non poteſt ſeipſum pulchrius aut magnificentius ſeruare, aut excellētiorem ſibi ſalutem parere, q̄ dum ſe unum multis impendit. memor à natura genitum ſe multis, à ſa
pientia

pietia regenitum omnibus.ut quod uni naturæ tacitè ac ignobiliter debet, neq; negari aut recusari diu potest, tãta cum utilitate, quũ est opus, repræsentet. Occultus quidam naturæ sensus, à iudicio & recta ratione confirmatus per gentes omnes humanũ genus docuit eũ, qui id præstaret, excelsum, sublimẽ, magnũ esse uirũ atq; admirandũ, dignũq; non humanis tantũ, sed diuinis etiã honoribus animũq; illius magis inter numina esse, q̃ inter quoscunq; homines reponendũ & collocandũ, uelut humanitatis conditionẽ omnẽ, supergressum, quẽ natura, uel deus potius singulari quodã munere ac beneficio simillimum sibi dedisset, in aliorũ magis, quàm in eius ipsius cõmoda atq; utilitates. Maximũ quoddã est & singulare in hoc genere à deo in homines cunctos profectum munus, & quod unũ instar sit omniũ, quæ expeti, quæ desyderari, quæ cogitari queant, Christus Iesus homo, & dei filius, deus ipse. Hic est ille Iuppiter seruator, hic ille Hercules malorũ auersor, monstrorũ domitor, purgator orbis. Hic quũ in sancta illa perpetua atq; immutabili ageret pace,

Christus Iesus.

ret pace,

ret pace, ad quã nec tumultus ullus, nec motus poteſt peruenire, miſeratus hominũ diſcordias & odia, nihil dubitauit ad has noſtras ſe tẽpeſtates demittere, ut depulſa diſcordia atq; inimicitijs, pace nos ſua illa admirabili, & quæ humanum captũ excedit, impartiret. Bellum erat hominibus inter ſe, bellũ hominibus cũ angelis, bellum cũ deo. hominẽ à deo ſeiunxerat ac ſeparauerat delictũ. idem ipſum & angelos auerterat ab hominibus, & homines inter ſeipſos ſeparabat, atq; alienabat, ut perſuaſionibus ex mente ac ratione deprauata inualeſcentibus, alios diſſentientes ac diſcordes redderet patria, alios natales, alios profeſſio, alios imperiũ, alios religio, & deorũ cultus. Has tãtas, tam diuturnas, tãq; acerbas inimicitias Chriſtus in ſuũ corpus recepit, ut quoniam temporaria quadam morte corpus ſuum erat ad immortalitatẽ innouaturus, ſimul cum illa morte extingueret, purgaretq; res oẽs conditas odijs illis ac diſſenſionibus infectas, proferretque puram ac nitentem creaturam, & in primis humanũ genus conformatum ac configuratum corpori

Bellũ hominis.

excellentis

excellentis suæ beatitudinis, cũ quo corpore ipse nos oẽs tanquàm in aurificis quodã catillo refuderat, ac liquefecerat, ut quicquid esset terrenæ sordis alienæ à præstantia illius cœlestis metalli, igne illo discuteret ac euanesceret, cætera remanerẽt adeò pura atq; incorrupta, ut nec illa Christus dedignaretur membra sua tanti capitis facere. nec deus ita sibi applicaret atq; adiũgeret, ut unũ simus nos & ille, qui prius & tã eramus ꝓpter scelera dissetiẽtes, & ꝓpt maculas spurcissimas disiũctissimi. Tali est illũ specie intuitus Malachias ꝓpheta. Ipse eñ q̃si ignis conflãs, & quasi herba fullonum. & sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum. & erũt dño offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit dño sacrificiũ Iuda, & Hierusalẽ sicut dies sæculi, & sicut anni antiqui. Hæc propheta. Ergo ita nostram malã caussam suæ optimæ adiunxit, ut quum potentior inualidioris caussam in se suscipit, ius infirmum atque imbecillum fortiori connectitur, seu quum alieni, aut parum fauorabilis negocium

homo in se trãssert gratiosus. diruta est per Christi sanguinem sepes omnis, & intergerinus paries, queis hæredia atq; ædificia disterminabantur. pacata sunt à tanto pacificatore bella omnia, & terrena, & cœlestia. redijt homo in gratiã cũ deo, rediјt cum angelis. & ipsi inter se hoĩes iã nec natales habent, quos respiciant, nec imperium, nec regionũ limites, nec cultus deorũ. unus est omniũ pater, unus dñs, una ciuitas, deus unus, una professio baptismatis, & fidei. conditi sunt gladij, quos illæ prius distinctiones nudabant ac distringebant, inter quos hæc cogitantur, quemadmodũ dñs, magister, princeps, pater omnium iubet ac imperat, nõ surgit gẽs cõtra gentẽ, nec arma induunt, nec gladiorũ est usus ullus, sed iuxta uaticiniũ Esaiæ, in falces conflant, & lanceæ in uomeres, ut quæ prius humana transfigebant corpora, iã terrã solũ ad cões oĩm fructus, publicasq; utilitates uertant, atq; exerceãt. Quã ostendit se dei esse filium paterni operis amator, obsequens uoluntatis? ut quum patrẽ habeat amoris & concordiæ autorem, ipse tãti sit boni instaurator. Quid

poteſt filius facere, niſi, quod patrem ui‑derit facientem? Quid facit pater aliud, ꝙ mitem & benignam condere naturã, conciliatricem ad amorem ac beneuolẽtiam omniũ inter ſe? Quid aliud agit filius, niſi, ut, quod odij lolium in hanc ſegetem inimicus homo ſuperiecit, reuellat ac ſtirpet? Ille ita ſe gerit dei naturalis filius. quiſquis uerò illum erit æmulatus, filius erit etiam dei adoptiõe ac participatiõe naturalis. Beati pacifici, inqt idem ipſe dei filius, quoniã filij dei uocabuntur. non tangitur tãtæ rei zelo atq; inuidentia, ut communẽ poſſideat, quã propriam habebit. filij dei uocabuntur, quia concordiæ amici, & amoris reparatores, cuius eſt pater & autor deus. filij dei participatiõe, quia naturalis dei filij æmulatores uoluntatis, adiutores operis. neq; enim in re tam pulchra atq; admiranda dubitat gentium magiſter ſe attollere, ut etiam ſe & ſui ſimiles coadiutores appellet Chriſti. Quis nõ excitetur ad tã amplam excelſamq; nuncupationẽ, ad incredibilis dignitatis participatũ? Quis non uelit coadiutor eſſe tanti regis, cui pater mũdũ uniuerſum, atq;

Filij dei.

Coadiutores Chriſti.

angelos ipsos subiecit? Quis non tanti premij cupiditate incendat atq; inflammetur? Si filij dei, pacifici, si coadiutores Christi, cuius filij, cuius coadiutores, q spargunt discordiæ semina? qui sparsa alunt, augentq;? qui rixis, qui dissensionibus gaudent? nec aliter eis pascuntur, quàm suauissimo quodam cibo ac gratissimo? res ipsa loquitur, ut pacifici filij sīt autoris pacis, ita & discordiarū odiorumq; autores, filij sunt autoris odij. Quid magis contrarium atque inimicū paci & charitati, quàm odium & dissensio? nec aliqd deo magis aduersum magisq; inimicum, quàm diabolus. Quòd si à deo amor proficiscitur, fieri aliter nō potest, quin à diabolo sint diffidia, rixæ, conuicia, odia, maleuolentia. studiosi cōcordiæ, filij dei, studiosi discordiæ, filij diaboli. Neminem à pacificationis munere licet esse immunem, omnes oportet esse pacificatores, quoniam omnes oportet esse participes huius tantæ adoptionis, atq; adeò homines esse oportet. Sunt, qui aliquid ad pacificationē possint adferre opere ac reipsa. Sunt, qui rē nullā habent, isti uoluntatem cōferant

Oēs oportet esse pacificatores.

in commu

in commune, & uotis faustisq; precatio nibus, interdum quoq; exhortationibus atq; incitatibus adiuuent laborãtes. Mo net tanquàm ex alto ciues omnes sanctus propheta, ut rogent, quæ ad pacem sunt Hierusalẽ. Non prodis ipse in aciẽ, q̃a, uel natura uires tibi ademit, uel opes fortuna. at certè ꝓdeũtes uoce, uotis, bonis hominibus ad uictoriã adiuua, cõtri bue uoluntatẽ, qui facultatem nõ potes. An tu quũ in opere uersat̃ pacificator, quũ cõmissæ sunt cõcordia & discordia, id est, caussa dei cũ caussa diaboli, nõ saltem affectu & uoluntate, caussæ dei con tra caussam diaboli fauebis, & uerba bo ni hominis ꝓferes? An diabolũ males ex certamine uictorem discedere? nõ q̃ uin ci ullo certamine possit deus, cuius oĩpo tentia par est, & præsto uoluntati, uolũtas immenso cõsilio innixa, sed id quod ad nr̃a cõmoda parauit deus, põt ob flagitia nostra ac scelera, diaboli astu ac ar tibus auerti atq; impediri: ut nõ ille frustretur deum sua uoluntate, sed nos utilitatibus ac bonis nostris, quibus iugiter insidiatur intẽta in hoc unum, & sedula diaboli inuidẽtia. Possunt aliquid ad con

Qui possunt eẽ pa cificatores.

ad concordiam adferre, qui apud huma nos ualent animos, in quibus sedes est atq; origo amoris, odij, cõsensionis, dissidij, & unitas illa uel disiunctio ac diuersitas cordiũ, quæ inde nomen sumpserunt concordiæ ac discordiæ. Mouent animos mortaliũ hæc ferè, opes primũ, quibus oculi & mẽtes multitudinis perstringuntur, pecuniæ, possessiones, familiæ, clientelæ. Multum hisce tribuit uulgus, quod non perinde ad iudicium rationemq; res omnes reuocat atq; expendit, ut sensu quodam externo adducitur. Tum claritas generis, quibus nos multum debere propter merita progenitorum arbitramur, illosq; non dubitamus præstãs quiddam & excelsum præ cæteris habere hominibus, qui illis sint orti parentibus. honor quoq;, nã id interpretamur signum quoddam atq; argumentum uirtutis. Iam superior multũ, ut par est, apud ĩferiorem potest polletque. Domi quidem herus, cui nos subdunt leges, pater & mater, quibus natura & pietas. educator, pædagogus, institutor, qui non aliter aĩos regenerant ad lucẽ quandã & uitã rationis, ꝙ parẽtes

hoc corpus. Publicè aũt lex, quæ est uelut anima quædam & sensus & mens ciuitatis, & per legẽ magistratus, & princeps, qui est tanquàm cõmunis oĩm pater. Nec inferior apud superiorem caret gr̃a. Hoc eñi & natura rerum docet, & recta ratio, ut quicquid alteri curatur, charum sit gratũq; illi, qui curat. Quippe nihil ab ullo fit rectè, qui non ex opere delectationem quandam pcipit. Non equos, nõ oues, nõ naues, nõ domos, nõ deniq; artẽ aut rẽ aliquã pbè curabit, atq; exercebit is, q ex ea ipsa uoluptatẽ nõ capiat. At delectari nemo potest re aliqua, nisi eã amet, nisi ea iucũda illi sit & chara. Quapropter necesse est regẽtem atq; administrãtem diligere id, cui præest gubernando, siue ea sit inanimis res, sensus oĩs uitæq; expers: siue aĩata, multò oĩm maximè, si hõ, quẽ si quis oderit si auersetur, nũquàm sic reget, quemadmodũ officiũ postulat, nẽpe ut ad illius utilitates, qui regitur, omnia referãtur. hoc demũ eñ est regere ac gubernare, nõ ad suas ipsius, qđ est dñm ac tyrãnũ, non principẽ, non regẽ, nõ præsidem hominũ ac custodẽ agere. Iã uerò quũ non

 aliud

aliud in animis nō modò hoīm, sed cunctorum aīantiū fortius aut ualētius inueniri possit, q̄ amor: utiq; amici ad qduis in utranq; partē persuadendum magnas & efficacissimas habent uires, ad hortandū, ad dehortandū, impellendū, reuocandū, inhibendū, sistendū. In parte amicitiæ sunt ꝓpinqui, q̄s cōciliat sanguis, ciues, quos patria, q̄s lex, q̄s cōmunio sacrorū & prophanorū. uicini, quos magnæ cōmodorū ultrò ac citrò rationes. Iā si qua uirtute insigni quis pręstat uel à natura attributa, uel idustria, usu, exercitatione parta & aucta: hunc & suspici & plurimū posse censemus oportere. In hoc numero sunt uiri fortes, qbus multū cōceditur, tū ob admirationē excelsi animi, adeò ut uetustas deorū genere ꝓgnatos crediderit, & heroas appellarit medio quodā genere inter deos ac hoīes: tū etiā ob usum tuendæ patriæ, & propulsandæ iniurię à capitibus ciuium suorū. uiros porrò doctrinis ac prudentia excellentes nō aliter sequimur, hisq; nos tradimus ac cōmendamus, q̄ cæci uidentibus. illos enim quid in quaq; re & rectū & profuturum sit, scire ac perspicere

ſpicere nõ dubitamus.itaq; illis uelut du
cibus utimur ad uitã. poſtremò boni id
poſſunt ĩ hoĩm animis ac mẽtibus,ut ijs 221
non parere grande ſit nefas. Hæc quidẽ
humana oĩa,id eſt,hoĩm ad hoĩes. Nam
eſt uis quędam & autoritas diuina,eam
quantum ualere apud hoĩes fas iuſq; ſit,
quis poteſt ignorare?perhibetur hęc pri
mũ, & exponĩt ſacris libris, & myſticis
literis: quarum interpretes atq; admini
ſtri,qui populũ Chriſti inſtituẽdũ ſuſce-
perũt,ſiue ſcriptis monumẽtis,ſiue ſcho
laſticis profeſſionibus,ſiue concionibus
atq; orationibus popularibus,ſiue priua
tis colloquijs, ſiue ſecretis cõfeſſionibus
noxiarum, in quibus ſacerdos, ſi modò
officio ac munere ſuo probè defungĩt, à
uitijs dehortatĩ ac deterret, incitat atq;
impellit ad pietatẽ.cõſolatur mœſtos,ia
centes tãq; porrecta manu erigit.domat
contumaces, lenit aſperos. deniq; quic-
quid eſt in pietate uel fractũ conſolidat,
uel prauũ corrigit. Hi omnes uelut uox
quædã ſunt diuina, quorũ autoritatem
his uerbis ſanxit ipſe idem deus & dñs.
oĩm:qui uos audit,me audit. Parãt & hu
mana illa & diuina hæc magnã hoĩbus
 ad ho

ad homines autoritatem, suntq; oĩa ue-
lut instrumenta quædã, quę p mundum
deus in toto hominũ genere sparsit, ut
quisq; nostrũ, quoad eius fieri possit, &
operis sui sit coadiutor, & administer
uoluntatis. ut dum iussis uolitisq; illius
obtemperamus, non illius beatissimæ
naturæ agamus negocium, sed nostrũ.
neq; enim ille habet maius aliquid, aut
excellentius, in quod crescat, ut melior
unquàm, aut felicior euadat. nos sumus
qui incremẽtis uirtutis, qui liberatione
miseræ calamitatis indigemus, ut con-
iunctione tãtæ beatitudinis efficiamur
beati. At ille optimus ac probissimus,
nihil unq̃ nobis in perniciem nostram
dederit filijs & figmento suo, nec poten
tissimus cõtra suam uoluntatem. Quòd
si quodq; instrumentum ei operi accom
modet̃, cui à natura sua est tributũ, oĩa
opera exacta & cõsummàta existent. q̃
uerò sint praua, prępostera, corrupta, nõ
alia fit de caussa, q̃ quod alienissimis illa
instrumentis armisq; aggredimur, atq;
Opes. exercemus. Habet homo opes, nempè
uel pecuniam, uel clientelas, uel famili-
as, uel agros, fundos, uillas, & reliquas
posses

possessiones. An hæc omnia uel sordida aceruatione, ac custodia contineri, uel inani profusione, & stulta ostentatione consumi erit satius, q̃ ad multorum utilitates, & bona publica dispensari? Quibus tãdẽ rebus locupletes homines melius possũt collocare uel pecuniæ usum, uel famulorum aut clientum uires, q̃ si faueant legibus, adiuuent æquitatẽ, adsint iuri ac iustitiæ? quorum omniũ mẽtes ac sensus ad solã pacem, concordiãq; spectãt, ac intendunt. An diuites fructũ suarum opum existimabunt uoluptatem, tanquam pecudes, aut uanam possidendi iactantiam, ut arcæ potius credantur esse, quàm homines, qui aurum continent, non utuntur. Nobilitas quæsita est per beneficia publica ciuium, nempè q magni aliqui & excelsis animis uiri, cõseruandis ciuibus, legibus, patria, nõ solum magnam & strenuam operã, sed seipsos quoq;, quum opus esset, impenderunt. hæc est uera & propria origo nobilitatis. Nã quid aliud tãtum & ipsis, & toti generi decus quæsiuisset? aut cur illis obnoxios se ciues sui esse credidissẽt, nisi grata beneficiorũ recordatione? q̃modò

Nobilitas.

212

modò ergo cõseruat̃ honor ille sanguinis, ac natalium, ferendis fouendisq; inimicitijs, natus adultusq; pace & consensione ciuium tuenda? Quid sibi uult ius gladij gestandi, quo ignobiles ac plebeij carent homines? an leges nouercæ, uel hostes potius sunt suorum ciuium, quæ ferro armãt in perniciem aliorũ abusuros, & nõ potius hoc cogitant, arma illi exhiberi, qui ad iustitiam, ad cõcordiã, ad pacẽ publicã, quoties res postulabit utetur, id est, adiutorẽ se, & præsidẽ legũ offeret, quũ illis uis aliqua aut iniuria inferetur à cõcitatis animorum motibus, atq; affectionibus. tantum leges nobilitati fidunt, pro qua maiores eius spopõderunt maximo apud Rempub. pignore posito, memoria suorum præclare factorum, in quæ uelut successores relinquũt imagines sui, nõ mutas è cæra uel luto fictas, sed uiuas atq; spirãtes filios, nepotes, totam deniq; stirpem. Ergo tu quum contra leges & iura patriæ, maleficis & consceleratis hominibus te præbeas, & turbis ac discordijs gaudeas, & bella suscites, hæres eius nobilitatis haberi postulabis, quæ genita est ferendo

auxilio

auxilio legibus, iudicijs, iuri, æquitatī, queis ciuium quies & beneuolentia cōstituitur? Quid magis alienū uel ab origine & caussa nobilitatis, uel à generosa & miti educatione, quàm odijs & acerbitatibus aliorum delectari, & in inimicitijs pasci? an uerò id docet comitas & animus excelsus uereque generosus? an suauis illa & germanè humana, ciuilisq; institutio, qua cæteros mortales antecellere nobilitas dicitur? Quid illa omnis educatio ac disciplina ī uerbis & gestu, & externa quadam specie consumetur? nihil ne penetrabit ad animum, qui solus, quum sit hominis præcipua pars ac propè sola, ineducatissimus ac barbarissimus remanebit, spurco & bruto corpore, ad humanum quendam & ciuilē habitum apto & conformato? ut non ita se gerat uir nobilis exteriore conuersatione, quia homines sentiat dignos esse ea comitate ac reuerentia: sed quia decere existimet natalium suorum claritatem, sic loqui & gesticulari, & uenerationem simulare eorū, quos contemnit, & amorē præ se ostentare eorum, quos uel odit, uel penitus negligit, ut haud facilè interprete

terpreteris, utrũ eam nobilitatis discipli nam, arrogantem modestiam nomines, an modestã arrogantiã. certè hoc docen tur superbissimũ aĩm, personã agere hominis moderatissimi. Nõ est hæc hominum institutio, in quibus primum oĩm mens, qua hoĩes sumus, ad recti atq; honesti curã est inflectenda, sed brutorum, ut psittaci aut canis: quorum linguã & corpus ad ea cogimus, quæ ab interioribus sunt animi sensibus uehemẽter discrepantia. Quantò est promptius & satius nobilitatẽ eadẽ ratione tueri ac ꝓpagare, qua est orta? ut quę beneficijs in publicũ se ꝓtulit ac emersit, eisdem ipsis conseruet. & quã autoritatem nacta est à multitudine, eandẽ illam autoritatem ad cõmoda multitudinis conuertat, & gratiã aliquã referat ei, cui tantũ debet.

Honor. Cedo, honorẽ, qua in re situm esse existimas? aut quẽ esse illius fructũ opinaris? an ꝙ nudet̃ caput, cedatur de uia, ponat̃ genu, magnificis titulis cõpellere? Qui congruit, ut quũ tu ea esse credaris uirtute, ut honorem merearis, uirtutis tamen honorisq; eã demũ esse utilitatẽ putes, ut uana illa, & à quacunq; bona re

uacua

uacua consequaris? ob honorē atq; auto ritatē, dicebat Chrisippus, semota bene faciendi occasione manū non uerterem. O quantas occasiones honorati homines, & in autoritate ad uulgū positi, maximarū & pulcherrimarū rerū prætermittunt, dum uana illa honoris specie umbraq; acquiescunt. Possent ueneratione ac maiestate sola, iura & leges fulcire & sustentare, cōponere controuersias, inimicitias tollere, odia comprimere, ac sedare. quietē, pacem, charitatē in ciuitate fundare, ac constituere. Deniq; ea perficere autoritate, quæ uix ullis uel armis perficerentur, uel uiribus, si non omnia singulari quadā improbitate ac malicia, ad se & suas utilitates referrēt, Epicureorum more ac sententia, quæ est non solum à philosophia explosa & reiecta, sed à natura, ab educatione, à uita damnata. Timent quidam ne detrimentū autoritatis suæ accipiant, si tam multos curent, & tā multa. Quàm falsi sunt reputatione rerum. An maior comparari aliunde potest autoritas, q̄ dum multi affecti se beneficio abs te recordātur, & dū homines omnes uident te hæc

siue

ſiue naturæ, ſiue induſtriæ, ſiue exiſti=
mationis bona iuuandis habere,q̃ pluri
mis parata,ut nõ unius eſſe hominis bo
na exiſtiment̃,ſed omniũ: nec ſecus illa
uel aſpiciat quiſq;, uel curet,& conuer=
ſari ſtudeat, q̃ propria.laborat quidem
interdũ in ſarcienda concordia animus,
autoritas in tuto eſt. quæ ſi hæc fluctibus
fortè nõnullis exiſtimationis prauè iudi
cantium aliquando iactetur, maior ta=
men atq; admirabilior extemplò emer=
git, & in tutum portum molliter deſcẽ=
dit,in poſterum inuiolabilis. Non unus
uel Socrates, uel Q. Fabius maximus,
uel aliquis ex illa uetuſtate rei huius te=
ſtimonium præbuit poſteris documen=
tum. Sed quotquot ueræ uirtutis graſ=
ſant̃ uia,eò ſemper loci peruenere, qua=
lem ipſi uix uel optare fuiſſent auſi. ui=
delicet melius conſulit deus uirtuti, q̃
ipſe uir bonus ſibi.O q̃ flagitioſè hono=
rati homines delinquunt,q præſtantiſſi
mæ occaſionis leuiſſimum ſibi fructum
deſumunt,& pulcherrimo omniũ in hu
mano genere inſtrumento ad opus ina=
niſſimũ abutuntur. Tu ergo quum ceu
ſalutare quoddã numen gentibus poſſis
& populis

& populis optimè consulere, in nudatio ne capitis, uel assurrectione, tanq̃ desyderiorũ fine, & optato quodam salutis portu conquiesces, etiam te uerè sapientẽ bonũq; nũcupabimus? & præferemus nobis ipsis? quum in rebus æstimandis, à quolibet de fece uulgi nauiculatore, uel seruo mediastino non distes, nec erubesces, quum, ut uir sapiẽs salutabere, à quo tam procul abes actionibus? depone grandia ista nomina, & graues istos honores, quibus mundo imponis, si illis sustinendis es impar, si exequendis, quæ illi iubent, uel animus te deficit, uel uoluntas. Stulte uulgus, quur tu sapiẽtem aut bonum eum uocas, & ut talem reuereris, cuius bonitatem, sapiẽtiamq; grauem tibi sæpe experiris, utilem nunq̃? Sed ad superiores ueniamus. nam quia de omnibus est dicendum, nõ possumus multa de singulis dicere, quod esset alioqui non huius operis atq; instituti. Quæ mens est superioris erga subditum, qui finis, quid suadet ratio, q̃d loquit̃ natura ipsa? ut curæ sint sup̃iori subditi tanq̃ custodi, ut intendat, ut uigilet, quo ij, q̃ regunt̃, quieti pacatiq; in consensione Superior

& concordia uitã traducant. Huc pertinẽt cœtus oẽs, & coitiones hominũ, in hoc datus est à natura sermo, in hoc parata communio rerũ oĩm ac mutua commercia, in hoc & leges latæ sũt, & magistratus creati sunt, & ciuitates constitutæ. Hæc prima eligendi regis fuit caussa, ut ille in summa omniũ potestate sequester esset, uindexq; publicę pacis. illiusq; beneficio ac ope, quietè ac cõcorditer intra una mœnia uiuerẽt. Dare operã, ut ciues dissideãt, irritare uoluntates, incendere odia, & alere, tã est regis aut magistratus, q̃ pastoris iugulare oues, aut custodis frugũ, eas incendere. rector q suorũ odia tanq̃ noxias herbas postmittit extirpare, sæuus tyrannus fit ex principe iusto ac legitimo. Hoc uerò nõ solum Christiani scimus, qui exemplar principis ab æquitate Christi & diuinæ sapientiæ ad homines deducimus, illosq; erigimus, ut sanctum illum exprimant principatum, aut certè illius uestigijs insistant. Sed nec gẽtiles ignorarunt, ut Plato, Aristoteles, & alij, qui hoc regem à tyranno differre prodiderunt, quòd Rex pacem inter ciues suos curet &

Rex.

curet & colat, tyrannus irritet animos, & ſpargat ſemina diſcordiarum: quæ ubi ſuccreuerunt, fouet. Nec habet ſubditos, ut regat, ut illorũ utilitatibus ꝓſpiciat, qui diſſidentes poteſt uidere, ſed uel ut per occaſionem diſſenſionis ſpoliet ac ꝑdat, uel ad ludos ac delicias ſuas committat, tanquã felem cani, uel duos canes, gallinaceos inter ſe. An hoc eſt regem eſſe hominum aut principem, ſic habere ſubditos, quomodo pecudes à nobis, & bruta animantia poſſidentur? Regem, principem, magiſtratum elegit populus, ut adſit iuſtitiæ, ut patronus ſit ac propugnator legum, ut uinculũ concordiæ ciuilis. in hoc ipſũ cõfirmat deus incredibili ui maieſtatis occultè indita. Num uel lex ad diſcordiam eſt ciuiũ lata? uel deus autor eſt diſſenſionis? & nõ potius nec lex aliud intuet̃, ꝙ̃ ciuiũ pacẽ & quietũ conſortium ac conuictum: nec deus aliud iubet, ꝙ̃ charitatẽ ac mutuã beneuolentiã? Nec ſolum in leges magiſtratus & princeps, quum dignitatem init, iurat, ſed noĩa illi indũtur, queis meminerit conciliatorẽ ſe eſſe communis dilectionis, autorem & nodum concor-

Prīcipis nomina. diæ, uindícem pacis, quietis, ocij. Nā & nuncupatur pius, & clemens, & beneficus. & feruator, & in primis pater patriæ, quo noīe, ut nullū eft auguftius, ita nō aliud æquè principē muneris fui admonet, ut intelligat eodem fe debere in fubditos fuos affectu effe, quo eft erga filios pater aut mater. Multæ poffunt ex filijs ad parentes redundare acerbiffimæ calamitates, fed nulla acrior, nulla atrocior, nulla, qua ita affligantur ac cōfternant, q̄ fi illos inimicis inter fe animis diffidentes uideant. hoc uerò tælo nullū eft aliud, quo parentū corda, q̄libet dura & præfracta, q̄libet ad cafus omnes parata, atq; obfirmata, lætalius transfigantur, ac tranfuerberentur. ictu hoc nō fecus iacent concuffi ac proftrati, quàm fi uifcera inter fe cōcurrant, & pugnent. cor cum pulmonibus, iecur cū fplene. Quid em̄ aliud funt parentibus liberi, q̄ fua ipforum uifcera? Quid ego uel antiqua ad hanc rem exempla, uel recentia inducam? an perfequar ueteres fabulas, & euoluā tragœdias, ut exponam, quo dolore affecta eft Iocafta, filijs bellantibus Polynice atque Etheocle?

Quid

Quid Philippum Macedoniæ regem, quid Seuerum Romanum principem mœrore confecerit ac extinxerit, nisi filiorum inter se odia, & inimica certamina? Philippi oratio extat apud Liuium breuis quidem illa, sed ingentis doloris index, & qualem credibile est paternũ animum illo tempore concepisse. sed unusquisqꝫ id in se experitur. quin etiã qui liberos nunquàm genuit, hic nihil necesse habet antiqua rerum gestarum monumenta scrutari. roget quemlibet de plebe, ab omnibus eadem audiet. uidelicet natura in hoc mutata nõ est, una omnibus sęculis, eadẽ suiq; similis perseuerat. Quid patres morientes? posteaqꝫ uniuersis uitæ huius, uel blandimentis, uel curis renunciarũt, adhuc tamen una sollicitudine premuntur, ut filios concordes relinquãt. Hinc apud omnes rerum scriptores in hoc ferè consumũtur orationes morientiũ, ut liberos, si quos relinquũt, aut nepotes, deniqꝫ eos quos filiorum loco habeant, ad concordiam, beneuolentiam, charitatẽ exhortentur. Sic Cyrus maior moriens apud Xenophontẽ, sic Micipsa apud Salustiũ. quid

fœmina illa Iulienſis,cuius mortē Vale
rius narrat,quū ipſa uoluntario ueneni
hauſtu è uita diſcederet, quum iā extre-
mum uale dixiſſet humanis rebus, forti
ter à ſe ſpretis contemptiſq; in illa uitæ
ac mortis ſecuritate, unica reſidet cura
concordiæ ſuorum? Talem omnino ani
mum,mētem, ſenſum oportet eſſe regis
ac magiſtratus in eos,quibus præeſt, ſi
uerè is eſt,qui nominatur,& non in ferā
degenerauit ſæuiſſimam. Si generoſus
principis animus,altioribus ad imitatio
nē, pulchrioribuſq; exemplaribus capi-
tur,habet deum,habet uiciniorē ſibi,&
eiuſdē naturæ Chriſtū Ieſum, cuius ca-
put & ſumma diuinæ orationis in ex-
hortatione ſuorum,ad unanimitatē,ue-
rūq; ac germanum amorem uerſabatur.
hæc erit,inquit, nota mea, hoc ſignum,
quo intelligant homines uos eſſe meos,
inuicem diligere, ac bene cupere.nec ſo
lum ita inter ſe ſuos uoluit eſſe affectos,
ſed cū alienis. diligite, inquit,inimicos
ueſtros, orate pro affligentibus & perſe
quentibus uos. Neq; uerò ipſe ita ſe geſ-
ſit,ut contentus præcepiſſe, ſubduxerit
ſeſe ſuis ipſius monitis exequēdis. Qua
charitate,

charitate, qua pietate complexus est suos? quàm omnes suppullulantes discordiæ inter illos radiculas statim euulsit? quomodo seipsum morti prudens ac uidens obtulit, ut omnem à suis discordiam, omneis inimicitias expelleret, & atrocissimum bellum festa pace finiret, & sempiternam constitueret ac constabiliret inter omneis unionem. Principi proximus est eius consiliarius, non modo autoritate & loco, uerum etiam potẽtia, nec rarò est principe potẽtior ac pollentior, quũ hic persæpe imperij habeat nomẽ, rẽ ille. Caput regni est princeps, id est, sensus, uoluntas, mẽs, ratio sui populi. Ita esse oporteret, & profectò esset, ni cupiditates ac libidines animi tãtum in unoquoq; iuris ac ditionis occupassent. Illud est in hoc rerum statu, reliquum, ut Rex uoluntas sit regni. Cõsiliarij uerò mens eius, & ratio, & id quod nomẽ ipsum loquitur, consilium. cuius rei aptissimam concepit ac expressit imaginẽ, qui dixit, præstare malum esse principẽ cũ bonis consiliarijs, quàm bonũ cũ malis. Quod ergò est tandem consiliarij munus? quæ partes? non est

Consiliarij.

opus lõga uel procul repetita expoſitione. Res ipſa nos docet, quod mentis eſt & rationis in animo, regere ac cohibere uoluntatem, docere meliora, deterrere à prauis, monere, incitare, extimulare ad pulchra & præſtãtia, ad omne genus honeſtatis & laudis. Quale, q̃ꝫ contra rerũ naturã eſſet monſtrũ, ſi ipſa ratio, quam etiam gentilis Ariſtoteles cognouit ad optima nos ſemper adhortari, ſuadeat peſſima? & iudiciũ ac ſanitas mentis hominẽ ad inſaniã rapiat? Bella & diſcordiæ ex perturbatis oriunt̃ affectionibus, pax & concordia è ratione ac mente. Si cõſiliarij diſcordiã excitẽt, ſi illi faueãt, deſciſcunt à ſeipſis, corruptoreſq; uerius nominẽtur, quàm conſultores. Si regijs affectibus per ſe concitatis conſiliariorũ etiam ardentes affectus accedant, & quidem cum autoritate & fide: quantũ erit incendiũ? quæ ruina? quis poterit cadentes ſiſtere res humanas? Si quæ tuba poſita eſt ĩ caſtris, ut receptui det ſignũ, ea ipſa ad aciem & pugnam uocet: quis erit finis bellãdi? Quũ fons ſit cõmunis oĩm Rex, unde uniuerſi hauriũt, & medicina quietis publica, in quã unã intentos

tos cũcti habẽt oculos, huic si uenenũ sit infusum ab ijs ipsis, q illi sunt uel ꝓpurgandæ, uel cõseruãdæ adiuncti, quis ullã poterit in posterũ salutis micã sperare? Quantus se aperit, & ꝙ latè patẽs campus? qui tamen non est in præsentia nobis decurrẽdus, quippe de consiliarij officio non scribimus. Itaꝗ pergamus instituto nostro dicere. Publicus pater est princeps ac magistratus, priuatus paucorum est magister. domesticus est maritus, & qui nec patris caret noĩe, pater familiæ. Quòd si hi oẽs affectu sunt, & paterno quodã sensu, in eos quos regũt, ꝗd poterunt auersari magis, ꝙ uel discipulorũ, uel uxoris, uel familiæ dissidia atꝗ odiũ, id est, cæcitatẽ quãdã & furorẽ mẽtis? Magister atꝗ institutor quũ formator sit morũ ad modestiã, moderationẽ, temperantiã, ad humanitatẽ, id est, animi placidam quandam tranquillitatem cũ suauitate, & beneuolentia erga alios: quid poterit congruentius munere ac professione sua facere, ꝙ adhortari, impellere, quantũ cõsilio, iussu, autoritate, uerbis, & re ualeat, in concordia & amicitia discipulos cõtinere, non solũ ipsos Magister.

inter se, sed aduersus alios, ut quæ præcepta ab institutore ipso acceperunt, nõ ad uerba & inanem quandam uel disputandi ostentationem, uel differendi conuertãt, sed in corpus & sanguinẽ transferãt, ut simul quanta sit uis illorum præceptorũ oẽs intelligant, quæ non in uerbis solũ & leui quadã aura euanescunt, sed ita altè in animos penetrãt, ut ad res atq; opera transeant. In quo magister & probissimè erit perfunctus officio suo ac munere, & maximã operæ suæ laudem fructũq; colliget, siue humanis uocibus aliquid tribuẽdũ censeat, siue qđ est ueri atq; absoluti sapientis, altius sibi spectandũ statuat, & testimonio conscientiæ suæ uelit acquiescere, præmiũq; expectet illud à deo sempiternũ. hoc demũ est magistri, hoc philosophi, hoc sapientiæ, hoc cuiusq; eruditionis professoris.

Eruditio Est enim eruditio oĩs, cultus quidã animi, quo ruditatẽ, feritatẽ, duros, asperos, barbaros atq; inhumanos mores deponimus, ciuilitatem atq; humanitatẽ sumimus: ut alienius nihil sit ab omni literarum atq; studiorum ratione, q̃ dissidia, discordiæ, odia, maleuolẽtia, id est, q̃ inhuma

humanitas ab humanitate. Ad exacuẽda puerorũ ingenia, & diligentiã excitãdam facilè quidem conceditur, ut leuia quædã inter eos certamina suscitet magister ludi, & tanquàm eos committat, sed rem citra acerbitatem atq; odia debere subsistere, nemo ignorat. nam si ad odia, si ad rixas, & conuicia res sit progressura, tolli certamen omne fuerit cõsultius, ne dũ haurire se eruditionem arbitrãtur, perniciosum animis uenenum imbibant. & quum in hoc parata sit omnis eruditio, ut tanq̃ compositio quædã sit animi, & aptatio ad uirtutem, ut animus per eruditionem purgatus atq; excultus excipiendæ uirtuti accommodus sit atq; idoneus, nos eam in uitiorum & scelerum omnium gradum atq; instrumẽtum commutemus, quandoquidẽ nõ est crimẽ ullũ aut scelus, cui odiũ & discordia uiam nõ aperiat, nẽpe dux & parẽs superbiæ, unde reliqua oĩa scelera dimanãt, ut appareat nõ minus magistrorũ diligentiã curãq; in hoc debere excubare, ut discipulos ad beneuolẽtiã ac dilectionẽ pronos redderẽt, ab acerbitate oĩ animorũ & odio auerterẽt, ac abducerent,

rẽt,q̃ ut ijs artibus & disciplinis pulchrè instituerẽt,quas tradendas susceperunt. Hãc operam dandum est pręceptoribus ætatũ oĩm,ut si quid uel à natura inditũ sit,uel ab institutione acceptum, uel ab usu confirmatũ mite, suaue,amabile,humanũ,id foueãt,nutriãt, educẽt, educãt, confirmẽt. In pueris ne molles illi ac teneri animi,& in q̃duis fingi cerei, prius ferè incipiãt malè uelle,q̃ omnino uelle, & odisse sciant, anteq̃ cognoscere.neue massa illa mollis,quę sensim durescit,cũ pessimo odij glutino coalescat, & induretur. Quid alienius à ratione, à mẽte,à recto consilio & sano, q̃ nouis puerorũ pectoribus acerbitatẽ, amarulẽtiã,uirus exitiabile initio ꝓtinus instillare? Si nefarius est,& non uno supplicio, nec una morte dignus,q semina sulcis mandãda malis uenenis inficit:quid censebit̃ meritus is, q puerilia ista semina,unde magnæ deinceps surgũt arbores,& amplissimæ segetes, tã prauis rudimẽtis corruperit? Quãtò p̃staret domi retinere puerũ,q̃ eò mittere, ubi prius disceret malè facere,q̃ scire, quid omnino bonum sit, quid malum. Iam ardor ille & impetus

iuue

iuuenilis animi, nõ eſt diſcordiæ ſtimu=
lis pungendus. Id eſt, quod Pythagoras
ænigmate inquit, nõ addendus igni gla
dius, Quam ætatem magis cõuenit co=
erceri ac refrenari, interdũ quoq; lupatis
& aſperrimis echinis, q̃ illam, quæ ſua=
pte natura ſtare loco neſcit? quæ prona
& præceps ad diſſenſiones feruore ſuo
corripitur? Si huic tam ex ſeſe commo=
to atq; incitato uel habenas relaxet mo
derator, quo ſperabit illum deuẽturum,
niſi in altiſſimam aliquam uoraginem,
unde ſe nunq̃ impoſterum poſſit extri=
care? Quid faciet prouectiorum præce=
ptor, &, ut Græco dicit̃ uerbo γεροντοδιδα=
σκαλος? An is refrigeratas ætatis benefi=
cio immodicas illas flãmas, rurſum pe=
ſtilentis linguæ aura ſuſcitabit, & cõuer
tet ueteranum pulum ſuũ, decurſo iam
ferè ſpacio iterum ad carceres? Quid ma
gis ætatem illam decebit, quàm pax ani
mi, & quies, & beneuolentia cum mul=
tis, cum nullo odium, ac diſſenſio? quor=
ſum ergò ſcholas ætate illa ingreditur?
cur iã annis grauis in gymnaſio ſe exer
cet? quid in auditorio ſedet rugis & ca=
nis uenerandus, niſi, ut, quod aſſequi
per

per annos non potuit, disciplinæ benefi=
cio ac subsidio consequatur? Quid tu il=
lũ nõ solũ tã iusto & probo uoto frustra=
beris, sed peiorem etiã domũ remittes q̃
ad te uenerat magistrum & professorẽ
sapiẽtiæ? tantumq; aberit, ut aliquid ex
ijs, quæ cõcupierat apud te adipiscatur,
ut etiam si quid boni recedẽtes anni re=
liquerant, perdat, dum te audit. Ergo
institutor pueri ac iuuenis, qui discipu=
li nõ magis imbuẽdum doctrina sua pe=
ctus, quàm fingẽdum animum recepit,
ad omnem mansuetudinem, humanita=
tem, amorem formabit ac cicurabit di=
scipulum. & magister natu grandioris,
non solum nullas inijciet inimicitiarum
flãmas in cor auditoris, sed si quæ aliun
de trãsilierint, omni cura atq; opera ex=
tinguere laborabit, sciet omnem suam
eruditionem in animum discipuli nun=
quàm penetraturam, nisi is quietus sit,
nulla intus tẽpestate docẽtis uoci obstre
pẽte & quasi tumultuãte pro foribus, ne
quid eò ingrediat̃. Ita ut uelit maximè
obliuisci sui muneris ac partium doctor
sapientiæ, ut aliarum rerum omniũ, cer=
tè paci & quieti auditoris dabit operã,
qui

qui reputet frustrà clamaturum se, nisi quieto sedatoq; pectore audiētis. Si exēplum alicunde repetendū est, quid opus erit uel uetustū Pythagoræ institutū ac morem repetere, cuius schola non tam erat artiū meditatio, quàm amicitiæ? qd Socratis, quid Platonis? optima sunt ad imitationē omnibus proponenda. assequatur quisq; ex eo, quantū uires sufficient. utiq; assequet non parū, si sequat sedulò ac bona fide. Christus est exēplar hoc, & ut Græci dicūt, προκηγουμένον. Quid aliud fuit uniuersa cœlestis illius scholæ doctrina, nisi charitas? quis huc descensus, nisi reconciliatio, gratia, pax? Iam maritus, & qui uxorem uti par est, diligit, optabit ac efficiet, quoad poterit, ut procul ab eius aīo absit cruētissima illa animorum crux, odium atq; inimicitiæ, & quòd bene uult prospectū suæ familiari rei, dabit operam, ne familiæ in curā & cogitationem simultatum auersæ, parum uacet domestica munia obire. Duo sunt animi potentissimi affectus, & ceu tyrāni quidam, amor atq; odium. amor suauitate quadā & dulcedine delinitus: odium autē acerbitate perfusum omnia Maritus

animi

animi munera in ius suum ac possessionem pertrahunt, & sibi unis cogunt seruire. Ergo susceptis semel inimicitijs tanquàm iustitio in ciuitate indicto, cessant omnes animi functiones, odio soli opera nauatur. Quocircà illud est in primis cauendum ijs, qui sunt officium aliquod exequuturi, ne ab eo procul expellantur odij tanquàm tormento in animum adacto. & ij, quorum è re est illos probè defungi suo munere, uehementer expedit accurare ac elaborare, ut illi quieti tranquillicꝫ odiorum turbis non interpellati atcꝫ impediti, intenti atque alacres in id, quod agendum est, incumbant. hac mente oportet esse superiores erga inferiores. magistratus & principes & consiliarios erga ciues, patres in filios, heros in seruos, uirum in uxorem. & contrà subditos in principem, seruos in herum, discipulos in præceptorem. siquidem tam conducit superioribus inferiores esse in officio, quàm inferioribus superiores, utrisqꝫ plurimum. necꝫ enim constare potest apta illa harmonia & concentus rerum, nisi quisqꝫ erga alium munus atque officium suum diligenter

ac bona.

ac bona, quod dicitur, fide obeat. Et quemadmodum compositio hæc uniuersitatis mundi confestim interiret, si uel cœlum desineret salutarẽ illam suam uim terræ immittere, uel terra excipere, illaque ad usus mortalium uti ac dispensare, ita in ciuitate & quacunq; domo ac re familiari, omnia pessum eant, & dissoluantur necesse est, si is, qui præest, alijs curis à gubernaculo discedat, & q subditus est, non præcipientis uoci ac uoluntati obtemperet, sed animo quisque suo. Hoc uerò sæpenumero usu uenit iusto præmio malitiæ, ut qui inter aliquos inimicitias optauit & aluit, ita exasperarit eorum inter se animos, ut illi facilè in quosuis irritatos animi impetus conuertant, etiã in illos ipsos autores dissidij, & tanquàm gladiationum lanistas. quemadmodum bestiæ feræ accensæ & irritatæ sæuiciam illã suam in ipsos non rarò magistros conuertunt. & ignis uehementer accensus scintillas iaculatur in eorum ora, qui insufflarunt atq; accẽderunt. Id uidemus passim & publicè in ciuitatibus & regnis, & priuatim in uicinijs & domibus accidere. Ergo domi

ſuæ paterfamilias concordiam fouebit, ut diligentiores ſint omnes in officio, memor ſapientis ſententiæ, quam à Pythagora profectam eſſe ſcribit D. Hieronymus, fuganda ſunt omnibus modis & abſcindenda languor à corpore, imperitia ab animo, luxuria à uentre, à ciuitate ſeditio, à domo diſcordia, & in cōmune, à cunctis rebus intemperantia. Magnoperè autoritatem in publicum lædit, eſſe domi diſcordias ac ſimultates. quis credet ciuitatem ab eo poſſe in pace ac conſenſione contineri, qui propriam domum nō queat regere? Philippus Macedoniæ rex, quum diſſidentes Græciæ populos ad pacē conaretur adducere, & Leontinus Gorgias de Græcorum concordia librum accuratiſſimū in Olympia recitaſſet, uterque eſt à multitudine reiectus ac irriſus. quòd de aliena concordia uerba facerent, qui ipſi domi ſuæ nō poſſent concordiam ſtabilire. nā rex domi diſſidentes habebat filium & uxorē: orator uerò uxorē & ancillā. Nō adducebantur Græci, ut crederent ſuas querelas, rixas, diſcordias ab ijs hominibus ſapienter poſſe cōponi, qui ipſi

priuatas

priuatas domi uel autoritate, uel prudẽ-tia nõ sedassent. Subditi tam debẽt dis-sensiones principum optare, aut illis fa-uere, q̃ membra, ut caput uehemẽti ali-quo motu quatiatur. Principibus in cu-rã belli auersis atq; incumbentibus nec res publicas uacat regere, nec de priua-tis caussis cognoscere, nec singulorum querelas audire, quæ ad illũ ceu patrem quendã à filijs deferũtur. exasperatus est principis aĩus in bello, & efferatˉ magis indies, siue dũ dat cladẽ, siue dũ accipit. & indignissimũ cẽset priuatas ad se que-rimonias deferri, quũ ipse de capite, de salute sua, de rerũ summa, uel de magna aliqua ditionis parte in periculũ uocetˉ, nõ aliter rebus pacis ac togæ ferox in-sensusq;, q̃ si quis equo de equa cum pa-re pugnanti frenum uelit inijcere, & ad domestica opera reuocare. Quæ insania est subditorũ bellũ ulla ratione optare, & non ad belli mentionem toto pror-sum corpore inhorrescere? quum illinc fons existat omnibus incommodorum & malorum omnium, quum omnes di-co, paucissimos quosdam excipio, latro-nes crudelissimos ac impurissimos q̃bus

Inferiores.

 sub

ſub iure & æquitate uitã uel diẽ unũ ꝑferre non liceret. Quantum autoritate, quantũ ſuadendo, admonendo, hortando, precando, deniq; quibuſcunq; rebus, ſubditũ erga ſuperiorẽ tanq̃ filiũ aduerſus patrẽ ualere ac poſſe fas iuſq; eſt, ſalua maieſtate omni ac reuerentia magiſtratus ac principis: tantum laborare ac contendere deberent, ut principẽ ſuum & cõuentus rectorẽ à turbis illis odij ac tempeſtatibus ad quietiſſimã pacis tranquillitatem traducerent, ut ex illa ſuauitate capitis multum in cætera oĩa membra deriuaretur. Quid filius? poteſt ne pius exiſtimari, qui patri odium aduerſus quẽq̃ uel optet uel alat? id eſt, ſæuiſſimũ animi morbũ imprecetur? & nõ potius, ſi qs talis morbus extiterit, non aliter ſanandũ atq; auertẽdũ curet, q̃ periculoſam aliquã corporis ægrotationẽ? Poteſt pius filius perferre patrẽ undis illis atq; æſtibus fluctuantis cordis uolui & iactari, obſideri cæcitate mẽtis, agitari furijs atq; intemperijs? quid eñ aliud eſt odiũ, q̃ hæc oĩa? Diſcipuli quid poſſunt recti, aut ſani, aut ꝓfuturi ex eo fonte haurire, qui odij uenenis eſt profuſus

Filius.

Diſcipuli

ac imbu

ac imbutus? Quis adeò est uiator mentis impos, qui sitim ex fonte aliquo leuaturus, nõ quantũ fieri ab ipso potest, purgat immundã aquã, & cœnosam ac turbidam eliquat, quã est in corpus infusurus, ne noxia pro salutaribus sumat? Expositũ est mihi alio in loco, ꝙ nulla eruditio uel percipi ac teneri, uel ad alios perrerri queat sine pace & quiete animi. Iam uxor abutetur ne uiro suo pro lenone, & instrumẽtum faciet leuitatis animi sui ad explendum odium aut cupiditatem aliquam? sceleratam illã coniugem, quæ coniugem suum ad inimicitias extimulat & accendit, stultum illum uirum, qui se muliebris stultitiæ ad ministrum præbet: quomodo uerò marito utetur commodo, & ex animi sui sententia inimicitijs percito, & ardenti, cogitatione omni in eam curam incumbẽte? Quid, ꝙ ille impetum oẽm conceptæ acerbitatis in quodcunqꝫ primum sors obtulerit, effundet, atqꝫ eò magis & acrius, si hoc sibi licere in illud putet, ut uiro in uxorem, hero in famulos. ut quum sessor ira perculsus in equum ascendit, nec frenis nec calcaribus parcit, nec pu- Vxor.

gnis, nec ferro, si sit ad manum, & feruẽ tem illum sanguinem in miserũ atq; innoxium equum despumat, quandoquidẽ is infelicitate sua proximus irato cõtigit. Nec ĩmerito Plutarchus nihil magis fugiendum euitandumq; seruis docet, q̃ irã domini, à nulla alia mẽtis perturbatione maius esse famulis periculũ,

Vicinia.) etiã si ea sit in alios cõcepta. In uicinia, in ciuitate, quid dulcius, qd amabilius aut gratius, q̃ superfusam esse concordiã, tanq̃ serenũ quendã & tranquillum aerẽ per cãpos & prata adulto uere? Rident oĩa, abblandiũtur, uocãt, inuitant, detinent. Ita uidemus hoĩes permultos magni & iudicij & rerũ usus, peragratis conspectisq; regionibus terra & mari q̃ plurimis, oblitos patriæ & omniũ necessitudinũ ibi sistere, & finem tũ peregrinandi, tũ etiã uiuẽdi facere, ubi uel moribus atq; instituto maiorũ, uel mansuetudine ingeniorũ quietissimè ac placidissimè uiuatur. ibi ducunt esse patriam, ibi parentes, ibi chara oĩa pignora & nomina, ubicunq; iustitia & pax & concordia colãtur. exiliũ esse, ubi ciuis ciui uel aduenæ facessat negocium. ubi uicinus

uel curio

uel curiosus uel turbulentus uicino sit molestus, ubi animũ propinquus, amicus, leuiter notus, ignotus sollicitet, & de quiete illa dimoueat ac deturbet. neq; hęc modo pati est intolerabile, sed uel uidere & spectare, ita est acerbum, ut multi satius ducant domos & patrias suas ac suorum maiorum relinquere, & aliò quàm longissimè demigrare, quò nullus possit earum rerum sensus pertingere, nõ aspectus, non auditio, non intellectus, deniq;, aut cognitio prorsus ulla. Quis potest lætus odia, dissensiões suorum ciuium aut uicinorum uidere, qui sciat tempestatẽ illã uel subito uel sensim, certè aliquando, sed ad ipsum effusuram? Hominem ne aliquem ita alienis inimicitijs delectari, ut tempestatem excitet in eo ipso mari, in quo ipse nauigat? Nam quid aliud est ciuitas, quid uicinia, quàm idem mare, idem iter, eadem nauis, qua uicini uel incolæ uehuntur? Quis possit enumerare, sinistræ illæ interpretationes, quot sint malorũ in ciuitate caussa atq; origo? simultatũ, odiorũ, litium, rixarum, pugnarum? & malignè alienis inuertendis æquissimã quidem in

dem in nos,sed tamen asperrimam legẽ sancimus,ut nihil tam rectè,tã simpliciter, tã circumspectæ possit qs uel agere uel dicere,quod non ilico in peiorem ab alijspartem rapiatur.ea illa formula interpretandi, quam idẽ ipse edocuit pessimus, ut in alios omnes magister, ita in

Amicus. seipsum.Amicus, qui amicũ uidere cupit discordem, qui non quacunq; potest dat operã, ut reponat in gratiã aduersarij,hunc oportet nõ esse amicũ,nec amare,nec amici rebus aduersis commoueri aut tangi, sed esse ueneno infectũ, nẽpe simulatiõe amicitiæ ad suas aliquas utilitates & commoda,uel malitia,qua nõ tam cupit habere amicum,q̃ obnoxium per alienas inimicitias, atq; adeò seruũ, quem premat, cui quiduis imperet coacto præsenti necessitate, quia ope illius atq; auxilio indiget, metuens ne desera

Viri fortes. tur ab amico in discrimine. Viri fortes, quũ in hoc potissimũ intentum sit generosum illorum pectus,ac uigilet, ne cui fiat iniuria, non tã debent curare ne factam propulsent, q̃ ne fiat omnino.non aliter q̃ iustos,nõ adeò decet illud optare,ut puniantur,qui peccarint, ac ne qs uelit pecca

uelit peccare. Hoc sibi destinarũt leges, huic rei medicinam conantur ac remedium adhibere, ne quis noceat, ne pacẽ conturbet, ne quietem cõsternat ac peruertat, deniq; ut uelut antidotum adferant contra aduentantes morbos, quo sanitas conseruetur. Nam si uiri fortes materiam quærunt uirtutis suæ exercẽdæ, an maiorem requirunt, quàm obuiam ire malis erumpentibus, arcere iniurias sensim prorepentes, ne se proferãt, ne existant? parum ne habet medicus negocij, qui in corpore ualetudinario laborat, ne serpat morbus, ne inualescat? Non est uiri fortis, & magni atque excelsi animi optare aduersa, quibus se exerceat, quibus uincendis domandisque illam desidentis uirtutis quasi rubiginẽ extergat, sed ubi uel casibus, uel hominũ uitijs ac sceleribus acciderũt, præsenti cum illis animo congredi ac pugnare. perfert quidem uir fortis aduersa, non eligit. Nam qui uirtutem uult suam inclarescere, nimirum is oculos quærit, à quibus claritas spectetur. qui non dat sua præclara facinora oculis cõscientiæ, sed hominum, ostentator est

 magis,

magis, quàm bonus. & fortiter agit amorẽ laudis, non uirtutis. Optare bellũ & discordiam, quod rabie ac carnificina illa delecteris: quid immanius quàm sanguine oculos pascere, & humanum animum inhumanitate reficere, ac recreare? Si spectes prædam, quid auarius. quid magis aut uerius latronis & quidem sæuissimi, qui iugulat non contentus spoliasse? nam sunt quidam in illa inhumanitate humaniores, qui nihil præter spolium petant. Sin gloriam facias finem discordiæ ac belli, quid crudeliter stultius aut uanius, qui per scelera & nefanda facinora famam boni & magni uiri aucuperis? Quod si hoc fortitudinis nomen tantoperè expetis, aut omnino pati non potes actuosam & igneam illã uim quiescere, non est quod penuria materię conqueraris, ne extra te egreditor aut uagator. fortassis non erit semper, quod agas foris, domi intra teipsum nũquàm deerit. redi ad te obsessum atque oppugnatum tot fortunæ casibus, tot naturæ incõmodis, tanta imbecillitate, tot morbis, tanta animi impotentia sæuissimis ac importunissimis tyrannis subdita, &

ab eis agitata. Quid tu alienam ciuitatem oppugnatum aut propugnatum uenis, qui tuã obsessam & in extremo periculo deseris? tu alienis uxoribus ac liberis fers opem, quum tuam opem tui liberi ac coniunx implorent? Non potest pati quietem uir fortis, tumultus alienos curat, & præsidem se offert alienæ domui, quum ex sua hostes agant prædas, & iam ardentes faces tectis subijciant. Materiam tu fortitudinis à me poscis, qui tecum hostem semper habes teipsum? An ullam maiorem fortitudinẽ esse arbitraris, aut alios gallos Hispanus in Italia quæris, uel Hispanos Gallus, quàm animũ tuum, qui semper tecũ, id est, cum mente, iudicio, ratione, hoc est cũ homine ipso præliatur? in quo uincendo, caue laudem ullam fortitudinis ampliorẽ esse arbitrere. hanc etiam, qui gentes ac populos subiecerant, nõ sunt consecuti. Quàm fœdus, quàm imbecillus erat Achilles ille Homericus, quàm non dignus ea, quam illi circumponit Homerus personã, qui post Thebas Ciliciæ, post Cyprum & alias permultas insignes uictorias, uictus prostratusque
exigua

exigua iniuriola, attollere se nullo potest pacto. nõ legatione amicissimorum Regum, non precibus, nõ muneribus, non præsenti gentis suæ periculo. quid aliud testatur, quàm se ab impotẽtia animi uictũ fractumq; resumere in manus arma non ualere? Quid Alexandrum, quid alios ꝑmultos uicit, nisi hostis internus? hæc est uictoria rara, singularis, admiranda. Huius gloria & uehementer hominum animos permouet, & diuturnior est, quàm illa cædibus & immanitate parta. Ergo illud est fortium atq; excelsorum, pacem & in se, & in alijs curare, & in hoc fortitudinis suę uires atq; autoritatem consumere, ut sit quies ac cõcordia, ut credant robur illud animorum, nihil esse aliud quàm pacis, & iustitiæ, & quietis aram, & publicũ quoddã patrocinium. Quid refert manu & armis pacẽ paraueris post bellum? an autoritate bellum nascens compresseris? & fugientẽ iam pacem, cedentemq; furori incitatorũ animorum, tanq̃ iniecta manu domũ & in ciuitatẽ reduxeris? Certè utrũq; bellũ ipse cõfecisti, utriusq; pacis es autor. sed hoc felicius, illud incruentum, ꝗ

tum, ꝙ ſine periculo tuo, ſine multorum certa clade, tum etiam pulchrius ac preclarius. Quantò præſtãtius eſt res egregias, & magna laude dignas animi, ꝙ̃ corporis uiribus perficere? Animo enim ſumus hoĩes, corpore à beſtijs nihil, aut parum admodũ diſtamus, nec corporis uel uiribus, uel celeritate quantumcũꝗ eæ increſcant. beſtiarũ permultis pares eſſe poſſumus, utiꝗ nec illæ ingenio, mẽte, uirtute nobiſcum poterunt unquàm cõparari. hæc ſunt hominũ, his qui laudantur, laudes conſequũtur magnis & excellentibus hominibus dignas. Milites in numero ſe & loco uirorũ fortium collocari efflagitant, in quo ordine duo ſunt genera: alterũ eorum qui ſtipendij gratia ſequũtur ſigna, uel ꝙ ex ciuitatibus ad caſtra, tanꝗ ad aſylum quoddam profugerint deſidię aut impunitatis. inter hos & carnifices aut latrões aliquos nõ uideo, quid interſit. Sunt alij tametſi rari, nonnulli tamẽ, ex ueriore quadã & meliore militũ nota, qui ſuas manus, arma, corpora ſaluti Reipu. aut principis deuouerunt. hos exiſtimare oportet, ſe p̃ſides & tutores & cuſtodes eſſe Reip

Milites.

uel capitis ac mẽtis Reip.principis. At Remp.nõ ignorãt quandã esse uelut cõglutinationẽ ciuiũ per iustitiã. neq; em̃ aliud est ciuitas,q̃ hoĩm conuentus lege ac iustitia cõstitutus & firmatus. Quòd si milites custodire assignatũ locũ uolũt, si manere in statiõe,si cõseruare qđ tuẽdũ defendẽdũq; susceperũt,necesse est iustitiæ,iuri,legibus præsto adsint.pacem, quietẽ,cõcordiã foueãt,cõseruẽt,propugnẽt,quò mẽs,sensus,uoces, iustitiæ oẽs tendunt,in quibus situs est finis uniuersarũ iustitiæ actionum.deniq; ea quæ de uiris fortibus sunt à me modò posita, de seipsis dicta esse putent. Eruditus quid aliud discit in scholis, q̃ ruditatẽ illã & tenebras & barbariẽ exuere, quantũ doctrinæ beneficio progredi ac ope potest, quæ oĩa scelus per humanos animos cõtraxit? Quid porrò est barbarius,q̃ inimicitijs,pugnis,&cõmissis ad crudelitatẽ aĩs aut corporibus delectari? Tũ libertãtis malis ac morbis animus formatur ad mãsuetudinẽ atq; humanitatem, uñ institutionẽ ad bonas artes humanitatẽ ueteres appellabãt. An uerò spectaculũ est humanitate dignũ,uidere ĩter hoĩes,
quæ

quæ belluarum sunt, non hominũ, dissidia, simultates, odiũ, rabiem ferarum teterrimarũ? Quàm indecorũ est docto homine, nõ plus bono multorũ prodesse, quàm quemuis de uulgo & inerudita multitudine? Quorsum ergo tantarum rerũ cognitio? quorsum tot acuta argumenta? tot grauiter excogitata, dicta, responsa, de pace, de concordia, de bello? tanta linguæ facundia, & illa per hæc tanta parata autoritas? quibus tandem in rebus consumentur opes & copiæ tantoperè præclarè? an in excitandis aut alendis dissensionibus, ut ad illa ipsa redeas, quæ, ut effugeres, in scholam te tanquàm in tutissimum aliquẽ portũ recepisti? an ut uoces & uenerationẽ hominũ colligas? quid est fœdius, aut quod opus alienius est à facultate tantorũ instrumẽtorũ? nũ non aperte hæc ipsa testantur & clamãt se, uel à natura, uel à deo ad homines propter hominũ utilitates esse missa? nũ nõ se in sarcienda & conseruanda cõcordia exerceri uolunt, postulant, & quasi iure suo repetunt & contendunt? quid poterit agere maius aut præstabilius uir doctus, aut congruentius admirandis illis

ingenij ornamentis? Qua tandem in re melius aut se dignius exercebit acumen illud ingenij ac iudicij, illam copiam ac uarietatẽ rerum, illã cognitionẽ naturæ & totius memoriæ antiquitatis, illã disserti sermonis eloquentiã? an ut de deorum insanijs atq; impietate aliquid commentetur? aut celebret uetera uel recentia latrocinia, & eorũ tempora diligenter ac anxiè cõsignet, aut argutias quæstionũ, ac disputationũ araneas texat & retexat? aut inquirat ea, quæ nec inueniet, nec inuenta in ullũ poterit accommodare uitæ usum? Percurrat omnia, nihil reperiet, quod æquè debeat facere uir tantis dei muneribus instructus, q̃ homines pro uirili sua ad concordiã exhortari atq; impellere, hoc est, ad similitudinem quandam dei & coniunctionem sustollere, à diaboli partibus ad dei partes traducere. hoc demum est fungi uero munere hominis eruditi ac sapientis, in quo & prodest, quibus prodesse eũ deus uoluit, tanta tributa eius rei facultate, & quatenus potest, refert ei gratiam quodammodo aliquã, à quo accepit tam multa pulchra sanè & admirabilia.

bilia. At bonus & mansuefacta natura Vir bon⁹
sua oderit, ac detestabitur inimicitias 241
haud secus, q̄ caput & seminariū uitio-
rū omniū, & hoc eum docebit bonitas,
ut multis prosit. ut quū se felicissimum
esse uideat, q̄ odio, ira, inimicitijs est li-
beratus, consecutus uirtutem, & per eā
incredibilem in animo tranquillitatem
pacemq̄, alios cupiet eodem adducere,
quò ipse peruenit. Neq̄ em̄ est inuidia
natura boni, nec quicquā esset illo mise-
rius, q felicitatē est per uirtutē adeptus,
si inuideret alijs bona suis similia, si me-
tueret, ne quis eò ascenderet, quò ipse.
Ergo & dissentientes inter se miserebi-
tur is, qui sciet, quanto illi bono se frau-
dent, nempe quiete & concordia. & da-
bit, quā poterit maximā operā, ut tantæ
illos infelicitati eximat. Sequitur auto-
ritas diuina, de qua prius, q̄ dico, uelim,
ut qui discordijs uel delectatur, uel dat
operā, in ipsam discordiam, & se autore
dissidentes intueatur. Vis tu propter su-
spiciunculā aliquā, aut animi tui prauā
cupiditatem disiungi ac diuelli, coniun
ctos sacris, legibus, ciuitate? uis tu segre
gari eos, q sūt ex eodem grege, collegio,

ſodalitate,ſtudijs,artibus?exigis ut ami
cus oderit amicũ, magiſter diſcipulum,
aut contrà hic præceptorẽ,frater inſecte
tur fratrem, filio male uelit mater?quid
uis?quid poſcis?quid concupiſcis? quid
contẽdis?O impiũ & nefarium, ſiue q̃a
id ſperas,ſiue quia cupis,& aggrederis.
Sex ſunt,inquit ſapiens, quæ odit domi
nus, oculos ſublimes, linguã mendacẽ,
manus effundentes innoxiũ ſanguinẽ,
cor machinans cogitationes peſſimas,
pedes ueloces ad currendũ in malũ,pro-
ferentẽ mendacia,teſtẽ fallacẽ,ſed ſuper
hęc oĩa ſeptimũ deteſtat̃ eum,q̃ ſeminat
inter fratres diſcordias. An uerò fratres
ſunt ulli certiores aut magis germani,
q̃ quos genuit deus,regenuit Chriſtus,
ut eundẽ habeãt duplici noĩe patrem cõ
munẽ? Iam q̃ reſides & quietos animos
ad motum & inimicitias ſuſcitat, perin
de facit, ac qui in confertam turbam ha
matum ac uenenatum mittit iaculum,
incertus,quem feriet. putat ſe frequen-
ter duos committere, quos pugnantes
libens ac lætus ſpectabit, inuoluit unà
patrem ſuum, fratrem, filium,amiciſſi-
ma,chariſſima capita,quæ ipſe longiſſi-
mè à tumul

mè à tumultu ac molestia omni abesse magno æstimaret, non raro etiã semetipsum. cæca est libido illa discordiæ excitandæ, & multarũ rerum improuida. si aperiret oculos, & tanq̃ picta in tabella ea cerneret mala, quæ nascuntur ex bello, quæ ex dissidijs ac odijs etiã priuatorũ, raptus, spoliationes, uiolentias, incendia, ruinas, cædes, cuiusmodi in tertio de cõcordia uolumine explicuimus, neminem credo tã immani feritate imbutũ esse, qui uellet cuiusq̃ animũ ad odiũ atq̃ inimicitias inflammare. Prò deum immortalẽ, esse hoiẽm ullũ, qui quũ recordet̃ autorẽ se, originẽ, caussam fuisse tot malorũ, habeat tñ reliquũ aliqd, cur illi iucunda esse in posterũ uita possit, & hic communis aer gratus, quem ipse tot sceleratis cogitationibus primum, hinc fœdis facinoribus cõtaminauit. Atqui hoĩs est futura prouidere, spectare finẽ, nã ea potissimũ re à brutis animantibus distamus, quæ demisso in terram capite præsentia tantũ intuent̃, uentri seruiũt, homo aũt erectus uentura prospicit, nõ uoluptatibus corporis aut animi libidinibus ancillatur, sed iudicio, consilio, ra-

tioni, uirtuti obtemperat. Qui aliter uiuit, faciẽ quidẽ habet hominis, ingeniũ uerò ac mores belluæ, quæ impetu temerario in alienũ & suũ exitiũ rapit. Age uerò. quæ potest esse in discordiæ aspectu delectatio, quũ in concordiæ sit intuitu uel maxima & iucundissima? quã utiq; ad rem nõ conuenit eorũ uti testimonijs, quibus uitæ consuetudo iudicij acrimoniam corrupit, non magis, q̃ uel de saporibus febre incensum cõsulimus, uel de coloribus uitiosos oculos. homo malus tam deprauatum habet malicia sensum mentis, quàm æger sensum corporis morbo. Vir bonus mẽsura est omnium, quemadmodũ acutè Aristoteles de recto diffiniuit, q sit & sui & praui censor, flexum uerò & curuum nec sui nec recti. Quæ porrò est bonorum hoĩm sententia de concordia & discordia? Rogentur oẽs, una atq; eadem uoce responderũt, nihil esse gratius, nihil amœnius, nihil amabilius aspectu hoĩm concordiũ ac cõsentientiũ. nihil tetrius, horribilius, detestabilius odijs, acerbitate, rabie animorũ. prorsus concordiæ spectaculũ simillimũ esse gratiæ sereni ueris,

quum

quum uernat, quũ floret, quum arridet mũdus. discordiæ faciẽ non aliã, ꝙ mare turbidũ, & uẽtos concitatissimos, & cœlũ tonitribus, fulminibus, nimbis ruens. Transeat iam paulisper homo ab humanis ad diuina, à terrenis ad cœlestia. Inspiciat sacras literas, & libros pietatis nostræ, id est, oracula, quæ deus ipse autor mundi huius, humano generi dignatus est edere. hæc uerò, quid sunt aliud ꝙ fons quidã pacis, cõcordiæ, unanimitatis, ac mutui oĩm amoris inter se? Ideo ille sanctus spiritus, cuius afflatu sunt literæ illæ proditæ, ignis specie est ab humanis oculis conspectus, ꝙ nihil spiraret aliud, ꝙ ardentẽ quãdam charitatẽ, qua gelidæ animorũ nostrorum sordes discuterent ac purgarent. Quod si administri illarum literarũ, atq; huius ignei spiritus, hoc est, amoris cuiusdam meri, uenenatas ex tã liquido & salubri fonte, & ipsi sibi hauriunt, & alijs præbent aquas, tã fugerit ex terris salus, ꝙ ut poetę dicũt, iustitia. Nec mentiuntur, si ipsi inimicitias & odia uel suscitant, uel augent, uel fouent, uel certè dissimulant? Si speculatores dormiunt, si custodes

Diuina.

uel ipsi lupos submittunt, uel taciti eos intuētur, si sal terræ, infatueť, quomō fatua hæc saliemus? q̄ confugiemus, si pnícies est ipi eadē saluti immista? Interpretes sanctorū uoluminū, q abstrusa & recondita sensa exposita atq; enucleata rudioribus tradunt fratribus, & sublimia spūs sensa monumētis literarū ad usum & præsentiū & posteritatis consignant, qd spectant? utrū diei unius incerta suoces, iniquas, istabiles, an æternū se Christo approbari & pulcherrimi laboris, pulcherrimū præmium expetunt? Quòd si magni isti uiri, & qbus humanū genus nunq̄ sit soluendo, ut ingenia altissimè sustulerūt, ita & affectus ad res magnificas ac excelsas erexerūt, obuiā odijs oībus atq; inimicitijs ibūt, ut eisdem uestigijs insistētes, qbus doctor ille felicitatis nr̄æ uehemēter se & sua tanto præceptori discipuli approbent, imperatori tyrones. Sacerdotes oēs faciāt in mētē reuocēt, quāto sint titulo ab apl'o Paulo donati, q se atq; illos ausus est coadiutores & cooperatores uocare Christi Iesu. At Christi opus unicū pax est, & recōciliatio exitiabilis discordiæ. Tū meminerit

Scriptores sacri.

Sacerdotes.

se esse

se esse apostolos, id est, missos. quò uero missos? declarat idē ipse, qui mittit. Ite, inquit, prædicate euangeliū omni creaturæ. At euāgeliū bonus est nūcius. nemo melior, nemo gratior, quàm qui pacem adfert. Sic scriptū est ī uaticinijs Esaiæ, quàm pulchri super mōtes pedes annūciātis & prædicātis salutē? Paucissimis uerbis sanctū ministeriū absoluit, dū & in excelso eos ad prædicationis intelligentiā & libertatē collocat, & expeditos pedes ostendit, & quid prædicaturi sint, docet, pacē nimirū & salutē. Sic Christus prædicauit, caput, magister, exēplar prædicātium. sic illum apostoli secuti. hæc est disciplina uelut p manus tradita, ut nullo à crimine sollicitius auerterint suos, quàm à dissensionibus. ad nullam uirtutem accuratius traduxerint, quàm ad mutuā charitatem. hoc est caput pietatis huius, nec aliter peruenietur, quò intendimus. idcircò huc sacramenta omnia & mysteria religionis nostræ ptinēt. Ergo Christi sacerdotes interpretes se, & tanquam sequestros esse pacis ne ignorent, pacis & hominum inter se, & hominū cū deo, ut, qui uicarij sint Christi, & ab ipso eodē

quũ in hãc prouinciã mitterẽtur, audie-rint, quicquid ligaueris super terrã, erit ligatũ & in cœlis. & alio in loco, quum quasi se instruerentur ad munus obeundũ: accipite spiritũ sanctũ, quorũ remiseritis peccata, remittẽtur eis, & quorum retinueritis, retẽta sunt. De pace igitur, de cõcordia multa & multũ audiant, legãt, meditẽtur, cõmentent, ad pacẽ suadeãt, hortẽtur, impellãt. efficacissimas de pace adferãt rationes, quæ nõ leuiter sũmis animis hærẽtes, leuissima quaq; aura deleãtur, sed quæ altè penetrent, quæ aculeũ in auditorũ præcordijs infixũ relinquãt, quẽadmodũ Periclẽ fecisse magnum Athenis oratorẽ scriptores ueteris comœdiæ significant. Autores sint oĩbus nõ modo ut crebrò sermonibus de cõcordia intersint, sed, ut legant eos, qui hortati sunt ad pacẽ & unionẽ animorũ, dehortati à dissidio, siue ij sint sæculi scriptores, siue pietatis nostrę. Hęc agãt publicè in concionibus, hæc priuatim in colloquijs, hæc secretò in consilijs, & dũ hoĩm noxijs audiẽdis dãt operã, ut ubiq; sint filij dei, apostoli Christi, sacerdotes Christi, imitatores Christi, nõ solum pacifici

cifici & reconciliatoris, sed pacis ipsius ac reconciliationis. Quàm est deforme, & turpe, abhominãdũ, nefariũ, impiũ, sacerdotẽ Christi & dei omnipotentis occasionẽ ullã bello, & rixis, & discordiæ præbere, uel aliũde subortã atq; existẽtẽ nõ protinus euellere, etiã cũ ipsis fibris? Ex eis sunt nonnulli, qui cõuiciãtur, rixantur, & manifesta odij sui signa profe rũt. ij exẽplo atq; incitamẽto sunt specta toribus ad similẽ deformitatẽ, neq; eñ dedecere arbitrãtur, qđ ille fecerit magi ster morũ, lux, & dux, & sal uitæ nostræ. tũ detrahũt fidẽ atq; autoritatem sacris monitis, & operi sanctissimo ac oĩm utilissimo. ipsos decet præstare primos, ad quæ hortãtur. Sic mundus cõuersus est ad rectã pietatẽ, quũ hoĩes uiderent eosdẽ se habere operis autores, quos consilij. nec ab oratiõe uitã discrepare. qđ uitiũ quũ in professoribus humanę esset sapiẽtiæ animaduersum, omne ferè detraxit põdus illorũ præceptis. At in nostris philosophis studiosi mũdanæ sapientiæ, quũ illud uiderẽt, qđ esset in suis desyde ratũ, stupefacti exclamabant: q sunt isti, q ita uiuũt, ut loquũtur? ita loquũtur, ut

uiuūt? Nemo facilè explicet, quātū eiuſ-modi pręcipiēdi ratio uiriū & momenti habeat ad efficientiā eorū, quæ conatur. Iam cuiuſmodi ſunt illi, qui anſas odijs ac ſimultatibus præbēt impia ſubtilitate? odiſſe non potes, odij ſigna potes oſtēdere. non potes non amare, amoris indicia potes ſubtrahere. Nō diſputo de eiuſmodi inuēto, illud dico, nolim quenq̄ tā periculoſè eſſe ingenioſum. potes tu riuū prohibere, quū uel fontē uel aperueris, uel reliqueris? potes tu ita ignē includere, ut ſe nō proferat? ego uerò uix fieri poſſe credo, ut non ſe amare indicet, prodat, teſtetur, quiſquis amat.

Quis enim benè celauerit ignem,
Lumine qui ſemper proditur ipſe ſuo?

Hoc gentilis quidē dicit, ſed natura animaduerſa rei. amorē qui cohibet, uel efficit, ut maiore ſe impetu mox effundat, uel certè frangit, ac diminuit. Dominus noſter nō ſolū affectū præcipit, ſed quod neceſſario ex affectu naſcitur, opera, ſi poſſis. Orate, inquit, benefacite ijs, qui oderunt uos. Et Paulus: Si eſurierit inimicus tuus, cibum illi dato: ſi ſitierit, potum. ita enim carbones ignis congeres

ſuper caput eius. noli uinci à malo, ſed uince in bono malũ. Quantò illi flagitioſius ac ſceleratius qui odia ferũt, qui bellum excitant, qui alunt, quo quid eſſe poteſt execrabilius? ut qui principes hortantur ad bella, qui in populis tanq̃ claſſicum canunt. ut ille concionator in quodam regno, qui ab hinc annos duodecim populũ in aduenas omnes & exteros irritauit. Neque uerò hæc ſunt ſolum diligenter prudenti ac pio ſacerdoti euitanda, ſed quoties res poſtulabit, exerendus eſt zelus ille, zelo Chriſti ſimillimus, & proferenda eſt libertas, nõ tacendum, non diſſimulandum, non cõniuendum. Propter Sion, clamat ille, non tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcã. Et alio loco, exalta uocẽ tuã tu, qui euangelizas Sion. Paulus hortatur Timotheũ, ut euangelium pacis prædicet, inſtet opportunè ac importunè. non quòd importunum uelit eſſe uerbũ dei, aut prædicatorem ipſum, ſed quòd, quã hoĩes uitijs detorti ac deprauati importunitatẽ eſſe arbitrant̃, ipſe opportunitatẽ ſibi eſſe ſciat. Zelatores Chriſti unicũ illius præceptũ charitatẽ zelent. hoc eſt

prædi

prædicatoris munus, ſicut Eſaias īquit, annunciare pacē, prædicare ſalutē, q̄ in ſola ſita eſt pace, hoc repetant, hoc infigāt, inculcēt. Tot bella iā cōtinēter gerūt duo capita orbis Chriſtiani. traxerūt in partes reliquos oēs reges, principes, reſpublicas, populos, nationes Europæ totius. tot clades datæ atq; acceptę ſunt. prouocarunt mutuò ad ſingulare certamē illi, in quorū perſona, & uita, & ſalute, tot gētiū & regnorū uita & ſalus eſt poſita, diminutæ ſunt uires orbis Chriſtiani, ut metuendū ſit, ne nō ſimus futuri pares cōi hoſti. q͠d hic tacemus? quid muſſamus? Telemachū ſanctū uirū memoriæ tradūt, quū Romæ in amphitheathro gladiatores ſpectaret, & illi mutuis ſe uulneribus conficerēt, proſiliſſe in harenā amenti ſimilē, & mediū inter illos alternis utrūq; cōplectentē exclamaſſe: quid facitis fatres? quæ cauſa eſt tantæ diſcordiæ? nos oēs chriſtianū orbē, tanq̄ in harenam digladiantem, & ſeſe conficientem taciti ſpectamus. Quin clamamus, quin oſtendimus, nec hunc uocari poſſe catholicum, nec ſacrum, neq; illū chriſtianiſſimum, nec alium fidei defenſorem,

ſorem, niſi ea exequatur, quæ ſunt chriſtiani, nempe bene uelle, amare, non nocere, prodeſſe, qua poſſit. non conſtare chriſtianiſmũ ſine charitate, non fidem catholicam. nihil ſacri aut ſancti relinqui ſepoſita charitate. hoc non uno loco diſertis eſſe uerbis à Chriſto pronunciatum & edictum. hęc quidem chriſtianus ad chriſtianos dicat, nam etiam gẽtilis, ut Seneca, Plato, & alij orationem haberent ad principẽ plenam grauitatis, acuminis, ingenij, prudentiæ, qua oſtenderent, quàm parum inter bonum principem & bellatorem conueniret, amatorem ſuæ gentis & patrem patriæ, à belli origine, cauſſa, nutricula plurimum diſtare. Sed de Chriſtianis dicamus, ut cœpimus. Hoc pacificationis officiũ, quũ eſt ſacerdotis omnis Chriſti, tum eſt uel maximè põtificibus cõgruens, qui propius nobis atq; exactius referunt perſonas apoſtolorũ, atq; adeò Chriſti ipſius. Hoc opes, quãquàm hæ ad rem nihil faciunt, ſed hoc autoritas, qua plurimum ualent, & ualere eos par eſt. hoc ratio poſtulat dignitatis, ut paci & concordię commiſſi ac cõcrediti ſibi gregis deeſſe, Põtifices

abſq;

absq; nefario scelere non possint. Dicet aliquis, bene hæc quidem, & ita esset faciũdũ, sed displicebũt hominibus. Quid ergo hoĩbus ad gratiam loquuntur? hoc scurrarũ est, uel assentatorũ, non bonorum hominum, & uirorum grauiũ, non sacerdotũ dei. Audiant Paulum optimũ & sacerdotẽ & concionatorem, & Põtificem: Si hoĩbus placere studerẽ, Christi seruus non essem. Quàm grata cõmutatio, serui gratiã amittere, ut dñi nãciscaris. priuati, ut regis. lunam excludere, ut solẽ admittas. uir sæculari sapiẽtia præditus mauult iacturã facere fauoris hominũ & gratiæ, q̃ consciẽtiæ. mauult regẽ lædere, q̃ mentẽ suã, & mentis dominã uirtutẽ, tu Christianus non audebis hoĩem offendere, ut deo obsequaris? nec dubitabis inimicitias potẽtissimi suscipere, ut inualidissimũ ac miserrimũ animalculum tibi concilies? At esuriẽ. quid tu ab hoc te hoĩe nutriri ac sustẽtari credis, & nõ à deo, qui te & illum benignitate sua alit? quid huic proderunt gẽmæ ac metalla, si ille manũ suã contraxerit? annũ suũ super ingratũ orbem extẽdat? sed finge id futurũ, ut esurias, ut inedia

cont

cōtabescas, nō id erit diuturnū, tātò celerius ad illas epulas reuolabis, quæ te uerius immortalē atq; immarcessibilem efficient, q̄ poetica illa ambrosia & nectar. O beata fames, quā cœlestis panis exsaturabit. felix sitis, quæ diuino rore restinguetur. An nō ipse rerū omniū & dn̄s pollicitus est, ac recepit beatos fore, q̄ propter iustitiā esurirēt & sitirent, q̄m ipsi saturarent? Ergo tu nō perferes paulisper sitim & famē, & in diuersorio, in quo ater est & durus panis, & cœnosa & noxia aqua parūper te sustinebis, quum scias in proximo siligineū esse paratum panem & uinū suauissimū & aquam liquidā & saluberrimā? Iam uerò conuerto orationē meā, & dico eos magis placituros hominibus, & ī maiore futuros precio, modò sermoni moderato ac prudenter pio uita respondeat, & intelligāt homines non illos uel respectu suorum commodorum latrare, uel seruitute praui alicuius affectus, sed dei se exhibere administros. ut tanquàm fistulæ quædā sint, quæ sacro illo diuino spiritu animatæ, sonum illum emittant ad eorum salutem, quibus aliquid significant. id facilè

Magno erunt in honore sacerdotes.

cilè uita declarabit, ſine qua fucata, & ſimulata exiſtimat̃ omnis adhortatio. tum etiam oderunt omnes cõſultorem, qui non ad utilitates eorum, quibus cõſulit, refert, quæ dicat, ſed ad ſuos uel ſuorũ. Magnus princeps erat Theodoſius Auguſtus, maior multò, quàm nũc Chriſtiani uniuerſi. Ambroſius epiſcopus Mediolanenſis dignitate, non maior, quàm quiuis nunc epiſcopus, opibus uerò multis huius temporis haud quaquàm comparandus. At hic epiſcopus tantum principem à ſacris repulit, ꝙ Theſſalonicæ ciuium paganorũ cædem à militibus fieri eſſet paſſus. ceſſit princeps non homini, non Ambroſio, ſed miniſtro uirtuti illius dei, quæ ſe in ſancti pontificis mentem inſinuauerat, nec alio deinceps fuit loco apud animũ principis, quàm numinis cuiuſdam terreſtris. Quantum potuit efficere Leo Pontifex apud Atilam pia ratione, ſed quæ pio ex pectore naſceretur? ut prætercam martyres, qui illa perfecerunt, quæ nullis armis, nullis lacertorũ & exercituũ uiribus perfici potuiſſent. Vnde ortæ ſunt primum tam immenſæ opes

eccleſiæ,

ecclesiæ, nisi ex ueneratiõe & cultu piæ libertatis? ut principes & potentes uiri non aliter sanctos uiros suspicerent, & haberent in precio, quàm instrumenta & tubas quasdam sancti illius spiritus & diuinæ uoluntatis? Quid nostri respondent, quum hęc audiunt? putas nos æque, ut illos profecturos? Quid istuc est? nunquàm tentarunt, uel frigidè aliquando, ut consultius esset non attigisse, & diuinant se non profecturos? quomodo ergò maiores nostri & martyres profecerunt? An homines tunc, quos in sententiam suã adducebant, meliores erant, quàm his temporibus? imò peiores, tyrãni crudelissimi, sine deo, sine religione, sine iure ac lege, liberi, & in omnem licentiam soluti ac effrenes. An ipsa tunc uerba efficaciora, quum sint adhuc eadẽ, & paratus ille idem patronus ac tutor, qui dixit: quum steteritis ante principes & reges, nolite præmeditari quid sitis responsuri. dabitur uobis in illa hora spiritus, & eloquentia, cui homines non poterunt resistere. neq; enim estis uos q̃ loquimini, sed spiritus patris uestri, qui illa uobis dictat. At

ipsi hortatores meliores,scio, sed id ipsi
agant,in hoc incumbant,ut particulam
certè aliquam illorum probitatis expri-
mant, quo & partem aliquã maximorũ
facinorũ ipsi sua bonitate præstẽt. Verũ
fac non solũ displicere,& esurire, & ni-
hil proficere, sed etiã cædi atq; adeò oc-
cidi.quid Christo similius,atq; ideò bea
tius, ꝙ plagis aliquot tantũ margaritũ
comparare,cui emendo oẽs terræ totius
opes satis non sint? Ego uerò censeo,in
quit Paulus, non esse uitæ huius mala
omnia atq; incommoda digna cœlesti
illa felicitate, quæ reuelabitur in nobis.
Quid amplius aut magis expetendũ, ꝙ
mortem per tot cruciatus naturæ debi-
tam tanto cum fenore Christo impen-
dere,& quasi debitũ posse imputare? cõ
pendio tanto breuiore, quum semel dũ-
taxat moriaris in Christo, toties in na-
tura? Censesne te si morbũ aut præsens
hoc periculum euadas, futurum immor
talem? aut ullum habes certum aut sta-
tum tibi uitæ finẽ?hodie si euadas, forsi
tan absumeris cras: ut casus intercurrũt
in uitã uarij, subiti, inopinati, admira-
biles. ꝗd ergo iuuat incertæ breuitati tã
anxiè

anxiè consulere, certæ æternitatis securum ac oblitum? Negat Socrates uitam acceptururm se sub hac conditione, ne philosophiæ, ne admonendis liberè hominibus det operam, cuius sanè uerba grauissima & pulcherrima non pigebit adscribere, quæ sunt apud Platonem in apologia. Quòd si me, inquit, uiri Athenienses ea nunc lege absolueritis, ut ne amplius huic inquisitioni sapientiæ nauem operã, neu uerser in rebus pręclaris cognoscẽdis, in quo uero studio, si quando deprehẽdat, mors sit mihi capitis cõdemnato obeunda, ego uerò conditionem hanc recusem. Equidem uos uiri Athenienses, singulari quadam beneuolẽtia oẽs complector, parẽdum tamẽ potius duco deo immortali, ꝙ uobis. Itaq; ꝙdiu & spirabo & potero, nũquàm philosophiæ curam abijciam, nec uestri admonendi, moreq; ac modo meo adhortandi ad uirtutem, quemcunq; fuero ex uobis nactus. O pudor nostræ pietatis. Socrates homo gentilis, in tenebris, in nocte, incertus omnium, quę nos habemus certissima, reus apud iudicem in discrimine capitis audet dicere se ma

Socratis oratio.

gis pariturum deo, quàm Po. Athenien si, nec cessaturũ ab eo ipso opere, quod illi crimini dabatur, & ob quod erat in periculum uocatus uitę. uir Christianus apud Christianũ in loco, in quo nõ modò est tutus, sed plenus etiam uenerationis & augustæ cuiusdam maiestatis, nihil audebit monere, ex ijs quæ deus iubet, q̃ sunt muneris sui ac officij? Quid si non sit tutus? certè non magis periclitari poterit, quàm tunc Socrates. At quantò est beatius huic nostro propositum & paratum præmium, quàm Socrati? Philosophũ quidem illum & planè sapientem hominem, si quis inter illos fuit, magnæ utique, sed tamen incertæ ducebant coniecturæ. Nos uerò ab ipso iudice teste domino, ab illo qui tot se argumentis signisq; deum esse ostendit, cui uni obtemperandum esse potius q̃ hominibus Socrates non ignorauit. ab eo ipso autore humanæ felicitatis, qd audiuimus? Beati estis, quum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos mentientes propter me. gaudete, & exultate. quoniam merces uestra

copiosa est in cœlis. Sed quid nos ratio- nes ad id suadendum conquirimus, & non potius ipsius unius Christi uita & actiones omnes pro omnibus argumen tis sufficiunt? pro omnibus exēplis sunt exemplum unum, quod æmulemur, ad quod nos fingamus & componamus. quisquis eò cupit peruenire, quò Chri- stus peruenit, eum oportet eadem uia ingredi, qua est ille ingressus. unica est ad unicam beatitudinem uia, nec alia possumus illuc pertingere, quā per Chri stum, & in Christo. Ioannes Apostolus nos docet eum, qui se in Christo mane- re dicat, oportere sic ambulare, quemad modum Christus ambularit. quemcun- que Christus in se receperit, eadem du- cet uia, qua idem ipse ingredit̃. neq; em̃, quum in naui sedeas, aliò potes, aut aliò proficisci, q̃ quò nauis. Quid ergo opus est alijs præceptis morũ, aut alia uiuen- di formula? Hæc est una regula, hic ca- non, ad quem nos, & nostra oĩa coapte- mus. Optimi principis exemplum Ho- merus proposuit Achillē sæuũ ac immi tē. prudentis aũt Vlyssem uafrũ ac men dacem. Xenophon Cyrum non descri-

Exemplũ & via Christus

ptum qualis esset, ut ait Plato, sed qualẽ esse cõueniret, qui nec magnus, aut magnoperè imitãdus esset princeps, etiam si omnino fuisset is, quem describit philosophus eloquentissimus. Habet suum Aphricanum Cicero, habent alij alios. Quò nobis figmenta, aut error hominũ prauè iudicantium de uirtute? Non potest cæcus cæco uiam præire. Christum Deus humano dedit generi uidens uidentẽ, cæco inter abrupta iter facienti, ut homo huius manu uel lacinia apprę hensa, certus ac tutus eò perueniat, quò illum communia omnium mittunt uota. O quantum tibi mortales omnes debẽt seruator Christe Iesu, quibus dignatus es non solum morte tua salutẽ perditã ac deploratã reddere, uerũetiam uita exemplum ad æmulationem adferre principis, subditi, patris, filij, magistri, discipuli, dñi, serui, potẽtis, imbecilli, opulenti, egeni. deniq; cuiuscunq; personæ sine uirtute præstantis potentia, opibus, autoritate, dignitate, sine illis ipsis rebus inferioris ac minoris, ut inde quisq; tantum sumat sibi, quantum uiderit opus esse? Hunc sequantur maiores aduersum

uerſum minores, ut tales ſe præbeant, qualem ille erga nos. Hũc minores adꝫ uerſum maiores, ut tales ſint, qualis ille erga patrẽ. Hortatur nos ſanctus Apoꝫ ſtolus, ut ea ſit quiſque mente, eo animo ac ſenſu, quo uidemus fuiſſe Chriſtum dei unicum filium naturalem, qui quũ ea ageret, ſic ſe gereret, ut perſpicuè inꝫ telligere omnes poſſent, illum eſſe deũ, eiuſque diuinitatem admirabiles actus apertiſſimè teſtarentur, non tamen paꝫ tris æqualitatem ſibi unquàm uendicaꝫ uit. ſemper illum ſibi antepoſuit, ut paꝫ trem filius pientiſſimus, & diuinã maꝫ ieſtatem humana infirmitate contexit, ut quiſquis carneis ſolum oculis aut hu mana fretus ſapientia humilitatem illã eſſet intuitus, de ſublimitate dubitáret. neque enim ſatis illi fuit humana facie numen ueſtiri, paupertatem quoq;, inoꝫ piam, famem, ſitim, labores, ſudores, fleꝫ tus, ignominiã, cruciatus, deforme ſupꝫ plicium circundedit, & alia quæ etiam inter homines non dominium aut liber tatem, ſed ſeruitutem quandam, neq; eã honeſtam aut tolerabilem, ſed abiectiſſi mam indicant ac extremã. Hæc omnia

facilè pertulit, ut patri quiduis iniungẽ ti morem gereret ſine exceptione, non uſque ad famem, non uſque ad dolores & cruciatus, ſed uſque ad mortem, & eam omnium turpiſſimã & ultimæ con tumeliæ. Quæ omnia quorum utilita- tibus ſunt data niſi hominum? quorum res eſt tantis myſterijs acta, niſi homi- num? ut homines & ſalutem inuenirent ueteris morbi, & exemplum uitę totius, quod unum inſtar eſſet omnium præce- ptorum totius philoſophiæ, & quicquid humano poſſet ingenio excogitari. Vtrunque Apoſtolus Petrus docet, in- quiens: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, uo bis relinquens exemplum, ut ſequami- ni ueſtigia eius. Huc ipſe idem deus di- uina & mitiſſima nos uoce hortatur, uo cat, inuitat, allicit. exemplum do uobis, ut quemadmodum ego facio, ita uos fa- ciatis. & alio in loco: diſcite à me. quid diſcemus pater omnium ac magiſter? quid nos iubes diſcere? quid exprimere ac effingere? an mundum condere, an erigere hominum gentem collapſam; cæcis reddere oculos, & lucis uſum, mũ- dare elephantiaſin, reuocare mortuos ad uitam?

ad uitam? non possumus. hæc tuæ sunt infinitæ facultatis ac potentiæ. Quid ergo, ostentationem potestatis, fastum ditionis, superbiam & fastidium inter inferiores, contumaciam in maiores, inuidiam inter pares? hæc quidem possumus, hæc uolumus, hæc solemus, sed tu ita eiecisti, ut hæc à tuorum mentibus reuelleres & extirpares. hoc uis nos abs te discere, hoc reddere & exprimere, mitem animum, moderatum, demissè de se sentientem, beneuolum erga alios, non inimicitias quærentem inter ingratos, inter eos, à quibus ipse odio habeatur, sed ab alijs quæsitas ac illatas, tollentem atque dirimentem, nec recusantem per odium sui, per damna, per suam ipsius mortem discissos & discordes, pace coniungere, beneuolentia coadunare. Graue hoc quidem nobis, non in prima & integra natura, sed in tam inueterata malicia. sed fortassis spe mercedis omnia perferemus. Quod tandem proponis præmium? inuenietis requiem animabus uestris. Ecquid magis inquietat ac uexat cor humanum, quàm superbia, sæuitia, odium, simultates? ecquid per-

inde ſerenat trãquillum & beatũ reddit, ut moderatio, manſuetudo, pax? Hic eſt in uita mortali, guſtus immortalis illius felicitatis. Ergo negociator propter cõpendiũ & leue & incertum, & non diuturnum, peregrinationes terra ac mari difficillimas ac periculoſiſſimas ſuſcipiet, perferet famem, ſitim, algorem, æſtum, moleſtiam uectionis naui, equo, rheda per harenas, per rupes, affectus domabit & ſubijciet legibus natiõis eius, in qua negociatur, etiã ſi iniquiſſimis, & à ſuo ingenio ac moribus longè alienis atq; abhorrentibus. patietur principis gentis illius, & priuatorum arrogantiam, ſuperbiam, conuicia, contumelias, ut tandem ad lucrum uiliſſimum perueniat. homo Chriſtianus nihil omnino faciet, nihil feret maximi huius & ſempiterni præmij gratia? Cedo uerò. Quod tandem tu præmium Chriſte tanti obſequij, tam fidelis operæ, tam pij es laboris conſequutus? Elargitus eſt ſe Chriſtus omnium ſaluti, paruit patri uſque ad infimum ſupplicium. ideo illinc eum pater uſque ad faſtigium ſuſtulit rerum uniuerſarũ. impoſuit eum hominibus,

domi

dominium dedit inferis & dæmonibus. extulit super cœlos, supra angelos, ut illius nomini omnes cedãt, omnes se summittant, omnes tanti principis maiestatem & potentiam reuereantur, ac adorẽt. illius regnum, ut salutare ac prospe rum, ita maximum & potentissimum sentiant elementa, cœli, homines, dęmones, angeli. Quod si nos uolumus in partem regni admitti, necesse est laborum & curarum partem non detrectare, atq; eadem uia, quãtum erit uirium cuiusq;, ad eandem metam contendere.

DE PACIFICATIONE FINIS.

BRVGIS, 1529.

IOANNIS LODOVICI VIVIS, DE CONDITIONE VITAE CHRISTIANOrum sub Turca.

EST inter Christianos homines odiorum atque inimicitiarum tanta acerbitas, & tam cæca rabies, ut ea multi mortales perciti atque acti præcipites, nihil dubitent in se ac alios pessimè consulere, & in eas uoragines se ac suos omneis, uel uotis ac desyderijs, uel etiã quatenus possint re ac opera conijcere, unde nunquã deinceps emergant. Optant alij non unius aut alterius hominis cædem atque interitum, nec inimicitias inimicis concludunt, sed populorum, ciuitatum, nationum, gentium cladem læti ac libentes spectarent. Alij nouationibus rerum student, & cuperent nõ solũ principem mutatũ, sed Turcam, aut impium aliquem regem, & à nostra pietate nõ tantum uita & actionibus, sed nomine quoque ac professione abhorrẽtem. Ad quantam impiam ac nefariam animi libidinem uarij uarijs de caussis rapiuntur. Sũt qui hoc cupiant, quod sub

Christiano

Christiano principe (Christianos hic de nomine ac professione nũcupo) sub tali ergo rege duram uitam & intolerabilẽ transigunt, pressi uel à rege ipso, uel ab ijs, quibus rex publicas administratiões concredit ac commendat, uel ab hostibus, quos ille in se lacessiuit, quum illis à finibus ditionis suæ arcẽdis par non esset. In quo utriq; & princeps & subditi non mediocre flagitium admittunt. ille quidem, qui muneri suo nõ satisfacit, & patrem professus, hostem præstat, caussamq; eiusmodi querelis præbet. Christianus uerò priuatus etiam culpandus, qui ita rerum uitæ huius cura & cogitatione à cursu cœlestiũ reuocatur, ut suã & aliorũ quietem interturbet. unus est finis, quò omnes tendimus, nempe felicitas illa sempiterna. una uia, qua ingrediendum, uera pietas. quãtulum refert, modo ab hac uia nõ depellare, quid extra illam fiat? quid prauus aliorum atq; incitatus animorum tumultuetur impetus? Quàm parui refert Christiani hominis tam exiguum atq; incertum uitæ curriculum, sub quo principe decurrat, decurrat modò, ut metam possit pertingere,

Pressi a suis principibus Christianis.

gere, quò contendit. Viatores uidemus paulò prudẽtiores ac moderatiores uiæ omnes molestias, & uisu ac perpessu indignissima, siue in diuersorijs, siue ĩ uia ipsa tacitos præterire ac deuorare, in id modò spectantes ac intentos, quò profectionem destinarunt, cultu modico ac interdum sordido, splendore illo atq; illa dignitate deposita, qua sunt in patria. ferunt excludi se, extrudi, non haberi honestissimis hoĩbus honorẽ, tractari se ut famulos, illã aduersum se exerceri petulantiã, cuius sunt ipsi domi coercitores ac punitores. Quid eos q in aliena regione negociãtur, si quid illis uel à priuatis grauius, uel à principe existat, uel etiã à solo aut cœlo, quomodo aspicimus cõcoquere ac pati, & quasi in statione perdurare, ne lucri spes abrumpat̃. Quæ Germaniæ frigora tolerãt Itali & Hispani, atq; adeò Bethyci mercatores? q̃s Aegypti aut Africæ ardores Galli & Germani? quæ tributa, indictiões, duritatẽ oris, uerba atq; etiã interdũ uerbera cõtumeliosissima? oĩa mollit ac cõdulcorat spes rei augẽdæ. Quid milites perferũt in castris ob uilẽ stipẽ? qd athletę ob uictoriã? quantũ

quantũ uenatores ꝓpter ferã occidẽdã? Tam ualidè ſpes aliqua animũ omnẽ à præſentiũ rerũ cogitatione ac ſenſu ad ſe auocat. At uerò, φ nos ita in cura præſentium rerũ immoramur, an nõ apertè declaramus non ita animum noſtrũ ſpe aliqua duci præmij, ut illorum? alioqui quantò minus, ꝗ̃ illi, de quibus dixi, hęc præſentia ſentiremus, occupati atq; intenti in eã uitã, quæ immortalis eſt poſt hanc mortalẽ futura. Idcircò ſancti apoſtoli, quũ uiderent non debere Chriſtianum ſuũ cura rerum uitæ huius intricari: obœdire nos rectoribus ac præfectis noſtris iuſſerunt. non ſolũ commodis & mitibus, ſed aſperis quoque & difficilibus. nec parere nos tantũ uolunt, ſed & pro illis orare cœleſtẽ noſtrum patrẽ, ut ſapienter populum regant, cuius adminiſtrationi præſint. Id quum diſertis uerbis præcipiunt, tum ipſi ac martyres, deinde omnes præſtiterũt. Cypriano Cæcilio, quũ eſſet, tanquàm crimen obiectũ à præfecto, quod in Cæſarem coniuraſſet, reſpõdit, longiſſimè abſumus nos Chriſtiani ab iſta culpa. qui Cæſari etiãſi alia ſacra, alios deos colenti, tamẽ quia princeps

Obœdiẽdum principibus.

ceps est noster, bene & cupimus, & præcamur, & rogamus deũ nostrũ, ut mentẽ illius ad cogitationẽ uerorũ bonorũ adducat. Nã quid potest tm̃ principes eripere, quò non maius sit, quod odiũ, quod res turbatæ, & auocatio à religione eripiat, ac tollat? siue bona inter se diuersorum generũ conferant, fortuita cum corporeis, aut animorũ, siue etiam generis eiusdem. Alij speciem sibi quandã confinxerunt stultã libertatis, ne nominatã quidem in uetustis Romanorũ ac Græcorum monumentis, nedum expressam, ut cuiq; impunè liceat, quantum libeat. quod quũ sub Christiano cõsequuturos se desperent, ideo uel Turcam mallent, quasi is benignior sit in largienda libertate hac, quàm Christianus. Quid tu dicis? sita uerò est in hoc libertas, ꝙ nihil ad publicum bonũ ærario ciuitatis pendeas, uel principis fisco? ꝙ penitus sublata sint uectigalia? magistratus uel nulli, uel autoritate debilitata prorsum & imminuta, ut à priuato non differant, ꝙ impunè liceat cuiuis malefacere? ubi uisa est libertas hæc? quando audita? qs populus, quæ Respub. uel punctũ posset

Species libertatis.

tẽporis

temporis in tali libertate consistere? an non si omnia omnibus licerēt, breui fieret, ut nemini liceret quicq̃, & pro principe uno excluso, sexcēti nascerentur postridie? nec esset ullus, qui se non in illius reponi ac collocari sedem ui, armis, cæde omnium peteret ac contenderet? Cedo, quod tandem tempus uolunt uel Athenis signare, uel Spartæ, uel Romæ, in quo maxima uiguerit libertas? nullum inuenietur tā solutū ac liberū, in quo non magistratus, leges, forum, iudicia, pœnæ, præmia ualuerint, in quo non uectigalia fuerint. transeo, quū non solum æs uel argētum, uel aurū rei erat publicæ impendendū, sed sanguis quoq; ac uita uolenti nolēti, quod contigit uel sub florētissima libertate. contrà potius ea existimatur libertas summa, legibus ac legitimis magistratibus quietè obtēperare, & bonos se ac moderatos præbere ciues. uoci legum aut magistratuum præsto esse, & imperijs, promptè ac alacriter parere. imò uerò hæc una est libertas uera, ut uelis bene uiuere. hoc est animi uitijs uacare, & impotētissimis tyrānis animi motibus ac cupiditatibus nō Libertas quid.

 seruire,

seruire, quę sola est seruitus, ut nec reges ipsi dici possint liberi, quamdiu his obsequunt. Proxima est libertas, quę ex priore illa deriuatur ac deducitur, quietè & pacatè legibus ac magistratibus tanquã publicis parentibus obœdire. qui, sicut est in mimo, amandi sunt, si boni, sin aliter, ferendi. Nam malè, & per alienã iniuriam uiuere, libertas non est, sed effusissima atque effrænis quiduis agẽdi licentia, & flagitiorum ac scelerum impunitas. Quidam se non putant satis liberos, nisi quiduis in quemuis liceat, sublatis legibus, summoto metu pœnarum omni, & reuerentia magistratuum. Alijs ob oculos uana quædã obuersatur imago libertatis, quæ animos imprudentes in errorem adducit, quæque non solum cum chartis exoleuit ac computruit, sed nulla potius ullo fuit tẽpore, ullo in populo, nec ipsi qualis sit, satis scirent explicare, etiam si maximè uellẽt ac conarentur, tantũ se libertatem clamant cupere. Euoluant uerò, legant rerum ueterũ monumenta oĩa, inuenient nulla esse nũc tam dura, aspera, difficilia tempora, q̃bus nõ peiora atq; intolerabiliora fuerint

Aliud genus vanę libertatis

rint

rint Romæ, non modò ſub Cæſaribus, quorũ uix unus atq; alter non importunißima fuit bellua, ſed ſub ipſis conſulibus. An huc adducã ciuiliũ bellorũ nomina, Antonios, Octauios, Brutos, Caſſios, Dolabellas, Hircios, Panſas, Cæſares, Pompeios, Marios, Syllas: adde his Gracchos, Fuluios, Carbones, Saturninos, Glaucias & aliam turbulentorum ciuium manũ: Quid: iuuabat ne aliquẽ illis tẽporibus Romę uiuere, aut omninò natũ eſſe: ut mortuorũ cõſolationes inde peterentur, ꝙ tam miſeris eſſe abſumptos temporibus felicitatis & maximi cuiuſdã beneficij loco deberet deputari. Sic Sulpitius cõſolat̃ Ciceronẽ, ſic Cicero mortẽ L. Craſſi, & Q. Hortenſij oratorum. ſic Cato habitus eſt feliciſſimus, ꝙ eo modo è uita exiſſet, atq; eo tẽpore. Si quis ſuperiores ętates memoria repetat, ĩueniet pauperẽ populũ exiguũ pependiſſe uectigal, ſed ex facultatibus exiguis ac ꝓpe nullis, ſtetiſſe tñ in acie noctes ac dies armatum, ferentem labores ac pericula militię, quũ ſtipendiũ numeraretur maligniſſimũ, diu nullũ. ita ut mergentibus ſe in ſortem uſuris, cor-

pore & sanguine crudeli esset fœnerato ri satisfaciendũ. Deniq; nõ opus est ambagibus. quid fuit aliud Romana respu blica, nisi tacitum quoddam regnũ nobi litatis in plebẽ? An Athenas libet inspi cere? non placebũt. nihil fieri potest turbulentius illo populo, nihil leuius, nihil ingratius, ut nulli essent infeliciores, q̃ qui uel aliquid ad communes & publicas utilitates cõtulissent, uel qui insigni uirtute aliqua & laude præstarent. An placebit Spartha, etiam gẽtilibus sapiẽtibus improbata? ut Platoni & Aristoteli, consensus quidã ad bellum, & duram inhumanitatem. Quæ est ergo libertas hæc, quàm ipsi nec optando & cogitatio nibus talem possent fingere, ut ciuitates, & hominũ cœtus ac communio constare cũ illa posset ac perseuerare? Sunt, qui quorũdã principũ aut nationũ odio malint Turcæ & cuicunq; principi barbarissimo subijci, q̃ illis. ut Italorũ quidam, quorũ Gallum alij, Germanũ alij, alij Hispanũ tam insensè oderũt, ut malint centies mori, & qđ morte est peius, indignissima & nefaria cuiusuis impera ta facere, q̃ sub illis uiuere. Si meminerunt cla

Qui oderũt principẽ aut nationẽ.

runt cladiũ Italiæ, res quidẽ eſt acerba, & ꝑfectò deflẽda. Sed an nõ plures atq; atrocioresipſi olim toti humano generi intulerũt? ignorãt has eſſe rerũ humanarũ uices, ut uictor uincat̃, & patiat̃ inuitus ac gemẽs, quæ aliquãdo fecerat lætus ac exultãs? Roma eſt capta & expilata, graue ſanè & odioſum bonis oĩbus. qs eñ uellet id factũ? ne ipſe quidẽ Princeps, cuius auſpicio res putat̃ geſta. Sed reducat Roma ĩ mentẽ ac recordationẽ, quot ipſa urbes ceperit, expilarit, incẽderit, diruerit, ſolo æquarit, nõ modò tecta & populũ, ſed ueſtigia quoq; deleuerit ciuitatũ uetuſtiſſimarũ. Quid idem ipſi Itali? quomodo matrẽ ſuam Italiã tractarũt? an humanius & mitius, q̃ exteræ iſtæ natiões? an uetera noĩa iterũ cõmemorẽ, Marios, Syllas & huiuſmodi? nũc in iſtis ipſis cladibus, quarũ memoria recẽtiſſima eſt, & ſenſus adhuc urit, an nõ ſæuiora multò ipſi deſignarunt Itali in Italiã, q̃ Germanus aut Hiſpanus aut Gallus? At oderũt gentẽ, cuius ſentiunt incõmoda. putãt ne talẽ ſe eã gentem in amicos & iunctos, uel ditiõe, uel fœdere præbiturã, qualẽ in hoſtes armatos, aut

ostium ciuitates atq; agros? aliam sentient amicam, q; inimicã. non tales experiuntur Neapolitani Hispanos, quales Insubres. Neapoli statur legibus. habẽt ciues cũ peregrinis, cũ militibus idẽ forum, eundẽ iudicem. omnibus ex æquo ius dicitur, secundũ leges & iura, inter hostes nulla putatur legũ cõmunio. licere in eos credunt, quicquid lubeat. Principem uerò nõ posse pati extraneum, nimis est delicatum, ne dicã insolens, quũ & olim mundus tam diu passus sit Romanos magistratus, & in una quaq; natione scimus res collapsas & propè perditas exteri principis cura esse, ac prouidẽtia erectas ac restitutas. in Hispania, in Germania, Britannia, Gallia, in ipsa eadẽ Italia. At qui ab extero tontoperè abhorrent, cur ipsi accersunt non futuri mox accito pares? etsi Hispanũ, uel Germanũ, uel Gallum sic fastidiunt & oderunt, cur Turcã & Scythã extremæ feritatis ac barbariei non abominãtur, differentibus, diuersis, cõtrarijs moribus, lingua, commercio, religione? Nõ desunt, qui Christiani dicuntur, nõ amore pietatis, aut etiã professione uitæ, sed tantũ

uelut

uelut quodã cognomine, ꝙ nati ſint in=
ter Chriſtianos, haud aliter, ꝗ̃ dicerent
uel Romani, uel Carthagineſes, uel Sci
piones. tam facilè, tã libenter, cuiuſcunq;
ſuperſtitionis, & impij deorũ cultus fu=
turi, ꝗ̃ ſanctæ religiõis noſtræ. Ad iſtos
tam deploratos, ſeu uerius deplorãdos,
longè eſſet repetenda oratio, ut qui ad
humanũ eſſent ſenſum mentemq; reuo=
candi, à qua tam longè recedit quiſq;, ꝗ̃
à religiõe, ſine qua, ſi quis acutè rem ex=
pendat, non eſt homo, homo, ſed bellua.
Itaq; multò alia his opuſeſſet oratio, ſeu
pharmacũ uerius. Nam quemadmodũ
Circe illa pharmacũ habebat, quod hu=
manæ faciei ac naturæ redderet, quos
ipſa eadẽ pharmaco alio ex hominibus
beſtias fecerat: ita malicia hominem in
belluam mutauit, conuertit rurſum in
homines ratio ac religio. Nõ intelligũt
inſani iſti, ſi hic humana omnia conſu=
mantur, nihil penitus inter hominẽ in=
terfuturum & beſtiam, niſi ꝙ beſtia ſim
plicius conformiuſque ad naturã uiuit,
hoc eſt, felicius. homo uerò maiore mali
cia, ac proinde rerum cura obruitur ac
premitur, id eſt, miſeria perẽni. Quæſo

 num

num etiam si optio daretur, eam eligerent conditionem uitæ, ut omnia cũ corporibus interirẽt: Sed hæc opinio, quæ nõ solum animæ uitam eripit, & eam, sicut Cicero insectatur, tãquàm capitis damnatam morte multat, uerũ etiã religionem extinguit, & deum de cœlis ac mundo detrahit, maioribus est à me aliquãdo uiribus aggredienda, & quod de Christi auxilio spero ac cõfido, penitus extirpanda. Interea autem omnes, quibuscũque aliquid in animo restat honesti ac boni respectus attendant. Quum adhuc ferueret sanguis Christi, & firma esset constansque Christianum hominũ fides, & proinde religio pura atque incorrupta, nihil erat utilius Ecclesiæ, quàm agere sub principe impio, à pietate nostra sententia abhorrente, professione hoste. Nam in fide tam solida, & tã altè radicibus immissis, non erat periculum, ne quis ullo metu perterrefactus, aut uoluptate delinitus, aut spe illectus nutaret. uincebat omnia, superabat, posternebat, conculcabat ualidissimus cunctorum adfectuum amor, nec aliter minas, terrores, uerbera, tormenta,

Martyrium.

menta, cruciatus, mortem, fides charitate fulta atque adiuta excipiebat, quàm marinos fluctus, & tēpestatum impactus scopulus aliquis uetustus, rupis durissimæ. ut ita infigi ac confirmari fides uideretur, quemadmodū stipes aut saxū festuca percussum. Ergo altius acta sunt per martyriū fidei nostræ fundamēta, quique ictus eò putabātur infigi, ut luxarent & reuellerēt, hærentē ac fixū stipitē altius demittebāt. Nulla in terram decidebat cruoris martyris stilla, ex qua non centum Christiani uiderētur surgere. adeò erat efficax sanctus ille cruor, qui exemplo principis & autoris sui, pro ipso eodem libēter fundebatur. Iam ad permouendos saxeos illos & ferreos homines, quàm erat illud ualidum uidere constātiam profitentium, ut durū duriore frangeretur, intueri robur humano maius, planè cœleste, & diuinitus adiutū? Philippus Vostrēsis princeps Romanus ad annum. V.C. millesimum, Christianum nomen magis est professus, quàm præstitit pietatē. Insecuti nihilo secius principes idem in nomen Christianum exercuerunt odium, quod superiores De-

Primus Cæsar Christianus.

cius, Diocletianus, Maxentius & alij.
Constantinus. Primus bona fide baptisatus est Constantinus. fuit dies ille, nescio an tam ecclesiæ prosper, quàm multis forsan uideri posset. Certè D. Hieronymus in uita Malchi Monachi, non perinde uidetur esse illo facto lætus. Cessauit enim martyriū, id est, fidei coticula, accensio charitatis, fundamentū ac robur totius religionis, securitas illa peperit negligentiam & obliuionē maximarū uirtutum. non minus, quàm longa & certa pax, ociosis militibus desidiā, atque ignauiam. paratior erat quisque in præsenti, aut certè impendēti periculo, quàm nunc sumus metu sublato. Nam etiamnum in tam alta hac securitate adituri pericula aliqua, uel naturæ, uel casuum: ut intraturi mare, aut prælium, aut euidens aliud capitis & uitæ discrimen, sanctius nos gerimus, & paramus nos diligentius diuini iudicis examini, quàm quum lauti accūbimus frequenti & læto conuiuio. Ingressus est princeps ecclesiam, nō ut uerus ac planè Christianus, quod fuisset sanè feliciſſimū & optandum, sed inuexit secum nobilitatem, honores, arma, insignia,

gnia,triũphos,ſupercilia,faſtũ,ſuperbiã, id eſt, uenit in Chriſti domũ comitatus diabolo. & quod fieri nullo modo poterat, uoluit duas domos aut duas ciuitates coniungere,dei & diaboli,quod non magis potuiſſet efficere,ꝙ Romã & Cõſtantinopolim: quæ tãto & terrarum & maris tractu ſeparantur. Quæ cõmunio Chriſti ad Belial? inquit Paulus. Refrixit paulatim ardor,nutauit fides, degenerauit tota pietas, cuius nunc umbra atq; imaginibus utimur, eaſq; ut ille dicit,utinam retineremus. Sed quẽadmodum dies ille Conſtantini triſtis pietati fuit & dolẽdus:ita ille acerbiſſimus,nefaſtus,aterrimus illucebit, quiſquis nũc his moribus & hac uitæ ratione populũ aliquem Chriſtianũ ditioni ſubdet, uel Turcæ,uel Principis cuiuſcunque à pietate noſtra nomine alieni, ac profeſſione. imò uerò non illucebit, ſed perpetuas tenebras, & noctem inferet. Vos qui immunitates, qui libertatis nomina tanti facitis, reputare decet uos omnes Turcæ,non alio futuros loco,quàm pecudes, quas ad utilitates modò & fructus ſuos alit, non ad participatum

ullum cõmodorum,honorũ, non deniq; earum rerum, quæ communes ſunt ciui bus inter ſe:quum illi non ſimus futuri, nec ciuium numero, ac ne hominũ qui- dem. Nõ pateretur nos augere opibus, potentia creſcere,uigere honoribus,pol lere dignate incrementa noſtra omnia haberet ſuſpecta, inimicus nobis lege, inimicus profeſſione, inimicus odio, & ſuo & auito,nec ulla ſe nobiſcum crede- ret deuinctũ lege, nullo iure,nõ fœdere, nõ cõmunione,nõ humanitate & natu- ra ipſa omnibus cõmuni. Quicquid ipſi liberet,exiſtimaret licere oportere,& iu re uictoriæ,& quod nõ cẽſeret ullas eſſe leges,ullum iuſiurãdum,ullam fidẽ,qua ſoluti affectus poſſent alligari,aut uehe

Fides Turcæ. mẽtia impetus retardari ac impediri. nã qua fide uictoriã exequatur, teſtes ſunt Rhodiani milites, q niſi ſe mature ſub- duxiſſent,crudeliſſimo illosdolo ſtatue- rat omnes intercipere. Sed nec ad ipſos ſuos populares, & eiſdẽ initiatos ſacris meliore utitur fide. uicto & capto Sul- thano Mamelucos paratos ſe defende- re,quũ in fidẽ accepiſſet,uniuerſos con- trucidauit. id quum auſus ſit nõ ſine ali quo

quo populi sui sensu, quid eũ facturũ in nos censemus, secũdo suo populo & applaudẽte? Quòd si ipi eidẽ mitius aliquẽ nostrũ aut honorificẽtius placeret accipere, aut uix liceret ei inuidia suorũ, aut nobis acerbissimus esset is honor, tãta inuidia infectus ac cõtaminatus. Nã quocunq; aliquis nostrũ receptus esset loco, ab eo se exclusum eiectumq; uir Turca interpretatur. Cui nõ dico Principi, aut Bassano, sed Genuisaro, uel satelliti, uel gregario militi non liceret; quicquid esset collibitũ in nos, in liberos, in uxores, in fortunas nostras? quid ni? nempe hominibus in canes illorũ opinione. Vtinam huius rei non tam acerbum haberet Christianus orbis exẽplum, & hæc potius coniecturis à nobis fingerentur, q; tristibus adeò experimentis. An ulla gens, aut ullus omnino hominum tam extremã est seruitutis aliquando conditionẽ passus, q; nunc patitur inclyta illa & ingenijs, & literis, & armis Græcia? Græcia. quod mãcipiũ miserius seruit, q; illa grecia: quæ olim pro solo libertatis nomine tantũ effudit sanguinis, tãtum armauit militum, qui ad certissimã atq; indubitatam

tam mortem ire non dubitarent pro li-bertate? ut nunc nullus in tanta regio-ne nascatur ingenio paulò liberiore, aut impatienti seruitutis, qui non primum omnium Græciam sibi relinquēdam & fugiēdam ducat, uelut erga stultum ul-timę seruitutis: in Italiam se aut in alias orbis partes conferat, magnum secum quocunq; eat, circūgerens documētum, quid patiendum sit uiuentibus sub Tur ca. Hæccine ferrent uiri fortes, armati bellatores, & iactatores libertatis? hæc parati sunt perpeti, qui pati nō possunt indictionem aliquam extraordinariam Christiani prīcipis, aut syluā, uel aquu-lam, uel piscem, uel leporem ex publico priuatum fieri? O quam cęcis oculis ista intuemur? & dum præsenti cupiditati seruimus, nihil cūctamur in apertos ma lorum gurgites nos immergere. Tu er-gò, ut lenticulam aut intertriginem sa-nes, hauris uenenum. & quia parū acu-tè cernis, utrumque tibi lumen extin-guis. Quid porrò principes? an putant uerò, si sub illius ditionem ac potētiam uenerint, etiam si initio sedulò dissimu-let, & amicorum eos ac sociorum no-

mine

mine dignetur, non eum tñ paulò mox ut inualuerit, & uires confirmarit, ad morem suũ patrium rediturũ, ut nemo pedẽ unum terræ possideat, quem possit suũ dicere. omnes serui ac mancipia illius & sint & nominent, & cuicũq; impurissimo carnifici ab eo misso præbenda sit ceruix sine ulla detrectatione aut cunctatione, si dominus iubeat. ubi tum erunt feroces isti ac teneri, qui ne uerbulum quidẽ affinis aut propinqui possunt perferre? Erit hæc dura quidẽ, sed tamẽ iusta dei ultio, ut qui Christianũ parem, & fratrem suum non tulerit, extremæ conditionis seruitutem, sub crudelissimo dño seruiat. Dicent hic mihi nonnulli ex his, qui sanctitatis opinionem affectant. honores, opes, decus, dignitas, uitæ conditio, carnalia sunt omnia, ualeant, Christianis non curanda. ualeant sanè per me, atq; utinam iampridẽ iussissemus hæc ualere, quæ si non tantoperè in nobis inualuissent, ac insedissent, nemo inter nos de Turca loqueretur. sed agedum excutiamus spiritalia. Erit ne adeò spiritalis quisquã nostrũ, tam obfirmo atq; obdurato animo, ad

sensum

ſenſum rerũ omniũ uitæ huius, qui perpeti ac tolerare poſſit, quod eſt Græco quotidie deuorandũ? obijci nobis, ut crimen atq; ignominiam nomen hoc Chriſtiani, quo tantoperè iure gloriamur? Poterit audire tot blaſphemias, tot maledicta, tot conuicia nominis Chriſti, & dei omnipotentis? Quòd ſi quis inter illos, uel uerbum unũ per imprudentiã contra Mahumetẽ miſerit, uel uita ſit ei protinus, uel religio amittẽda. e ueſtigiò enim aut moriendum eſt illi ipſi, aut ad eã ipſam ſectam tranſeundũ cui maledixerit. An non pleriſq; omnibus, ſi hæc uiderent, animus haud aliter accẽderet, quàm Matathiæ Maccabæo? ut occideret & Iudæum Idolo ſacrũ facientem, & id fieri iubentem gentilẽ. Quid illud omnium grauiſſimum & acerbiſſimum, abduci liberos paruulos in remotiſſimas regiones? ut ibi abnegato Chriſti nomine, & tota pietate in obliuionẽ miſſa, ſeruiant domino ſpurciſſimo ac impio. quis id noſtrũ perferret? quis non mallet mori millies, quàm id uidere, uel etiam audire? Neque inter hæc audent Græci filios ſuos obiurgare, reprehendere,

dere,castigare flagitia,formare ad uirtu
tem& studium honesti,uirga & flagris,
quum res poscit, admonere disciplinæ,
ne illi irritati ad Turcas se conferant,&
hoc filij audẽt parẽtibus minari, à qbus
Turcis,si qs sit semel receptus,nulla ui,
nulla ope, nulla arte põt unde uenerat,
redire. Et quũ inter animantia omnia,
solus homo scelere suo corruptus, à na-
tura sua discesserit, quia & à deo, fit,ut
si sibi relinquatur, nullum animal effe-
ratius euadat, nullum magis barbarum
atq; incompositum, nec ulla fera bellua
tam sit immanibus moribus & inhuma
nis,tam belluę similis,ac homo. Quales
ergo illic adolescere atq; educari pueros
est credibile,solutos, effrenes in licentia
atq; impunitate uitiorum omnium, se-
mota disciplina? Quæ potest in eiusmo- Discipli-
di animis esse pietas? Iam religio mira- næ adiu-
biliter efflorescit studijs adiuta sapiẽtiæ, uant pie-
& bonorũ artiũ, qbus eruditus atq; ex- tatem.
cultus animus, acutius recõdita diuinæ
sapiẽtiæ mysteria intuetur,nec remotus
est ad diuina gradus cognitio atq;explo
ratio rerũ humanarũ & mundi huius,
cuius notitiã corporissensibus capimus,

atq; usurpamus. Apostolus Paulus inui sibilia dei per uisibilia cognosci ait. & primam Abraæ cogitationẽ accessumq; ad uerum atque omnipotens numen adorandum ac colendum ex astris illi, ex cœlis, ex ordine & constantia mundi esse ortam, autor est Philo Iudæus, is qui de mundo scripsit: ut non iniuria uideatur dixisse psalmista, cœlos enarrare gloriam dei. Nec alia maior est superstitionis ac impietatis caussa & occasio, q̃ ignorantia. At studia humanitatis, id est, philosophia, & reliquæ ingeniorum atq; ingenuæ artes, ut honore uelut gratissimo quodã & saluberrimo fauonio exhilaratæ flores ac fructus fundunt, ita contemptu aut etiam neglectu flaccescunt ac emarcidæ collabuntur. Græcis aut Romanis rerũ potientibus, magni sunt in disciplinis omnibus progressus facti. sub Gotthis & Barbaris illis ac feris dñis, ita elanguerũt, ut parum admodum abfuerit, quin uitam omnem penitus ac spiritũ exhalarẽt. q̃ tenues, q̃ inualidas earum reliquias patrum ętas & nostra accepit? At Turca, q̃ alienus sit ab omni cultu animi Scytha sanguinarius, quis

rius, quis non uel fando audiuit? sub eo quod sit artium decus, qui uigor, uel ex Græcia discamus. Nisi fortè meliores nos putamus fore aut pollentiores ingenijs, magisq; factos atq; aptos ad literas. aut natura & nutu quodã ingeniorum magis ad literarũ studia propensos Græcis: à quibus artes ac disciplinæ oẽs cultusq; & ornatus ingeniorũ & natus est & auctus, & in cæteros omnes mortales propagatus. Si ille pristinus, qui iã olim ardor deferbuit, adhuc in nobis duraret, fortassis credi posset pie uicturum Christianũ sub Turca. sed quum uideamus inter nos plena & florenti ecclesia propter numum unum centies peierari nomen dñi, ubi periurio non solum à diuino iudice parata est spiritalis animaduersio, sed etiam ab humano corporalis: quid futurũ arbitramur nõ numo uno, sed tanta mercede proposita commissi? Et qui sub Turca cõtra Christianos, cõtra patriã, cõtra penates, contra religionem meret ducato uno: an nõ religionẽ ipsam deseret, & se abnegare profitebitur, si is iubeat, aut se cupere significet, propter decẽ? Quid ij, qui hic inter nos

Qui tales sum⁹ sub Christianis, quales crim⁹ sub Turca?

de fide sunt dubij? num illi nō leuissimo momento impulsi deficerent? Nec illi ipsi, qui nunc sunt firmi ac constantes, fortassis stabilitatem illam suā perpetuò possent conseruare. Quantum putamus contagij ex dubijs & inconstantis fidei dei hominibus ad sodales, ad conuictores, ad familiares, & eos, quibus cū uersantur, & colloquuntur, affricari ac hærere? non minus atq; ex putri aliqua ac fœda scabie. cui non inijceret scrupulos illa tam frequens dubitatio, inquisitio, examinatio, altercatio, præsertim accedente in partes diaboli ueteratoria astutia & fraudibus? Nā si in rebus quæ corporeis sensibus expositæ sūt magis, atq; obuiæ, q̃ ea in quibus sita est fides pietatis, humana cauillatio aliquid semper inuenit, quod conuellat, quod luxet. & præstigiæ sensibus nostris fiunt, ut ueritas sępe obscuraretur, ac cogatur latere. non id quidem rerum uitio, aut magnitudine luminis nostrorum ingeniorum, sed tenebris atq; hebetudine mentis nostræ. ut meritò ille dixerit: Nimiū altercando ueritas amittitur. Quid futurum est in religione, in ea, quæ sensum omnē

humanum

humanum excedit, quæ est substãtia rerum spectandarum argumentũ non apparentium? Fortior quidem deus diabolo, & omnium ueritas fortissima. sed nos qui à deo ad diabolum defecimus, quæ à partibus nostris uidẽtur stare, facillimè recipimus, ægre quæ faciũt pro diuinis, pressi hoc carnis pondere: quæ nutu suo ad ima nos deijcit: id est, à cœlestibus ad terrena, ut magno conatu sit opus, quo tam onusti cliuum hũc ascẽdamus, quũ ultrò per pronum delabamur. Adfert tẽpus ipsum ueritati splẽdorẽ ac lucem. & ipsa ueritas posteaquã diu latuit, emergit tandem. fateor, sed intereà, dum tempus cunctatur, dum illa emergit, nos immergimur, ac perimus. Postremò, quum hic inter nos, ubi incitamur monitis, au toritate sapientum, exemplis bonorum deterremur ab impietate, ignominia, dedecore, foro, iudicijs, pœnis, nihil uel uidemus uel audimus, quod ad impietatem apertè ac palam adhortetur, atque impellat, aut à uirtute, probitate, pietate auertat, atque arceat. respectum tamen Christi ĩter postrema posuerimus. Nũquid, si inuersa sit uitæ & rerum ratio,

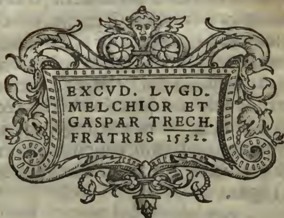
non potiora erunt nobis, quæ iam nunc priora eſſe, quàm pietatẽ exiſtimamus? Quid iam ergò eſt reliquũ, quod furioſi homines, perditi, deſperati, cõſecuturos ſe ſub regno Turcæ ſperent? non opes, non honores, non dignitates. quis enim hęc canibus concedit, cuiuſmodi nos illis erimus? libertas quæ eſſe poterit ſub tali domino, imò ſub talibus dominis? nobis præcipue, quum nulla ſit eius popularibus, eiuſdem gẽtis, & hæreſis? Literarũ nulla erit cura, nulla mentio, pietas in periculo. Quid reſtat? ut noua aliqua rerum natura cõdatur, cuius bonis inſani iſti ſub Turca perfruãtur? Quòd ſi quis adeò ſit forti atq; audaci animo, ut contemptis alijs rebus omnibus, pietatem tamen ſe ſub impio rege conſeruaturum confidat, id tamen non debet alijs optare ac procurare, de quorum cõſtantia ac firmitate nihil habet exploratum. ſedet ipſe. qui ſibi nunc uidetur ſtare, ne ſe efferat animo iuxta monita D. Apoſtoli, ſed circũſpectè agat, metuens caſum. Non eſt omninò committendũ, ut tẽtemus, ut uelimus, ut optemus experiri, qualis illa futura ſit uita. in tantã

tenta

tentationem, morum ac pietatis nullo penitus modo, quãtum præstari à nobis possit, nõ debemus sinere, ut ĩducamur. nã & illis, quos confirmaturus, & corroboraturus erat ille spiritus, cui pares nõ sunt mũdi uniuersi, & totius naturæ uires, præçepit tamen deus uigilent, orẽt: ne inducantur in tentationem, incerti utrum in ea pugna occũbent, an euadẽt incolumes. Quantò id est nobis omnibus magis orandum, tantò infirmioribus omni animorum robore ac uiribus deserti, ac destituti precibus est hoc contendendum, & omni arte, ingenio, ope, uiribus connitendum, cauendumq; ne tanta pernicies, & tam præsens malum contingat.

DE VITA SVB TVRCA
FINIS.

EXCVD. LVGD.
MELCHIOR ET
GASPAR TRECH.
FRATRES 1532.

ANDESCA ROMANA